

SLUŽBENI LIST

GRADA NOVOG PAZARA

GODINA XIX

BROJ 3

NOVI PAZAR, 09. MART 2012.

GODIŠNJA PRETPLATA JE 10000 DIN.

Na osnovu člana 35. stav 6. Zakona o planiranju i izgradnji („Službeni glasnik RS”, br. 72/09, 81/09-ispravka, 64/10 US i 24/11), člana 32. stav 1. tačka 5. i člana 68. stav 3. Zakona o lokalnoj samoupravi („Službeni glasnik RS”, br. 129/07) i člana 41. stav 1. tačka 6. Statuta grada Novog Pazara („Službeni list opštine Novi Pazar”, broj 14/08 i 7/09), Skupština grada Novog Pazara na sednici od 09. marta 2012. godine, donela je

PROSTORNI PLAN GRADA NOVOG PAZARA

UVODNE NAPOMENE

Izrada Prostornog plana opštine Novi Pazar započela je na osnovu Odluke o izradi Prostornog plana opštine Novi Pazar („Službeni list opštine Novi Pazar”, broj 11/04 od 15. septembra 2004. godine). Odlukom o dopuni Odluke o izradi Prostornog plana opštine Novi Pazar i Programa izrade Prostornog plana opštine Novi Pazar („Službeni list opštine Novi Pazar”, broj 4/07 od 11. jula 2007. godine) utvrđeno je da sastavni deo Prostornog plana čine elementi generalne regulacije za obilaznu saobraćajnicu oko Sopoćana. U skladu sa Odlukom o stavljanju van snage Odluke o dopuni Odluke o izradi Prostornog plana opštine Novi Pazar i Programa izrade Prostornog plana

opštine Novi Pazar („Službeni list Grada Novi Pazar”, broj 2/2011 od 28. marta 2011. godine), elementi generalne regulacije za obilaznu saobraćajnicu oko Sopoćana nisu više sastavni deo Prostornog plana.

Nosilac poslova na izradi Prostornog plana grada Novi Pazar je Javno preduzeće „Zavod za urbanizam Grada Novog Pazara” u saradnji sa Evropskim centrom za mir i razvoj Univerziteta za mir Ujedinjenih nacija.

Prostorni plan grada Novi Pazar (u daljem tekstu: Prostorni plan) usklađen je sa Zakonom o planiranju i izgradnji („Službeni glasnik RS”, br. 72/09, 81/09-ispravka, 64/10 US i 24/11), Pravilnikom o sadržini, načinu i postupku izrade planskih dokumenata („Službeni glasnik RS”, broj 31/10, 69/10 i 16/11), Zakonom o Prostornom planu Republike Srbije od 2010. do 2020. godine („Službeni glasnik RS”, broj 88/10) i drugim relevantnim zakonima i uredbama.

Prostorni plan predstavlja osnovni planski dokument za usmeravanje i upravljanje dugoročnim održivim razvojem, korišćenjem, organizacijom i uređenjem teritorije grada Novi Pazar. Ovim planom se razrađuju osnovna strategijska opredeljenja, planska rešenja i smernice utvrđene Prostornim planom Republike Srbije.

Horizont Prostornog plana grada Novi Pazar je **2022. godina**, s prvom fazom i prioritetima realizacije planskih rešenja do 2015. godine.

U skladu sa Zakonom o planiranju i izgradnji, Prostorni plan pripremljen je na osnovu faza izrade planskog dokumenta – Koncepta Prostornog plana grada Novi Pazar sa Dokumentacionom osnovom (u daljem tekstu: Koncept) i Nacrta Prostornog plana grada Novi Pazar (u daljem tekstu: Nacrt plana), prihvaćenih od strane Komisije za planove Skupštine grada Novi Pazar. Prostorni plan usklađen je sa zaključcima Izveštaja o izvršenom javnom uvidu u Nacrt Prostornog plana grada Novi Pazar i izveštaja o Strateškoj proceni uticaja Prostornog plana grada Novi Pazar na životnu sredinu pripremljenom od strane Komisije za planove Skupštine grada Novi Pazar (broj 06-147/11 od 15.09.2011. godine i broj 06-178/11 od 28.10.2011. godine) i sa zaključcima Izveštaja o izvršenoj kontroli usklađenosti Prostornog plana grada Novi Pazar pripremljenog od strane Komisije za kontrolu usklađenosti RPP za područje Autonomne Pokrajine, RPP za područje Beograda, prostornog plana jedinice lokalne samouprave, generalnog urbanističkog plana, plana generalne regulacije i plana detaljne regulacije u obuhvatu PPPPN koji se donosi za nacionalni park ili zaštićeno prirodno dobro (sa sednice od 22.12.2011. godine). Dobijena je saglasnost Ministarstva životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja broj 350-01-01058/2011-07 od 30.12.2011. godine na Prostorni plan grada Novi Pazar.

Prostorni plan je zasnovan na analizi postojeće dokumentacije i ekspertizama urađenim za sve oblasti od značaja za plansko područje i definisanje planskih rešenja. Prilikom njegove izrade korišćena je Strategija dalekosežnog održivog razvoja opština Novi Pazar, Sjenica i Tutin (ECPD, 2004. i 2005), Strateški plan održivog razvoja opštine Novi Pazar 2008–2012, Prostorni plan područja posebne namene Parka prirode Golija (2009), Prostorni plan područja posebne namene Specijalnog rezervata prirode Uvac (2010), Generalni plan Novi Pazar 2020. godine (2007), kao i Predlog Prostornog plana područja posebne namene prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima (oktobar 2011).

U pripremi Prostornog plana učestvovala su stručne službe opštine/grada Novi Pazar, Javno komunalno preduzeće Vodovod i kanalizacija – Novi Pazar i „Elektro distribucija” Novi Pazar. Raspoložive podatke, uslove i predloge dala su nadležna ministarstva, javna preduzeća i posebne organizacije (Ministarstvo odbrane, JP „Putevi Srbije”, JP „Železnice Srbije”, JP PTT Saobraćaja „Srbije”, Telekom „Srbija”, JP za gazdovanje šumama „Srbijašume” – ŠG „šumarstvo” Raška – ŠU Novi Pazar, JP „Elektroprivreda Srbije”, JP „Elektromreža Srbije”, Javno vodoprivredno preduzeće „Srbijavode”, Srbijagas, Transnafta) i javne ustanove (Zavod za zaštitu prirode Srbije, Republički zavod za zaštitu

spomenika kulture¹, Arheološki Institut SANU² i dr.).

Prostorni plan **elaboriran** je u **dve knjige**:

1. Knjiga 1. – Prostorni plan grada Novi Pazar; i
2. Knjiga 2. – šematski prikazi uređenja naselja.

Prostorni plan (Knjiga 1.) sadrži: polazne osnove za izradu plana, planska rešenja za zaštitu, uređenje, korišćenje i razvoj prirodnih sistema i resursa (poljoprivrednog zemljišta, šuma i šumskog zemljišta, voda); prostorni razvoj i distribuciju stanovništva, naselja, javnih službi i privrednih delatnosti; razvoj turizma, organizaciju i uređenje turističkih i rekreativnih prostora; prostorni razvoj saobraćaja i infrastrukturnih sistema (saobraćajnih, vodoprivrednih, energetskih i telekomunikacionih); zaštitu životne sredine, predela, prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara, zaštitu od elementarnih nepogoda i obezbeđenje interesa za odbranu zemlje; namenu prostora, pravila uređenja i građenja; i implementaciju Prostornog plana, sa pet referalnih karata u razmeri 1:50 000 (1. „Plan namene prostora i korišćenja prirodnih resursa”; 2. „Saobraćajna i vodoprivredna infrastruktura, mreža naselja i javnih službi”; 3. „Energetska i telekomunikaciona infrastruktura”; 4. „Zaštita životne sredine, prirodnih i kulturnih dobara i turizam”; i 5. „Sprovođenje Prostornog plana”). Pravila

uređenja zemljišta sadrže celine i zone određene planskim dokumentom, urbanističke i druge uslove za uređenje i izgradnju površina i objekata javne i ostalih namena i mreže saobraćajne i druge infrastrukture i druge posebne uslove u skladu sa Zakonom o planiranju i izgradnji. U delu o implementaciji Prostornog plana date su mere za podsticanje ravnomernijeg teritorijalnog razvoja i kooperacije sa susednim jedinicama lokalne samouprave i smernice za izradu urbanističkih planova i druge razvojne dokumentacije, utvrđena su prioritarna rešenja korišćenja i uređenja prostora, ključni učesnici/akteri, osnovne mere i instrumenti raznih politika.

Prostorni plan (Knjiga 2.) sadrži šematske prikaze uređenja naselja u razmeri 1:5000 za centralne delove 12 naselja na ruralnom području grada: Bajevica, Lukare, Kruševo, Požega, Sitniče, Rajčinoviće, Bele Vode, šaronje, Deževa, Miščiće, Hotkovo i Trnava.

¹ Elaborat: Zaštita nepokretnih kulturnih dobara, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Aneks Ia Analitičko-dokumentacione osnove Prostornog plana opštine Novi Pazar (2006).

² Elaborat: Zaštita arheoloških lokaliteta, Arheološki institut SANU, Beograd, Aneks Ib Analitičko-dokumentacione osnove Prostornog plana opštine Novi Pazar (2006).

I POLAZNE OSNOVE

1. IZVOD IZ TEKSTUALNOG DELA USVOJENOG KONCEPTA PROSTORNOG PLANA

1.1. ZAKLJUČAK O POTENCIJALIMA I OGRAIČENJIMA SA SNJOT ANALIZOM

Prostorni plan obuhvata teritoriju grada Novi Pazar površine 741,7 km² u njenim administrativnim granicama.

Teritorija grada Novi Pazar nalazi se u jugozapadnom delu centralne Srbije. Područje Prostornog plana pripada slivu reke Raške. Dolina reke Raška ima pravac pružanja severoistok-jugozapad i razdvaja teritoriju grada na severozapadne i jugoistočne brdskoplaninske predeone celine. Na istoku se prostire planinski masiv Rogozne (sa najvišim Crnim vrhom od 1479 m n.v.), u severozapadnom delu obronci Golije (sa najvišim vrhom Kula od 1674 m n.v.), a na zapadu obronci Velike Ninaje. U administrativnom pogledu grad Novi Pazar graniči se sa opštinama Ivanjica i Raška na severu, opštinom Sjenica na zapadu, opštinama Tutin, Zubin Potok i Zvečan na jugu i opštinom Laposavić na istoku.

Saobraćajno-geografski položaj grada uslovljen je kako odnosom prema drugim teritorijalnim celinama u Srbiji i okruženju, tako i prirodnim uslovima koji su ograničili i opredelili saobraćajno povezivanje dolinama reka u pravcu severoistoka sa tzv. „Ibarskom” magistralom, preko koje ostvaruje vezu sa Beogradom i zapadnomoravskim saobraćajnim koridorom, s jedne, i sa

Kosovom i Metohijom (Kosovskom Mitrovicom), s druge strane. U pravcu jugozapada ostvaruje saobraćajne veze sa magistralnim pravcem na području opštine Tutin, koji omogućava saobraćajno povezivanje sa Crnom Gorom i Kosovom i Metohijom. U pravcu zapada ostvaruje saobraćajne veze sa Sjenicom i zapadnim delovima Srbije.

Blizu polovine teritorije grada Novi Pazar nalazi se pod poljoprivrednim zemljištem (36.215 ha), koje je po zastupljenosti, načinu korišćenja i bonitetu jako heterogeno, uglavnom, u zavisnosti od izvanredno složenih geomorfoloških uslova. Ukupna površina pod šumom na teritoriji grada Novi Pazar iznosi 31.365 ha, te je šumovitost područja 42,2%. Ostalo je izgrađeno i neplodno zemljište. Na području grada nastanjeno je 85.996 stanovnika (2002. godine) od kojih skoro dve trećine u urbanom centru (54.604), a nešto više od trećine neravnomerno nastanjeno u 98 sela (31.392). Grad Novi Pazar se nalazi (2010. godine) u kategoriji nedovoljno razvijenih jedinica lokalne samouprave čiji je stepen razvijenosti u rasponu od 60%–80% republičkog proseka.

Analizom potencijala i ograničenja za prostorni razvoj grada Novi Pazar, utvrđene su osnovne snage, slabosti, mogućnosti i pretnje budućem razvoju ove teritorije, koje su date u tabeli 1.

Osnovni potencijali prostornog razvoja grada Novi Pazar su:

- širenje polja uticaja urbanog centra i razvijene funkcijske veze Novog Pazara sa naseljima susednih opština Tutin, Raška i Sjenica;
- stalni rast stanovništva sa relativno mladom populacijom;

- značajni prirodni resursi: poljoprivredno zemljište, mineralni izvori (Novopazarska i Rajčinovička banja), vodni potencijali postojećih i planiranih izvorišta voda i veliki udeo šuma sa zaštitnom funkcijom;
- relativno povoljna obrazovna struktura stanovništva, kao podrška razvoju postojećih i formiranju novih MSP;
- renome i tradicija razvoja pojedinih industrijskih sektora sa izgrađenim proizvodnim, infrastrukturnim i uslužnim kapacitetima za usklađivanje lokalne strukture privrednih aktivnosti sa zahtevima tržišta, posebno za snabdevanje tekstilom, obućom, nameštajem i pružanje visokoobrazovnih, razvojnih, robnotransportnih i drugih usluga;
- povoljni prirodni uslovi, urbani turistički centar, prirodno i kulturno-istorijsko nasleđe međunarodnog značaja i preovlađujuće očuvana životna sredina omogućuju razvoj celogodišnjeg turizma; i dr.

Osnovna ograničenja prostornog razvoja grada Novi Pazar ogledaju se kroz:

- relativno slabu saobraćajnu dostupnost teritorije grada i funkcionalnog urbanog područja, ugroženost koridora državnih puteva I i II reda neplanskom izgradnjom, u prvom redu državnog puta M-22 i veoma loše stanje lokalnih puteva (92% bez asfaltnog kolovoznog zastora);
- nedovoljnu razvijenost pojedinih infrastrukturnih sistema (u prvom redu vodosnabdevanja, sanitacije naselja i telefonije) i nedovoljnu dostupnost usluga javnih službi (u prvom redu zdravstva, socijalne zaštite i kulture) većine seoskih naselja;
- efekte nekontrolisanog širenja rubne

zone urbanog centra na uništavanje pedološkog sloja i ugrožavanje kulturnog predela;

- izuzetno visok stepen nezaposlenosti i izuzetno nizak nivo investicionih aktivnosti, relativno nepovoljnu kvalifikacionu strukturu nezaposlenih i nedostatak kadra u oblasti menadžmenta, razvoja i marketinga, informatike i dr.;
- tendenciju smanjenja broja stanovnika u 78 od 98 naselja na ruralnom području grada i redukciju pojedinih funkcija centara u mreži naselja;
- nedovoljno uvažavanje ekoloških kriterijuma u razvoju privrede, nepostojanje uslova za razvoj industrija koje troše veće količine vode za tehnološke potrebe;
- nerazvijenost sadržaja turističko-rekreativne ponude na teritoriji grada;
- nerešeno pitanje upravljanja i tretmana komunalnog otpada, 24 lokalne divlje deponije/smetlišta na ruralnom području koje zagađuju životnu sredinu; i dr.

Tabela 1. Sintezna SNWOT analiza

SNAGE	SLABOSTI
• heterogenost agroekoloških uslova koji pružaju mogućnost širokog asortimana kvalitetnih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda; • očuvana tradicija, znanja i afinitet lokalnog stanovništva za ekskluzivne stočne i druge proizvode prepoznatljivog/geografskog imena porekla; • područje sa potencijalno značajnim vodnim resursima – planirane akumulacije na Ljudskoj	• nedovoljna šumovitost u odnosu na bioekološke karakteristike prostora; • nezavršeno restrukturiranje privrede i ekonomsko zaostajanje područja; • visoka nezaposlenost, deficit visokostručnog kadra

reci; • raspoloživi obnovljivi izvori energije – hidroenergija, biomasa, sunčeva i geotermalna energija; • stalni porast stanovništva, usled pozitivnog prirodnog priraštaja, sa relativno mladom populacijom i rezervama radne snage; • privredni potencijal (MSPP, porodične fabrike) i tradicija razvoja pojedinih industrijskih sektora (tekstilna industrija, proizvodnja kože i obuće i dr.); • razvijene pojedine funkcije regionalnog centra (razvojne, visokoobrazovne, uslužne i trgovinske, saobraćajne, javne službe) Novog Pazara; • koncentracija privatnog kapitala u pojedinim delatnostima; • očuvana životna sredina na najvećem delu područja; • izuzetne vrednosti velikog broja nepokretnih kulturnih dobara; • potencijali za razvoj različitih vidova turizma – gradski, kulturni, planine i jezera, turing, ruralni i drugi vidovi turizma.	odgovarajućeg profila; • tradicionalan način funkcionisanja privrede bez savremenih modela povezivanja privrednih subjekata i prostorno-organizacionih formi; • velika neravnomernost u prostornoj strukturi privrede, sa koncentracijom aktivnosti u urbanom centru i duž ulazno-izlaznih putnih pravaca u Novi Pazar; • nizak nivo turističkog prometa i nerazvijena turistička ponuda; • velika usitnjenost mreže naselja, koja je slabo funkcijski umrežena i otežava racionalno infrastrukturno opremanje naselja (loš kvalitet javnih lokalnih puteva, neadekvatno vodosnabdevanje, problem evakuacije otpadnih voda, nedovoljno telefonskih priključaka	izvan urbanog centra, nestabilnost u snabdevanju električnom energijom, nerešeno pitanje evakuacije komunalnog i industrijskog otpada); • nerazvijena i nekvalitetna mreža objekata i usluga javnih službi na ruralnom području; • narušen kvalitet reke Raške nizvodno od urbanog centra. MOGUĆNOSTI • održivi razvoj planinske poljoprivrede, proizvoda prepoznatljivog geografskog imena porekla i organskih proizvoda; • razvoj regionalnih vodoprivrednih sistema; • modernizacija i revitalizacija proizvodnje, aktiviranje braunfeld lokacija i razvoj novih formi za razvoj MSPP (industrijski park, poslovni inkubator, distributivni centar); • unapređenje poslovnog ambijenta za privlačenje investicija; • korišćenje malih hidroelektrana, biomase, sunčeve i geotermalne energije; povećanje energetske efikasnosti zgrada, proizvodnje i transporta; • jačanje povezanosti između privrednih sektora (poljoprivreda-industrija-turizam-saobraćaj i dr.);	PRETNJE • isuviše usitnjen zemljišni posed i nizak nivo tehničko-tehnološke opremljenosti poljoprivrednih gazdinstava; • nepovoljan razmeštaj stanovništva, sa tendencijom nastavka koncentracije stanovništva i aktivnosti u urbanom centru i njegovoj rubnoj zoni; • neefikasnost reformskih procesa, povećanje nezaposlenosti i siromaštva, naročito ruralnog stanovništva; • nedovoljno finansiranje
---	--	---	---

• sanitacija naselja i izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda Novog Pazara; • razvoj mikrorazvojnih centara jačanjem njihovih funkcija, infrastrukturne opremljenosti i proizvodnih delatnosti, radi zadržavanja mlade i radnosposobne populacije na ruralnom području; • poboljšanje saobraćajne dostupnosti područja izgradnjom autoputa Beograd-Južni Jadran, aktiviranjem sjeničkog aerodroma, rekonstrukcijom i dogradnjom državnih puteva II reda i javnih lokalnih puteva; • brži razvoj telekomunikacione i telefonske mreže na ruralnom području; • razvoj celogodišnje turističke ponude na Goliji i u Novom Pazaru; • razvoj regionalnog sistema upravljanja otpadom.	• razvoja mreže državnih i javnih lokalnih puteva; • problem finansiranja razvoja mreže objekata i usluga javnih službi i telefonije na ruralnom području; • ugrožavanje životne sredine usled neadekvatno rešenih komunalnih i saobraćajnih problema i nesprovođenja mera zaštite okoline, naročito u agroindustriji, MSPP u periurbanoj zoni Novog Pazara i dr; • zagađenje čeonog dela sliva reke Raške na teritoriji opštine Tutin i ugrožavanje kvaliteta vode izvorišta Vrela Raške; • ugrožavanje turističkih prostora, naročito prirodnog i kulturnog nasleđa, nedovoljno kontrolisanom i neprimerenom gradnjom turističkih, vikend i drugih objekata.
---	--

1.2. KONCEPCIJA I PROPOZICIJE PROSTORNOG RAZVOJA

Osnovna koncepcija prostornog razvoja grada Novi Pazar, regionalne saradnje i funkcionalnih veza sa okruženjem u planskom horizontu do 2022. godine obuhvata:

1) **Prevazilaženje saobraćajne zatvorenosti** područja – sa stanovišta transnacionalne i regionalne saradnje, funkcionalnih veza i integracije funkcionalnog područja Novog Pazara sa područjem statističko-planskog regiona šumadija i Zapadna Srbija posebno je značajno sledeće:

- Izgradnja planiranog autoputa Beograd-Južni Jadran preko Ivanjice i Pešterske visoravni koji će doprineti bržem razvoju izrazito nerazvijenih područja u slivu Moravice (ivanjički, golijski i javorski kraj), a naročito bržem privrednom i socijalnom razvoju Pešterske površi. Ivanjičko-pešterski pravac predstavljaće faktor bržeg razvoja turizma primarnih turističkih regija Golije i Zlatar-Pešter, poljoprivrede – naročito stočarstva i prehrambeno-prerađivačke industrije u predelima gornjeg sliva Moravice, Pešterske površi, Golije, Velike Ninaje i Rogozne.
- Izgradnja civilnog aerodroma na Pešterskoj površi, odnosno transformisanje vojnog u civilni aerodrom, dok je za dopunski vid avio prevoza moguće izgraditi heliodrom na Pešterskoj površi.

- Izgradnja železničke pruge Raška-Noví Pazar, koja bi doprinela i sanaciji urbanog i graditeljskog haosa u dolini Raške između Novog Pazara i Raške.
- Povećanje kvaliteta deonice državnog puta I reda (E-65, E-80, M-2) na pravcu granica Crne Gore – Ribarići – Kosovska Mitrovica – Priština i završetak izgradnje neizgrađenog dela državnog puta I reda M-8 (Mileševa – Sjenica) koji će omogućiti povezivanje Novog Pazara sa Prijepoljem.

2) Postizanje **policentričnog sistema urbanih i opštinskih subcentara** na funkcionalnom urbanom području Novog Pazara (opštine Raška i Tutin) i na centralnom i istočnom delu opštine Sjenica koje je u polju uticaja urbanog centra Novi Pazar. Danas je očita supremacija Novog Pazara, i u kvantitativnom smislu i u pogledu razvijenosti i strukture urbanih funkcija.

Ostvarivanje koncepcije policentričnog razvoja podrazumeva stimulisanje industrijskih i uslužnih delatnosti, različitim merama bržeg razvoja Raške, Tutina i Sjenice i opštinskih subcentara – Deževe u gradu Novi Pazar, Ribarića u opštini Tutin, Baljevca u opštini Raška i Duge Poljane u opštini Sjenica, to jest njihovo bolje opremanje tehničkom i saobraćajnom infrastrukturom i brži razvoj suprastrukture.

Novi Pazar je doživeo brz demografski razvoj, posebno periferne urbane zone i prigradska naselja, a istovremeno stagnaciju u industrijskim i nekim drugim sferama razvoja (saobraćajnoj i komunalnoj infrastrukturi i dr.). To je

za posledicu imalo slabljenje urbanog kvaliteta i atraktivnosti urbanog centra, u izvesnom smislu i njegovog urbanog identiteta.

U strategiji i ciljevima razvoja urbanog centra Novi Pazar najznačajnije je:

- destimulisanje, raznim merama, izrazitog demografskog rasta;
- obezbeđenje mera i sredstava, na duži period, saobraćajnog i ukupnog infrastrukturnog i graditeljskog „sređivanja” urbanog centra i podizanja ukupnog urbanog kvaliteta;
- prestrukturiranje i obnavljanje industrijske proizvodnje;
- a naročito, dalje razvijanje funkcija centra državnog značaja, ne samo za funkcionalno urbano područje i delove susednih opština Sjenica i Ivanjica, već i zapadne Srbije, posebno funkcija iz tzv. četvrtog i petog sektora delatnosti: komercijalne i bankarske, informatičke i razvojne usluge, visoko školstvo, zdravstvo, nauka.

Primena modela **koncentrisano-decentralisanog razvoja** i razmeštaja stanovništva i aktivnosti, kroz teritorijalnu i gransku diverzifikaciju svih oblika proizvodnje u sektoru industrije i usluga u centrima i naseljima na ruralnom području, kako bi se u ekonomskom smislu smanjila dominacija centra državnog značaja Novi Pazar i opštinskih centara Raška, Tutin i Sjenica i ostvario cilj prevazilaženja usitnjenosti mreže seoskih naselja.

Centri zajednice naselja, utvrđeni Prostornim planom grada Novi Pazar, moraju se podržati na razne načine i od lokalnih i od republičkih institucija i organa u daljem razvoju i izgradnji. U cilju formiranja zajednice naselja posebna pažnja mora se posvetiti podizanju kvaliteta življenja lokalnog stanovništva i poboljšanju i izgradnji lokalne mreže puteva koja povezuje centre zajednica sa urbanim centrom i gravitirajućim naseljima.

- 3) Osnovno konceptualno opredeljenje jeste povećanje zaposlenosti u sektoru **malih i srednjih preduzeća** u konkurentnim sektorima industrije, saobraćaju, trgovini i uslugama, turizmu i komplementarnim delatnostima, obezbeđenjem kreditne i druge podrške privatnom sektoru, njihovoj kooperaciji i povezivanju sa proizvodnim i trgovinskim sistemima u Srbiji i u državama sa kojima grad Novi Pazar ima uspostavljene ekonomske veze.

Strateško opredeljenje jeste podrška razvoju **poljoprivrednih proizvoda** posebnih odlika kvaliteta do nivoa prepoznatljivog/geografskog imena porekla (tzv. brenda). Da bi se to postiglo nužno je ukupnjavanje poljoprivrednih gazdinstava, kreditna i druge podrške tim gazdinstvima i zadržavanje i edukacija mladih na gazdinstvima.

U pogledu razvoja **turizma**, područje grada Novi Pazar i prioritetne turističke destinacije Golija i Zlatar-Pešter daleko su ispod mogućnosti koje čine njihovi potencijali i resursi za celogodišnju turističku ponudu u prostoru. Imajući u vidu izuzetno vredno prirodno i kulturno-istorijsko

nasleđe i mnoge druge prirodne i antropogene resurse i vrednosti, u budućem razvoju turizam mora da dobije mnogo značajniju ulogu u odnosu na sadašnju. Za ostvarivanje uravnoteženijeg razvoja grada i funkcionalnog urbanog područja Novog Pazara značajne će biti podrške razvoju, uređenju i unapređenju turističkih centara – turističkog podcentra Vrhovi-Odvraćenica (grad Novi Pazar, opštine Ivanjica i Raška), Turističkog centra Kopaonik i Jošaničke Banje (opština Raška), turističkog centra na Mokroj Gori (opština Tutin) i tranzitno-akvatičkog centra Gazivode (grad Novi Pazar i opština Tutin). Na teritoriji grada treba obezbediti različite podrške razvoju i uređenju gradskog turističkog centra Novi Pazar, kulturno-istorijske celine Stari Ras-Sopoćani i puta kulture Transromanika (*Transromanica*).

- 4) Ostvarivanje ciljeva razvoja u domenu vodoprivredne i energetske **infrastrukture** i telekomunikacija imaju poseban značaj ne samo za podizanje kvaliteta života stanovništva, već i za ostvarivanje ciljeva privrednog razvoja i modela koncentrisano-decentralisanog razvoja i razmeštaja stanovništva i aktivnosti.

Rešavanje ključnih **komunalnih problema** zasnivaće se na razvoju regionalnog sistema upravljanja komunalnim otpadom na urbanom i ruralnom području, kao i na unapređenju upravljanja i uređenja drugih komunalnih objekata (groblja, pijace i sl.) na teritoriji grada.

- 5) **Zaštita životne sredine i prostora** ostvarivaće se zaustavljanjem dalje degradacije prirodnih resursa i dobara, zaštitom izvorišta vodosnabdevanja, suzbijanjem i sanacijom neplanske izgradnje, očuvanjem i reoblikovanjem centralnih delova Novog Pazara i drugih centara, očuvanjem i unapređenjem tradicionalnog načina organizacije i izgradnje seoskih naselja, kao i zaštitom i uređenjem kulturnih i prirodnih vrednosti na teritoriji grada. Na području urbanog centra i njegove rubne zone posebna pažnja se mora posvetiti podizanju i uređenju zelenih površina.

1.3. PRINCIPI I CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA

1.3.1. Vizija i principi prostornog razvoja

Vizija prostornog razvoja grada Novi Pazar je da bude ravnomernije razvijen, konkurentan i integrisan sa okruženjem (svojim funkcionalnim područjem i regijom šumadija i Zapadna Srbija), atraktivan za investiranje, što podrazumeva aktiviranje i mobiliziranje teritorijalnog kapitala, održivo korišćenje prirodnih i stvorenih resursa, dugoročnu obnovu i razvoj ljudskih resursa, saobraćajnu pristupačnost prema koridoru Beograd-Južni Jadran i drugim panevropskim i državnim saobraćajnim koridorima, kao i infrastrukturnu opremljenost, razvoj privrede i institucija, zaštitu životne sredine, prirodnog i kulturnog nasleđa kao faktora razvoja.

Teritorija grada Novi Pazar raspolaže značajnim ali nedovoljno aktiviranim prirodnim potencijalima i teritorijalnim kapitalom. Osnovni principi prostornog razvoja grada Novi Pazar su:

- unapređenje teritorijalne kohezije;
- zaštita životne sredine;
- zaštita, uređenje i održivo korišćeno prirodnog i kulturnog nasleđa;
- prostorno-funkcionalna integrisanost sa okruženjem;
- povećanje konkurentnosti i efikasnosti;

- policentričan teritorijalni razvoj (posebno jačanje veze sela i centara u mreži naselja);
- unapređenje saobraćajne pristupačnosti i dostupnosti informacijama i znanju;
- razvoj kulturnog i lokalnog identiteta;
- princip subsidijarnosti i javno-privatnog partnerstva;
- princip veće transparentnosti u donošenju odluka;
- permanentna edukacija građana i administracije i učešće javnosti u odlučivanju;
- zaštita javnog interesa, javnih dobara i dobara u opštoj upotrebi.

1.3.2. Opšti i posebni ciljevi prostornog razvoja

Opšti ciljevi razvoja i uređenja teritorije grada Novi Pazar jesu:

- 1) odgovorno upravljanje razvojem, uređenjem i zaštitom prostora u skladu sa realnim potencijalima i ograničenjima prirodnih i stvorenih vrednosti i dugoročnim potrebama ekonomskog i socijalnog razvoja i zaštite životne sredine;
- 2) uravnoteženiji razvoj teritorije grada i funkcionalnog područja Novog Pazara, jačanjem funkcija centra državnog značaja, opštinskih centara i subcentara, podsticanjem razvoja tržišno konkurentnih sektora privrede (industrije, turizma, poljoprivrede, usluga i infrastrukture);

- 3) povećanje dostupnosti područja i razvoj transnacionalnih programa sa državama sa kojima grad ima tradicionalno razvijene ekonomske i kulturne veze;
- 4) unapređenje kvaliteta života i stvaranje uslova za demografsku obnovu ruralnog dela teritorije grada Novi Pazar, investiranjem u razvoj multifunkcionalnih ruralnih područja, pre svega u obnavljanje i razvoj infrastrukture, javnih službi i usluga, očuvanje i uređenje turističkih prostora sa prirodnim i kulturnim nasleđem, razvoj ekonomski isplativih i statusno privlačnih aktivnosti.

Polazeći od opštih ciljeva i postavki razvoja utvrđuju se **posebni ciljevi** razvoja, korišćenja i uređenja prostora grada Novi Pazar.

1.3.2.1. Zaštita i korišćenje prirodnih sistema i resursa

Poljoprivredno zemljište

Osnovni cilj jeste **očuvanje i unapređenje lokalnih resursa** za proizvodnju kvalitetnih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, uporedo s kontinualnim poboljšavanjem materijalnih i socijalnih uslova življenja na selu, s jedne strane, i negovanjem i promovisanjem prirodne heterogenosti, kulturno-istorijskog identiteta i drugih prirodnih i stvorenih vrednosti ruralnog prostora, s druge.

Posebni ciljevi **održivog korišćenja poljoprivrednog zemljišta** su:

- 1) očuvanje površina i plodnosti poljoprivrednog zemljišta;
- 2) usklađivanje načina korišćenja poljoprivrednog zemljišta s prirodnim pogodnostima i ograničenjima i razvojnim potrebama lokalnih zajednica;
- 3) obezbeđenje podrške opstanku porodičnih gazdinstava i korišćenju poljoprivrednog zemljišta na brdsko-planinskim i drugim terenima s prirodnim, infrastrukturnim i ekonomskim ograničenjima za vođenje rentabilne poljoprivredne proizvodnje.

Šume i šumsko zemljište

Osnovni cilj je **održivo korišćenje šuma**, koje podrazumeva upravljanje i korišćenje šuma i šumskog zemljišta na takav način i u takvom obimu da se očuva biodiverzitet i da produktivnost, obnavljanje, vitalnost i potencijal šuma budu na nivou koji zadovoljava odgovarajuće ekološke, ekonomske i socijalne potrebe kako na lokalnom, tako i na nacionalnom nivou.

Posebni ciljevi održivog korišćenja šuma jesu:

- 1) očuvanje i zaštita osnovnih prirodnih vrednosti, biodiverziteta i bioekološki labilnih sistema;
- 2) zaštita izvorišta vodosnabdevanja;
- 3) zaštita zemljišta od vodene erozije;

- 4) održavanje raznorodne slike predela.

Posebni ciljevi gazdovanja šumama u Parku prirode Golija su: očuvanje diverziteta predela, staništa, prisutnih vrsta i šumskih ekosistema; uređenje predela i kontrolisano korišćenje ukupnog potencijala šuma za rekreaciju i turizam.

Vode

Osnovni cilj je **integralno korišćenje, uređenje i zaštita vodnih resursa** na celoj teritoriji grada Novi Pazar.

Glavni ciljevi i **kriterijumi** integralnog korišćenja, uređenja i zaštite vodnih resursa su sledeći:

- 1) integralno i celovito korišćenje i zaštita vodnih potencijala reke Raške, zaštita i uređenje njenog sliva na području grada Novi Pazar i opštine Tutin;
- 2) trajno održavanje kvaliteta vode izvorišnog dela Raške i njenih pritoka – LJudske reke, Deževske i Sebečevske reke, gornjih tokova Jošanice i Izbičke reke u I i I/II klasi kvaliteta, a u II klasi reka na području urbanog centra i nizvodno od njega – Raške, Jošanice i Banjske reke;
- 3) uređenje vodnih režima – smanjenje velikih voda i povećanje malih voda namenskim korišćenjem akumulacija na LJudskoj reci i gornjem toku Jošanice;
- 4) antieroziona zaštita slivova i zaštita od poplava urbanog centra od povodanja 0,5% (dvestagodišnja voda), a ostalih naselja kraj vodotoka od povodanja 1%

(stogodišnja voda) i 2%
(pedesetogodišnja voda);

- 5) stvaranje uslova za nesmetan razvoj hladnovodnog ribnjaka kraj reke Raške, razvoj ribarstva i korišćenje kvalitetnih voda za razvoj salmonidnih ribnjaka na lokacijama na kojima ne ugrožavaju izvorišta vodosnabdevanja.

1.3.2.2. Stanovništvo, mreža naselja i javne službe

Stanovništvo

Osnovni cilj jeste održavanje populacione vitalnosti na ruralnom području i **ublažavanje negativnih tendencija** u kretanju stanovništva u zonama pražnjenja i zonama koncentracije stanovništva.

Osnovni cilj obuhvata **posebne ciljeve za pojedine grupe stanovništva i njihove interese** i potrebe:

- 1) zadržavanje mladih kontingenata stanovništva na ruralnom području, poboljšavanjem uslova školovanja i kreditno-finanjskom podrškom za razvoj poljoprivredne proizvodnje i privatnog preduzetništva;
- 2) stimulisanje mlađeg ženskog stanovništva da ostane u seoskim naseljima, donošenjem i realizacijom specifičnih programa za poboljšanje uslova življenja ove društvene grupe i porodice;
- 3) socijalno-zdravstvena zaštita i pomoć starijim građanima, posebno staračkim samačkim i dvočlanim domaćinstvima.

Mreža naselja

Posebni ciljevi **organizacije mreže naselja** na teritoriji grada Novi Pazar jesu:

- 1) intenzivniji razvoj funkcija centra državnog značaja razvojem sekundarnih delatnosti, tercijarno-kvartarnog sektora i različitih institucija (bankarske, informatičke i razvojne usluge, visoko školstvo, zdravstvo, nauka i dr.) u Novom Pazaru;
- 2) kontrola koncentracije stanovništva i privrednih aktivnosti, korišćenja i izgradnje prostora u rubnoj zoni Novog Pazara, naročito na ulazno-izlaznim putnim pravcima u urbani centar, uz sanaciju i regulaciju neplanske izgradnje;
- 3) selektivna koncentracija proizvodnih i neproizvodnih delatnosti i javnosocijalne infrastrukture i razvoj funkcija mikrorazvojnih nukleusa u opštinskom subcentru i centrima zajednice naselja; uz obezbeđenje teritorijalne-horizontalne i tehnološkoproizvodne-vertikalne komplementarnosti i kompatibilnosti urbane i ruralne ekonomije;
- 4) poboljšanje kvaliteta saobraćajne i telekomunikacione mreže i dostupnosti (javnim saobraćajem) mikrorazvojnih centara, uz podizanje kvaliteta svih vidova komunalne infrastrukture u tim centrima;
- 5) očuvanje i transformacija mreže naselja na brdskoplaninskom području, povećanjem kvaliteta življenja i dostupnosti seoskog

područja; očuvanjem, rekonstrukcijom i izgradnjom seoskih naselja i unapređenjem tradicionalnog načina uređenja atara, zaštite predeonih celina i ambijentalnih vrednosti naselja.

Javne službe

Osnovni cilj razvoja javnih službi jeste ostvarivanje **jednakih prava** za sve građane u pogledu obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite, kao i dostupnosti upravnih, kulturnih i sportskih sadržaja.

Posebni ciljevi **razvoja i organizacije javnih službi** jesu:

- 1) dalji razvoj i diverzifikacija usluga javnih službi gradskog i regionalnog značaja u Novom Pazaru, posebno u domenu zdravstva, srednjeg i visokog obrazovanja, kulture, socijalne zaštite, sporta, informatike i dr.;
- 2) ujednačavanje dostupnosti javnih službi svim korisnicima, povećanjem kvaliteta usluga i fizičke dostupnosti objekata javnih službi na ruralnom području;
- 3) racionalizacija mreže objekata osnovnog obrazovanja i poboljšanje kvaliteta obrazovnog procesa, uz razvoj specijalizovanog i subvencioniranog prevoza za učenike osnovnog i srednjeg obrazovanja; i
- 4) fleksibilnija organizacija usluga i mreže objekata javnih službi (u javnom i privatnom sektoru), naročito u domenu primarne zdravstvene i socijalne zaštite, kojom će se omogućiti ravnopravno korišćenje za sve kategorije korisnika.

1.3.2.3. Privreda i turizam

Privreda

Posebni ciljevi **privrednog razvoja** grada Novi Pazar jesu:

- 1) ubrzavanje procesa restrukturiranja preduzeća i modernizacije proizvodnih programa;
- 2) povećanje zaposlenosti u sektoru MSPP u konkurentnim sektorima industrije (tekstilna industrija, industrija kože i obuće, proizvodnje nameštaja, agroindustrijski kompleks), kao i u trgovini, transportu, turizmu i komplementarnim delatnostima;
- 3) oblikovanje adekvatnog tržišta radne snage sa kadrovima koji odgovaraju zahtevima savremene strukture lokalne ekonomije;
- 4) unapređenje poslovnog ambijenta za privlačenje investicija i razvoj MSPP;
- 5) stvaranje uslova za formiranje savremenih lokaciono-organizacionih formi (industrijskih i preduzetničkih zona, industrijskog parka, poslovnog inkubatora, distributivnog centra, klasterskog povezivanja) kao efikasnih instrumenata za podsticanje razvoja MSP;
- 6) ublažavanje teritorijalne neravnomernosti decentralizacijom industrijskog razvoja i diverzifikacijom ruralne ekonomije saglasno lokaciono-razvojnim potencijalima manjih prostornih celina.

Poljoprivreda, šumarstvo i lovstvo

Posebni ciljevi **razvoja poljoprivrede** su:

- 1) unapređenje proizvodnje, ponude i plasmana visoko kvalitetnih lokalnih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda radi postizanja tržišne konkurentnosti, podrškom restrukturiranju i unapređenju ljudskog i fizičkog potencijala poljoprivrednog sektora, iskorištavanjem komparativnih pogodnosti heterogenih agroekoloških uslova, modernizacijom prerađivačkih kapaciteta, usvajanjem savremenih standarda kvaliteta hrane i investiranjem u razvoj potrebne saobraćajne, tehničke i tržišne infrastrukture;
- 2) promovisanje modela multifunkcionalne porodične poljoprivrede u sklopu podrške povećanju zaposlenosti i dohodaka seoskog stanovništva, polarizaciji agrarne strukture i diversifikaciji ekonomskih aktivnosti na ruralnom području grada; posebno održivog turizma i drugih komplementarnih delatnosti;
- 3) uspostavljanje partnerstva lokalnih aktera iz javnog i civilnog sektora pri utvrđivanju i sprovođenju lokalne strategije/planova integralnog ruralnog razvoja, kojima se identifikuju potrebne mere podrške u pogledu investicija

na gazdinstvima, preuzimanja gazdinstava od strane mladih poljoprivrednika, stručne obuke, opstanka poljoprivredne proizvodnje na područjima suočenim sa ekološkim i/ili infrastrukturnim ograničenjima, modernizacije prerade i plasmana poljoprivrednih proizvoda, razvoja nepoljoprivrednih aktivnosti i unapređenja uslova življenja na selu i dr.

Osnovni cilj gazdovanja šumama jeste racionalno višenamensko korišćenje šuma. Posebni ciljevi **gazdovanja šumama** jesu:

- 1) trajna i maksimalna proizvodnja tehničkog drveta najboljeg kvaliteta;
- 2) očuvanje proizvodnog potencijala staništa;
- 3) rekreativno korišćenje potencijala šuma na teritoriji grada, usklađeno sa zahtevima zaštite izvorišta vodosnabdevanja.

Posebni ciljevi uzgoja divljači i razvoja **lovstva** su:

- 1) značajno povećanje brojnosti sitne (zec, jarebica) i višestruko povećanje brojnosti krupne (srna, divlja svinja) divljači;
- 2) poboljšanje strukture (polne i starosne) populacije i kvaliteta krupne divljači;
- 3) zaštita refugijuma i repatrijacija medveda i tetreba u šume na teritoriji grada;
- 4) očuvanje svih, a posebno retkih i ugroženih vrsta.

Turizam

Posebni ciljevi **razvoja turizma** jesu:

- 1) razvoj celogodišnje turističke ponude grada u sklopu turističkog klastera središnja i zapadna Srbija i primarne turističke destinacije Golija, koja je usklađena sa zahtevima očuvanja i unapređenja kvaliteta životne sredine, prirodnih i kulturnih vrednosti i dobara;
- 2) organizacija turističkog prostora, prema prirodnim i stvorenim uslovima i resursima, na celovite i integrisane komplekse turističke ponude sa kvalitetnim i raznovrsnim turističkim proizvodima;
- 3) iniciranje i stimulisanje razvoja aktivnosti komplementarnih turizmu;
- 4) aktiviranje lokalnog stanovništva na ruralnom području i njegovog stambenog fonda za razvoj domaćinskog turizma, proizvodnju organske hrane, etno-proizvoda i prezentaciju običaja i načina života;
- 5) povećanje saobraćajne dostupnosti i uređenosti turističkih prostora, blagovremenim rezervisanjem prostora za novu turističku ponudu izradom odgovarajuće planske, programske i investiciono-tehničke dokumentacije, pribavljanjem i uređenjem zemljišta za potrebe razvoja turizma.

1.3.2.4. Saobraćaj, infrastrukturni sistemi i objekti zajedničke komunalne potrošnje

Saobraćaj i saobraćajna infrastruktura

Posebni ciljevi **razvoja saobraćaja i saobraćajnih sistema** na teritoriji grada su:

- 1) poboljšanje kvaliteta putne mreže i dostupnosti teritorije grada rehabilitacijom i dogradnjom državnih puteva, a naročito državnih puteva I reda M-22 i M-8;
- 2) povećanje saobraćajne dostupnosti i povezanosti centara u mreži naselja, privrednih i turističkih lokaliteta rekonstrukcijom, dogradnjom i izgradnjom pojedinih deonica javnih lokalnih puteva, uz poboljšanje obima, kvaliteta i organizacije prigradskog javnog autobusnog saobraćaja;
- 3) regulisanje daljinskih tokova i izmeštanje tranzitnog saobraćaja iz urbanog centra Novi Pazar izgradnjom obilaznih saobraćajnica;
- 4) izgradnja distributivnog centra u Novom Pazaru, tj. na pravcu državnog puta u njegovoj periurbanoj zoni, kojim bi se obezbedila koncentrisana transportna i špediterska ponuda distributivnog sistema na jednoj lokaciji;
- 5) uspostavljanje saobraćajne veze područja sa železničkim infrastrukturnim sistemom Srbije izgradnjom železničke pruge Raška – Novi Pazar i povezivanjem sa železničkom prugom (br. 20) Lapovo – Kraljevo – Lešak;

- 6) zaštita koridora svih postojećih i planiranih objekata saobraćajne infrastrukture.

Vodoprivredna infrastruktura

Osnovni cilj je **razvoj integralnih vodoprivrednih sistema** koji su optimalno uklopljeni u okruženje i usklađeni sa svim drugim korisnicima prostora, a ujedno su uklopljeni i u vodne sisteme višeg reda utvrđene Vodoprivrednom osnovom Republike Srbije i Prostornim planom Republike Srbije.

Posebni ciljevi **razvoja vodoprivredne infrastrukture** su:

- 1) trajno rešenje snabdevanja vodom svih naselja, sa specifičnom potrošnjom od maksimum 250 L/korisnik dan i sa obezbeđenošću potrošača od najmanje 97%, pri čemu u periodima eventualnih redukcija potrošnje u kriznim periodima mora da bude isporučeno najmanje 70% tražene količine vode;
- 2) hidraulička stabilizacija vodovoda Novog Pazara (realizacijom novih rezervoara i razdvajanjem visinskih zona), obnova i pouzdanije funkcionisanje seoskih grupnih vodovoda povezivanjem u veće celine;
- 3) snabdevanje industrijskih potrošača kojima je potrebna voda kvaliteta vode za piće sa obezbeđenošću od 95% do 97% iz vodovodnih sistema, dok industrijski potrošači većih

količina tehnološke vode i izvori većih količina otpadnih voda nemaju mogućnost za razvoj na području grada;

- 4) potpuna sanitacija urbanog centra, prigradskih i seoskih naselja.

Energetska infrastruktura

Osnovni ciljevi razvoja **energetike** na teritoriji grada su: obezbeđenje dovoljnog, sigurnog, kvalitetnog i ekonomičnog snabdevanja električnom energijom svih potrošača i racionalna upotreba električne energije i povećanje energetske efikasnosti, bržim uvođenjem novih tehnologija i obnovljivih izvora energije.

Posebni ciljevi razvoja energetike i **energetske infrastrukture** jesu:

- 1) povećanje energetske efikasnosti kod proizvodnje, prenosa, distribucije i potrošnje energije, primenom standarda energetske efikasnosti, ekonomskih instrumenata i organizacionih mera;
- 2) intenziviranje istraživanja energetske potencijala obnovljivih izvora energije u cilju njihovog efikasnog korišćenja, naročito hidroenergije, sunčeve i geotermalne energije, biomase;
- 3) održavanje i poboljšanje kvaliteta rada i pouzdanosti postojeće elektroprenosne i distributivne mreže, izgradnjom novih i rekonstrukcijom postojećih elektroenergetskih objekata, radi njihovog dovođenja na maksimalnu projektovanu snagu, u

skladu s očekivanom potrošnjom električne energije do 2022. godine;

- 4) razvoj centralizovanog sistema snabdevanja toplotnom energijom urbanog centra i prigradskih naselja i, dugoročno posmatrano, snabdevanja prirodnim gasom široke potrošnje i industrije u gradu;
- 5) zaštita koridora postojeće i planirane energetske infrastrukture (elektroenergetske i toplifikacione mreže).

Telekomunikacije i poštanski saobraćaj

Posebni ciljevi **razvoja telekomunikacione mreže i poštanskog saobraćaja** jesu:

- 1) postizanje gustine telefona od oko 45 telefona na 100 stanovnika;
- 2) razvoj telekomunikacione infrastrukture koja omogućava pružanje širokopojasnog interneta ADSL i drugih širokopojasnih usluga (IPTF, BBTF i dr.);
- 3) ravnomernija pokrivenost teritorije grada telekomunikacionom mrežom (za govor, podatke i internet), posebno brdskoplaninskog područja;
- 4) dobra pokrivenost teritorije grada signalom mobilne telefonije;
- 5) ravnomernija pokrivenost zajednica naselja uslugama poštanskog saobraćaja, u prvom redu centara zajednice sela mobilnim poštanskim šalterima.

Objekti zajedničke komunalne potrošnje

Posebni ciljevi **razvoja objekata zajedničke komunalne potrošnje i usluga** jesu:

- 1) uspostavljanje gradskog sistema upravljanja otpadom i njegovo usklađivanje sa regionalnim konceptom upravljanja otpadom;
- 2) plansko proširenje, adekvatno uređenje, saniranje i održavanje groblja na području grada;
- 3) adekvatno uređenje, opremanje i održavanje pijaca na području grada;
- 4) uvođenje elemenata urbane opreme za uređenje javnih površina u centrima i naseljima na ruralnom području.

1.3.2.5. Zaštita životne sredine, prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara i zaštita od elementarnih nepogoda

Zaštita životne sredine

Posebni ciljevi **zaštite životne sredine** na teritoriji grada su:

- 1) predostrožnost za aktivnosti koje mogu da izazovu negativne uticaje na okolinu ili ekološki rizik obezbeđivaće se primenom sistema procene uticaja razvoja saobraćaja, privrednih aktivnosti i izgradnje objekata na životnu sredinu pre donošenja investicionih odluka;

- 2) apsolutni prioritet ima zaštita izvorišta vodosnabdevanja i kvaliteta voda, prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara i zelenih površina;
- 3) racionalnije korišćenje prirodnih resursa, a naročito neobnovljivih i delimično obnovljivih (vode, poljoprivredno zemljište, šume, energija);
- 4) racionalnije i intenzivnije korišćenje građevinskog zemljišta;
- 5) zaštita poljoprivrednog i šumskog zemljišta od zagađivanja i prenamene u građevinsko zemljište;
- 6) smanjenje količine, povećanje stepena recikliranja i bezbednog deponovanja svih vrsta otpada i uspostavljanje sistema upravljanja otpadom, praćeno sanacijom nekontrolisanih smetlišta, prioriteto onih koja ugrožavaju kvalitet voda u vodotocima i izvorištima podzemnih voda;
- 7) smanjenje emisije buke iz saobraćaja i industrijskih postrojenja;
- 8) povećanje obima investicija za zaštitu životne sredine i unapređenje sistema upravljanja zaštitom životne sredine u gradu i preduzećima.

Zaštita prirodnih dobara

Poseban cilj zaštite prirode i prirodnih dobara na teritoriji grada je **zaštita, prezentacija i održivi razvoj Parka prirode Golija.**

Posebni ciljevi **zaštite prirode i prirodnih dobara**, kao segmenta ukupnog sistema zaštite životne sredine na teritoriji grada, jesu:

- 1) očuvanje biološke raznovrsnosti, to jest specijskog, ekosistemskog i genetskog diverziteta;
- 2) očuvanje geonasleđa kroz zaštitu geoloških, geomorfoloških, hidrografskih, pedoloških i dendroloških mesta i fenomena;
- 3) očuvanje odlika prirodnih i predeonih celina, u prvom redu predela Ras – Sopoćani i đurđevi Stupovi – Petrova crkva;
- 4) očuvanje, odnosno pažljivo i ograničeno korišćenje fonda biljnih i životinjskih vrsta obuhvaćenih Uredbom o zaštiti prirodnih retkosti;
- 5) rekultivacija (remedijacija) prostora oštećenih izgradnjom objekata i drugim radovima, kao i sanacija erozije i klizišta.

Zaštita nepokretnih kulturnih dobara

Poseban cilj zaštite nepokretnih kulturnih dobara na teritoriji grada Novi Pazar jeste **objedinjavanje zaštite i kulturološke prezentacije prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima**, upisane u Listu svetske kulturne i prirodne baštine (UNESCO).

Posebni ciljevi **zaštite nepokretnih kulturnih dobara** na teritoriji grada jesu:

- 1) utvrđivanje zaštićene okoline nepokretnih kulturnih dobara i zona sa diferenciranim režimima zaštite, korišćenja i izgradnje prostora, kojima će se, pored zabrana, utvrditi i mogućnosti za razvoj komplementarnih aktivnosti

- (turizma, poljoprivrede i sl.) i izgradnju prostora u funkciji prezentacije kulturnog nasleđa i razvoja lokalne zajednice;
- 2) obavljanje sistematskih arheoloških istraživanja i rekognosciranja narodnog graditeljstva, utvrđivanja statusa i kategorizacije nepokretnih kulturnih dobara za arheološka nalazišta, prostorne kulturno-istorijske celine i pojedinačne objekte narodnog graditeljstva;
 - 3) sprovođenje integralne zaštite nepokretnih kulturnih dobara;
 - 4) povećanje dostupnosti nepokretnih kulturnih dobara, poboljšanjem kvaliteta lokalne putne mreže, prezentacije i interpretacije njihovih kulturnih vrednosti.
- 2) prevencija i sanacija pojave klizišta;
 - 3) preduzimanje antierozionih mera na površinama ugroženim erozijom;
 - 4) primena principa i mera aseizmične izgradnje;
 - 5) preduzimanje mera protivpožarne zaštite u izgradnji i uređenju prostora, naročito naselja i šuma i dr.

Zaštita od elementarnih nepogoda

Osnovni cilj zaštite područja grada Novi Pazar od elementarnih nepogoda je unapređenje bezbednosti stanovništva, to jest zaštita ekonomske, energetske, socijalne, zdravstvene, informativne, ekološke i svake druge bezbednosti pojedinca i zajednice.

Posebni ciljevi **zaštite od elementarnih nepogoda** su:

- 1) uspostavljanje strategije prihvatljivog rizika od prisutnih oblika ugroženosti, politike i adekvatnog institucionalnog organizovanja zaštite od elementarnih nepogoda na lokalnom nivou;

II PLANSKI DEO

1. PLANSKA REŠENJA

1.1. OPIS I ODREĐENJE NAMENE PROSTORA

Na nivou prostornog plana jedinice lokalne samouprave bilansiraju se postojeće i planirane površine građevinskog zemljišta za: naselja, saobraćajnu infrastrukturu i industrijsku zonu Deževa (*tabela 2*).

Površina gradskog građevinskog zemljišta na građevinskom području naselja će se povećati sa 1700 ha na 3314 ha. Najveće povećanje površine građevinskog područja naselja predviđeno je Generalnim planom Novog Pazara 2020. godine (2007) sa 1296 ha 2004. godine na 2700 ha 2020. godine, to jest za 1404 ha ili za 108%. Povećanje građevinskog područja seoskih naselja predviđeno je samo za centralne delove 12 naselja za koja su utvrđeni šematski prikazi uređenja naselja. šematskim prikazima uređenja naselja predviđeno je povećanje građevinskog područja sa 277 ha na 487 ha, to jest za 210 ha ili za 76% (*tabele 2. i 20*).

Površine građevinskog zemljišta (van granica gradskog građevinskog zemljišta) za saobraćajnu infrastrukturu³ će se povećati sa 963 na 1168 ha, odnosno za 205 ha ili oko 17,5%. Izgradnjom obilaznice (severozapadne i jugoistočne deonice)

Novog Pazara i izmeštanjem deonice M-8 (Bele Vode-Duga Poljana) površina građevinskog zemljišta za državne puteve I reda će se povećati sa 156 ha na 233 ha (za 77 ha ili za oko 49%). Izgradnjom obilaznice manastira Sopoćani i dogradnjom državnog puta II reda za pristup Parku prirode Golija površina građevinskog zemljišta za državne puteve II reda će se povećati sa 157 ha na 224 ha (za 67 ha ili za oko 43 %). Površina građevinskog zemljišta za javne lokalne puteve će se povećati sa 650 ha na 692 ha (za 42 ha ili za oko 6,5%). Površina građevinskog zemljišta za železničku prugu će obuhvatiti oko 19 ha.

Tabela 2.

Bilans planiranog građevinskog zemljišta, 2022. (u ha)

Građevinsko zemljište	Postojeća površina	Planir. površ.	Ukupna površ.
Naselja	1700,0	1614,0	3314,0
Urbani centar Novi Pazar	1296,0	1404,0	2700,0
Seoska naselja	404,0	210,0	614,0
Saobraćajna infrastruktura	963,0	205,0	1168,0
Ukupno javni putevi	963,0	186,0	1149,0
Državni putevi I reda	156,0	77,0	233,0
Državni putevi II reda	157,0	67,0	224,0
Javni lokalni putevi	650,0	42,0	692,0
Železnička pruga	0,0	19,0	19,0
Industrijska zona Deževa	0,0	56,0	56,0
UKUPNO	2663,0	1875,0	4538,0

³ U izračunavanju površina za državni put I reda je računat zemljišni pojas od 25 m, državni put II reda 20 m, opštinski put 15 m, obilaznicu na državnom putu I reda 30 m i prugu 16 m.

Ukupna površina građevinskog zemljišta povećaće se sa 2663 ha na 4538 ha, odnosno za 1875 ha ili 70%.

Građevinsko zemljište za planiranu vodoprivrednu, energetska i telekomunikacionu infrastrukturu utvrđivaće se i bilansirati odgovarajućim urbanističkim planom u skladu sa planskim rešenjima, propozicijama i smernicama Prostornog plana. Građevinsko zemljište za planiran razvoj turističke infrastrukture i zona u sekundarnim turističkim prostorima utvrđenim Prostornim planom utvrđivaće se i bilansirati odgovarajućim urbanističkim planom.

U periodu do 2022. godine poljoprivredno zemljište će se smanjiti sa 35.823 ha na 31.668 ha (za 4155 ha ili za oko 11,6%), tako da će činiti 42,7% od ukupne površine teritorije grada.

Planirano smanjenje ostvarilo bi se na račun zemljišta najslabijeg kvaliteta (7. i 8. katastarske klase) u korist povećanja šumovitosti, a deo poljoprivrednog zemljišta će se smanjiti za potrebe izgradnje naselja, saobraćajnica i industrijske zone.

Površina pod šumama će se povećati sa 33.887 ha na 36.167 ha (za 2280 ha ili oko 6,7%) i zauzimaće 48,8% površine teritorije grada.

Površine za planirane akumulacije na Ljudskoj reci i Jošanici nisu bilansirane kao vodno zemljište, jer će se realizovati u postplanskom periodu i utvrđivati prostornim planom područja posebne namene i odgovarajućim urbanističkim planom.

U bilansiranju planirane namene prostora na teritoriji grada nisu uzete u obzir površine manje od 10 ha (*tabela 3*).

Tabela 3.

Bilans planirane namene prostora grada Novi Pazar, 2022. (u ha i %)

Područje	Godina	Ukupna površina	Poljoprivredno zemljište	Šume	Građevinsko zemljište	Ostalo, neplodno zemljište
GRAD ukupno	2006	74.196	35.823	33.887	2663	1823
		100,0	48,3	45,7	3,6	2,4
	2022	74.196	31.668	36.167	4538	1823
		100,0	42,7	48,8	6,1	2,4

Ustanovljena je zaštita i utvrđeno rezervisanje prostora za planirane namene na ukupnoj površini od oko 126 km² ili oko 17% teritorije grada Novi Pazar.

Zaštićeni prostori na površini od oko 86,2 km² ustanovljeni su odredbama zakona (zaštitni pojasevi postojećih infrastrukturnih sistema) i odlukama donetim na osnovu zakona (za zaštićena prirodna i nepokretna kulturna dobra), dok je deo zaštićenih i rezervisanih prostora na površini od oko 18,4 km² utvrđen planskim rešenjima donetim od strane republičkog nivoa upravljanja (zaštita izvorišta vodosnabdevanja reke Raške, akumulacija „Vučiniće” i „Bele Vode” i akumulacije za uređenje režima voda „Barkovo” utvrđene Prostornim planom Republike Srbije i Vodoprivrednom osnovom Republike Srbije), tako da je ustanovljena obaveza zaštite i rezervisanja prostora na ukupno 104,6 km² ili oko 14,1% teritorije grada.

Prostornim planom grada Novi Pazar ustanovljena je zaštita prostora (predeo izuzetnih odlika Ras-Sopoćani) na površini od 7,8 km², dok je rezervisan prostor (turistički prostor akumulacije „Gazivode” i kompleksa Jeleč-Crni vrh, kao i za objekte planiranih saobraćajnih sistema s neposrednim pojasevima zaštite) na površini od 13,6 km², tako da je ustanovljena zaštita i rezervisanje prostora na ukupno 21,4 km² ili oko 2,9% teritorije grada.

U bilans zaštićenih prostora uključeni su:

- zaštićena okolina nepokretnih kulturnih dobara;
- zaštićen prostor zaštićenog i predviđenog za zaštitu prirodnog dobra;

- zone zaštite izvorišta Vrelo Raške i lokalnih izvorišta; i
- neposredni pojasevi zaštite trasa i objekata infrastrukturnih sistema širine oko i više od 5 m.

Nije bilansiran sekundarni turistički prostor skijališta „Koznik” jer se nalazi u obuhvatu Parka prirode Golija, uža zona zaštite akumulacije „Gazivode” jer je obuhvaćena turističkim prostorom akumulacije, kao ni zaštićena okolina kulturnog dobra srednjevekovnog grada Jeleč koja je obuhvaćena turističkim prostorom Jeleč-Crni vrh. Nisu bilansirane zone zaštite nepokretnih kulturnih dobara Stari Ras, manastir Sopoćani, manastir Đurđevi Stupovi i Petrove crkve koje se utvrđuju Prostornim planom područja posebne namene prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima.

Tabela 4.

Zaštita i rezervisanje prostora na području grada Novi Pazar, 2022. (u ha)

Površina grada		Zaštita i rezervisanje prostora		
		Ukupno	Zaštita	Rezervisanje
UKUPNO GRAD	74196	12608,6	10150,5	2458,1
	100,0%	17,0	13,7	3,3
ZONE ZAŠTITE I ZAŠTIĆENA OKOLINA NEPOKRETNIH KULTURNIH DOBARA		150,3	150,3	-
Zona sa režimom I stepena zaštite nepokretnog kulturnog dobra Novopazarske tvrđave sa Starom čaršijom i kompleksom oko Altun-alem džamije		13,1	13,1	-
Zaštićena okolina kulturnog dobra groblja Gazilar sa turbetom		10,1	10,1	-
Zaštićena okolina kulturnog dobra Velikog groblja – Parice		6,4	6,4	-
Zaštićena okolina kulturnog dobra manastira Sv. Varvare na Reljinoj Gradini		70,0	70	-
Zaštićena okolina kulturnog dobra Gradina u Postenju		50,7	50,7	-
ZAŠTIĆENA PRIRODNA DOBRA		6673,8	6673,8	-
Park prirode Golija		5891	5891	-
Predeo izuzetnih odlika Ras-Sopoćani		782,7	782,7	
SEKUNDARNI TURISTIČKI PROSTORI		881	-	881
Pojas duž obale akumulacije Gazivode		241	-	241
Kompleks Jeleč-Crni vrh		640	-	640
IZVORIŠTA SA ŠIROM ZONOM ZAŠTITE I AKUMULACIJE SA UŽOM ZONOM ZAŠTITE		1844	743	1101
Šira zona zaštite izvorišta Raške		428	428	-
Šire zone zaštite lokalnih izvorišta		315	315	-
Akumulacija Vučiniće sa užom zonom zaštite		495	-	495
Akumulacija Bele Vode sa užom zonom zaštite		239,5	-	239,5
Akumulacija Barkovo sa užom zonom zaštite		366,5	-	366,5
INFRASTRUKTURNI SISTEMI		3059,5	2583,4	476,1
Državni putevi I reda		2279,6	2099,0	180,6
Državni putevi II reda		500,3	306,0	194,3
Javni opštinski putevi		260,6	178,4	82,2
Železnička pruga		19,0	-	105,0

U bilans rezervisanih prostora uključeni su:

- planirani infrastrukturni koridori (trase i objekti infrastrukturnih sistema s neposrednim pojasom zaštite) širine veće od 10 m;
- zona potapanja i uža zona zaštite planiranih višenamenskih akumulacija;
- predviđen turistički prostor akumulacije „Gazivode”; i
- predviđen turistički prostor „Jeleč-Crni vrh”.

1.2. ZAŠTITA, UREĆENJE, KORIŠĆENJE I RAZVOJ PRIRODNIH SISTEMA I RESURSA

1.2.1. Održivo korišćenje i zaštita poljoprivrednog zemljišta

(Referalna karta 1)

Zaštita i korišćenje poljoprivrednog zemljišta grada Novi Pazar zasniva se na konceptu održivog poljoprivrednog i ruralnog razvoja, koji će se ostvariti obezbeđenjem podrške:

- 1) održivom korišćenju zemljišnih resursa, primenom odgovarajućih agroekoloških mera, odnosno šumskih operacija, koje će se odraziti na korekciju postojećih odnosa u načinu korišćenja poljoprivrednog zemljišta i ukupnog prostora;
- 2) potpunijoj ekonomskoj valorizaciji prostorno heterogenih uslova za

razvoj poljoprivredne proizvodnje i drugih ekonomskih aktivnosti seoskog stanovništva, primarno u funkciji demografske obnove sela; i

- 3) restrukturiranju poljoprivrednog sektora u cilju povećanja tržišne konkurentnosti agrarne ponude, primenom mera usmerenih na ukрупnjavanje i modernizaciju poljoprivrednih gazdinstava, unapređenje ljudskog potencijala i drugih resursnih, strukturnih, socioekonomskih, tehničko-tehnoloških i infrastukturnih uslova razvoja poljoprivrede i sela.

Očuvanje površina i poboljšanje fizičkih, hemijskih i bioloških svojstava poljoprivrednog zemljišta zasnivaće se na strogom poštovanju sledećih **pravila**:

- 1) ne dozvoljava se stambena i druga izgradnja na obradivom poljoprivrednom zemljištu prve, druge, treće, četvrte i pete katastarske klase, osim izuzetaka zabrane u skladu sa Zakonom o poljoprivrednom zemljištu, a na osnovu ovog Prostornog plana i odgovarajućih urbanističkih planova;
- 2) izgradnja na obradivom poljoprivrednom zemljištu koje je zakonom izuzeto iz zabrane korišćenja u nepoljoprivredne svrhe, dozvoljava se i kontroliše u skladu sa rešenjima, režimima i pravilima utvrđenim prostornim i urbanističkim planovima, posebno u rubnoj zoni urbanog centra;
- 3) planovima i politikama lokalnog razvoja obezbeđuje se zaštita poljoprivredne, ekološke,

rekreativne i pejzažno-estetske funkcije oranica, bašta, voćnjaka i travnih površina u rubnoj zoni urbanog centra i poljoprivrednog zemljišta povoljne bonitetne strukture duž saobraćajnih koridora i u pojasevima zaštite saobraćajnih objekata;

- 4) zauzimanje poljoprivrednih površina u nepoljoprivredne svrhe dopušteno je radi pošumljavanja zemljišta najslabijeg proizvodnog potencijala (V-VIII bonitetne klase) i zemljišta kontaminiranih materijama štetnim po ljudsko zdravlje, kao i za sprovođenje bioloških i tehničkih mera zaštite vodoakumulacija i erozionih terena;
- 5) zauzimanje poljoprivrednog zemljišta za razvoj vodoprivredne infrastrukture biće kompenzirano obezbeđenjem tehničkih uslova za racionalno korišćenje vode u biljnoj i stočarskoj proizvodnji, osnivanje ribnjaka i ostvarivanje drugih pozitivnih uticaja vode na biokapacitet ukupnog prostora;
- 6) stihijsko smanjivanje površina i prirodne plodnosti zemljišta na lokacijama sa pretežno industrijskom strukturom privrede, predupređivaće se podrškom racionalnijem i efikasnijem korišćenju postojećih neproduktivnih površina, posebno uređivanjem i privođenjem neizgrađenog građevinskog zemljišta planiranoj industrijskoj ili drugoj komplementarnoj nameni (komunalne delatnosti, proizvodno zanatstvo, postrojenja za

prečišćavanje otpadnih voda, zelene površine i sl.);

- 7) obavezno je sprečavanje negativnih uticaja poljoprivredne proizvodnje na stanje životne sredine i živog sveta, uspostavljanjem kontrole korišćenja mineralnih đubriva i sredstava za zaštitu bilja, uz istovremeno promovisanje metoda njihove integralne primene u procesima tehničko-tehnološkog unapređivanja poljoprivredne proizvodnje, kao i destimulisanjem intenzivnog korišćenja marginalnih zemljišta, odnosno očuvanjem prirodnih ili poluprirodnih enklava (međe, bare, šumarci, zabrani i sl.) u atarima sa intenzivnom poljoprivrednom proizvodnjom i drugim merama zaštite biodiverziteta;
- 8) obavezna je primena mera zaštite plodnosti poljoprivrednog zemljišta i zdravstvenog kvaliteta hrane od uticaja aerozagađenja i drugih štetnih agensa iz okruženja; i
- 9) obezbeđenje podrške očuvanju tradicionalnih agrarnih sadržaja ruralnih predela u svim planovima, programima i projektima zaštite lokaliteta/dobara od posebne prirodne, kulturno-istorijske i naučne vrednosti.

Polazeći od navedenih opštih pravila, a u skladu s pedološkim, bonitetnim i agroekološkim karakteristikama pojedinih atara i razvojnim potrebama grada Novi Pazar, do 2022. godine planiraju se sledeće **kvantitativne i kvalitativne promene u načinu korišćenja poljoprivrednih površina** (tabela 5):

- 1) pošumljavanje 2280 ha pašnjaka i livada najnižeg proizvodno-ekonomskog potencijala (7. i 8. kat. klase), uglavnom, na terenima sa većim nagibom, prioritetno u funkciji uspostavljanja biološke i privredne ravnoteže između travnjaka i šuma u višim planinskim predelima, a time i značajnog poboljšanja opštih uslova životne sredine; poželjno je obezbeđenje podrške za podizanje šuma na većim površinama niskoproduktivnih poljoprivrednih zemljišta, u odnosu na planirane;
- 2) postepeno isključivanje iz poljoprivrednog korišćenja oko 1400 ha zemljišta koje je Generalnim planom Novog Pazara namenjeno zadovoljavanju građevinskih, saobraćajnih i drugih potreba socioekonomskog razvoja urbanog centra, uz istovremeno uspostavljanje režima stroge zaštite i efikasnu kontrolu korišćenja preostalog poljoprivrednog zemljišnog fonda u rubnoj zoni gradskog centra;
- 3) postepeno isključivanje iz poljoprivrednog korišćenja oko 210 ha zemljišta koje je šematskim prikazima uređenja naselja namenjeno zadovoljavanju građevinskih, saobraćajnih i drugih potreba socioekonomskog razvoja mikrorazvojnih centara i izgrađenih naseljskih celina u rubnoj zoni urbanog centra, uz istovremeno uspostavljanje režima stroge zaštite i efikasnu kontrolu korišćenja preostalog poljoprivrednog zemljišnog fonda u koridorima javnih puteva;
- 4) uspostavljanje tesne sprege između razvoja biljne i stočarske proizvodnje, podrškom razvoju stočarstva, posebno mlečno-mesnog govedarstva i ovčarstva, kao i sprovođenju programa kompleksnog uređenja poljoprivredno-šumskog prostora po pojedinačnim serijama prirodnih travnjaka, radi očuvanja krmne baze za razvoj stočarstva i zaštite drugih specifičnih agroekoloških dobara planinskih krajeva;
- 5) potpunije iskorišćavanje prirodnih (visoki udeo prirodnih i semiprirodnih ekosistema u fizičkoj strukturi prostora), tehnoloških (niska primena hemijskih sredstava i drugih savremenih inputa u poljoprivrednoj proizvodnji) i sociokulturnih pogodnosti (očuvana tradicija, znanja i afinitet planinskog stanovništva u proizvodnji i domaćoj preradi ekskluzivnih stočnih proizvoda prepoznatljivog porekla) za ofanzivniji pristup organizovanju organskog sistema stočarske proizvodnje, uporedo s preduzimanjem aktivnosti za dobijanje robne marke proizvoda zaštićenog geografskog imena porekla;
- 6) održivo korišćenje planinskih oranica, po pravilu, slabog proizvodno-ekonomskog potencijala (6–8 katastarske klase), primenom adekvatnih mera antierozione obrade, uvođenjem pravilnog plodoreda i integralnog organsko-mineralnog prihranjivanja biljaka na površinama koje su pogodne za gajenje krompira,

odgovarajućih sorti jarih žita, stočnog krmnog bilja, lekovitog i aromatičnog bilja i sl., uz mestimično pošumljavanje i zatravljivanje;

- 7) povećanje površina pod voćnim zasadima na osnovu posebnih investicionih projekata, kojima se istražuju tehnološki uslovi i tržišni rizici, što uključuje i problematiku poslovne konsolidacije i izvozne konkurentnosti prerađivačkih kapaciteta, uvođenje savremenih standarda kvaliteta, prihvatanje pravila međunarodne razmene poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i sl.; u tim okvirima treba obezbediti podršku potpunijoj valorizaciji mestimičnih agroekoloških pogodnosti za razvoj voćarstva prema modelu organske proizvodnje, odnosno primenom metoda integralne zaštite starih autohtonih sorti jabuke, kruške, trešnje i sl., u sprezi sa organizovanjem lokalnog otkupa šumskih/divljih sorti voća, lekovitog bilja i drugih biološki visokovrednih prehrambenih, odnosno farmakoloških sirovina;
- 8) obezbeđenje posebne podrške očuvanju agroekoloških dobara i naseljenosti, a time i ukupnih prirodnih resursa, biodiverziteta i ambijentalnih vrednosti, na marginalnim područjima, koja su zahvaćena napuštanjem stočarske i ukupne poljoprivredne proizvodnje; i
- 9) uvođenje pravnog reda u vlasničke odnose predstavlja bitan preduslov za usklađivanje ekonomskih, ekoloških i društvenih aspekata korišćenja

poljoprivrednog zemljišta; u tim okvirima prioritet ima zakonsko sankcionisanje prava lokalnog stanovništva na korišćenje pašnjaka u svojini Republike Srbije, s osloncem na osavremenjavanje tradicionalnih formi, regulisanih običajnim pravom.

Zaštita i održivo korišćenje poljoprivrednog zemljišta zasnivaće se na punom uvažavanju prostorne heterogenosti prirodnih i socioekonomskih uslova teritorije grada Novi Pazar, radi potpunijeg iskorišćavanja komparativnih pogodnosti za povećanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, uporedo s otklanjanjem specifičnih razvojnih ograničenja na pojedinim **ruralnim područjima** (*Referalna karta 1. Prostornog plana i Grafikon 1*):

A. Resursno ograničeno područje
izdvojeno je prema kriterijumu pritiska nepoljoprivrednih delatnosti na zauzimanje poljoprivrednog zemljišta i zapošljavanje van gazdinstva. Obuhvata blizu 28% ukupnih poljoprivrednih površina grada. Prostire se dolinsko-brdskim predelima središnjeg dela gradske teritorije, a zatim atarima duž razvijenih saobraćajnica (Deževa, Mišćice, Ivanča, Rajčinoviće, Sitniće, Požega, Mur, Varevo, šavci, Prćenova, Postenje), kao i perifernih sela na severoistoku i jugoistoku (Srednja Tušimlja, Golice, Batnjik, Kašalj, Smilov Laz, Zlatare, Javor) koja gravitiraju ka centrima susednih opština. Odlikuje se nadprosečno visokim stepenom izgrađenosti

prostora, većom gustinom nastanjenosti, relativno razvijenom infrastrukturu, visokim učešćem domaćinstava bez gazdinstva, usitnjenom strukturom zemljišnih poseda i preovlađivanjem nepoljoprivrednih izvora prihoda. Ima niske barijere za diversifikovanje ekonomskih aktivnosti na selu, što pogoduje poželjnoj orijentaciji nekomercijalnih i sitnih komercijalnih gazdinstva u pravcu razvoja nepoljoprivrednih delatnosti, radi dopunjavanja prihoda od poljoprivrede prihodima van gazdinstva, do nivoa paritetnog dohotka. Uporedo sa time podršku treba obezbediti i formiranju manjeg broja većih stočarskih farmi, u skladu s kapacitetima lokalne krmne osnove prirodnih livada i pašnjaka. I pored preovlađivanja zemljišta relativno slabe bonitetne vrednosti, ali ipak najboljih na celoj teritoriji grada Novi Pazar, nema većih ograničenja za prilagođavanje strukture poljoprivredne proizvodnje tržišnoj tražnji. Prirodne pogodnosti za osnivanje komercijalnih voćnjaka treba podržavati izgradnjom hladnjača i preradnih kapaciteta, kao i kontinuiranim obezbeđenjem stručne pomoći, posebno u pogledu primene metoda integralne zaštite i prihranjivanja biljaka. Prioritetno je bezuslovno zaustavljanje stihijskog ispadanja obradivih površina iz poljoprivredne proizvodnje. Polazeći od tog prioriteta primenjivaće se prostorno diferencirane mere zaštite za dva uža područja/podrežona:

A.1. Prigradsko – obuhvata katastarske opštine zahvaćene (u celini, ili delom) granicama Generalnog plana Novi Pazar, u kojima će doći do velikog povećanja građevinskog područja urbanog centra (oko 1400 ha), kao i manjeg proširenja građevinskog područja centralnih delova naselja Rajčinoviće i Hotkovo (oko 63 ha) i do planirane izgradnje deonice severne i jugoistočne obilaznice (oko 77 ha), pretežnim delom na račun smanjenja plodnih poljoprivrednih zemljišta. U skladu s konceptom intra i periurbane poljoprivrede, pored aktivnosti vezanih za proizvodnju, preradu, marketing, distribuciju i potrošnju hrane, podržavaće se brojne izvedene usluge, koje uključuju odmor i rekreaciju, ekonomsku vitalnost i preduzetništvo, zdravlje i dobrobit pojedinca i zajednice, i očuvanje i unapređivanje životne sredine i predela. Sprovodiće se programi sanacije i uređenja naselja i programi kompleksnog uređenja seoskih atara (komasacija, hidrotehničke i biološke melioracije, uređenje predela, uređenje poljskih puteva i sl.). Prioriteti podrške razvoju poljoprivrede jesu: stručna obuka i difuzija naučno-tehničkih i tržišnih informacija zaposlenima u agrarnom sektoru, uključujući

prehrambenu industriju;
tehnološka modernizacija
porodičnih gazdinstava,
poboljšanje nivoa tehničke
opremljenosti zemljišta i
intenzifikacija proizvodnje, s
osloncem na proširenje
asortimana ponude i povećanje
obima proizvodnje svežeg voća i
povrća za lokalno i šire tržište; i

- A.2. Izloženo deagrarizaciji – obuhvata atare ostalih naselja sa pretežno nepoljoprivrednim izvorima prihoda domaćinstava. Prioritet je obezbeđenje podrške opstanku postojećeg broja gazdinstava, kojim se obezbeđuje zadržavanje ekološki optimalnog dela zemljišnih resursa u funkciji poljoprivredne proizvodnje, uz istovremeno ukрупnjavanje poseda i mestimično pošumljavanje. Planira se smanjenje poljoprivrednog zemljišta, uglavnom najslabijih pašnjaka, za potrebe pošumljavanja (oko 210 ha), proširenja građevinskog područja centralnog dela gradskog subcentra Deževa i delova naselja Miščiće, Sitniče i Požega pored državnog puta (oko 47 ha), industrijske zone Deževa (oko 56 ha) i izgradnje železničke pruge (oko 19 ha). Prioriteti jesu: restrukturiranje fizičkog potencijala poljoprivrede, naporedo s diversifikacijom ekonomskih aktivnosti, posebno investiranje u mala i mikro preduzeća na selu.

B. Ekološki osetljiva područja, predisponirana za razvoj organske proizvodnje, obuhvataju oko 16% poljoprivrednih površina grada, koje su izdvojene po osnovu posebnih režima zaštite prirodnih vrednosti Parka prirode Golija, planiranog predela izuzetnih odlika Ras-Sopoćani i zaštite izvorišta Vrelo Raške i dela sliva LJudske reke. Odlikuju se visokom zastupljenošću šuma, livada i pašnjaka, s jedne strane, i slabim pedološkim i drugim prirodnim uslovima za gajenje voća i većine ratarskih kultura, s druge. Vrlo dobar floristički sastav pašnjaka, koji se prostiru na povoljnom reljefu i nisu u prošlosti prekomerno degradirani, pruža izvanredne perspektive u proizvodnji kvalitetnog mesa i mleka, tj. u razvoju govedarstva u nižim i srednjim, odnosno ovčarstva u visokim planinskim predelima. Ovi potencijali se neravnomerno i nedovoljno koriste, što utiče na degradaciju pretežnog dela pašnjaka. Udaljenost i slaba saobraćajna infrastruktura osnovni su uzroci preovlađivanja čisto poljoprivrednih izvora prihoda, što ide zajedno s nepovoljnom starosnom strukturom i siromaštvom seoske, posebno poljoprivredne populacije. Opšti društveni interesi u domenu zaštite prirode i prirodnih resursa nameću potrebu obezbeđenja podrške lokalnom stanovništvu za očuvanje tradicionalne poljoprivrede koja uključuje konzervacione tehnike obrade zemljišta i recikliranje

inputa u kombinovanoj biljno-stočarskoj proizvodnji, doprinoseći time povećanju sadržaja organskih materija u zemljištu. Očuvanje lokalnih karakteristika proizvoda i tradicionalnih metoda proizvodnje, kao osnove za definisanje višeg nivoa kvaliteta, postiže se zaštitom geografskog imena porekla proizvoda ili metoda organske proizvodnje. Angažovanje oko sertifikacije, promocije i kontrole kvaliteta zahteva povezivanje u lancu, što doprinosi unapređenju proizvodnje i povećanju prihoda, posebno sitnih proizvođača. Podrška očuvanju i unapređenju lokalno heterogenih agroekoloških dobara zasnivaće se na postojećim/planiranim sistemskim rešenjima za sledeća područja:

B.1.Park prirode Golija – korišćenje poljoprivrednog zemljišta i drugih prirodnih dobara definisano je režimima utvrđenim prostornim planom za ovo područje posebne namene. Za ostvarivanje opštih društvenih interesa u zaštiti prirode i prirodnih retkosti prioritet ima donošenje posebnih podsticaja za očuvanje ruralnog nasleđa u sprezi s razvojem turizma i drugih dopunskih delatnosti (sakupljanje lekovitog bilja, šumskih proizvoda, itd.), uz planirano pošumljavanje oko 300 ha najslabijih pašnjaka i dogradnju državnog puta II reda i lokalnog, grebenskog puta (oko 79 ha). Sa stanovišta razvoja poljoprivrede prioriteti jesu: podrška

mladim poljoprivrednicima u preuzimanju staračkih gazdinstava; obnova pašnjačkog stočarenja; subvencionisanje gazdinstava koja su suočena sa težim prirodnim, infrastrukturnim i drugim uslovima za održavanje poljoprivrednog zemljišta u njegovoj nameni; i promovisanje sistema organske proizvodnje hrane, posebno ovčijeg mesa i mleka i njihovih preradevina, uz istovremeno preduzimanje aktivnosti za dobijanje oznake hrane definisanog geografskog porekla; i

B.2.Predeli posebnih prirodnih, odnosno kulturno-istorijskih vrednosti, uživaće svestranu podršku kontinuiranju proizvodnje u sistemu tradicionalne poljoprivrede, koji doprinosi biološkoj zaštiti od bolesti i štetočina, pogoduje opstanku i razvoju organizama koji podržavaju proizvodnju biomase i povećavanje sadržaja organskih materija u zemljištu, uslovljava očuvanju agrobiodiverziteta i autentičnog lika ruralnih predela, proizvodeći time izuzetno značajne koristi za društvo u celini. Prioriteti jesu: povećanje udela šumskih i travnih ekosistema u ukupnoj površini; poboljšanje proizvodno-ekonomskog potencijala oranica i voćnjaka; povećanje zaposlenosti članova poljoprivrednih domaćinstava, obezbeđenjem

dopunskih izvora prihoda u turističkim i drugim sekundarnim i tercijarnim delatnostima na selu; primena metoda organske proizvodnje hrane, odnosno strogo kontrolisanog/integralnog prihranjivanja i zaštite bilja, adekvatne ishrane i nege stoke, antierozivne obrade zemljišta i drugih mera zaštite prirode od nepovoljnih uticaja poljoprivredne proizvodnje.

C. Polimorfno područje – obuhvata blizu jedne trećine ukupnih poljoprivrednih površina grada. Prostire se širokim, visinski neujednačenim planinskim pojasom šumovitih i relativno retko naseljenog predela Rogozne, poznatog po bujnoj i raznovrsnoj vegetaciji. Više je heterogeno po socioekonomskim, nego prirodnim uslovima za razvoj poljoprivredne proizvodnje. Ima uravnnjeni reljef tipa površi, sa plodnim i dubokim zemljištima, na kojima posebno dobro uspeavaju bukove i hrastove šume visokog kvaliteta. Pogodno je i za gajenje pšenice do 800 m n.v., a ostalih strnih žita i krompira do najvećih visina. Mestimično ima, takođe, vrlo podesne prirodne uslove za razvoj voćarstva. Slaba infrastrukturna opremljenost i nedovoljan broj aktivnih poljoprivrednika predstavljaju osnovna ograničenja za orijentaciju na intenzivno korišćenje prirodnih resursa. U proizvodnom pogledu, prioritarno je zadržavanje tradicionalne orijentacije na razvoj mešovitog stočarstva, mlečno-mesnog tipa (govedarstvo-ovčarstvo-

kozarstvo), s mlečnim govedarstvom kao vodećom granom i mestimičnim iskorišćavanjem lokalnih pogodnosti za uzgoj konja, podizanje manjih zasada autohtonih sorti jabuke i kruške, osnivanje hladnovodnih ribnjaka, proizvodnju retkih vrsta žita (raž, proso, heljda i dr.), plantažno gajenje lekovitog bilja, sakupljanje šumskih plodova i sl. Sa razvojnog stanovišta, prioritarna je podrška mladim, preduzetnički orijentisanim farmerima za ukupnjavanje i razvoj poljoprivredne proizvodnje, odnosno diversifikaciji ruralne ekonomije na gazdinstvima, koja se generalno odlikuju sitnim posedima, dominantno nepoljoprivrednim i često nedefinisanim izvorima prihoda, tradicionalnom tehnologijom poljoprivredne proizvodnje i nestašicom sredstava za pokretanje nepoljoprivrednih delatnosti, odnosno za ulaganja u ukupnjavanje i razvoj poljoprivredne proizvodnje na sopstvenom gazdinstvu.

D. Pašnjačko područje – obuhvata oko jedne četvrtine ukupnih poljoprivrednih površina grada Novi Pazar. Prostire se obroncima Golije i Velike Ninaje, a duž severozapadnih granica grada ulazi na Peštersku površ, koja je od srednjeg veka do danas sačuvala specifična obeležja planinskog pašnjačkog stočarstva. Po biljnim elementima i načinu iskorišćavanja ima stepske aspekte, karakteristične za prave planinske pašnjake alpskog tipa. Odlikuje se visokim učešćem slabo korišćenih prirodnih travnjaka u ukupnim površinama i/ili slabom katastarskom

strukturu obradivih zemljišta, jako izdiferenciranom demografskom situacijom i nadprosečnom zastupljenošću domaćinstava s isključivo poljoprivrednim izvorima prihoda (izuzev naselja Vever i Rakovac). Aktiviranje razvojnih potencijala sela primarno je uslovljeno obezbeđenjem sigurnog plasmana mesa i mleka po ekonomski prihvatljivim cenama, a zatim poboljšanjem mreže lokalnih

puteva, dugoročnim regulisanjem prava na korišćenje državnih pašnjaka, finansijskom podrškom sprovođenju programa kompleksnog uređenja poljoprivrednog zemljišta, podizanju krupnih stočarskih farmi i razvoju uslužnih delatnosti na selu.

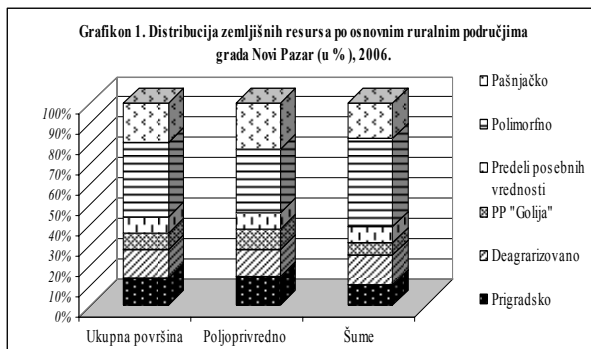
Tabela 5.

Plan korišćenja poljoprivrednog zemljišta poruralnim rejonima grada Novi Pazar, 2006–2022. godine

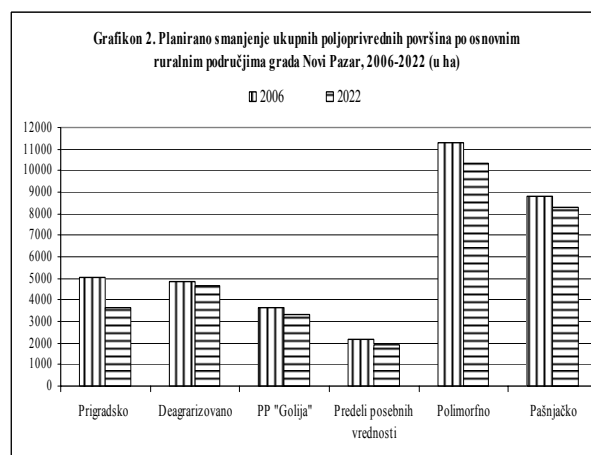
Redni broj	Područje	Godina	Ukupne površine u ha				% ukupne površine	
			Poljoprivredno	šume	Izgrađ. i drugo neplodno	Ukupna teritorija	Poljoprivredno	šume
Svega grad Novi Pazar		2006	35823.1	33886.6	4486.0	74195.7	48.3	45.7
		2022	31668.0	36166.6	6361.0	74195.7	42.7	48.7
		Bilans	-4155.1	2280.0	1875.0	0.0		
A	Resursno ograničeno	2006	9886.3	8408.6	2164.7	20459.6	48.3	41.1
		2022	7982.6	8638.6	3838.0	20459.6	39.0	42.2
		Bilans	-1903.7	230.0	1673.4	0.0		
A.1	Prigradsko	2006	5038.7	3554.3	1468.5	10061.5	50.1	35.3
		2022	3472.9	3576.3	3013.1	10061.5	34.5	35.5
		Bilans	-1565.8	22.0	1544.6	0.0		
A.2	Deagrarizovano	2006	4847.6	4854.3	696.2	10398.1	46.6	46.7
		2022	4509.7	5062.3	825.0	10398.1	43.4	48.7
		Bilans	-337.9	208.0	128.8	0.0		
B	Ekološki osetljivo	2006	6495.2	4741.7	494.3	11731.2	55.4	40.4
		2022	5856.2	5301.7	573.3	11731.2	49.9	45.2
		Bilans	-639.0	560.0	79.0	0.0		
B.1	Park „Golija” prirode	2006	3623.0	2080.7	187.4	5891.1	61.5	35.3
		2022	3244.0	2380.7	266.4	5891.1	56.1	40.4
		Bilans	-379.0	300.0	79.0	0.0		
B.2	Predeli posebnih vrednosti	2006	2872.2	2661.0	306.9	5840.1	98.2	92.6
		2022	2612.2	2921.0	306.9	5840.1	90.9	99.9
		Bilans	-260.0	260.0	0.0	0.0		
C	Polimorfno	2006	11313.4	14706.5	1222.2	27242.1	41.5	54.0
		2022	10232.0	15706.5	1303.6	27242.1	37.6	57.7
		Bilans	-1081.4	1000.0	81.4	0.0		
D	Pašnjačko	2006	8128.2	6029.8	604.8	14762.8	55.1	40.8
		2022	7597.2	6519.8	645.8	14762.8	51.5	44.2
		Bilans	-531.0	490.0	41.0	0.0		

* Stanje 2006. dato je prema podacima Katastra, koji su delimično korigovani nalazima sa orto-foto snimaka gradske teritorije, a projekcije do 2022. godine – u skladu sa Generalnim planom Novog Pazara 2020. godine, šematskim prikazima uređenja naselja, planom šuma i šumskih zemljišta i planom razvoja saobraćajne infrastrukture.

U skladu s prostorno heterogenim prirodnim uslovima, u navedenim ruralnim područjima planira se smanjenje poljoprivrednih površina različitog stepena, uglavnom, u korist povećanja površina pod šumama (grafikon 2). Identifikovanje potrebnih mera investicione, informatičke i druge podrške sprovođenju planiranih rešenja, obezbediće se multisektorskim pristupom, uz posebno vođenje računa o uspostavljanju ravnoteže između kreiranja novih mogućnosti zapošljavanja, promena u poljoprivrednoj proizvodnji, pošumljavanja, razvoja turizma i zaštite prirodne sredine na nivou naselja sa atarom, u interakciji s planiranim razvojem obližnjih sela i gradova, ne samo na gradskoj teritoriji, već i u okruženju, posebno u opštinama Raška, Tutin i Sjenica.

Izvor: Tabela 5.

1.2.2. Održivo korišćenje i zaštita šuma i šumskog zemljišta (Referalna karta 1)

Zaštita i korišćenje šuma i šumskih zemljišta zasnivaće se na unapređenju stanja i povećanju površina pod šumom.

Unapređivanje stanja postojećih šuma obezbediće se:

- 1) uvećanjem stepena obraslosti, poboljšanjem kvaliteta i razmera smese u visokim raznodobnim šumama na oko 100 ha;
- 2) uvećanjem stepena obraslosti u visokim jednodobnim očuvanim sastojinama na oko 1000 ha;
- 3) indirektnom konverzijom izdanačkih šuma u visoki uzgojni oblik na oko 300 ha;
- 4) direktnom konverzijom izdanačkih šuma u visoki uzgojni oblik na oko 300 ha;
- 5) supstitucijom veštački podignutih sastojina odgovarajućim vrstama drveća na oko 200 ha;

- 6) intenzivnim merama nege (čišćenjem i proredima) u kulturama i veštački podignutim sastojinama na oko 1000 ha;
- 7) intenzivnim merama nege u visokim jednodobnim očuvanim sastojinama na oko 300 ha;
- 8) forsiranjem, prirodnim i veštačkim putem, obnavljanja autohtonih vrsta drveća;
- 9) sprovođenjem mera (preventivne i represivne) zaštite šuma na površini od 31.365 ha;
- 10) sprovođenjem mera protivpožarne zaštite na oko 1500 ha;
- 11) zabranom seča reliktnih, retkih i ugroženih vrsta kao što su crna jova, divlja trešnja, planinski javor, delom breza i jasika; i
- 12) širenjem površine posebno zaštićenih delova prirode u skladu sa međunarodnim i lokalnim kriterijumima.

Pošumljavanje, to jest povećanje površina pod šumom (*tabele 6. i 7*) obezbediće se:

- 1) pošumljavanjem na šumskom zemljištu VI, VII i VIII bonitetne klase u državnom vlasništvu na površini od 1170 ha; i
- 2) pošumljavanjem na šumskom zemljištu VI, VII i VIII bonitetne klase u privatnom vlasništvu na površini od oko 1290 ha.

Tabela 6. Plan pošumljavanja površina u državnom vlasništvu na područja grada Novi Pazar, 2022.

Katastr. opštine	Površine šuma i šumskog zemljišta 2006.			Pošumljavanje
	ha	a	m2	ha
Gazdinska jedinica „NINAJA-KOZNIK”				
Bele Vode	371	86	07	30
Vučiniće	594	69	78	60
Gračane	305	27	04	20
Doljani	214	51	43	-
Zabrđe	225	76	63	10
Janča	153	64	02	-
Muhovo	760	04	92	60
Osaonica	365	27	20	10
Požega	506	61	35	10
Radaljica	412	07	91	40
šavci	106	94	23	-
Ukupno	4016	70	70	270
Gazdinska jedinica „TURJAK-VRSINE”				
Grubetiće	188	59	82	-
Slatina	298	19	72	20
Kruševo	207	35	11	20
Lukare	217	24	17	20
Bajevica	28	18	80	-
Lukocrevo	61	64	10	-
Sebečevo	390	42	88	30
Mur	23	09	34	-
Oholje	25	63	90	-
Goševo	133	03	94	-
žunjeviće	178	79	00	-
Vojkoviće	243	20	55	20
Leča	325	13	89	30
Osoje	39	61	85	-
Trnava (deo)	191	48	71	-
Brdani (deo)	235	74	70	20
Rajetiće	257	02	41	20
Kašalj	365	27	48	20
Ukupno	3409	70	37	200
Gazdinska jedinica „DEBELJAK-MEDENOVAC”				
Banja	84	04	85	-
Izbice	663	79	51	-
Trnava	141	34	59	-

Katastr. opštine	Površine šuma i šumskog zemljišta 2006.			Pošum- ljavanje
	ha	a	m2	ha
Lopužnje	466	74	11	-
Brdani	96	87	55	-
Bare	186	32	60	-
Ukupno	1639	13	21	-
Gazdinska jedinica „BLIZANAC-DEBELICA”				
Štitare	61	75	80	10
Požezina	32	58	06	-
šaronje	88	59	93	10
Rast	85	01	45	10
Vever	107	90	26	20
Goševo	18	52	17	-
Bekova	197	55	47	30
Polokce	64	25	58	10
Srednja Tušimlja	43	44	60	10
Pope	73	45	13	10
Pustovlah	124	08	28	20
Stradovo	65	46	53	10
Koprivnica	28	29	48	-
Radaljica	40	70	96	10
Aluloviće	36	78	74	10
Vranovina	136	07	26	20
Kosuriće	87	42	74	10
Šitniće	143	53	11	20
Sudsko Selo	13	79	17	-
Trnava	99	11	60	10
Tenkovo	55	88	17	10
Skukovo	20	88	61	-
Kuzmićevo	172	76	49	30
Pobrđe	18	42	29	-
Novi Pazar	4	59	35	-
Prćenova	23	13	22	-
Pavlje	136	32	22	30
Tunovo	155	82	14	30
Dramiće	119	92	86	20
Kovačevo	85	31	68	10
Ukupno	2341	43	35	350
Gazdinska jedinica „VINOROG”				
Brestovo	218	18	03	30
Cokoviće	43	23	46	-
Jova	434	31	90	70
Pasji Potok	321	82	21	50
Negotinac	218	39	57	40
Odojeviće	521	98	47	70

Katastr. opštine	Površine šuma i šumskog zemljišta 2006.			Pošum- ljavanje
	ha	a	m2	ha
Lopužnje	216	15	85	40
Jablanica	11	17	67	-
Vučja Lokva	322	35	74	50
Ukupno	2307	62	90	350
UKUPNO GJ	13.714	60	41	1170

Tabela 7.

Plan pošumljavanja površina u
privatnom vlasništvu na područja grada
Novi Pazar, 2022.

Katastarske opštine	Pošumljavanje (ha)
Bekova	30
Brdani	50
Brestovo	30
Vever	20
Vitkoviće	10
Vojkoviće	10
Vranovina	20
Vučiniće	50
Vučja Lokva	30
Golice	30
Gornja Tušimlja	20
Gračane	40
Grubetiće	30
Dojinoviće	40
Dragočevo	10
Dramiće	40
Žunjeviće	30
Izbice	20
Javor	10
Janča	10
Jova	40
Koprivica	20
Kovačevo	20
Kuzmićevo	40
Lopužnje	80
Lukare	10
Muhovo	30
Negotinac	20
Odojeviće	60
Okose	10
Pavlje	20

Katastarske opštine	Pošumljavanje (ha)
Pasji Potok	100
Polokce	10
Pope	40
Postenje	20
Pusta Tušimlja	20
Pustovlah	20
Radaljica	20
Rajetiće	10
Rakovac	30
Rast	10
Sitniće	30
Stradovo	10
Tenkovo	20
Tunovo	10
Cokoviće	20
Šaronje	10
Šitare	30
Ukupno	1290

Za pošumljavanje navedenih površina, polazeći od ekoloških karakteristika staništa, koristiće se autohtone vrste: bukva, hrast kitnjak, planinski i gorski javor, smrča, beli i crni bor, jela i divlje voćkarice.

Realizacijom planiranog pošumljavanja ostvariće se povećanje **šumovitosti područja** teritorije grada sa 45,7% u 2006. na oko 48,8% u 2022. godini, dok bi u postplanskom horizontu trebalo težiti optimalnoj šumovitosti od 51% procenjenoj u odnosu na bioekološke karakteristike područja grada.

1.2.3. Održivo korišćenje i zaštita resursa vode (Referalne karte 1. i 2)

Na teritoriji grada Novi Pazar razvijaju se **dve klase vodnih sistema** koji zajedno formiraju integralan sistem za uređenje, korišćenje i

zaštitu voda reke Raške i gornjeg toka Ibra. To su:

- 1) Subsistem reke Raške, dela Ibarskog podsistema u okviru Zapadnomoravsko-rzavskog regionalnog sistema za obezbeđenje vode najvišeg kvaliteta;
- 2) Ibarski rečni podsistem u okviru Regionalnog zapadnomoravskog sistema za korišćenje i zaštitu voda i uređenje vodnih režima.

Najvažnija izvorišta u okviru Subsistema reke Raške su Vrelo Raške i rasuta vrela; kao i gornji deo toka Ljudske reke na kome se planirane dve akumulacije („Vučiniće” i „Bele Vode”) sa funkcijom izvorišta republičkog značaja u kasnijoj fazi realizacije tog podsistema (*referalne karte 1. i 2. Prostornog plana*). Ključni objekat Ibarskog rečnog podsistema je akumulacija „Gazivode”, koja se delom nalazi na krajnjem južnom području grada. U ovaj rečni podsistem će se uklapati obe planirane akumulacije na Ljudskoj reci i akumulacija „Barkovo” na gornjem toku Jošanice. Sastavni deo Ibarskog rečnog podsistema biće postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda Novog Pazara. U Ibarski rečni podsistem će se uklapati i sve manje hidroelektrane i male akumulacije, koje mogu da doprinesu uređenje vodnih režima – ublažavanje velikih i izvesno povećanje malih voda, pod uslovom da se striktno poštuju obaveze o ispuštanju minimalnog održivog protoka i drugi uslovi utvrđeni u delu II 1.6.2.4. Prostornog plana.

U domenu **zaštite kvaliteta voda** postavljaju se vrlo oštri zahtevi. Za sve vodotoke na području grada Novi Pazar Vodoprivrednom osnovom Republike Srbije zahtevaju se visoke klase kvaliteta.

Utvrđena je obaveza održavanja u I i I/II klasi kvaliteta (prema klasifikaciji Evropske unije: klasa A₁) za reke i njihove pritoke u izvorišnim delovima slivova koji obuhvataju zone izvorišta republičkog i lokalnog značaja, i to: Raške; Deževske reke i njenih pritoka koje dreniraju južne padine Golije; Ljudske reke kao izvorišta republičkog značaja; Jošanice i Izbičke reke koje dreniraju Rogoznu; Sebečevske reke (desne pritoke Raške). Održavanje vodotoka u I i I/II klasi kvaliteta podrazumeva zabranu unošenja svih opasnih materija, teških metala i drugih materija koje zagađuju vode. Jedino je deonica reke Raške nizvodno od Novog Pazara kategorisana u IIb klasu kvaliteta.

Prioritet ima zaštita kvaliteta voda vodotoka u slivovima izvorišta republičkog i regionalnog značaja.

Za izvorište reke Raške, radi zaštite kvaliteta voda vodotoka Raške i njenih pritoka Delimečke i Točilovske reke, uspostavljaju se sledeće **zone sanitarne zaštite izvorišta**:

- 1) zona neposredne sanitarne zaštite Vrela Raške i rasutih izvora (zona I) na području katastarske opštine Zabrdę;
- 2) uža zona sanitarne zaštite izvorišta (zona II), to jest pojas širine 500 m

oko zone neposredne zaštite na području katastarske opštine Zabrdę;

- 3) šira zona sanitarne zaštite izvorišta (zona III) na delu sliva reke Raške uzvodno od vodozahvata površine oko 428 ha na području katastarskih opština Zabrdę, Doljani, Slatina i Gračane na teritoriji opštine Novi Pazar.

šira zona zaštite izvorište reke Raške obuhvata i kompletne slivove Delimečke i Točilovske reke izvan planskog područja, na području katastarskih opština Glogovik, Morani, čarovina, Delimeđe, čukote, Melaje i Koniče na teritoriji opštine Tutin, u kojoj bi trebalo obezbediti potpunu sanitaciju naselja i prečišćavanje otpadnih voda proizvodnih kapaciteta, naročito onih za preradu mleka. Najhitnija mera je uklanjanje deponovanog otpadnog materijala koji se formira oko ponora u Koštan polju.

Za planirane akumulacije na Ljudskoj reci, izvorišta republičkog značaja, radi zaštite kvaliteta voda vodotoka Ljudske reke i njenih pritoka uspostavlja se šira zona zaštite na slivu Ljudske reke uzvodno od brane „Vučiniće” na teritoriji grada Novi Pazar. šira zona zaštite akumulacije „Bele Vode” najvećim delom se nalazi u slivu Ljudske reke izvan planskog područja, to jest na teritoriji opštine Sjenica na kojoj bi trebalo obezbediti potpunu sanitaciju naselja Duga Poljana i ostalih naselja i prečišćavanje otpadnih voda proizvodnih kapaciteta.

Za zone zaštite akumulacija primenjuju se pravila izgradnje i uređenja prostora utvrđena u poglavlju II 2.1.1.1. Prostornog plana.

Zaštita kvaliteta voda se sprovodi u okviru integralnog sistema korišćenja, uređenja i zaštite voda, primenom tehnoloških, vodoprivrednih i organizaciono-ekonomskih mera zaštite.

Tehnološkim merama se kontrolišu i prečišćavaju efluenti na mestu njihovog nastajanja, posebno za koncentrisane zagađivače u urbanom centru Novom Pazaru. Planirano postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda Novog Pazara otkloniće sadašnja vrlo velika koncentrisana zagađenja sa područja urbanog centra i svih prigradskih naselja.

Vodoprivredne mere zaštite kvaliteta voda obuhvataju rekonstrukciju i obnovu kanalizacije za otpadne i atmosferske vode Novog Pazara i gravitirajućih naselja i ekološku sanaciju korita zagađenih vodotoka Jošanice, Trnavske, Banjske i drugih reka na području urbanog centra mehaničkim čišćenjem korita, radi otklanjanja istaloženih materija koje mogu da budu dugotrajni uzročnik ekološki loših stanja vodotoka. U postplanskom periodu, po realizaciji akumulacije „Vučiniće”, kao i „Bele Vode” na Ljudskoj reci, ključna vodoprivredna mera biće oplemenjivanje malih voda i poboljšanje ekoloških uslova na čitavom nizvodnom toku Ljudske reke i Raške u toplom delu godine, namenskim ispuštanjem minimalnog održivog protoka vode najvišeg kvaliteta, primenom selektivnog vodozahvata koji omogućava upravljanje temperaturnim i

kiseoničnim režimima (zatvaračima koji omogućavaju veliku aeraciju mlaza). Garantovani protoci su veći od malih voda u prirodnim režimima, a mogu se namenski još povećavati u kriznim ekološkim situacijama, za hitno saniranje posledica incidentnog zagađenja, što će omogućiti elastično upravljanje tokom eksploatacije sistema. Sa akumulacijom „Vučiniće” sistem zaštite kvaliteta reke Raške postaće operativno upravljiv, a kasnije će tu upravljivost poboljšati i čeona akumulacija „Bele Vode”. Po realizaciji akumulacije „Barkovo” ključna vodoprivredna mera zaštite vodotoka Jošanice biće ispuštanje vode iz akumulacije u toplim, malovodnim delovima godine, što bi ekološki oživelo mrtav deo tog vodotoka u najužem urbanom tkivu.

Organizaciono-ekonomske mere obuhvataju:

- 1) sanitaciju seoskih naselja i zaštitu vodotoka u izvorišnim delovima slivova;
- 2) naplaćivanje naknada za zagađenje voda koje, u skladu sa usvojenim principima u svetu, treba da budu više od troškova prečišćavanja zagađujućih materija;
- 3) smanjenje specifične potrošnje vode uvođenjem odgovarajućih naknada za korišćenje vode i ispuštanje upotrebljene vode;
- 4) smanjenje hazarda od havarijskih zagađenja (posebne mere pri transportu opasnih materija, uvođenje sistema merenja i osmatranja za blagovremeno otkrivanje pojava zagađenja);

- 5) inspekcijski nadzor registrovanih i potencijalnih zagađivača, radi sprečavanja nekontrolisanog ispuštanja njihovih otpadnih voda neposredno u vodotoke, itd.

Antierozivni radovi na teritoriji grada obuhvataju dominantno biološke radove (pošumljavanje, melioraciju pašnjaka i degradiranih šuma), dok će znatno manji biti udeo biotehničkih radova (terasiranje i rovovi) na površinama ugroženim erozijom II kategorije, kao i tehničkih radova na manjem broju lokaliteta (izgradnja bujičnih pregrada).

Prioritet ima realizacija antierozivnih radova, u prvom redu bioloških radova, u:

- 1) gornjem slivu Jošanice na južnim padinama Rogozne, radi zaštite gornje čelenke sliva u široj zoni zaštite akumulacije „Barkovo”;
- 2) gornjim tokovima Trnavske i Izbičke reke;
- 3) gornjem toku Vlačke reke u zoni sela Jova;
- 4) slivovima Odojevačke i Vučjalokvanske reke; čelenci sliva Deževske i šaronjske reke; i
- 5) delu sliva LJudske reke koji predstavlja širu zonu zaštite buduće akumulacije „Vučiniće”, pre punjenja akumulacije.

Prioritet u realizaciji biotehničkih radova ima uređenje bujičnih slivova vodotoka koji ugrožavaju urbani centar Novi Pazar, i to u slivovima: potoka Đurđevi Stupovi, Šestovskog Paralovskog potoka, delovima sliva Trnavske reke i dr.

1.3. PROSTORNI RAZVOJ, DISTRIBUCIJA STANOVNIŠTVA I MREŽA NASELJA I JAVNIH SLUŽBI

1.3.1. Projekcije stanovništva 2002– 2022.

Projekcije stanovništva Novog Pazara za period 2002–2022. rađene su primenom analitičkog metoda uz korišćenje tzv. dekomponovanog pristupa. Analitički metod demografskih projekcija podrazumeva da se hipoteze odnose na buduće promene determinirajućih komponenti kretanja stanovništva, tj. fertiliteta, mortaliteta i migracija i to po starosti i polu. Zbog prihvatanja dekomponovanog pristupa, hipoteze o fertilitetu, mortalitetu i migracijama postavljene su za svako naselje posebno, a rezultat za zajednice naselja i grada predstavlja zbir rezultata projekcija naselja. Kao početak projekcionog perioda uzeti su konačni rezultati popisa stanovništva 2002. godine po petogodišnjim starosno-polnim grupama.

Iako se nastojalo da usvojene hipoteze budu u okvirima realno ostvarivog, ove projekcije nemaju prognostički, već analitički karakter.

Hipoteza o kretanju fertiliteta iskazana je preko nivoa stopa ukupnog fertiliteta, tako što se polazi od pretpostavke da će se fertilitet veoma lagano smanjivati težeći da do druge decenije projektovanog perioda

dostigne nivo koji je Centralna Srbija imala početkom ovog veka. Prilikom postavljanja hipoteza o mortalitetu pošlo se od pretpostavke da će mortalitet stagnirati i biti približan prosečnom nivou oko zadnje popisne godine.

Postavljanje hipoteza o migracijama predstavljalo je poseban problem, s obzirom na to da su migraciona kretanja u međupopisnom periodu 1991–2002. godine pretrpela radikalne promene karaktera i intenziteta. Opšta stopa migracionog salda izračunata je za svako naselje na osnovu migracionog kretanja u periodu 1981–1991. i 1991–2002. godine. U obzir je uzeta pretpostavka srednje varijante migracija, a predviđeno je da se u toku projekcionog perioda stopa migracionog salda smanjuje u pravcu nivoa karakterističnog za prostornu pokretljivost stanovništva Novog Pazara zabeleženu u razdoblju 1981–1991. godine.

Imajući u vidu postavljene hipoteze dobijeni su rezultati projekcija koji pokazuju da će se u periodu od 2002. do 2022. godine broj stanovnika grada Novi Pazar povećati za preko jedne četvrtine (indeks 126). Populacioni rast neće biti ujednačen što će uticati na još izraženiju unutarregionalnu diferencijaciju populacionih potencijala na nivou funkcionalno i etnički različitih naselja i zajednica naselja. Najsnažnije će rasti broj stanovnika u zajednici naselja Novi Pazar (oko 33%), dok će gradsko naselje imati povećanje za oko 23%. Istovremeno, u svim preostalim zajednicama naselja broj stanovnika će opadati u rasponu od 33% (Bele Vode) do oko 90% (Rajetiće). Područje će

biti oštro podeljeno na slabo naseljen deo na kome će 2022. godine živeti oko 35% od ukupno projektovanog broja stanovnika, dok će se preostalo stanovništvo (65%) koncentrisati u gradskom naselju. Posmatrano po zajednicama naselja taj odnos će biti znatno nepovoljniji jer će u zajednici naselja Novi Pazar živeti 97% stanovnika 2022. godine u odnosu na 91% 2002. godine, dok će u svim ostalim zajednicama naselja živeti 3% stanovnika u 2022. godini u odnosu na 9% u 2002. godini (*tabela 8*).

Pretpostavke o budućim tendencijama populacionog razvoja i razmeštaja stanovništva ukazuju da će u bliskoj budućnosti na prostoru najvećeg dela teritorije grada ozbiljno biti ugrožene osnovne funkcije socijalnog i ekonomskog razvoja. Ne može se očekivati da će, bez planskog usmeravanja demografskog, društvenog i prostornog razvoja, doći do spontanog menjanja i preokreta u već izdiferenciranoj populacionoj dinamici koja će rezultirati daljim aglomeriranjem stanovništva u gradskom naselju i njegovoj rubnoj zoni, uz istovremeno neizvesnu demografsku budućnost velikog dela teritorije grada.

Tabela 8.

Projekcije ukupnog broja stanovnika i stanovništvo po velikim starosnim grupama po tipu naselja i zajednicama naselja grada Novi Pazar

Područ., tip i zajedn. naselja	Ukup no stano vništv o	Starosne grupe			
		0–19	20–39	40–59	60 i više
2002					
Grad	85.99 6	28.676	25.654	19.879	10.815
Gradsko naselje	54.60 4	18.648	16.544	13.296	5665
Seoska naselja	31.39 2	10.028	9110	6583	5150
Zajednice naselja					
Grubet- iće	648	135	176	106	218
Rajetiće	172	11	26	27	106
Odojeviće	208	5	39	46	113
Gradano- viće	67	0	9	11	47
Deževa	1486	350	357	327	436
Vranov- ina	690	108	151	161	267
Šaronje	1022	185	227	225	380
Dojin- oviće	221	23	46	38	105
štitare	952	181	211	203	331
Vučin-ice	423	79	96	82	161
Bele Vode	1417	451	434	270	217
Doljani	463	125	135	90	96
Novi Pazar	78.20 8	27.023	23.744	18.293	8338
2012					
Grad	96.72 1	30.926	29.487	23.340	12.968
Gradsko naselje	63.21 6	20.558	19.239	15.575	7844
Seoska naselja	33.50 5	10.368	10.248	7765	5124
Zajednice naselja					
Grubet- iće	262	31	20	73	138
Rajetiće	64	0	0	3	61
Odojev- iće	86	0	0	15	71
Gradan- oviće	31	0	0	1	30
Deževa	911	160	151	258	342
Vranov- ina	437	54	55	119	209
Šaronje	705	123	121	162	299

Područ., tip i zajedn. naselja	Ukup no stano vništv o	Starosne grupe			
		0–19	20–39	40–59	60 i više
Dojin- ovice	74	0	0	12	62
Štitare	522	61	69	122	270
Vučin-ice	182	17	13	31	121
Bele Vode	1227	363	358	278	228
Doljani	197	44	34	41	78
Novi Pazar	92.02 3	30.073	28.666	22.225	11.059
2022					
Grad	108.3 58	35.026	31.064	25.821	16.447
Gradsko naselje	70.52 7	22.803	20.040	16.804	10.880
Seoska naselja	37.83 1	12.223	11.024	9017	5567
Zajednice naselja					
Grubeti- će	135	16	11	35	73
Rajetiće	20	0	0	0	20
Odojeviće	32	0	0	1	31
Gradan- ovice	12	0	0	0	12
Deževa	509	78	66	126	239
Vranov- ina	258	26	34	62	136
Šaronje	443	74	73	110	186
Dojin+ovi- će	30	0	0	3	27
Štit-are	225	1	16	45	163
Vučin-ice	70	0	3	7	60
Bele Vode	951	273	220	250	208
Doljani	60	4	3	8	45
Novi Pazar	105.6 13	34.554	30.638	25.174	15.247

U skladu sa pretpostavljenim razvojem stanovništva intenziviraće se diferencijalne promene u svim funkcionalnim kontingentima, pri čemu je porast broja važnijih funkcionalnih kontingenata u seoskim naseljima posledica porasta samo u naseljima periurbane zone

Novog Pazara koja su, prema administrativno-teritorijalnoj podeli na gradska i seoska naselja primenjenoj u popisu stanovništva 2002. godine i prilikom izrade projekcija, tretirana kao seoska naselja (*tabela 9*).

Tabela 9.

Projekcija važnijih funkcionalnih kontingenata u gradu Novi Pazar, 2002–2022. Godina

Područje i tip naselja	Predškolski uzrast (0–6)	Školo obavezni uzrast (7–14)	Radni kontingent		Fertilno žensko (15–49)
			muški (15–64)	ženski (15–59)	
2002					
Grad	9645	11.547	27.647	27.006	22.974
Gradsko naselje	6318	7489	17.592	18.086	15.427
Seoska naselja	3327	4085	10.055	8920	7547
2012					
Grad	11.897	11.940	31.488	30.430	24.613
Gradsko naselje	7883	7915	20.491	20.404	16.344
Seoska naselja	4014	4025	10.997	10.026	8269
2022					
Grad	12.404	14.144	34.840	32.957	26.938
Gradsko naselje	7977	9193	22.482	21.584	17.526
Seoska naselja	4427	4951	12.358	11.373	9412

1.3.2. Organizacija mreže naselja i ruralnih područja (Referalna karta 2)

Planska postavka je da nije realno očekivati da je moguće u značajnijoj meri preusmeriti dugotrajne tendencije depopulacije seoskog područja i koncentracije stanovništva i aktivnosti u i oko urbanog centra.

Druga planska postavka je očuvanje razbijenih seoskih naselja, koja će poprimiti delimično sezonski karakter, naročito na brdskoplaninskom delu teritorije grada, razvojem funkcija centara na seoskom području, podrškama razvoju prerađivačkih kapaciteta, uslužnog sektora, javnih službi i specifičnih funkcija tih centara.

Predviđen je **model koncentrisane decentralizacije / disperzije** razvoja u prostoru, usklađen sa principima održivog razvoja područja, kojim će se u određenim punktovima koncentrisati nukleusi proizvodnih i uslužnih delatnosti i javnosocijalna infrastruktura, kao najpogodniji model za racionalizaciju i organizaciju mreže naselja u uslovima disperzne naseljenosti i kontinuirane depopulacije ruralnog područja. To podrazumeva razvoj aktivnosti i usluga/servisa, ne samo u urbanom centru, već i u mikrorazvojnim nukleusima – centrima i razvijenijim selima u mreži naselja. Ovaj vid disperzije zasniva se na povećanoj dostupnosti koju obezbeđuje, u prvom redu, kvalitetnija lokalna putna mreža. Koncentrisan razvoj pojedinih

funkcija i aktivnosti u Novom Pazaru i njegovoj periurbanoj zoni, pojasevima duž ulazno-izlaznih pravaca u urbani centar i u ostalim centrima u mreži naselja podrazumeva povećanje gustina nastanjenosti i kontrolu izgradnje i korišćenja prostora, radi zaštite preostalog kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta, resursa i vrednosti u prostoru.

Planska postavka je razvoj mreže naselja zasnovan na modelu **zajednice naselja** formiranih po principima teritorijalnog i funkcionalnog umrežavanja.

Predviđena je trostepena **hijerarhija centara** u mreži naselja grada Novi Pazar, i to:

- 1) **urbani centar državnog značaja**
Novi Pazar sa subcentrima u periurbanoj zoni
(2) – Lukare i Požega;
- 2) **subcentar** Deževa;
- 3) **centri zajednice sela** (11) – Vranovina, šaronje, Bele Vode, Grubetiće, Rajetiće, Odojeviće, Građanoviće, Dojinoviće, Vučiniće, Štitare i Doljani.

Pojedina naselja razvijaće **specifične turističke funkcije** – Doljani, Bele Vode i šaronje na severozapadnom, zapadnom i jugozapadnom perifernom delu područja grada, Rajčinovička Banja u periurbanoj zoni Novog Pazara, dok je Novopazarska Banja morfološki deo urbanog tkiva Novog Pazara.

Razvijenija seoska naselja zadržaće i razvijati pojedine funkcije u sekundarnom ili tercijarnom sektoru (turizam, usluge i/ili javnosocijalna infrastruktura) na perifernom

severozapadnom delu teritorije grada –
Muhovo i na području zajednice naselja
Novi Pazar – Sebečevo.

Obuhvat zajednica naselja dat je u *tabeli*
10. i na *Referalnoj karti 2.* Prostornog
plana.

Tabela 10.

Zajednice naselja u gradu Novi Pazar, 2022.

Zajednica naselja (ZN)	Centri i naselja u zajednicama naselja
ZN Novi Pazar	Urbani centar Novi Pazar sa gravitirajućim naseljima: Postenje, Prćenova, Pilareta, Srednja Tušimlja, Golice, Požežina, Batnjik, Koprivnica, Cokoviće, Tmava, Osoje, Hotkovo, Izbice, Brđani, Leča, Oholje, Mur, Paralovo, Bajevica, Lukocrevo, Varevo, Šavci, Pobrđe, Vidovo, Ivanča i Vojniće
	Prigradsko naselje Požega sa gravitirajućim naseljima: Sitniće, Rajčinovička Tmava i Rajčinoviće sa SF Rajčinovička Banja
	Prigradsko naselje Lukare sa gravitirajućim naseljima: Lukarsko Goševo, Čašić Dolac, Kruševo i Kožlje
	RS Sebečevo
ZN Deževa	Subcentar Deževa sa gravitirajućim naseljima: Aluloviće, Gornja Tušimlja, Pusta Tušimlja, Rajkoviće, Sudsko Selo, Skukovo, Dolac, Miščiće, Boturovina i Kosuriće
ZN Građanoviće	CZS Građanoviće sa gravitirajućim naseljima: Jablanica i Jova
ZN Odojeviće	CZS Odojeviće sa gravitirajućim naseljima: Vučja Lokva, Negotinac, Lopužnje, Pasji Potok i Brestovo
ZN Rajetiće	CZS Rajetiće sa gravitirajućim naseljima: Bare, Kašalj, Smilov Laz, Zlatare i Javor
ZN Grubetiće	CZS Grubetiće sa gravitirajućim naseljima: Vojkoviće, Dragočevo, žunjeviće i Vitkoviće
ZN Doljani	CZS/SF Doljani sa gravitirajućim naseljima: Zabrđe, Slatina i Gračane
ZN Vučiniće	CZS Vučiniće sa gravitirajućim naseljem Pavlje
ZN Bele Vode	CZS/SF Bele Vode sa gravitirajućim naseljem RS Muhovo
ZN štitare	CZS štitare sa gravitirajućim naseljima: Janča, Radaljica, Goševo, Okose, Rakovac i Osaonica
ZN Dojinoviće	CZS Dojinoviće sa gravitirajućim naseljima: Pope i Vever
ZN šaronje	CZS/SF šaronje sa gravitirajućim naseljima: Tenkovo, Rast, Kuzmičevo, Dramiće, Kovačevo i Pustovlah
ZN Vranovina	CZS Vranovina sa gravitirajućim naseljima: Polokce, Tunovo i Bekova

Objašnjenje skraćenica: CZS – centar zajednice sela, SF – naselje sa specifičnim funkcijama, RS – razvijenije selo (sa pojedinim funkcijama).

Novi Pazar ima odlike polifunkcionalnog centra državnog značaja, sa sferom uticaja koja obuhvata naselja grada Novi Pazar, opština Tutin i Raška i naselja centralnog i istočnog dela opštine Sjenica, a sa razvojem primarne turističke destinacije Golija obuhvataće i pojedina naselja južnog dela opštine Ivanjica. Planska postavka je jačanje, dopunjavanje i podizanje kvaliteta urbanih funkcija Novog Pazara regionalnog značaja. Pored razvoja sekundarnog sektora, jačaće funkcije centra uslužnih delatnosti, turizma, visokog obrazovanja, zdravstva, kulture, informatike, bankarstva i drugih kvartarnih i kvintalnih delatnosti, praćene razvojem institucija regionalnog značaja (istraživačko-inovativnih, razvojno-konsultantskih, informatičko-upravljačkih i dr.).

Funkcionalne veze s naseljima bližeg okruženja (periurbana zona, prigradska sela i bliže ruralno zaleđe) ostvarivaće pretežno direktno ili preko manjih funkcionalnih jezgara koja imaju funkcije mikrorazvojnih nukleusa.

Tendencija koncentracije stanovništva i aktivnosti u prigradskim naseljima Novog Pazara usmeravaće se i kontrolisati, naročito duž saobraćajnih koridora na pravcima prema Tutinu, Sjenici i Raški.

U drugoj funkcionalno-hijerarhijskoj ravni je **subcentar Deževa**, kome direktno i indirektno, preko dva centra zajednice naselja Vranovina i šaronje, gravitiraju naselja u donjem i srednjem toku Deževske reke.

Direktne funkcionalne veze s Deževom ostvaruje deset naselja, delimično i naselje Srednja Tušimlja. Realizacija planirane industrijske zone u blizini Deževe (KO Miščiće) doprineće razvoju funkcija i širenju polja uticaja subcentra. U gradskom subcentru će se obezbediti razvoj i viši kvalitet usluga i objekata javnih službi, prioritetno osnovnog obrazovanja, primarne zdravstvene i socijalne zaštite, mesne kancelarije sa detaširanim službama gradske uprave, poštanskih i bankarskih usluga, poljoprivrednih, komunalnih i tehničkih službi i servisa. Gradski subcentar Deževa povezuje naselja severnog dela teritorije grada Novi Pazar i jugozapadnog dela teritorije opštine Raška.

Treću hijerarhijsku ravan čine **mikrorazvojni centri**, to jest **centri zajednica naselja**.

U **periurbanoj zoni Novog Pazara**, u dolini LJudske reke funkciju **mikrorazvojnog centra** imaće **Požega** kojoj gravitira tri naselja, od kojih jedno u periurbanoj zoni (Rajčinovička Banja) i tri na širem gravitacionom području urbanog centra. U donjem delu doline Jošanice funkciju mikrorazvojnog centra južnog dela periurbane zone razvija deo naselja **Lukare** pored državnog puta I reda Novi Pazar – Tutin u čijoj sferi uticaja je pet naselja na širem gravitacionom području urbanog centra. Oba mikrorazvojna centra morfološki srastaju s Novim Pazarom.

Preko gradskog subcentra Deževe funkcionalne veze sa Novim Pazarom ostvaruju **centri zajednica sela Vranovina i Šaronje**.

Vranovini gravitira tri naselja u gornjem toku Deževske reke, šaronjama sedam naselja u dolini Banjske reke i njenih pritoka. Iniciranjem i razvojem turizma na Golijskom području i puta kulture Transromanika stvoriće se uslovi za opstanak stanovništva u obe zajednice naselja i za razvoj poljoprivrednih i drugih, turizmu komplementarnih delatnosti.

U brdskoplaninskim prostorima, s malim gustinama nastanjenosti i izrazito razbijenim i disperznim naseljima, formiraće se manji mikrorazvojni centri – centri zajednice naselja **Grubetiće, Rajetiće, Odojeviće i Građanoviće** u istočnom i jugoistočnom delu teritorije grada; **Bele Vode, Dojinoviće, Vućiniće i štitare** u slivu Ljudske reke i **Doljani** u slivu Raške na zapadnom delu teritorije grada.

Centri zajednice naselja u slivu Ljudske reke povezani su saobraćajno i funkcionalno sa urbanim centrom državnim putem I reda Novi Pazar-Sjenica, duž koga su formirane ili inicirane zone izgradnje sa objektima javnosocijalne infrastrukture, trgovine, usluga i zanatstva. Predispoziciju da u budućnosti postane gradski subcentar ima naselje Bele Vode, naročito po realizaciji autoputa Beograd-Južni Jadran i planirane akumulacije na Ljudskoj reci. Bele Vode povezuju mreže naselja grada Novi Pazar i opštine Sjenica i funkcionalno se dopunjavaju sa Dugom Poljanom, subcentrom u opštini Sjenica.

U centrima zajednica naselja obezbediće se razvoj i viši kvaliteta

usluga i objekata javnih službi koje će opsluživati stanovništvo gravitirajućih naselja. Prioritet ima obezbeđenje višeg kvaliteta usluga i opremanja objekata osnovnog obrazovanja, primarne zdravstvene zaštite i mesne kancelarije sa detaširanim službama gradske uprave; kao i razvoj socijalne zaštite i različitih mobilnih usluga – poštanskih, poljoprivredne savetodavne i veterinarske službe i različitih servisa u skladu sa potrebama korisnika iz gravitirajućih naselja.

Planska postavka je da će se u **naseljima sa specifičnim turističkim funkcijama** i njihovom okruženju preduzimati aktivnosti na očuvanju predeonih, prirodnih i kulturnih vrednosti. U ovim naseljima će se podsticati razvoj tercijarnog sektora.

Rajčinovička banja će intenzivirati razvoj specifičnih funkcija zdravstvenog/banjskog turizma i sportsko-rekreativnih aktivnosti. U ovom naselju nije predviđen razvoj proizvodnih kapaciteta industrijskog sektora.

U razvoju kulturološkog turizma funkcionalne veze će ostvarivati naselja **Rajčinovička Banja i Doljani**. U naselju Doljani će se omogućiti selektivan razvoj mikrobiznisa i usluga vezanih za poljoprivrednu proizvodnju i ruralni turizam, u skladu s propozicijama prostornog plana područja posebne namene za prostornu kulturno-istorijsku celinu Stari Ras sa Sopoćanima.

U pojedinim naseljima na prilaznom putnom pravcu za Park prirode Golija i Rezervat biosfere „Golija-Studenica” razvijaće se funkcije

turizma i sektor usluga, u prvom redu u mikrorazvojnom centru **Šaronje**, kao i u **Belim Vodama** u interakciji s razvojem skijališta „Koznik” i, u postplanskom horizontu, planirane akumulacije „Bele Vode”.

U perifernim delovima teritorije grada podržaće se i stimulisati razvoj pojedinih funkcija **razvijenijih seoskih naselja**.

U dolini Sebečevske reke izdvaja se **Sebečevo** kao razvijenije seosko naselje s pojačanom koncentracijom stanovništva i aktivnosti duž državnog puta II reda Novi Pazar-Tutin, koje ima mogućnosti da preraste u centar povezivanja i integracije mreže naselja grada Novi Pazar i opštine Tutin.

Naselje **Muhovo** će postati razvijenije seosko naselje na ulazu u skijalište „Koznik” na Goliji, razvojem funkcije turizma i funkcionalnih veza sa mikrorazvojnim centrima Bele Vode i Šaronje.

Preduslov za očuvanje i razvoj mreže naselja jeste razvoj lokalne saobraćajne infrastrukture, specijalizovanog prevoza (manjim vozilima po pozivu u javnom i/ili privatnom sektoru), mobilne i fiksne ruralne telefonije. Time će se omogućiti organizovanje mobilnih javnih službi (zdravstvene i socijalne zaštite, dečjeg vaspitanja i obrazovanja, kulture, javne uprave, informatike i dr.) i različitih servisa (komunalne i tehničke službe i servisi i sl.) u svim naseljima, tj. njihovo saobraćajno i funkcionalno povezivanje s urbanim centrom i drugim centrima u mreži naselja.

Planska postavka je povećanje gustina naseljenosti i izgrađenosti i intenziviranje korišćenja postojećeg građevinskog područja, odnosno izgrađenog zemljišta, radi njegovog racionalnijeg opremanja saobraćajnom, komunalnom i javnosocijalnom infrastrukturom.

Polazeći od ostvarenih malih gustina naseljenosti građevinskog područja na ruralnom području i njegovog neracionalnog korišćenja, opredeljenje je da se što je moguće više ograniči širenje izgradnje na nove površine i da se koriste unutrašnje rezerve izgrađenog zemljišta, u prvom redu radi zaštite poljoprivrednog i šumskog zemljišta i koridora javnih puteva.

Planska postavka je i da se ograničava širenja gradnje duž javnih puteva i izbegava formiranje kontinuelnih pojaseva građevinskog područja duž svih javnih puteva.

Zbog toga prioritet ima izgradnja objekata na postojećem građevinskom području naselja. Samo kada je ova mogućnost iscrpljena, može se dozvoliti izgradnja na novim površinama u okviru potencijalnog proširenja građevinskog područja naselja predviđenog šematskim prikazima uređenja naselja koji su sastavni deo ovog Prostornog plana.

Ukoliko se pojavi veći broj zahteva za izgradnju koji se ne mogu zadovoljiti u granicama proširenja građevinskog područja iz prethodnog stava i za namenama koje nisu predviđene šematskim prikazima uređenja naselja, mogućnosti izgradnje utvrdiće se odgovarajućim urbanističkim planom, odnosno urbanističkim projektom.

1.3.3. Organizacija mreže objekata i usluga javnih službi

Osnovna planska postavka je razvoj javnih službi u centrima zajednica naselja i novih programa, organizacije i modaliteta pružanja usluga prilagođenih različitim kategorijama i ciljnim grupama korisnika.

Druga planska postavka je razvoj javnih službi zasnovan na: postojećoj mreži objekata, budućim potrebama korisnika iz zajednica naselja, primeni komunikacijskih inovacija i novim ulaganjima javnog i privatnog sektora.

Jedna od opcija je upotreba mobilnih usluga („usluga ka korisniku”), kojima se povećava ponuda i poboljšava kvalitet usluge u naseljima koja su deficitarna u obezbeđivanju osnovnih usluga i čiji broj i koncentracija korisnika nisu dovoljni da obezbede racionalnost organizovanja stalne i klasično (stacionarno) organizovane službe. Mikrorazvojni centri bi za potrebe obavljanja ovih aktivnosti trebalo da imaju odgovarajući objekat/zgradu kao mali multifunkcionalni centar.

Povezivanjem privatnog i javnog sektora i aktera u organizovanju usluga od javnog interesa ostvarili bi se znatno bolji rezultati, kako u pogledu poboljšanja kvaliteta i raznovrsnosti ponude usluga, tako i u pogledu racionalnijeg korišćenja i održavanja objekata. Ovakvo partnerstvo omogućilo bi formiranje, funkcionalno korišćenje i adekvatno održavanje manjih multifunkcionalnih centara u

lokalnim zajednicama, odnosno objekata mesnih zajednica i domova kulture, koji se odgovarajućom rekonstrukcijom mogu prirediti za različite aktivnosti u lokalnim zajednicama. Zbog toga je važno da se jasno definiše svojinski status ovih objekata, režimi njihovog korišćenja, modaliteti finansiranja i održavanja i, što je posebno bitno, da se predupredi njihova konverzija u namenu koja ne obezbeđuje javni interes i dobrobit građana u lokalnoj zajednici.

1.3.3.1. Vaspitanje i obrazovanje

1.3.3.1.1. Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

Radi obezbeđenja veće dostupnosti i mogućnosti za ravnopravne korišćenje usluga **predškolskog vaspitanja i obrazovanja** za obuhvat od najmanje 30% dece uzrasta

1–5,5 godina za jasleni i vrtićki program, uvešće se mobilni (putujući) vrtići koji bi jednom ili dva puta nedeljno radili sa decom ovog uzrasta u postojećim ili namenski izgrađenim multifunkcionalnim javnim ili privatnim objektima.

Zapošljavanje mladih roditelja u selima iziskivaće povećanje kapaciteta dečjih vrtića, što će se ostvarivati proširenjem mreže postojećih objekata dečjih vrtića (4) u Novom Pazaru, pojedinim naseljima u periurbanoj zoni i mikrorazvojnim centrima (Deževa i Bele Vode i/ili Muhovo) i u skladu sa brojem i teritorijalnim razmeštajem korisnika usluga.

Organizovanje obaveznog **pripremnog predškolskog programa** za decu uzrasta 5,5–6,5 godina obezbediće se proširenjem mreže postojećih predškolskih grupa novim grupama pri matičnim i područnim osmorazrednim školama i pojedinim četvororazrednim školama u naseljima u kojima se iskazuje potreba za njihovim formiranjem, radi postizanja obuhvata od 100% kontingenta dece tog uzrasta.

Osnovni kriterijumi u planiranju mreže objekata su: (a) zadržavanje postojeće i planiranje nove predškolske ustanove opravdava se brojem dece na gravitirajućem području u radijusu od 1000 m; (b) obaveza je da se pripremni razredi organizuju ukoliko u naselju ima najmanje 5 polaznika; i (c) zadovoljavanje standarda od maksimum 20 polaznika po vaspitnoj grupi. Ukoliko se u naseljima ne mogu organizovati vaspitne grupe zbog malog broja dece ili veće udaljenosti od preporučene, zakonska je preporuka da se na nivou lokalne samouprave, tj. nosioca mreže predškolskih ustanova, razmotre mogućnosti prevoza dece do najbliže predškolske ustanove ili uključivanje dece u rad škola, u okviru nepodeljenih odeljenja.

1.3.3.1.2. Obrazovanje

Organizacija objekata **osnovnog obrazovanja i vaspitanja** zasnivaće se na matičnim osmogodišnjim školama i isturenim odeljenjima/područnim školama sa osmorazrednom i četvororazrednom nastavom u gradskom subcentru, centrima zajednica naselja i razvijenijim seoskim naseljima i na

povećanju kvaliteta njihove opremljenosti i dostupnosti.

Okosnicu mreže objekata osnovnih škola činiće matične osmogodišnje škole u Novom Pazaru i naseljima Deževa, Trnava, Dojeviće, Lukare i Osaonica, kao i isturena odeljenja / područne škole sa osmorazrednom nastavom u naseljima Postenje, Šaronje, Mur, Kominje, Sebečevo, Doljani, Požega, Osaonica i Bele Vode.

Racionalizacija mreže i programi rekonstrukcije i obnove objekata četvorogodišnjih škola (18) zasnivaće se na sledećim kriterijumima: (a) demografskim promenama i obuhvatu 100% školoobaveznog kontingenta dece do 2015. godine; (b) dostupnosti, kvalitetu i opremljenosti objekata, (c) kvalitetu nastavnika i postignuća učenika i proceni mogućnosti za poboljšanje kvaliteta obrazovnog procesa, i (d) aktivnoj participaciju roditelja i učenika u donošenju odluka.

U planskom periodu potrebno je zameniti zastarelu opremu u školama i predvideti potrebnu infrastrukturu za uvođenje naprednijih tehnika rada (audiovizuelne metode, laboratorijski časovi, Internet učionice), koje bi bile podjednako dostupne svim učenicima. To se posebno odnosi na izdvojena odeljenja na seoskom području koja su relativno loše opremljena pedagoškom opremom i sredstvima.

Opcija je da se u pojedinim školama uvedu novi programi i obezbede mobilni nastavnički timovi, kako bi se učenicima četvorogodišnjih škola približili novi oblici nastave i

znanja koja su pristupačna u matičnim školama. Ovo rešenje je funkcionalnije za lokalnu zajednicu, jer se zadržava škola kao važna socijalna i kulturna ustanova.

Uvođenje fleksibilnijih programa omogućuje povećanje relevantnosti znanja, razvijanje životnih veština učenika, uvažavanje različitosti i uključivanje različitih grupacija dece u obrazovni proces. Razvijanje vaspitne/socijalne funkcije škole omogućuje se efikasnijim organizovanjem produženog boravka učenika i/ili celodnevne nastave za učenike prvog ciklusa, kao i uvođenjem posebnih obrazovnih programa prilagođenih potrebama dece sa posebnim potrebama, specifičnih programa usklađenih sa potrebama Roma i fakultativnih programa i aktivnosti za multikulturno obrazovanje.

Obaveza lokalne samouprave je da obezbedi prevoz učenika osnovne škole koji su nastanjeni na udaljenosti većoj od 4 km od sedišta škole, ako na toj udaljenosti nema škole, a za učenike ometene u razvoju bez obzira na udaljenost mesta stanovanja od škole. Povećanje dostupnosti i kvaliteta obrazovanja u starijim razredima (5–8) osnovne škole moguće je ostvariti i otvaranjem internata u okviru osnovnih škola u urbanom centru za decu iz udaljenijih naselja koja ne žive na prihvatljivoj dnevnoj distanci od matične osnovne škole.

Plansko opredeljenje je višenamensko korišćenje prostora škole za druge vrste kompatibilnih aktivnosti (mobilne dečje vrtiće, ustanove kulture, kurseve informatike, obrazovanje

odraslih, medije i sl.). To je jedan od načina da se prikupe finansijska sredstva za uređenje školskog objekta i njegovo odgovarajuće funkcionisanje. Naročito je značajno za manja naselja i područja sa manjim brojem stanovnika, kao i za područja sa deficitom prostora/objekata za organizovanje drugih usluga.

Postojeća mreža objekata **srednjeg obrazovanja** – gimnazija, ekonomska, tehnička, kožarsko-tekstilna i medicinska škola u Novom Pazaru, može da zadovolji buduće potrebe, s tim da se obezbedi njihova podjednaka dostupnost za korisnike s područja grada kako bi najmanje 85% uzrasta do 22 godine završilo srednjoškolsko obrazovanje. Ukoliko novopazarska i privreda regionalnog okruženja iskažu interes za novim obrazovnim profilima, moguće je otvaranje novih ili proširenje kapaciteta postojećih srednjo-školskih centara u Novom Pazaru.

Jačanje i osamostaljivanje postojećih srednjih škola i, eventualno, otvaranje novih podrazumeva redefinisane i usklađivanje obrazovnih profila sa strukturom i potrebama privrede na regionalnom i lokalnom nivou, kao i traženje novih načina finansiranja i povezivanja sa privredom. Regionalizacija i racionalizacija mreže srednjeg obrazovanja na području Raškog okruga i funkcionalnog urbanog područja Novog Pazara podrazumeva umrežavanje stručnih škola sličnih obrazovnih profila, njihovu diverzifikaciju i veću fleksibilnost za prilagođavanje potrebama privrede i tržišta rada. Dalji razvoj i usavršavanje srednjih stručnih škola zasnivaće se na nacionalnim, regionalnim (do 40%

ukupne mreže škola) i lokalnim kriterijumima (do 50% ukupne mreže škola) za uspostavljanje mreže srednjih škola i obrazovnih institucija. Podstićaće se otvoren i fleksibilan sistem obrazovanja mladih i odraslih (od elementarnog do visokoškolskog, inicijalnog i kontinuiranog, formalnog i neformalnog), koji omogućava kontinualno učenje i unapređenje ljudskih potencijala i resursa.

Jedan od mogućih modela sistema finansiranja srednjeg, višeg i visokog obrazovanja jeste tzv. „dinamički model”, to jest kombinovani model postojećeg sistema finansiranja i razvoja proširenih delatnosti. Proširene delatnosti obuhvataju komercijalne programe i projekte saradnje sa privredom. škole koje zadovolje regionalne privredne kriterijume i pojedini dobro opremljeni školski centri na koje će se primenjivati lokalni kriterijumi, zasnivaće proširene delatnosti na programima za doživotno učenje, programu „druga šansa” (za one koji su napustili obrazovni sistem pre završetka redovnog školovanja), programima sticanja novih znanja i veština neophodnih za uključivanje u proces rada i za razvoj karijere.

Jačanje postojećih srednjoškolskih centara i otvaranje novih podrazumeva povećanje njihovog gravitacionog područja i dostupnost korisnicima iz regionalnog okruženja. Preduslovi za povećanje gravitacionog područja su: (a) organizovanje đачkog internata pri školi i postepena transformacija škola ka kampus sistemu, tako da školu mogu da pohađaju srednjoškolci koji ne žive na dnevnoj gravitacionoj izohroni od škole; (b)

umrežen i organizovan sistem privatnih stanodavaca; (c) opremljenost škole potrebnim sadržajima, kao što su specijalne nastavne prostorije, biblioteke, internet učionice, trpezarije i restorani, sportski tereni i ostale prateće usluge; (d) poboljšan kvalitet nastave i ponuda adekvatnog i modernog znanja i veština; (e) uvođenje privatnih srednjih škola specifičnih profila i znanja; (f) podsticanje donatorstva za obezbeđivanje stipendija i dr.

Visokoškolsko obrazovanje razvijaće se preko privatnih i državnih univerziteta i visokih škola strukovnih studija u Novom Pazaru, samostalnih i/ili funkcionalno vezanih za druge univerzitetske centre, kao i po sistemu studiranja na daljinu.

Podstićaće se organizovanje neformalnog sistema obrazovanja u javnim i privatnim ustanovama, stručnim udruženjima i asocijacijama i nevladinim organizacijama, koji uključuje programe obrazovanja: (a) odraslih – permanentnog obrazovanja, kvalifikacije i prekvalifikacije odraslih, inovacija znanja; (b) građana za aktivniju i participativnu ulogu u lokalnim sredinama; i (c) obrazovnih komponenti (delovi neformalnog podsistema) za specifične grupe (npr. odraslu seosku populaciju za proizvodnju organske hrane, roditelja i sl.).

Uvođenje inovacionih formi obrazovanja korišćenjem računara i interneta (e-obrazovanje) u školski sistem obuhvatiće osnovno do visokog obrazovanja, kao i različite kombinacije obrazovanja u školi, lokalnoj sredini i

porodici, korišćenjem računara i interneta, kablovske televizije, lokalnih i velikih televizijskih i radio stanica, pogotovo u malim seoskim sredinama, kao i među licima sa specijalnim potrebama.

1.3.3.2. Zdravstvena zaštita

Organizacija objekata **primarne zdravstvene zaštite** zasnivaće se na Domu zdravlja u okviru Zdravstvenog centra u Novom Pazaru, Apoteke i zdravstvene ambulante u Novom Pazaru, postojećim zdravstvenim stanicama (u naseljima Deževa, šaronje, Trnava i Lukare) i ambulantama⁴, kao i novoj zdravstvenoj stanici ili ambulanti u naselju Bele Vode ili Muhovo.

Planom mreže zdravstvenih ustanova Republike Srbije (2006) predviđeno je da dom zdravlja obezbeđuje najmanje preventivnu zdravstvenu zaštitu za sve kategorije stanovnika, hitnu medicinsku pomoć, opštu medicinu, zdravstvenu zaštitu žena i dece, patronažnu službu, kao i laboratorijsku i drugu dijagnostiku. Prema istom dokumentu, zdravstvena ambulanta, kao organizaciona jedinica doma zdravlja, organizuje se u naseljenom mestu, školi, privrednom društvu ili ustanovi ako opredeljeni broj

korisnika omogućava angažovanje jednog tima za obavljanje delatnosti iz opšte medicine, zdravstvene zaštite dece i školske dece i preventivne i dečije stomatologije. Zdravstvena stanica, kao organizaciona jedinica doma zdravlja, organizuje se za jedno ili više naseljenih mesta udaljenih preko 10 km od sedišta doma zdravlja i sa najmanje 5000 stanovnika, za obavljanje delatnosti najmanje hitne medicinske pomoći, opšte medicine i zdravstvene zaštite dece i školske dece.

Primarna zdravstvena zaštita obuhvata zaštitu koju pružaju lekari opšte medicine i pedijatri, stomatološku zaštitu i određenu specijalističku vanbolničku zdravstvenu zaštitu u oblasti ginekologije i psihijatrije. Apoteke i druge usluge biće uključene u grupu usluga na ovom nivou.

Reorganizacija i modernizacija rada Doma zdravlja u Novom Pazaru omogućiće jednostavnije i efikasnije korišćenje usluga primarne zdravstvene zaštite korisnicima (informacioni sistem, opredeljivanje za izabranog lekara i zakazivanje pregleda telefonski i putem interneta i sl.) i kontinuelno praćenje zdravstvenog stanja stanovništva na području grada.

Plansko opredeljenje je viši kvalitet primarne zdravstvene zaštite i obezbeđenje pravičnog i jednakog pristupa za sve stanovnike, kako bi se smanjile nejednakosti između korisnika iz urbanog i seoskih naselja. Obezbeđivanje veće dostupnosti usluga primarne zdravstvene zaštite stanovništvu na ruralnom području podrazumeva prilagođavanje rada

⁴ Prema podacima opštinske uprave iz 2004. godine, primarna zdravstvena zaštita na ruralnom području organizovana je u samo četiri zdravstvene ambulante i stanice u naseljima Deževa, Osaonica, Bele Vode i Požega. Prema podacima Instituta za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut” iz 2007. godine, zdravstvene stanice se nalaze u naseljima Deževa, Šaronje, Lukare i Trnava, a ambulante u naseljima Vranovina, Štitare, Vučiniće, Rajetiće, Odojeviće, Pope i Grubetiće.

zdravstvenih službi potrebama lokalne sredine. To će se obezbediti podizanjem kvaliteta usluga (opremanje neophodnom medicinskom opremom i sanitetskim materijalom, obezbeđenje potrebnog broja lekara i drugog medicinskog osoblja), objekata (sanacijom i obnovom većine postojećih i, eventualno, zamenom izgradnjom novih) i dostupnosti (obezbeđenjem terenskih i sanitetskih vozila). Jedan od načina za povećanje dostupnosti primarne zdravstvene zaštite korisnicima, naročito na ruralnom području, jeste organizovanje mobilnih zdravstvenih timova, integrisanog pružanja usluga zdravstvene i socijalne zaštite i pružanje kvalitetne prehospitalne hitne medicinske pomoći. Predviđeno je organizovanje kombinovanih mobilnih zdravstvenih i apotekarskih timova u Novom Pazaru koje će, periodično i po pozivu, pružati usluge primarne zdravstvene zaštite stanovništvu ruralnog područja.

Podizanje kvaliteta i dostupnosti usluga podržaće se uvođenjem privatne prakse i uključivanjem nevladinog sektora u sistem zdravstvene zaštite, uz subvencioniranje i podsticanje (merama poreske politike) programa promocije zdravlja, prevencije i primarne zdravstvene zaštite na ruralnom području i za osetljive (žene, deca i mladi), siromašne i ugrožene grupe korisnika.

Vrste usluga i intenzitet opsluživanja korisnika prilagođavaće se i proširivati prema potrebama i zdravstvenom stanju stanovnika, koordinirano sa sprovođenjem Nacionalnog programa promocije

zdravlja u ruralnim sredinama za 2009–2014. godinu.

Razvoj primarne i specijalizovanih oblika zdravstvene zaštite, u javnom, javno-privatnom i privatnom sektoru, usklađivaće se i sa razvojem turizma u naseljima sa specifičnim funkcijama.

Sekundarnu zdravstvenu zaštitu obezbeđivaće, prema Planu mreže zdravstvenih ustanova Republike Srbije, opšta bolnica u Novom Pazaru (sa 320 postelja) koja ima predispozicije da postane regionalni zdravstveni centar (kliničko-bolnički centar), kao i Specijalna bolnica za progresivne mišićne i neuromišićne bolesti Novi Pazar (sa 180 postelja, od kojih 100 za lečenje i 80 za rehabilitaciju) u Novopazarskoj Banji.

Strategijom i akcionim planom razvoja nacionalnog sistema zdravstvene zaštite definisano je osnovno opredeljenje da ukupan broj bolničkih kreveta u državnoj svojini ne bude veći od 5/1000 stanovnika. Uporedo sa redukcijom i prenamenom posteljnih kapaciteta, predviđen je razvoj i organizaciono-tehničko jačanje polikliničke službe, naročito razvoj dnevnih bolnica i kapaciteta jednodnevne hirurgije kao alternativni oblik bolničkog lečenja. Istovremeno se planira prenamena dela bolničkih postelja u skladu sa izmenjenim zdravstvenim potrebama stanovništva, uključujući i formiranje gerijatrijskog odeljenja u okviru opšte bolnice, kao i odeljenja za palijativno zbrinjavanje i produženu negu.

1.3.3.3. Socijalna zaštita

Strategijom razvoja socijalne zaštite Republike Srbije predviđene su sistemske promene kojima se uvažavaju standardi evropskog modela razvoja usluga i službi. Akcenat je na decentralizaciji socijalne zaštite i razvoju modela integralne socijalne zaštite na lokalnom nivou. Na lokalnom nivou se podstiče razvoj raznovrsnih i ekonomičnijih usluga u prirodnom okruženju korisnika, kao i malih smeštajnih kapaciteta čime se omogućava zadovoljavanje potreba većeg broja korisnika.

Plansko opredeljenje jeste obezbeđivanje dostupnosti usluga socijalne zaštite stanovnicima ruralnog područja grada, u prvom redu najosetljivijim ciljnim grupama – deci bez roditeljskog staranja, starim licima, invalidnim i osobama sa posebnim potrebama. U skladu s tim opredeljenjem, Centar za socijalni rad, u kooperaciji sa Centrom za korisnike socijalne pomoći i Prihvatištem za socijalno ugrožene u Novom Pazaru, organizovaće pružanje usluga socijalne zaštite u gradskom subcentru i centrima zajednice sela, kao i alternativnih oblika socijalne zaštite i razvoj usluga mobilnih službi proširene socijalne zaštite (projekat pomoći u kući uz psihosocijalnu podršku starima, nemoćnima i invalidima).⁵

Akcenat je na razvoju mreže usluga koje omogućavaju veću teritorijalnu i funkcionalnu dostupnost usluga,

podržavaju život u zajednici i obezbeđuju integralnu i neodložnu socijalnu zaštitu korisnika. Orijentacija je na razvoj raznovrsnih socijalnih usluga usaglašenih sa potrebama korisnika koje se prioritetno zadovoljavaju u lokalnoj zajednici i porodici (prirodnom okruženju), a omogućavaju izbor najmanje restriktivne usluge za korisnika. To podrazumeva razvoj:

- doma za stare u Novom Pazaru ili Rajčinovičkoj Banji⁶;
- usluga i službi za podršku prirodnoj porodici (savetodavne, edukativne, patronažne usluge, usluge klubova i dnevnih centara sa raznovrsnim sadržajima);
- usluga različitih oblika hraniteljskog smeštaja;
- ustanova malih smeštajnih kapaciteta za nedostajuće usluge za zbrinjavanje korisnika (mali domovi, male stambene zajednice, „Kuća na pola puta”, „Stanovanje uz podršku” i sl.);
- postojećih usluga u lokalnoj zajednici koje će biti inkluzivne za decu, invalidne osobe, stare i osetljive grupe i dr.

Neophodno je obezbediti razvoj usluga neodložnih intervencija u Centru za socijalnu zaštitu, koje će građanima biti dostupne 24 sata. Osnovni uslovi za obezbeđenje usluga u kriznim situacijama obuhvataju 24-satno dežurstvo stručnjaka obučenih za neodložne intervencije, dežurne službe za urgentni smeštaj (ustanove i

⁵ Prema: Strategija razvoja socijalne zaštite, Vlada Republike Srbije, 2005; Godišnji izveštaj 2006, Fond za socijalne inovacije, 2007.

⁶ Prema: Generalni plan Novog Pazara 2020. godine (2007).

hraniteljske porodice za urgentni smeštaj) i usluge SOS telefona.

Ključno je uključivanje različitih socijalnih aktera, u prvom redu privatnog i nevladinog sektora u pružanje komercijalizovanih i neprofitnih usluga socijalne zaštite, kao i obezbeđenje participacije korisnika u donošenju odluka o načinu zadovoljavanja njihovih potreba.

1.3.3.4. Ostale javne službe

Polazeći od izrazite neravnomernosti razmeštaja objekata **kulture** na teritoriji grada, neophodno je povećanje dostupnosti kulturnih aktivnosti i programa, naročito mladima na ruralnom području razvojem novih oblika pružanja usluga (mobilni timovi) i formiranjem organizacionih jedinica postojećih javnih ustanova u Novom Pazaru (Doma kulture, Narodne biblioteke, Narodnog muzeja, Regionalnog pozorišta i drugih javnih ustanova kulture) u multifunkcionalnim objektima u centrima u mreži naselja na ruralnom području grada. Programe rada ustanova kulture treba usklađivati sa razvojem turističke ponude Rajčinovičke Banje, Doljana i drugih naselja s turističkom funkcijom.

Očuvanje kulturnog identiteta i diverziteta područja grada i njegovog funkcionalnog područja ostvarivaće se preko regionalnih i lokalnih programa razvoja **kulture** i integrisanih kulturno-obrazovnih i drugih intersektorskih programa. Za pripremu i ostvarivanje ovih programa neophodna je rehabilitacija i umrežavanje postojećih ustanova kulture, kao i uključivanje privatnog i neprofitnog sektora.

Modernizovanje i jačanje regionalnih i lokalnih ustanova kulture u Novom Pazaru ostvarivaće se uključivanjem građana u formulisanje i realizaciju programa i projekata namenjenih deci i mladima, međukulturnom dijalogu, identifikovanju i promociji etnografskih vrednosti i različitosti, zaštiti kulturnog nasleđa i dr.

Lokalna samouprava će obezbediti podršku javnog i privatnog sektora programima lokalnih kulturnih društava i grupa i njihovom uključivanju u turističku ponudu područja.

U mreži **sportsko-rekreativnih objekata**, pored postojećeg sportsko-rekreativnog centra i sportskih klubova u urbanom centru, predstoji decentralizacija mreže sportsko-rekreativnih terena, objekata i sportskih klubova na ruralnom području, radi zadovoljenja potreba lokalnog stanovništva i uključivanja pojedinih naselja u turističku ponudu grada.

Plansko opredeljenje je intenzivniji razvoj **administrativno-upravnih poslova** u javni servis za građane, proširenjem vrste usluga (naročito servisa e-uprave) i povećanjem kvaliteta kadrovske i tehničke opremljenosti i dostupnosti postojeće mreže mesnih kancelarija u Novom Pazaru, mikrorazvojnim centrima i naseljima u periurbanoj zoni i na ruralnom području grada. Ostvarivanje tog opredeljenja obezbediće se pružanjem:

- 1) stručne pomoći građanima pri obraćanju gradskoj upravi, obavljanju poslova sa pojedinim organima uprave, izdavanja uverenja, akata i drugih potrebnih dokumenata (npr. pribavljanje potrebnih uslova i dozvola za izgradnju objekata);
- 2) organizovanjem povremenog rada službe katastra nepokretnosti, građevinske, komunalne, sanitarne i drugih inspekcija i dr.

Kancelarija za mlade pri gradskoj upravi, u saradnji sa obrazovnim i kulturnim ustanovama, sportskim klubovima i nevladinim sektorom, organizovaće aktivnosti i programe za kvalitetno provođenje slobodnog vremena (obrazovne, sportske, kulturne, ekološke, humanitarne, istraživačke, informatičke i dr.) i za karijerno vođenje i savetovanje mladih uz podršku stručnih timova.

1.4. PROSTORNI RAZVOJ I DISTRIBUCIJA PRIVREDNIH DELATNOSTI

1.4.1. Osnovni pravci privrednog razvoja

Respektujući postojeću strukturu, tradiciju, potencijal i mogućnosti razvoja, kao i opredeljenja Strateškog plana održivog razvoja opštine Novi Pazar 2008–2012 (2007) i Analize prioritetnih sektora (Novi Pazar, Tutin, Sjenica, Nova Varoš, Prijepolje, Priboj, 2007), **konkurentne i prioritetne privredne delatnosti** grada su: kompleks tekstilne industrije (proizvodnja prediva, tkanina i odevnih

predmeta), prerada kože i proizvodnja predmeta od kože, poljoprivreda (posebno stočarstvo) i prehrambena industrija, turizam, prerada drveta i proizvodnja nameštaja, trgovina na veliko i malo, saobraćaj i skladištenje.

Planska koncepcija **održivog razvoja industrije** podrazumeva:

- 1) reindustrijalizaciju, pozicioniranje (industrijski centar srednje veličine u kategoriji 5000–10.000, ili perspektivno 10.000–20.000 zaposlenih u industriji) i integrisanje Novog Pazara u mrežu industrijskih centara Srbije;
- 2) oblikovanje savremenije tržišno profilisane strukture privrede, posebno industrije sa visokim udelom znanja i tehnologije, ali i radnointenzivnih segmenata angažovanjem raspoložive radne snage;
- 3) podršku razvoju MSPP kroz institucionalno-organizacioni (kancelarija ili centar za LER, centar za edukaciju, poslovni inkubator i sl.) i finansijski okvir (jačanje javnog-privatnog partnerstva, sredstva različitih fondova, sredstva dijaspore);
- 4) jačanje konkurentnosti proizvoda (kvalitetom, dizajnom, marketingom i dr.) i grada stvaranjem stimulativnog ambijenta i savremenih lokacionih formi industrije za privlačenje investicija;
- 5) intenziviranje sektorske povezanosti proizvođača, kooperanata, kupaca udruživanjem u klastere (na primer klaster tekstilne industrije);

- 6) unapređenje obrazovnog sistema i usaglašavanje sa potrebama lokalne ekonomije, negovanje kulture preduzetništva, promocija modela samozapošljavanja, aktivne edukacije i doživotnog učenja.

Posebna pažnja pokloniće se oporavku i opstanku tradicionalno razvijene **tekstilne industrije**. Polazeći od jake i rastuće konkurencije (jeftini azijski proizvođači, pre svega Kina, ali i susedne zemlje, npr. Rumunija koja je danas najveći proizvođač odeće Istočne Evrope), lokalne firme tekstilne industrije će kontinuirano sarađivati radi zajedničkog nastupa (strateška saradnja preko objedinjenog udruženja), nabavke, distribucije, prodaje i naplate, stvaranja robnih marki i lobiranja kod državnih institucija radi obezbeđenja odgovarajućih mera carinske i necarinske zaštite, uz paralelno podizanje konkurentnosti proizvodnje. Konkurentnost tekstilne industrije će se ostvarivati proizvodnjom na veliko, udruživanjem malih proizvođača i iskorišćavanjem postojećih konkurentskih prednosti – tradicija u vođenju ovakvih firmi, saradnja sa dobavljačima i potencijali ljudskog resursa (obučena radna snaga), kao i daljom redukcijom troškova proizvodnje. Jedan od značajnih oblika saradnje u ovoj industriji ostaće podugovaranje (subcontracting) i tzv. lon (lohn) poslovi za strane firme. S obzirom na otežanu preorijentaciju na tekstilne proizvode visoke dodate vrednosti, realne izglede za povećanje učešća na tržištu pružaju proizvodi dobrog, srednjeg kvaliteta s pristupačnim cenama.

Revitalizacija **sektora proizvodnje kože** zasnivaće se na koncentraciji proizvodnje na nivou od 30 do 40 proizvođača obuće, uz transformaciju oblika delatnosti iz „samostalnih zanatskih radnji” u MSP. Horizontalno povezivanje proizvođača obuće ostvariće se formiranjem udruženja radi jačanja ponude, konkurentnosti i zajedničkog nastupa kod plasmana, naplate i stvaranja „robnih marki” kojima će se obezbediti nastup na okolnim i velikim tržištima. Time će biti omogućeno i povećanje zapošljavanja mlade radne snage, uz odgovarajuću obuku s određenim stimulacijama, čime bi se dodatno smanjile socijalne tenzije i doprinelo ukupnim efektima razvoja.

Dalji razvoj sektora **proizvodnje nameštaja** podrazumeva stratešku saradnju s firmama iz okolnih opština, pre svega iz opštine Tutin.

Realizacija projekata **transportne, komunalne i komunikacijske infrastrukture** će se usklađivati sa dinamikom i zahtevima razvoja privrede, posebno u odnosu na tretman i recikliranje komunalnog otpada, električne energije, tretman vode za piće i tehnološke vode, putnu mrežu i telekomunikacije, a u budućnosti i distribucije gasa. Transport je jedna od potencijalnih grana intenzivnog razvoja pod pretpostavkom organizacije i udruživanja malih transportnih firmi; nabavke modernijeg voznog parka; razvoja moderne industrijske i drugih biznis/preduzetničkih zona, uključujući slobodnu carinsku zonu. Položaj, regionalna i transportna povezanost grada pogoduju stvaranju

regionalnog robno-distributivnog centra. Taj centar će imati ulogu ključnog skladišnog i distributivnog centra za grad Novi Pazar, susedne opštine i regionalno okruženje.

Sektor MSP će predstavljati osnovu privrednog razvoja i otvaranja novih radnih mesta u gradu Novi Pazar. Mala i srednja preduzeća će se razvijati i kroz saradnju sa stranim i domaćim investitorima – sa velikim preduzećima u gradu, regionalnom, nacionalnom i transnacionalnom okruženju. Posmatrano po delatnostima, MSP će se najviše razvijati u tradicionalnim granama kao što su tekstil i obuća, polazeći od tradicije i konkurentske prednosti u pogledu obučene radne snage, kao i u trgovini i sektoru turizma i usluga. Očekivana uloga MSP može se ostvariti samo organizovanjem efikasnih zajedničkih distributivnih kanala i udruživanjem privatnih radnji i firmi radi zajedničkog nastupa, prodaje, marketinga, plasmana i naplate, u cilju smanjenja troškova distribucije proizvoda i povećanja konkurentnosti lokalne privrede (dobar primer pokretanja Udruženja tekstilaca i obućara, uz podršku švajcarske vlade). Drugi bitan preduslov je angažovanje visokostručnih kadrova za organizaciju proizvodnje, plasmana i marketinga radi prelaska sa zanatskog na industrijski način proizvodnje (dizajn, prilagođavanje i praćenje svetskog tržišta), kao i radi aktivnog pristupa prodaji i naplati uvođenjem modernih menadžerskih tehnika upravljanja.

1.4.2. Prostorni razmeštaj industrije i MSP (Referalna karta 1)

Saglasno smernicama iz relevantnih planskih dokumenta višeg reda i strateških dokumenata na lokalnom nivou, planska **koncepcija prostornog razvoja industrije i MSPP** utemeljena je na sledećim opredeljenjima:

- 1) povećanje stepena iskorišćenosti aktiviranih zona/kompleksa/lokaliteta u Novom Pazaru i njegovoj periurbanoj zoni, uz podizanje kvaliteta infrastrukturne opremljenosti i sprovođenje mera zaštite životne sredine;
- 2) ravnomernija prostorna organizacija industrije i MSPP u industrijskom centru Novi Pazar, mikrorazvojnim centrima na ruralnom području i formiranim ili iniciranim zonama i kompleksima/lokalitetima u koridorima državnih i lokalnih puteva;
- 3) unapređenje prostorne strukture industrije i MSPP:
 - poboljšanje komunalne opremljenosti mikrorazvojnih centara i formiranih ili iniciranih zona i kompleksa/lokaliteta u putnim koridorima;
 - reaktiviranje zona/lokaliteta i objekata koji su van funkcije kao braunfild lokacije, posebno na ruralnom području grada, i formiranje novih (grinfild) kompleksa/lokaliteta;

- proširenje ponude oblikovanjem savremenih prostornih formi – industrijska zona, industrijski park, preduzetnička zona, poslovni inkubator, robno-distributivni centar i sl.

Osnovna **pravila za izdvajanje lokaliteta za smeštaj industrije i malih i srednjih preduzeća** i za usmeravanje razmeštaja budućih proizvodnih pogona jesu:

- 1) mala i srednja preduzeća i ostale privredne delatnosti prvenstveno se lociraju u već aktiviranim ili iniciranim privredno-industrijskim zonama/kompleksima/lokalitetima i koriste postojeći građevinski fond, uz mogućnost njegove adaptacije i rekonstrukcije;
- 2) dominantna namena u zonama privređivanja u naseljima periurbanog pojasa Novog Pazara su proizvodno-prerađivačke aktivnosti, uz mogućnost transformacije postojećih kompleksa ka uslužnim delatnostima, saobraćajnim funkcijama i komunalnim aktivnostima i uvođenja novih programa prema zahtevima tržišta i primene tehnologija koje ne remete ekološke uslove okruženja;
- 3) razmeštaj, organizacija i uređenje privrednih zona, kompleksa i lokaliteta usklađuje se s planiranim razvojem saobraćajnih i drugih infrastrukturnih objekata i koridora;
- 4) nove zone/kompleksi/lokaliteti za smeštaj MSP formiraju se na prostorima manje povoljnim za poljoprivredu, izvan površina šumskog zemljišta i potencijalnih turističkih prostora i lokaliteta, vodeći računa o zaštitnim pojasevima infrastrukturnih koridora i zonama zaštite izvorišta vodosnabdevanja, zaštićenih prirodnih i kulturnih dobara;
- 5) zone/kompleksi/lokaliteti s privrednim aktivnostima odvajaju se zaštitim zelenilom u kontaktnom pojasu sa stambenim i drugim celinama, radi ublažavanja njihovog uticaja na okruženje i životnu sredinu;
- 6) obezbeđuje se jednovremeno funkcionalno i tehnološko usavršavanje proizvodnje i unapređivanje infrastrukturne opremljenosti zone/kompleksa/lokaliteta (posebno tretmana i evakuacije otpadnih tehnoloških voda i čvrstog otpada iz proizvodnog procesa);
- 7) primenjuju se mere zaštite utvrđene studijom o proceni uticaja na životnu sredinu za objekte i delatnosti za koje je obaveza njene izrade propisana Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu („Službeni glasnik RS”, broj 135/04 i 88/10) i Uredbom o utvrđivanju Liste projekata za koje je obavezna procena uticaja i Liste projekata za koje se može zahtevati procena uticaja na životnu sredinu („Službeni glasnik RS”, broj 84/05); i

- 8) moguće je fazno privođenje nameni iniciranih i novih zona i kompleksa, uz obezbeđenje odgovarajućeg nivoa infrastrukturne opremljenosti svake faze u skladu s pravilima iz tačke 4), 5) i 7) i pravilima izgradnje i uređenja prostora.

U policentričnoj **prostorno-privrednoj organizaciji** okosnicu razvoja činiće:

- 1) **Novi Pazar** privredno-industrijski centar polifunkcionalne strukture;
- 2) **subcentar** Deževa, manji industrijski centar;
- 3) **centri zajednice sela** – Lukare, Bele Vode, šaronje, Vranovina i drugi mikrorazvojni centri sa proizvodno-prerađivačkim i uslužnim MSP.

U planskom periodu može se očekivati prevazilaženje, pre svega, materijalnih ograničenja i ponovno pokretanje proizvodnje u postojećim proizvodnim objektima u naseljima na ruralnom području, kao i inicijative u pogledu razvoja i razmeštaja novih proizvodnih pogona na postojećim i novim lokacijama i zonama.

Polazeći od koncepcije razvoja MSP na području grada prioritet ima reaktiviranje postojećih i kompletiranje formiranih i iniciranih kompleksa i lokaliteta, njihovo eventualno povezivanje duž državnih puteva, bez formiranja većih, kontinuelnih industrijskih zona. U centrima zajednice sela šaronje i Bele Vode mogu se

razvijati samo MSP koje su komplementarne razvoju turizma.

Lokacioni modeli za smeštaj industrijskih i ostalih privrednih kapaciteta na teritoriji grada su:

- 1) privredno-industrijske zone u Novom Pazaru – saglasno Generalnom planu Novog Pazara 2020 (2007) definisane su 4 velike prostorne celine (radne zone ukupne površine oko 160 ha sa kapacitetom od oko 22.000 radnih mesta) na ulazno-izlaznim pravcima sa postojećim i planiranim industrijskim i drugim privrednim kapacitetima (reč je o braunfeld i delom grinfield lokacijama unutar definisanih zona):
 - severoistočni pravac – radna zona I na potezu N. Pazar-Raška, dolinom Raške (površine 68 ha, kapaciteta oko 9000 zaposlenih), u severnom delu zone predviđen je robno transportni centar;
 - jugoistočni pravac – radna zona II na potezu Novi Pazar-Trnava, dolinom Trnavske reke (20 ha, oko 2500 zaposlenih);
 - jugozapadni pravac – radna zona III na potezu Novi Pazar-Tutin, dolinom Jošanice (16 ha, oko 1500 zaposlenih);
 - zapadni pravac – radna zona IV na potezu Novi Pazar-Sjenica-Tutin (56 ha, oko 6000 zaposlenih);
 - pored pomenutih, radnu zonu V (sa potencijalno 3.000 zaposlenih) oblikuje postojeće i planirano privređivanje u okviru

- stambenih zona disperzno razmeštenih u urbanom tkivu (zone mešovite namene: stanovanje i rad);
- 2) industrijska zona Deževa na lokalitetu Magareće polje, KO Miščiće (grinfild lokacija površine 56 ha)⁷;
 - 3) industrijski kompleksi / lokaliteti za smeštaj MSP do 5 ha u naselju Deževa i Lukare (na više lokaliteta) i do 3 ha u centrima zajednice naselja Bele Vode, Vranovina, i šaronje.

Planirani razvoj industrije i MSP podrazumeva reaktiviranje postojećih privrednih kapaciteta (npr. tekstilne industrije u naseljima Bele Vode, Deževa, Vranovina i dr.) i lociranje novih baziranih na korišćenju lokalnih razvojnih potencijala i čvršćem međugranskom povezivanju (prerada poljoprivrednih sirovina, prerada drveta, kapaciteti tekstilne industrije, razvoj narodne radinosti, zanatskih i drugih usluga) u pravcu razvoja komplementarnih aktivnosti saglasno funkcijama naselja u prostornoj organizaciji teritorije grada.

Preduslov je obezbeđenje potpune uređenosti/opremljenosti lokaliteta tehničkom infrastrukturom, prioritetno sanitarno bezbednog kanaliziranja i prečišćavanja otpadnih voda. U ostalim naseljima nema uslova za formiranje lokaliteta intenzivnije privredne aktivnosti, ali se mali pogoni mogu locirati u građevinskom području naselja uz preduzimanje neophodnih mera zaštite životne sredine i poštovanje pravila uređenja i izgradnje prostora.

Poseban značaj kao generator razvoja u ovom manje razvijenom području Republike imaju industrijski parkovi i slobodne zone. Reč je o savremenim prostorno-organizacionim modelima za privlačenje investicija, otvaranje novih radnih mesta, transfer tehnologije i dr. Mogućnost prevođenja industrijskih zona u industrijski park i formiranje novih biće moguće nakon definisanja pravnog okvira o industrijskim parkovima. U cilju stimulisanja razvoja izvozno orijentisanih proizvodnih aktivnosti, očekuje se realizacije inicijative za osnivanje slobodne zone u Novom Pazaru uz podršku relevantnih republičkih institucija u koordinaciji sa lokalnom samoupravom.

Pored pomenutih lokacionih modela, važnu ulogu u podsticanju privrede, jačanju konkurentnosti i unapređenju opšteg nivoa razvijenosti područja grada imaće:

- razvoj biznis inkubatora u Novom Pazaru kao instrumenta lokalnog ekonomskog razvoja za podršku razvoju MSP i preduzetništva;

⁷ U okviru Programa „Jačanje kapaciteta opština u jugozapadnoj Srbiji” (PRO) uz podršku holandske konsultantske kuće ECORYS realizovan je projekat Mapiranje i identifikacija lokacija za industrijske zone i parkove u Raškom, Moravičkom i Zlatiborskom okrugu (2009. godine). Na teritoriji grada Novi Pazar pored pomenute grinfild lokacije za investicije (Deževa na lokalitetu Magareće polje) izdvojen je i lokalitet Krivača (16 ha) kao braunfild lokacija uz saobraćajnicu N. Pazar-Raška (u radnoj zoni I i u komercijalnoj zoni). Detaljnije o tome: <http://njinj.kv-rda.org/siteeng/ecorys/ecorys1.htm>.

- formiranje klastera kao oblika umrežavanja međusobno povezanih privrednih subjekata i institucija (proizvođača, kooperanata, kupaca, uslužnog sektora), na primer: agroindustrijskog klastera, klastera tekstilne industrije, turističkog klastera i dr.

Adaptiranjem na novonastale uslove privređivanja i usmeravanjem teritorijalnog razvoja i novih prostornih formi razvoja privrede ostvariće se i afirmisati identitet prostorno-privredne strukture grada Novi Pazar i njegove uloge u funkcionalnom integrisanju opština Tutin, Raška i Sjenica i regionalnog okruženja.

1.4.3. Razvoj poljoprivrede, šumarstva i lovstva

Polazeći od prirodnih potencijala za **razvoj poljoprivrede**, ovaj sektor imaće i dalje značajnu ulogu u privrednom životu grada Novi Pazar, u prvom redu kao oslonac egzistencije dela stanovništva, a zatim i kao proizvođač tržišnih viškova hrane posebnog kvaliteta za domaće i izvozno tržište. Ostvarivanje proizvodnog i ekonomskog napretka u ovom sektoru zavisi u presudnoj meri od **razvoja i modernizacije prehrambene industrije**.

Održivo korišćenje poljoprivrednog zemljišta, efikasno angažovanje ljudskog potencijala i povećanje ekonomske efektivnosti materijalnih faktora razvoja i drugih kapaciteta u proizvodnji hrane i agrarnih sirovina, uslovljeno je izdvajanjem grupe krupnih proizvođača

sa preduzetničkim duhom, sposobnih za prilagođavanje promenama na tržištu i u socioekonomskom okruženju. Radi povećanja tržišne konkurentnosti agrarne ponude potrebno je stimulisanje procesa koncentracije zemljišta, stoke i tehničkih sredstava u ekonomski i biološki vitalnim seoskim domaćinstvima, nezavisno od njihovog sadašnjeg socioekonomskog statusa.

S obzirom na prostorno heterogene socioekonomske i ekološke potrebe lokalnih zajednica, restrukturiranje poljoprivrede ne može da bude usmereno samo na stvaranje manjeg broja krupnih, komercijalnih gazdinstava. Mora se uvažiti i uloga, kako sitnih, tako i srednjih gazdinstava u razvoju ruralne ekonomije i očuvanju ruralnog ambijenta. Opstanak ovih gazdinstava uslovljen je diversifikacijom privrednih aktivnosti na selu, pri čemu se moraju uvažiti interakcije poljoprivredne i nepoljoprivrednih aktivnosti, koje povećavaju ukupnu zaposlenost i dohodak u ruralnoj oblasti.

Prema Zakonu o poljoprivrednom i ruralnom razvoju („Službeni glasnik RS”, broj 41/2009), unapređivanje ekonomskih i tehničko-tehnoloških uslova poljoprivredne proizvodnje mora da ide zajedno s poštovanjem prioritetne liste obavezujućih standarda koji se odnose na zaštitu životne sredine, zdravstvenu bezbednost hrane, zaštitu zdravlja biljaka i životinja i dobrobit životinja, kao i obavezujućih mera održavanja poljoprivrednog zemljišta u dobrim proizvodnim i ekološkim uslovima, u skladu s kodeksom poljoprivredne prakse. S tim u skladu, u

funkciji povećanja dohodaka seoskog stanovništva, konkurentnosti agrarne ponude i zaštite životne sredine, obezbeđivaće se podrška za tehničko-tehnološko i organizaciono unapređivanje poljoprivrede, primenom sledećih mera:

- povećanje nivoa tehničke opremljenosti zemljišta i ljudskog rada zamenom amortizovanog traktorskog parka; uvođenjem podsticaja za nabavku priključnih mašina i specijalizovane opreme, naročito za osavremenjavanje tehnoloških procesa u stočarskoj proizvodnji; intenzivnijom primenom mineralnih đubriva i drugih hemijskih sredstava, u skladu sa principima strogo kontrolisanog prihranjivanja i integralne zaštite bilja; širom primenom kvalitetnog setvenog i sadnog materijala; poboljšanjem rasnog sastava stoke i racionalnijim korišćenjem drugih savremenih sredstava za proizvodnju;
- ubrzani transfer naučno-tehničkog progressa, posebno vrhunskih tehnologija u poljoprivrednu praksu, sa osloncem na obezbeđenje institucionalnih i materijalnih pretpostavki za: efikasan rad savetodavne poljoprivredne službe, osavremenjavanje organizovanosti veterinarske službe i permanentno stručno obrazovanje poljoprivrednika;
- uspostavljanje sistema kontrole kvaliteta u svim fazama proizvodnje, prerade i prometa poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, u skladu sa

normativima i kriterijumima koji se primenjuju u Evropi i svetu (GLOBAL GAP, HACCP);

- unapređenje stočarske proizvodnje, sa težištem dugoročnog razvoja na kvalitativnoj komponenti, koju čini izbor odgovarajućih vrsta, rasa, sojeva i načina uzgoja;
- usklađivanje načina i intenziteta obrade zemljišta i drugih agrotehničkih mera sa bonitetnim pogodnostima i ograničenjima, naročito u pogledu nagiba terena; obezbeđenje uslova za redovno organsko đubrenje radi očuvanja plodnosti zemljišta;
- razvoj tehničke, komunalne, tržišne i informatičke infrastrukture od značaja za efikasno funkcionisanje poljoprivrede; radi uključivanja u globalne svetske tokove transfera tehnologija, znanja, roba i kapitala;
- podrška ekonomskom oporavku i tehnološkom inoviranju lokalne prehrambene industrije, kao jednom od osnovnih preduslova za efikasno korišćenje komparativnih pogodnosti novopazarske poljoprivrede za proizvodnju izuzetno kvalitetnog junećeg i ovčijeg/jagnječeg mesa, kravljeg i ovčijeg mleka, tradicionalnog asortimana preradevina od mleka i mesa sa zaštićenim/geografskim imenom porekla, sveže ribe, raznovrsnog kontinentalnog voća, vrednih farmakoloških sirovina i dr.;
- potpunije uključivanje nepoljoprivrednih kapaciteta

(naročito: šuma, vodotoka, geotermalnih voda, nedovoljno korišćenih građevinskih objekata, uzgrednih i otpadnih organskih materija i drugih izvora) u izvoznoatraktivne programe sakupljanja jestivih gljiva, lekovitog i aromatičnog bilja, samoniklog/divljeg voća i drugih jestivih biljaka; razvoja ribarstva; širenja stakleničke/plasteničke proizvodnje povrća, cveća, rasada, pečuraka i sl.; osnivanja farmi krznaša; osvajanja novih tehnologija proizvodnje biomase u zaštićenom prostoru i sl.;

- podrška izgradnji malih i mikro prerađivačkih pogona, koji će biti poslovno povezani s većim sistemima agrobiznisa, odnosno imati obezbeđeno prodajno tržište; prioritetne lokacije ovih pogona su centri zajednica sela, kao i druga sela saobraćajno pogodna za prihvatanja primarne prerade voćnih plodova i mleka; i
- poslovno povezivanje porodičnih gazdinstava, međusobno i sa sferom prometa i prerade poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, formiranjem proizvođačkih asocijacija i klastera.

Razvoj šumarstva zasnivaće se na planu razvoja šumskog područja i operativnim dokumentima – implementaciji osnova za gazdovanje šumama, pretežno u državnom vlasništvu, i obezbeđenju podrške javnog i privatnog sektora izradi i implementaciji programa gazdovanja šumama, pretežno u privatnom vlasništvu, kako bi se u planskom periodu postigla trajna i maksimalna proizvodnja tehničkog drveta najboljeg kvaliteta.

Tabela 11.

Bonitet staništa i brojnost divljači u lovištu „Rogozna”

Vrsta divljači	Lovište Rogozna		
	Bonitetni razred	Lovno produktivna površina	Ekonomski kapacitet
Srna	IV	40.000	800
Divlja svinja	II	20.000	100
Zec	III	40.000	4000
Jarebica	III	15.000	2250
Fazan	IV	30.000	3000

Na području grada ustanovljeno je **lovište „Rogozna”**. Lovište je namenjeno uzgoju, zaštiti i korišćenju plemenite krupne i sitne divljači, i to: divlje svinje, srne, zeca, fazana i poljske jarebice. Bonitetni razred, lovno produktivna površina i ekonomski kapacitet lovišta „Rogozna” za gajene vrste divljači predstavljeni su u *tabeli 11*.

Dostizanje optimalnog fonda gajenih vrsta divljači obezbediće se sprovođenjem sledećih mera:

- praćenja i usmeravanja dinamike razvoja populacije glavnih i sporednih vrsta divljači;
- izrade i održavanja lovno-uzgojnih i lovno-tehničkih objekata;
- gajenja i zaštite divljači;
- obezbeđenja mira u lovištu;
- ishrane i zaštite divljači;
- naseljavanja divljači u lovištu;
- usklađivanja lovne i ostalih delatnosti u lovištu;

- organizacije stručne službe u lovištu; sanitarnog odstrela divljači, a po popravci stanja i organizovanja lova osnovnih vrsta; i
- zaštite diverziteta divljači u celini.

1.5. PROSTORNI RAZVOJ TURIZMA, ORGANIZACIJA I UREĆENJE TURISTIČKIH I REKREATIVNIH PROSTORA (REFERALNA KARTA 4)

1.5.1. Prostorni razvoj turizma

Prema Prostornom planu Republike Srbije deo teritorije grada Novi Pazar obuhvaćen je primarnom turističkom destinacijom Golija. Delovi funkcionalnog područja Novog Pazara i susednih opština obuhvaćeni su primarnim turističkim destinacijama Kopaonik (deo opštine Raška) i Zlatar-Pešter (opštine Tutin i Sjenica).

Osnovna konceptualna **postavka** je da grad Novi Pazar sa susednim opštinama čini celoviti turistički prostor sa autentičnim i jedinstvenim prirodnim, kulturološkim, etničkim i etnografskim odlikama, međunarodnog i nacionalnog ranga značaja, koji će se razvijati u sklopu turističkog klastera središnja i zapadna Srbija integrisanjem kompleksne i diferencirane turističke ponude primarnih turističkih destinacija utvrđenih Prostornim planom Republike Srbije. U tom kontekstu treba vrednovati značaj centralne pozicije Novog Pazara u

odnosu na primarne turističke destinacije u neposrednom i širem okruženju.

Poseban značaj za razvoj turizma Novog Pazara i susednih opština imaće povezivanje sa relativno razvijenim primarnim turističkim destinacijama u okruženju, radi usmeravanja dela klijentele iz destinacije Kopaonik preko Raške, a donekle i iz destinacije Tara-Zlatibor preko Zlatara i Sjenice na područje Golije i grada Novi Pazar.

Potencijali za razvoj turizma na području grada vrednovani su na osnovu zainteresovanosti tržišta turističke tražnje, odnosno masovnosti, za ponudom zasnovanom na raspoloživim antropogenim i prirodnim resursima i adekvatnom strukturom turističkih proizvoda, i to:

- 1) specifičan urbani centar;
- 2) kulturno-istorijsko nasleđe;
- 3) banjsko mesto;
- 4) postojeće i planirane tranzitne saobraćajnice;
- 5) reke, kao ribolovni vodotoci;
- 6) lovišta i lovna područja;
- 7) skijališta;
- 8) jezera s priobaljem.

Dominantni turistički proizvodi u formiranju specifične turističke ponude zasnovane na raspoloživim turističkim resursima Novog Pazara su: kulturni, gradski i ruralni turizam, planine i jezera, kružna putovanja, sa komplementarnim turističkim proizvodima – turizam specijalnih interesa, zdravstveni (spa/velnes), poslovni turizam, događaji i nautika (mala).

Druga planska postavka jeste da pretežno **zastupljeni resursi na području** grada predstavljaju osnovni potencijal za razvoj specifičnog turističkog proizvoda. U tom kontekstu dominantnu poziciju ima urbani centar Novi Pazar s naglašenim multietničkim i multikonfesionalnim karakter-istikama, jedinstven u Republici i centar područja sa kulturno-istorijskim nasleđem od međunarodnog i državnog značaja.

Predviđena organizacija i integrisanje turističke ponude grada Novi Pazar sa primarnim turističkim regijama u okruženju, kao i njihovo povezivanje kružnim kretanjem turista i izletnika omogućiće razvoj prepoznatljivog turističkog proizvoda, čija će osnovna specifičnost biti ponuda tematskih itinerera, s različitim kombinacijama atraktivnih programa otvorenim za modifikaciju prema zahtevima klijentele. Svaki itinerer će sadržati paket ponude sa specifičnim kulturno-istorijskim, religijskim, etnološko-ekološkim, sportsko-rekreativnim (za leto i zimu), ruralnim, istraživačkim, planinarskim, lovnim, ribolovnim, gastronomskim i drugim obeležjima.

Treća konceptualna postavka jeste da će **domaćinski turizam** predstavljati osnovni vid organizacije turističkih smeštajnih kapaciteta, naročito:

- na ruralnom području – u kontaktnim zonama skijališta, akvatorija, etno lokaliteta, šumsko-lovnih kompleksa i zaštićenih prirodnih dobara; i

- u banjskom mestu i urbanom centru.

Time će se omogućiti i stimulisati zapošljavanje i aktiviranje lokalnog stanovništva kroz porodične biznis programe u poljoprivredi i turizmu, naročito zadržavanje mlađeg, radnosposobnog stanovništva i aktiviranje ženskog dela radnog kontingenta na ruralnom području (etno proizvodi, gastronomske i druge usluge u turizmu).

Za realizaciju te planske postavke obezbediće se odgovarajuće politike zaštite interesa lokalnog stanovništva na ruralnom području grada, radi obezbeđenja punopravnog i aktivnog učešća u procesu razvoja turizma i objedinjenog angažovanja na organizaciji i afirmaciji domaćinskog turizma i na proizvodnji i plasmanu poljoprivrednih proizvoda kroz trpezu, kao sastavnog dela usluga domaćinstva. Osnovni preduslov je organizovanje seoskih domaćinstava u seoske turističko-poljoprivredne kooperative, a urbanih domaćinstava u udruženja građana. Time će se omogućiti i inicirati različiti aranžmani za uključivanje privatnog sektora s područja grada i iz okruženja u razvoj domaćinskog turizma (korišćenje vremenskog zakupa, zajednička ulaganja i sl.).

Četvrta konceptualna postavka jeste **zaštita najatraktivnijih i potencijalno najkomercijalnijih prostora** turističke ponude grada, posebno kulturnog nasleđa, akvatorija i skijališta, uz usmeravanje i kontrolu korišćenja, izgradnje i uređenja tih prostora i obezbeđenje odgovarajuće podrške zemljišne politike.

Preduslovi za ostvarivanje te postavke su sledeći: (a) obezbeđenje kvalitetne saobraćajne dostupnosti turističkih prostornih celina i turističkih prostora; (b) blagovremeno rezervisanje, pribavljanje u javno ili javno-privatno vlasništvo i opremanje komunalnom infrastrukturu zemljišta predviđenog za javne i komercijalne namene; i (c) opremanje predviđenih zona rekreativnom infrastrukturu, preko aranžmana u javnom i javno-privatnom sektoru, ili primenom sistema koncesija. Priprema i „proizvodnja” građevinskog zemljišta, tj. građevinskih parcela u zonama određenim za izgradnju turističkih kapaciteta na građevinskim područjima u i van naseljenih mesta, zasnivaće se na tržišnoj vrednosti tog zemljišta koja pokriva troškove: (a) kompleksnog uređenja, opremanja i izgradnje svih objekata javnokomunalne i rekreativne infrastrukture; i (b) preduzimanja mera zaštite životne sredine i prirodnih vrednosti u zoni izgradnje, funkcionalnoj zoni (skijalište, akvatorija) i neposrednom okruženju.

1.5.2. Organizacija i uređenje turističkih prostora

Planska koncepcija organizacije i uređenja turističkih prostora na teritoriji grada Novi Pazar zasniva se na formiranju tri prepoznatljive **turističke prostorne celine**:

- 1) turistička prostorna celina gradskog turističkog centra Novi Pazar;
- 2) turistička prostorna celina Gazivodskog jezera;

- 3) turistička prostorna celina skijališta „Koznik”.

Turistička prostorna celina gradskog turističkog centra Novi Pazar obuhvata urbani centar sa Novopazarskom i Rajčinovićkom banjom i područje prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima. Jedinstvenost Novog Pazara među gradskim turističkim centrima Srbije zasniva se na prožimanju i suživotu islamske kulture Otomanske imperije i pravoslavne kulture srednjovekovne Raške i na orijentalnom urbanom identitetu. Tu jedinstvenost bi trebalo iskoristiti za pozicioniranje Novog Pazara: „Zapad na Istoku i Istok na Zapadu”.

Mogući turistički proizvodi ove prostorne celine su: gradski odmor, kulturni turizam, kružna putovanja, poslovni turizam i MICE, zdravstveni turizam (spa/velnes), događaji i specijalni interesi.

Urbani centar Novi Pazar zasnivaće razvoj gradskog turizma na:

- očuvanju, afirmaciji i prezentaciji multietničkih i multikonfesionalnih vrednosti Novog Pazara kao multikulturnog centra državnog značaja; prioritet ima kreiranje događaja kojima će se promovisati objedinjavanje tih jedinstvenih vrednosti na prostoru urbanog centra i njegovog ruralnog okruženja;
- kulturno-istorijskim, etnološkim, urbanim i pejzažnim obeležjima i trgovinskim zonama, pod uslovom da se značajno unapredi nivo i kvalitet komunalne a, naročito, zelene infrastrukture, obnove i

urede manje ambijentalne celine i objekti (delovi stare čaršije, amam, hotel „Vrbak” i dr.) i razvija specifična novopazarsko-orijentalna arhitektura;

- povećanju atraktivnosti turističke ponude obnovom starih zanata i specifičnim sportsko-rekreativnim, zabavnim, kulturnim i gastronomskim sadržajima.

Razvoj kulturnog turizma zasnivaće se na najvrednijem kulturno-istorijskom nasleđu upisanom u UNESCO Listu svetske kulturne i prirodne baštine – Stari Ras, manastir Sopoćani, manastir Đurđevi Stupovi, crkva Sv. Apostola Petra i Pavla i drugom obuhvaćenom spomeničkom nasleđu, u prvom redu Novopazarskoj tvrđavi, Staroj čaršiji, Altun-alem džamiji, starom hamamu Gazi Isa-bega Ishakovića, Amir-aginom hanu i arheološkom lokalitetima Novopazarske banje, Reljina Gradina (Varevo) i Gradina (Postenje).

Na području grada značajan je razvoj puta kulture Transromanika (Transromanica) koji obuhvata manastire Sopoćani, Đurđevi Stupovi, Gradac, Studenica, Žiča, Ljubostinja i dr. Prioritet u razvoju ovog puta kulture ima obnova starog srednjevekovnog putnog pravca prema manastiru Studenica (na području Rezervata biosfere „Golija-Studenica”), rekonstrukcijom deonice državnog puta II reda R-234 od Vranovine do Plešina (opština Raška) i dogradnjom opštinskog puta od Plešina u pravcu severa, preko Kutu, šeremetovice, obronaka Biser-vode i Biničkog polja (veza sa putem prema Gradcu i Brveniku), do veze sa

državnim putem II reda R-233 kod Rudna i od Rudna u pravcu severa do veze sa državnim putem II reda R-116 kod manastira Studenice.⁸

U sklopu ponude kulturnog turizma u Novom Pazaru, Rajčinovičkoj Banji, Doljanima, Deževi i Vranovini mogu da se organizuju stalne i/ili letnje škole i radionice arheologije, tradicionalnih zanata, ikonopisanja i sl.

Od velikog značaja za razvoj prepoznatljive turističke ponude grada jeste identifikacija autentičnih ruralnih *etnocelina*, a naročito svetovnih i duhovnih *običaja* (verski praznici, sabori, svadbe i druge svetkovine, stočni sajmovi, trke konja i različita takmičenja) različitih entiteta, kao i njihovih tradicionalnih kuhinja. Očekuje se da će ovaj segment turističke ponude grada Novi Pazar biti posebno atraktivan za evropsku i domaću turističku klijentelu. Etnoturistička ponuda se može razvijati na pojedinačnim lokalitetima i u specifičnim terminima (sabori, praznici i sl.) i kao komplementarna ponuda ostalih vidova turizma na ovom području.

Razvoj postojećih *banja*, Novopazarske i Rajčinovičke banje, zasnovan na lekovitom faktoru – termomineralnim vodama, treba usmeriti ka specijalističkim lečilišnim funkcijama sa zdravstvenim (i njellness) programima, usklađenim i umreženim sa ponudom ostalih banja na području turističkih destinacija Golija i Kopaonik.

⁸ Prema: Prostorni plan područja posebne namene Parka prirode Golija, 2009.

Jedan od preduslova za intenzivniji razvoj banjskog turizma jeste opremanje i uređenje banjskog područja komunalnom, rekreativnom i zelenom infrastrukturom.

Istražice se, opredeliti i nominovati deo prostora grada koji raspolaže potencijalima i ispunjava uslove za sticanje statusa vazdušne banje.

Turistička prostorna celina Gazivodskog jezera na području grada Novi Pazar najznačajniji je postojeći akvatički prostor za razvoj brojnih rekreativnih aktivnosti na vodi. Obuhvata prostor od Gazivodskog jezera na jugu preko naselja Vitkoviće, Grubetiće, Vojkoviće sa Crnim vrhom i utvrđenjem Jeleč, doline reke Jošanice do državnog puta I reda, planirane akumulacije „Barkovo” i naselja južno od te akumulacije do granice teritorije grada.

Mogući turistički proizvodi ove prostorne celine su: kružna putovanja, planina i jezero, nautika (mala), događaji, specijalni interesi i ruralni turizam.

Prevazilaženje osnovnog problema za razvoj rekreativnih aktivnosti na vodi, značajnih oscilacija nivoa vode u Gazivodskom jezeru u kratkim vremenskim intervalima, omogućice se sinhronizacijom funkcija akumulacije i rekreativnih aktivnosti na vodi, ili plutajućim pontonima (s kliznim privezima i stubovima i zglobnim mostovima za vezu obale i pontona) koji se prilagođavaju nivou vode u jezeru. Dopunskom plutajućom opremom pontoni se mogu staviti u funkciju

pristajanja plovnih sredstava, kao jezerske mini marine za čamce, jedrilice ili izletničke brodiće.

Akvatički prostor Gazivodskog jezera diferenciraće se prostorno-funkcijski na:

- zonu plaža, akvatičkog programa i uređen prostor akvatorije za mini marinu;
- zonu priobalja s izletničkim punktovima, biciklističkim i ribolovnim stazama, sportskim terenima, smeštajnim (pansioni, apartmani i kampovi) i ugostiteljskim kapacitetima;
- kontaktnu zonu priobalja s domaćinskim turizmom u selima.

U priobalnom pojasu diferenciraće se komercijalne zone, preko kojih će se obezbediti finansiranje uređenja akvatorije i priobalja za javne namene, od seoskih naselja u kojima će se razvijati domaćinski turizam. U razvoj domaćinskog turizma uključice se naselje Vitkoviće, udaljeno oko 7 km državnim putem I reda M-2 od turističkog centra i opštinskog subcentra Ribariće u opštini Tutin. Obala jezera na području atara ovog naselja (u zaseoku Tabalije) ima južnu ekspoziciju, pogodnu za formiranje svih predviđenih prostorno-funkcijskih zona.

Jezero „Gazivode” ima direktan pristup s državnog puta I reda M-2, koji ga povezuje s crnogorskim primorjem i Kosovom i Metohijom, a preko veze s putem M-22 u Ribariću i sa središnjom Srbijom.

Na području atara naselja Vojkoviće i Grubetiće može da se razvija lokalno skijalište „Crni vrh” na severnim padinama ispod istoimenog planinskog vrha (1479 m n.v), južno od utvrđenja Jeleč. Na prostoru ovog skijališta opravdano bi bilo postavljanje dve žičare od čijeg kapaciteta će zavisiti kapacitet skijališta koji može da se kreće od 1600 do 2400 jednovremenih skijaša.

Naselje Vojkoviće, utvrđenje Jeleč i potencijalno lokalno skijalište imaju direktan pristup preko lokalnih javnih puteva L-53 i L-15 s državnim putem I reda M-22, a preko L-15a i naselja Grubetiće s državnim putem I reda M-2.

Preko naselja Vitkoviće, Grubetiće i Žunjeviće ostvarivaće se u budućnosti funkcijsko i saobraćajno povezivanje ponude domaćinskog turizma akvatičkih prostora Gazivodskog i Barkovskog jezera.

Turistička prostorna celina skijališta „Koznik” obuhvata prostor Parka prirode Golija na krajnjem severozapadnom delu područja grada Novi Pazar, sa režimom III stepena zaštite, kao i deo planirane akumulacije „Bele Vode” na teritoriji grada.

Ovom prostornom celinom prostorno-funkcijski bi se objedinila ponuda ovim Prostornim planom predviđenog skijališta „Koznik” (na teritoriji grada Novi Pazar) sa ski platoom „Kula” (na teritoriji grada Novi Pazar), ski platoom „Vrhovi” i skijalištem „Odvraćenica” (na teritoriji opštine Ivanjica) utvrđenog Prostornim

planom područja posebne namene Parka prirode Golija.

Ovom prostornom celinom obuhvaćen je deo turističkog lokaliteta Vrhovi-Odvraćenica na teritoriji grada (veći deo na teritoriji opština Ivanjica i Raška) u sklopu jedinstvenog turističkog rizorta utvrđenog Prostornim planom područja posebne namene Parka prirode Golija.

Mogući turistički proizvodi ove prostorne celine su: planine (i jezero), specijalni interesi, ruralni turizam i događaji.

Skijalište „Koznik” obuhvata delove katastarskih opština Muhovica i Radalje sa vrhovima Koznik I i II, Krnjača, Careva glava, Muhovica i dr. Procenjuje se da ovo skijalište ne bi trebalo širiti na padine Koznika ka Dugoj Poljani u opštini Sjenica zbog relativno nepovoljne orijentacije. Kapacitet skijališta „Koznik” procenjen je na oko 5000 jednovremenih skijaša/korisnika (*tabela 12*).

Tabela 12.

Kapacitet skijališta „Koznik”

Naziv žičare	Nadmorska visina polazne i izlazne stanice žičare	Visinska razlika	Dužina (m)	Broj skijaša/sat*
1. Šiljak	1100 – 1350	250	1000	1200
2. Kula	1350 – 1674	324	1400	1200
3. Odvraćenica	1300 – 1680	380	1250	1200
4. Viseća	1290 – 1650	340	1100	1200
5. Muhovica	1180 – 1580	400	1650	1200
6. Krdašev krš	1120 – 1506	386	1100	1200
7. Koznik I	1140 – 1420	280	900	1200
8. Brežde	1100 – 1420	320	1000	1200
9. Koznik II	1120 – 1440	320	1150	1200
10. Krće	1140 – 1362	222	900	1200
11. Krnjača	1200 – 1662	462	1500	1200
12. Careva glava	1280 – 1680	400	1600	1200
Svega			14.550	14.400:3 = 4800

* Kapacitet žičara baziran je na korišćenju dvosedežnica. Polazeći od procene da će prosečan skijaš koristiti jednu žičaru tri puta na sat, ukupan kapacitet svih žičara podeljen je sa tri i dobijen je broj od 4800 jednovremenih korisnika skijališta.

Procenjeni broj od 6850 jednovremenih turista na prostoru skijališta zasniva se na strukturi od 70% skijaša i 30% neskijaša.

Saobraćajna dostupnost skijališta „Koznik” obezbeđivaće se iz Novog Pazara preko dva putna pravca:

- primarnog – državnim putem I reda M-8 (26,3 km) do priključenja L-27 i lokalnim javnim putevima L-27 (4,9 km) i L-27a (8,7 km) do Muhova,

Graba, Ravni i Krće, ukupne dužine oko 40 km; i

- sekundarnog – državnim putem II reda R-234 preko Deževe i Alulovića do Mitrove Reke (9,2 km) i lokalnim javnim putevima L-32 od Mitrove Reke preko šaronja do veze sa L-31 kod đurića, L-31 i L-31b do Svilanova (15,2 km) i L-27 do veze sa Muhovom (2,6 km), ukupne dužine 27 km.

Umesto preko lokalnih javnih puteva u budućnosti će se, prema Prostornom planu područja posebne namene Parka prirode Golija, saobraćajni pristup skijalištu ostvarivati planiranom dogradnjom državnog puta II reda R-234 (na pravcu postojećeg lokalnog javnog puta L-17, delimično i drugih deonica lokalnih puteva) i novim predloženim državnim putem II reda R-234a (ka Odvraćenici).

Turistička prostorna celina skijališta „Koznik” diferenciraće se prostorno-funkcijski na:

- zonu skijališta s pratećim osnovnim uslugama;
- kontaktnu zonu skijališta – sa domaćinskim turizmom u selima Muhovo, Grab, Ravna Gora, Koznik i Krće; i
- komercijalnu zonu – sa ski-centrom s raznovrsnim sadržajima (smeštajnim, sportsko-rekreativnim i zabavnim).

Uređenje turističke prostorne celine skijališta zasnivaće se na saobraćajnom povezivanju skijališta, njegove komercijalne zone i kontaktne zone sa seoskim turističkim naseljima kvalitetnim lokalnim putevima i na opremanju objektima komunalne infrastrukture, suprastrukture i rekreativne infrastrukture (žičare, ski-staze, snežna vozila i dr.).

Naselja Rast, Radaljica i Kuzmičevo imaju predispozicije da razvijaju domaćinski turizam i pojedine turističke aktivnosti u funkcionalnoj vezi s turističkim lokalitetom Vrhovi-Odvraćenica, kao i sa skijalištem „Koznik”.

Postojeće vikend naselje na Kuzmičkom polju u kontaktnoj zoni Odvraćenice transformisaće se uključivanjem raspoloživog građevinskog fonda na postojećem građevinskom području u turističku ponudu u skladu s pravilima Prostornog plana područja posebne namene Parka prirode Golija i odgovarajućeg urbanističkog plana.

U postplanskom periodu, naselje Muhovo, a naročito Bele Vode razvijaće domaćinski turizam i turističke aktivnosti bazirane na akvatičkom prostoru akumulacije „Bele Vode”. Dispoziciju i infrastrukturno opremanje gradilišta (radničkog naselja) planirane akumulacije na LJudskoj reci treba prilagoditi promeni njihove funkcije po završetku izgradnje brane, potencijalno u komercijalne zone za podbranske akvatičke i rekreativne programe i smeštajne kapacitete.

U sklopu ili van navedenih turističkih prostornih celina razvijaće se različiti turistički proizvodi, i to:

- 1) *Kružna putovanja (turing turizam)* – putevi rezervata biosfere, planina i kulture, korišćenjem javnih i nekategorisanih puteva, pešačkih i mauntin bajk staza.

Zasnivaće se na objedinjenoj turističkoj ponudi zaštićenog područja Parka prirode Golija sa dominantnim vidovima turističke ponude grada Novi Pazar i kulturnog nasleđa, kao i sa drugim zaštićenim i predviđenim za zaštitu prirodnim i kulturnim vrednostima susednih opština.

To podrazumeva uređenje ulazne kapije u Park prirode Golija, parkirališta, polazne stanice specijalizovanog turističkog prevoza i mauntin bajka u naselju šaronje (po sistemu „park and ride”), kao i izletničkih punktova.

Za razvoj ovog turističkog proizvoda obezbediće se organizovana turistička interpretacija s lokalnim, profesionalno obučanim vodičima. Ponuda i prezentacija turing turizma biće objedinjena sa specifičnom ponudom domaćinskog i etnoturizma.

- 2) *Turizam specijalnih interesa* obuhvatiće ribolovni i lovni turizam, kao i brojne sportsko-rekreativne aktivnosti.

Za razvoj ribolovnog turizma predviđeno je uređenje ribolovnih staza i mesta za okupljanje ribolovaca (s vatrištem i opremom), s pratećim specifičnim ugostiteljskim kapacitetima duž Izbičke reke, Jošanice, LJudske, Deževske, šaronjske i Lukovske reke, kao i u priobalju jezera „Gazivode”, u budućnosti i u priobalju drugih akumulacija. Preduslov za intenzivniji razvoj ribolovnog turizma je komercijalizacija ponude i uređenje obala jezera i reka, uz kontinuelnu kontrolu njihovog korišćenja, radi zaštite od neplanskog korišćenja (posebno za nekontrolisano odlaganje čvrstog komunalnog otpada) i izgradnje.

Za razvoj lovnog turizma urediće se i aktivirati šumsko-lovna područja, i to: Golija, Rogozna, Vračevac,

Hodževo i deo Velike Ninaje. Centralan položaj i najznačajniju ulogu u razvoju komercijalno organizovanog lovnog turizma imaće Jarutsko-Humski šumski kompleks s Velikom Ninajom na području grada Novi Pazar i opštine Tutin.

Smeštajni kapaciteti za lovni i ribolovni turizam prvenstveno će se organizovati u sklopu domaćinskog turizma pojedinih seoskih naselja, zatim u lovačkim kućama i domovima i drugim komercijalnim turističkim kapacitetima na području grada. Ponuda lovačkog turizma podrazumeva zadovoljavanje specifičnih zahteva smeštaja i pratećih sadržaja (prostor za smeštaj lovačkih pasa, rashladne komore za prihvata ulova i dr.).

Na području grada postoje uslovi za organizovanje brojnih sportsko-rekreativnih aktivnosti koje su vrlo tražene i cenjene na evropskom turističkom tržištu, i to: treking – planinarski ili mauntin bajkom, džiping, letenje – paraglajderom i balonom, zatim konjičke i druge aktivnosti u letnjoj sezoni; kao i skijering i ski-doo safari u zimskoj sezoni.

Radi efikasnije organizacije i prezentacije turističke ponude i turističkog proizvoda Novog Pazara organizovaće se „vizitor centar” (prezentacija ponude, informisanje i edukacija turista) na lokaciji kod Petrove crkve u Novom Pazaru koja se utvrđuje Prostornim planom područja posebne namene prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima.

U sklopu turističkih prostornih celina **rezerviša** se površina od oko 32,4 km² za sekundarni **turistički prostor** regionalnog (i lokalnog) značaja⁹, i to:

- 1) kompleks skijališta „Koznik” sa kontaktnom zonom za domaćinski turizam u selima Muhovo, Grab, Ravna Gora, Koznik i Krće i komercijalnom zonom za ski-centar ukupne površine oko 23,9 km²;
- 2) pojas širine 500 m duž akumulacije Gazivode sa zonom plaža, priobalja i kontaktnom zonom sa domaćinskim turizmom u selima, ukupne površine oko 2,4 km²;
- 3) kompleks utvrđenja Jeleč i lokalnog skijališta „Crni vrh”, ukupne površine oko 6,4 km²; i
- 4) pojedinih lokaliteta u priobalnim pojasevima vodotoka i zaštitnim pojasevima puteva od značaja za razvoj turističkih aktivnosti i sadržaja, koji će se utvrditi u procesu formiranja, razvoja i organizacije turističke ponude u prostoru grada.

Programi, sadržaj, način izgradnje, detaljna namena i mere zaštite prostora u rezervisanim turističkim prostorima biće definisani odgovarajućim urbanističkim planovima i programom razvoja turizma i turističkih proizvoda.

1.6. PROSTORNI RAZVOJ SAOBRAĆAJA I INFRASTRUKTURNIH SISTEMA I POVEZIVANJE SA REGIONALNIM INFRASTRUKTURNIM MREŽAMA

1.6.1. Saobraćaj i saobraćajna infrastruktura (Referalna karta 2. i 3.)

1.6.1.1. Putna mreža

1.6.1.1.1. Državni putevi I reda

Izgradnjom **autoputa E-763** Beograd-Južni Jadran ostvariće se visokokvalitetna veza grada Novi Pazar sa Crnom Gorom i Beogradom, a preko Beograda sa deonicama koridora „X” prema severnom delu Republike autoputem E-75 (Beograd-Noví Sad-Subotica-granica Mađarske) i autoputem E-70 prema Hrvatskoj (Batrovci), dok će se preko planiranog autoputa E-761 ostvariti kvalitetna veza sa Bosnom i Hercegovinom i poboljšati veza sa deonicama koridora „X” južno od Pojata (Pojate-Niš-Leskovac-granica Mak-edonije i Niš-Dimitrovgrad-granica Bugarske).

Revidovanim Generalnim projektom autoputa E-763 od Požege do granice sa Crnom Gorom (Boljare) predviđene su za dalju razradu sledeće varijante trase autoputa na teritoriji opština Arilje, Ivanjica i Sjenica:

⁹ Kategorizacija prema Prostornom planu Republike Srbije.

- Varijanta Istok 1, s pravcem pružanja preko KO Smiljevac, Vasiljevići, Erčege, Medovine (opština Ivanjica), Stup, Brnjica, Draževiče, Žitnice, Kamešnica, Raškoviće, Rasno, Cetanoviće, Budevo, Doliće, Boljare-granica Crne Gore (opština Sjenica);
- Varijanta Istok 2, s pravcem pružanja preko KO Smiljevac, Vasiljevići, Erčege, Medovine (opština Ivanjica), Stup, Brnjica, Stup, Štavalj, Dragojloviće, Vrsjenice, Krće, Raždaginja, Dujke, Goševo i Boljare-granica Crne Gore (opština Sjenica);
- Varijanta Centralna, s pravcem pružanja preko KO Kušići (opština Ivanjica), LJepojevići (opština Nova Varoš), Kladnica, Ponorac, Ursule, Krstac, Čedovo, Uvac, šušure, Trijebine, Dujke, Goševo i Boljare-granica Crne Gore (opština Sjenica).

Definitivan položaj koridora i trase autoputa E-763 s raskrscima i denivelisanim ukrštanjima i pratećim sadržajima utvrdiće se prostornim planom područja posebne namene za deonicu koridora autoputa Beograd-Južni Jadran od Požege do granice Crne Gore i odgovarajućim urbanističkim planom na osnovu tehničke dokumentacije na nivou studije opravdanosti sa idejnim projektom i procene uticaja na životnu sredinu.

Veze grada Novi Pazar sa autoputem trebalo bi da se ostvare preko petlje na mestu ukrštanja autoputa sa državnim putem prvog reda M-8, alternativno i preko petlje kojom će državni put II reda R-236 ostvarivati vezu s autoputem.

Mrežu javnih državnih puteva činiće i dalje dva, odnosno tri¹⁰ puta I reda i četiri puta II reda koji povezuju Novi Pazar sa drugim državnim i opštinskim centrima u Raškom i Zlatiborskom okrugu, na Kosovu i Metohiji i u Crnoj Gori.

Planirana rehabilitacija i dogradnja **državnih puteva I reda** realizovaće se radovima na:

- 1) rehabilitaciji puta M-22 Raška-Novu Pazar-Ribariće (veza sa M-2) dužine 32 km;
- 2) rehabilitaciji puta M-8 na deonici Novi Pazar-Sjenica dužine 26,3 km, sa izmeštanjem deonice tog puta od Belih Voda (grad N. Pazar) do Biočana (opština Sjenica) ukupne dužine oko 9,2 km, od toga 2,9 km na teritoriji grada;
- 3) izgradnji obilaznice Novog Pazara ukupne dužine oko 25,8 km, kojom se preusmerava tranzitni saobraćaj sa državnih puteva I reda M-22 i M-8, kao i državnih puteva II reda, iz centralnog na periferne delove građevinskog područja i/ili u rubnu zonu Novog Pazara.

Obilaznicu urbanog centra Novi Pazar na državnim putevima I reda M-22 i M-8 formiraće sledeće deonice:

- 1) severozapadna deonica obilaznice dužine oko 10,8 km – delom na severnom i krajnjem zapadnom delu građevinskog područja Novog Pazara, a najvećim delom u njegovoj

¹⁰ Treći putni pravac predstavlja kratka deonica državnog puta I reda M-2 dužine oko 4 km na krajnjem jugu teritorije grada Novi Pazar.

rubnoj zoni na području katastarskih opština Prćenova, Boturovina, Vojniče, Vidovo, Ivanča i Rajčinoviće;

- 2) jugoistočna deonica obilaznice dužine oko 9,5 km – većim delom van građevinskog područja Novog Pazara na području katastarskih opština Hotkovo, Izbice, Osoje i Mur¹¹;
- 3) jugozapadna deonica obilaznice (u izgradnji) dužine 5,5 km – na jugozapadnom delu građevinskog područja Novog Pazara, u skladu sa rešenjem utvrđenim donetim Planom detaljne regulacije za obilaznu saobraćajnicu oko Novog Pazara i glavnim projektom.

Severozapadna obilaznica Novog Pazara

Osnovna konceptualna postavka za određivanje položaja koridora severozapadne obilaznice je da se:

- 1) u obuhvatu Generalnog plana Novog Pazara – provere rešenja data u Generalnom planu Novog Pazara za položaj veza sa državnim putevima I reda M-22 i M-8 i državnim putem II reda R-118a, to jest zadrži veza sa jugozapadnom deonicom obilaznice na građevinskom području Novog Pazara; i

- 2) van obuhvata Generalnog plana Novog Pazara

- zaobiđe „područje posebne namene svetske kulturne baštine đurđevi Stupovi – Petrova crkva”, tj. zone sa I, II i III stepenom zaštite kulturnih dobara utvrđene Predlogom prostornog plana područja posebne namene prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima (oktobar 2010, u daljem tekstu: PPPPN Stari Ras sa Sopoćanima); i
- izbegnu u najvećoj mogućoj meri izgrađeni delovi naselja Vrbolazi (katastarska opština Boturovina), Vidovo, Ivanča i Dojeviće (katastarska opština Ivanča).

Predloženi koridor severozapadne obilaznice nalazi se van obuhvata područje posebne namene svetske kulturne baštine đurđevi Stupovi – Petrova crkva utvrđenog PPPPN Stari Ras sa Sopoćanima. Samo na jednoj krivini koridor bi se približio na udaljenost od 715 metara vazdušnom linijom od manastira đurđevi Stupovi, ali bi visinski bio spušten preko 50 metara niže od kompleksa manastira, odakle bi bio teško saglediv zbog konfiguracije terena. Dolinski položaj koridora obilaznice na celoj dužini je visinski spušten više od 50 metara u odnosu na kompleks manastira.

Koridor severozapadne obilaznice Novog Pazara imaće orijentacioni pravac pružanja: od raskrsnice na ukrštanju državnog puta I reda M-22 sa državnim putem II reda R-235 za Banju (km 0+00), preko reke Raške pružaće se

¹¹ Na osnovu razmatranja predloženih koridora istočne obilaznice Novog Pazara iz Generalnog plana Novog Pazara 2020. godine (2007) i iz Studije izvodljivosti puta Beograd-Crna Gora (European Agency for Reconstruction: Feasibility Study for Belgrade-Montenegro Road, Serbia, Technical Study Report, No. 2, 2005), došlo se do stanovišta da je najbolje predložiti novi koridor jugoistočne obilaznice, što je i učinjeno u Prostornom planu.

mostom na km 0+159, ukrštaće se sa javnim lokalnim putem L-1 (starim putem Raška-Noví Pazar) na km 0+620 i uklapati u trasu postojećeg državnog puta II reda R-234 prema Deževi na levoj obali Deževske reke; nastavljajući trasom R-234 (Novi Pazar-Deževa-Vranovina-Raška) do odvajanja na km 3+000 u pravcu zapada, u daljem pružanju presecaće greben Boturovina tunelom na km 4+200, uvlačiti se u dolinu severno od Vrbolaza i serijom naizmeničnih krivina penjati na prevoj na km 7+500 na koti 710 m n.v.; preko prevoja Vidova spuštaće se u Dojeviće i povezati sa postojećim državnim putem II reda R-118a za Tutin na mostu preko Rajčinovačke reke, s tim da će se pri uklapanju u postojeći državni put II reda ukrštati sa postojećim državnim putem I reda M-8 Novi Pazar-Sjenica-Aljinovići na km 10+530 i sa deonicom jugozapadne obilaznice Novog Pazara na km 10+850. Predviđeni su radijusi horizontalnih krivina $R = 120$ m na tri krivine, $R = 150$ m na dve krivine, $R = 200$ m na jednoj krivini, dok su ostali radijusi veći.¹²

Niveleta severozapadne obilaznice će imati sledeće karakteristike: na početku odvajanja severozapadne obilaznice uslovljena je niveletom postojećeg puta i petlje za Banju, od km 0+000 do km 3+000 ista je kao niveleta postojećeg državnog puta II reda R-234 sa nagibima od 2,8% do 1,5%; od km 3+000 do km 3+520 niveleta je u padu od 0,96%; od km 3+520 do km 5+840 niveleta je u

usponu od 3,87%; od km 5+840 do km 6+760 niveleta je u usponu od 3,87%; od km 6+760 do km 7+180 niveleta je u padu od 3,0%; od km 7+180 do km 7+470 niveleta je u usponu od 3,0%; od km 7+470 do km 9+780 niveleta je u padu od 7,0%; od km 9+780 do km 10+370 niveleta je u padu od 5,9%; na kraju severozapadne obilaznice niveleta je uslovljena niveletom postojećih puteva prema Sjenici i Tutinu i niveletom jugozapadne obilaznice (u izgradnji). Svi vertikalni prelomi nivelete zaobljeni su vertikalnim krivinama.¹³

Ovaj put može da se svrsta u treći razred sa saobraćajnim opterećenjem od 3000 do 7000 vozila na dan (prosečnim godišnjim dnevnim brojem vozila – PGDS) za planski horizont 2022. godine. Polazeći od saobraćajnog opterećenja obilaznica na državnim putevima I reda M-22 i M-8 planira se za brzinu od 80 km/h. širina kolovoza je $2 \times 3,25 = 6,50$ m, ivične trake $2 \times 0,30 = 0,60$ m, bankine $2 \times 1,20 = 2,40$ m.

Za povezivanje severozapadne deonice obilaznice Novog Pazara s državnim putevima I reda M-22 i M-8 predviđene su sledeće raskrsnice u nivou:

- 1) na ukrštanju državnog puta I reda M-22 sa državnim putem II reda R-235 za Banju (km 0+00);
- 2) na ukrštanju s državnim putem I reda M-8 na km 10+530; i
- 3) na ukrštanju s jugozapadnom deonicom obilaznice na km 10+850.

¹² Videti: Grafički prikaz 1. (Podužni profil severozapadne obilaznice) u Aneksu II Analitičko-dokumentacione osnove Prostornog plana opštine Novi Pazar (2006).

¹³ Ibid.

U zavisnosti od terenskih uslova ukrštanja severozapadne obilaznice sa lokalnim javnim i nekategorisanim putevima mogu se ostvariti u nivou ili denivelisano, što će se utvrditi izradom odgovarajuće tehničke dokumentacije.

Na trasi obilaznice predviđeni su manji mostovi ukupne dužine oko 85 m, i to: (a) na km 0+150 most otvora oko 40 m preko reke Raške; (b) na km 3+500 most otvora oko 20 m preko Deževske reke; (c) na km 9+850 most otvora oko 10 m preko bezimenog potoka; i (d) na km 10+900 most otvora oko 15 m preko Rabranjskog potoka. Predviđen je jedan tunel na km 4+200 dužine 150 m.

Jugoistočna obilaznica Novog Pazara

Posmatrano iz pravca Raške predviđen koridor istočne obilaznice nalaziće se sa leve strane postojećeg državnog puta I reda M-22.

Trasa obilaznice odvaja se od puta M-22 na km 470+490 i pruža se prema jugu sa tri kontra krivine $R = 125$ m i prelazi korito Izbičke reke i put R 235 za Banju. U daljem pružanju trasa levom krivinom sa $R = 250$ m skreće prema jugoistoku, da bi levom krivinom temena sa $R = 250$ m skrenila prema jugu prolazeći istočno od Rugovskog šanca krivinom temena oko trećeg kilometra. Naizmeničnim krivinama temena sa $R = 225$ m, trasa obilaznice pruža se prema jugozapadu do km 5+490 gde se obilaznica ukršta sa državnim putem II reda putem R-234 Novi Pazar – Trnava i koritom Trnavske reke na km 5+600. U daljem pružanju trasa se serijom naizmeničnih krivina pruža prema

zapadu obilazeći naselja šutanovac i Ravan sa južne strane. Desnom krivinom radijusa $R = 250$ m obilaznica se ukršta sa dolinom reke Jošanice i ulicom na levoj obali reke. U daljem pružanju obilaznica se povezuje sa postojećim državnim putem I reda M-22 Novi Pazar – Ribarići na km 9+500, gde je i kraj obilaznice. Osovina obilaznice definisana je u državnom koordinatnom sistemu. Ukupna dužina obilaznice iznosi 9,50 km.

Niveleta jugoistočne obilaznice će imati sledeće karakteristike: od km 0+000 do km 0+140 niveleta je u horizontali 0%, od km 0+140 do km 2+040 niveleta je u usponu od 8%, od km 2+040 do km 2+490 niveleta je u usponu od 5%, od km 2+490 do km 3+000 niveleta je u padu od 5%, od km 3+000 do km 3+640 niveleta je u usponu od 8%, od km 3+640 do km 4+350 niveleta je u padu od 4,8%, od km 4+350 do km 5+560 niveleta je u padu od 8%, od km 5+560 do km 7+360 niveleta je u usponu od 4,2%, od km 7+360 do km 8+210 niveleta je u padu od 8%, od km 8+210 do km 9+020 niveleta je u padu od 8%, od km 9+020 do km 9+500 niveleta je u usponu od 0,3%. Najniža kota nivelete je na km 0+000 na koti 485 m nadmorske visine, najviša kota nivelete je na km 3+700 na koti 673 m nadmorske visine. Svi vertikalni prelomi nivelete zaobljeni su vertikalnim krivinama.

Planirana jugoistočna obilaznica svrstana je u treći razred sa saobraćajnim opterećenjem od 3000 do 7000 vozila na dan za planski horizont. Usvojena računaska brzina je 80 km/h, minimalni radijus krivine $R =$

$R_{\min}$ 120 m. Maksimalni podužni nagib nivelete je 8%. širina kolovoza je $2 \times 3,25 = 6,50$ m, ivične trake $2 \times 0,30 = 0,60$ m, bankine $2 \times 1,20 = 2,40$ m.

Na trasi obilaznice predviđeni su mostovi u trupu i preko obilaznice. Na trupu obilaznice predviđeno je 10 mostova ukupne dužine 730m na sledećim stacionažama: na km 0+370 preko Izbičke reke dužine 180 m, na km 0+900 dužine 10 m, na km 2+870 dužine 10 m, na km 3+250 dužine 10 m, preko Trnavske reke na km 5+600 dužine 300 m, na km 6+950 dužine 100 m, na km 7+400 dužine 10 m, na km 8+510 dužine 80 m, na km 8+750 dužine 10 m i na km 9+160 preko Jošaničke reke dužine 20 m. Preko obilaznice predviđeno je 9 mostova ukupne dužine 162 m na sledećim stacionažama: na km 1+300, na km 2+050, na km 3+750, na km 4+390, na km 6+270, na km 7+150, na km 8+380 i na km 9+135.

Trasa obilaznice ukršta se sa mrežom postojećih lokalnih javnih i nekategorisanih puteva. Predviđena su denivelisana ukrštanja tako da ukrštanje bude iznad obilaznice (prelaz preko obilaznice) ili da lokalni put prolazi ispod obilaznice. Predviđeno je ukupno 9 prelaza preko obilaznice na sledećim mestima: km 1+300, km 2+050, km 3+750, km 4+390, km 6+270, km 6+690, km 7+150, km 8+300 i na km 9+13. Predviđeno je 7 prolaza ispod obilaznice na sledećim mestima: na km 0+400 regionalni put R 235, na km 0+900, na km 2+890, na km 3+250 put R 234, na km 5+490, na km 7+400 i na km 8+750. Pri izradi tehničke dokumentacije predložene lokacije

ukrštanja treba uskladiti sa zahtevima i potrebama mesnih zajednica.

Rezervise se prostor za koridore jugoistočne i severozapadne deonice obilaznice Novog Pazara ukupne dužine oko 20,30 km i širine oko 390 m, od toga oko 28 m za pojas regulacije (9,5 m za kolovoz puta sa ivičnim trakama i bankinama) i po 180 m za obostrane pojase zaštite životne sredine (koji obuhvataju zaštitne pojase i pojase kontrolisane izgradnje ukupne širine od 40 m), s orijentaciono datim položajem koridora na *Referalnoj karti 2. Prostornog plana*.

Definitivan položaj koridora i trase jugoistočne i severozapadne obilaznice s raskrsnicama i denivelisanim ukrštanjima utvrdiće se odgovarajućim urbanističkim planom na osnovu tehničke dokumentacije na nivou prethodne studije opravdanosti sa generalnim projektom i strateške procene uticaja na životnu sredinu.

Izmeštanje deonice državnog puta I reda M-8¹⁴

Izmeštanje trase državnog puta I reda M-8 predviđeno je na deonici od Belih Voda (grad N. Pazar) do Biočana (opština Sjenica) ukupne dužine oko 9,2 km (u odnosu na postojeću deonicu puta dužine 11,8 km), od toga 2,9 km na teritoriji grada. Predviđeno je da izmene u trasi počnu u zoni sela Bele Vode, odakle će nova trasa voditi južnim

¹⁴ Prema: Idejni projekat izmeštanja državnog puta I reda M-8 Novi Pazar – Sjenica – Aljinovići – Nova Varoš deonica: Bele vode – Golijski put, Saobraćajni institut CIP, 2011.

obroncima kotline Ljudske reke, između brda Strmac i Klik presecajući postojeću trasu puta, u nastavku će severoistočno obilaziti selo Duga Poljana, a po izlasku na visoravan će se, uz formiranje površinske raskrsnice, povezivati sa državnim putem II reda R-272.

Usvojena računsa brzina je 80 km/h. širina planuma iznosi 9,10 m, sa širinom kolovoza $2 \times 3,00 = 6,00$ m, ivičnim trakama $2 \times 0,30 = 0,60$ m i bankinama $2 \times 1,25 = 2,50$ m. Predviđene su dve trake za spora vozila od km 0+427.00 do km 2+143.00 (dužine 1,72 km) i od km 4+920.00 do km 8+995.00 (dužine 4,1 km) ukupne dužine 5,8 km, ili 63% trase deonice. Na delu gde je predviđena dodatna traka za spora vozila ukupna širina planuma iznosi 12,60 m, sa dodatnom trakom širine 3,00 m i 0,50 m za obeležavanje punih i isprekidanih linija između smerova. U krivinama je predviđeno proširenje za mimoilaženje teških teretnih vozila. Zbog konfiguracije terena predviđeno je 15 mostova raspona između 32 i 243 m, sa ukupnom dužinom mostovskih konstrukcija od 1,92 km, ili 20,8% trase.

Na početku deonice predviđena je raskrsnica na km 0+131.90 na teritoriji grada Novi Pazar, KO Bele Vode, sa postojećom trasom M-8 koja će se napustiti i ostati u funkciji kao lokalna saobraćajnica i veza za Dugu Poljanu.

Rezervise se prostor za koridor nove trase državnog puta I reda M-8 na deonici od Belih Voda do granice grada Novi Pazar dužine oko 2,9 km i širine oko 390 m, od toga oko 31 m za pojas regulacije (9,1 do 12,6 m za kolovoz puta sa ivičnim trakama i bankinama) i po 180 m za obostrane pojase zaštite životne sredine (koji obuhvataju zaštitne

pojase i pojase kontrolisane izgradnje ukupne širine od 40 m), s orijentaciono datim položajem koridora na *Referalnoj karti 2*. Prostornog plana.

Definitivan položaj koridora i nove trase deonice državnog puta I reda M-8 sa raskrsnicama i denivelisanim ukrštanjima utvrdiće se odgovarajućim urbanističkim planom.

Razmeštaj pratećih sadržaja državnih puteva I reda M-22, M-8 i M-2 (odmorišta, benzinske stanice i moteli) biće utvrđeni prostornim planom područja posebne namene za koridore tih magistralnih puteva i odgovarajućim urbanističkim planom.

1.6.1.1.2. Državni putevi II reda

Planirana je **rehabilitacija svih državnih puteva II reda** (76,5 km), dogradnja i izmeštanje deonica državnih puteva II reda (oko 29,9 km) u ukupnoj dužini od oko 106,4 km, i to:

- 1) rehabilitacija s asfaltiranjem kolovoza i poboljšanjem geometrije elemenata puta
 - državnog puta II reda R-118a Dojevići-šavci-Pazarište-Sebečevo-granice opštine Tutin (Tutin) u dužini od 10,2 km;
 - državnog puta II reda R-234 granica opštine Raška (Trnava)-Vranovina-Deževa-Novi Pazar-Trnava-Rajetiće-granica Kosova i Metohije (opštine Zvečan) u dužini od 44,5 km;
 - državnog puta II reda R-235 Novi Pazar-Novopazarska Banja-

- Izbice-Negotinac-granica Kosova i Metohije (opštine Leposavić) u dužini od 19,3 km;
- državnog puta II reda R-236 Pazarište-Doljani (manastir Sopoćani)-granica opštine Tutin (Delimeđe) na deonici Pazarište (veza sa R-118a)-Bagri, to jest do početka nove deonice državnog puta II reda, u dužini od 2,5 km; i
- 2) izmeštanje deonice državnog puta II reda R-236 izgradnjom jugoistočne obilazne saobraćajnice oko manastira Sopoćani u dužini od oko 3,6 km;
- 3) izgradnja državnog puta II reda R-234a od Kuzmičeva ka Odvračenici (2,2 km) i dogradnja puta R-234 od Plešina (opština Raška) do veze sa državnim putem I reda M-8 na teritoriji grada Novi Pazar (24,1 km), sa pravcem pružanja Plešin (R-234)-Banjska-Dramići-Kuzmičevo-Svilanovo-Koškovo-Bele Vode (veza sa M-8), sa vezom kod Grota sa planiranim putem R-234a, koji su predviđeni Prostornim planom područja posebne namene Parka prirode Golija.

Obilazna saobraćajnica oko manastira Sopoćani¹⁵

Planirana jugoistočna obilaznica manastira Sopoćani rešava se kao devijacija državnog puta II reda R-236.

Devijacija puta počinje od sela Bagri dolinom Slatinske reke, pruža se preko Siječa Brda, prolazi kroz zaselak Crnoče, gde se usmerava prema severu, potom prema zapadu i uključuje u trasu postojećeg državnog puta II reda. Dužina devijacije puta iznosi oko 3,6 km. Najmanje rastojanje koridora obilaznice od manastira Sopoćani iznosiće 1200 m. Trasa obilaznice kraća je od postojećeg puta za 1,7 km.

Položaj trase jugoistočne obilazne saobraćajnice manastira Sopoćani definiše se odgovarajućim urbanističkim planom na osnovu tehničke dokumentacije na nivou glavnog projekta.

Po izgradnji planirane jugoistočne obilaznice manastira Sopoćani postojeća deonica R-236 će se napustiti i ostati u funkciji kao lokalna saobraćajnica i veza za manastir Sopoćani.

Rezervise se prostor za planirane koridore državnih puteva II reda ukupne dužine oko 29,9 km i širine oko 60 m, od toga oko 20 m za pojas regulacije, po 10 m za obostrane neposredne pojase zaštite i po 10 m za obostrane pojase kontrolisane izgradnje (koji obuhvataju i pojaseve zaštite životne sredine), s orijentaciono datim položajem koridora na *Referalnoj karti 2*. Prostornog plana.

1.6.1.1.3. Javni lokalni putevi

Povezivanjem državnog puta I reda M-8 i državnog puta II reda R-234 vезnim lokalnim putnim pravcem preko Šaronja i Štitara ostvariće se kraća i

¹⁵ Prema: Glavni projekat obilaznice oko manastira Sopoćani, devijacija regionalnog puta R-236, Institut za puteve Beograd, Zavod za projektovanje „Trasa”, 2007.

kvalitetnija saobraćajna veza jugozapadnog dela područja opštine Raška, severnog i severozapadnog dela grada Novi Pazar sa centrima Vranovina, šaronje i štitare, južnim delom područja Parka prirode Golija i severoistočnim delom opštine Sjenica. Taj vezni putni pravac imaće funkciju **šire severne obilaznice** na deonici državnog puta I reda M-22 prema Raški i na državnom putu I reda M-8 **za severni i zapadni deo područja grada**, na pašnjačkom i ruralnom području s organskom proizvodnjom. Vezni putni pravac realizovaće se povezivanjem i rehabilitacijom državnog puta II reda, javnih lokalnih (i nekategorisanih) puteva s pravcem pružanja od veze državnog puta II reda R-234 sa M-22 u Novom Pazaru, preko deonice Raška-Vranovina - Deževa - Novi Pazar državnog puta II reda R-234 (veza sa L-32 u Mitrovoj Reci), lokalnih puteva L-32 (do veze sa L-31 kod đurića), L-31, L-18 (od veze sa L-31 do odvojka za štitare severno od Goševskog polja), štitara (rekonstrukcijom i dogradnjom nekategorisanih puteva od L-18 preko štitara do veze sa L-26 kod zaseoka Troštica) i lokalnog puta L-26 do veze sa državnim putem I reda M-8 kod Janačkog polja.

Planirana **rehabilitacija i modernizacija** postojećih prioritetnih javnih lokalnih puteva i **dogradnja kraćih deonica** za vezne puteve, radi saobraćajnog povezivanja centara u mreži naselja sa javnim državnim putevima, time i sa urbanim centrom, povećanja dostupnosti delova ruralnih područja i povezivanja turističke ponude

na teritoriji grada, ukupne dužine oko 112,6 km, realizovaće se:

- 1) rehabilitacijom javnih puteva sa rekonstrukcijom i dogradnjom kraćih veznih deonica u ukupnoj dužini od oko 29,4 km za vezu centara i zajednica naselja na severnom i severozapadnom delu područja grada međusobno i sa državnim putem I reda Novi Pazar-Sjenica, i to od veze sa M-8:
 - puta L-26 do zaseoka Troštice (oko 3,5 km), dogradnjom i rekonstrukcijom deonica nekategorisanih puteva i kategorizacijom u javni put od veze sa L-26 kod zaseoka Troštica preko štitara do veze sa L-18 severno od Goševskog polja (oko 2,2 km), rehabilitacijom deonice puta L-18 severno od Goševskog polja do veze sa L-31 (oko 0,6 km) i puta L-31 (5,4 km) u ukupnoj dužini od oko 11,7 km, za povezivanje centara i zajednica naselja štitare i šaronje;
 - puta L-24 do Vučinića u dužini od 5,7 km; i
 - puta L-21 do Dojinovića (5,4 km), puta L-21a od Dojinovića do veze sa L-18 (1,8 km), puta L-18 od veze sa L-21a do veze sa L-44 (1,2 km) i puta L-44 do veze sa L-32 kod đurića (3,6 km) u ukupnoj dužini od 12 km, za povezivanje centara i zajednica naselja Dojinoviće, šaronje i štitare;
- 2) rehabilitacijom javnih puteva sa rekonstrukcijom i dogradnjom kraćih veznih deonica u ukupnoj dužini od oko 33,7 km za vezu centara i

zajednica naselja na severoistočnom i južnom delu područja grada sa državnim putem I reda Raška-Novi Pazar-Ribariće, i to od veze sa M-22:

- puta L-4 do Građanovića (oko 5,6 km);
- rekonstrukcija nekategorisanog puta i kategorizacija u javni put do centra naselja Lukare u dužini od oko 4,4 km;
- puta L-13 do čašić Dolca i Kruševa (5,6 km) sa dogradnjom i rekonstrukcijom deonice nekategorisanih puteva i kategorizacijom u javni lokani put od veze sa L-13 u Kruševu do veze sa putem u Lukarima (2,3 km), za povezivanje naselja čašić Dolac sa centrom zajednice naselja Lukare; i od čašić Dolca na zapad u pravcu Crkvina na području opštine Tutin, za povezivanje centara zajednica naselja Lukare i Crkvine (3,2 km) u ukupnoj dužini od oko 11,1 km;
- puta L-47 za Kominje do raskrsnice s nekategorisanim putem (0,3 km), sa potencijalnom rekonstrukcijom kratke deonice nekategorisanog puta i dogradnjom kratke deonice do Golog brda (1,5 km) ukupne dužine od oko 1,8 km, radi obezbeđenja kvalitetnije saobraćajne veze postojeće deponije komunalnog otpada „Golo brdo” s državnim putem I reda; i
- puta L-15 do veze sa L-15a (7 km) i puta L-15a do Grubetića

(3,8 km) u ukupnoj dužini od oko 10,8 km;

- 3) rehabilitacijom javnih puteva sa dogradnjom kraćih veznih deonica u ukupnoj dužini od oko 17,8 km za vezu centara i zajednica naselja na istočnom i jugoistočnom delu područja grada sa državnim putevima II reda Novi Pazar-Novopazarska Banja - Izbice-Negotinac - granica Kosova i Metohije i Novi Pazar-Trnava-Rajetiće - granica Kosova i Metohije, i to:
 - dogradnjom kratke deonice za vezu puta L-10 sa državnim putem II reda R-234 (0,8 km) i rehabilitacijom puta L-10 od dograđenog vevnog puta do Rajetića (3,5 km) u ukupnoj dužini od oko 4,3 km; i
 - rehabilitacijom puteva L-6a i L-6 od veze sa R-234 do veze sa R-235 kod Negotinca (6 km) i puta L-6 od veze sa državnim putem II reda R-235 do Odojevića (7,5 km) u ukupnoj dužini od oko 13,5 km, za povezivanje zajednica naselja Rajetiće i Odojeviće međusobno i sa državnim putevima II reda R-234 i R-235;
- 4) rehabilitacijom puta L-37 sa dogradnjom kratke deonice (0,9 km) u ukupnoj dužini od oko 2,5 km, za vezu centra zajednice naselja Doljani s državnim putem II reda R-236;
- 5) rehabilitacijom i dogradnjom javnih puteva u ukupnoj dužini od oko 29,2 km za saobraćajno povezivanje centara turističke ponude u prostoru

severozapadnog dela područja grada, i to:

- deonice puta L-32 puta (veza sa R-234 kod Mitrove reke-šaronje-Kuzmičevo-Rast) od Rasta (veza sa L-32 i L-31a) preko Radaljice (veza sa L-31b) do Kuzmičkog polja i granice opštine Ivanjica (1,7 km); i puta L-31a od Rasta do veze sa L-31b (oko 2,1 km) u ukupnoj dužini od oko 3,8 km; i
- puta L-27 od veze sa državnim putem I reda M-8 preko Muhova do veze sa putem L-31b (oko 4,9 km); puta L-27a od veze sa L-27 u Muhovu preko Graba, Ravne i Krća do granice opštine Sjenica (oko 8,7 km) i puta L-31b do veze sa L-31 (3,9 km) u ukupnoj dužini od oko 17,5 km;
- dogradnjom deonice javnog puta između L-32 i L-27 dužine oko 7,9 km, radi formiranja grebenskog puta predviđenog Prostornim planom područja posebne namene Parka prirode Golija;

kao i ostalih javnih i nekategorisanih puteva koji su od značaja za međusobno povezivanje naselja u zajednicama naselja i delova naselja u istoj katastarskoj opštini.

Rezerviš se prostor za koridore planirane dogradnje kraćih veznih deonica javnih lokalnih puteva, utvrđene u prethodnom stavu (do Lukara u dužini od 4,4 km, od Kruševa do Lukara od 2,3 km, od Kruševa do čašić Dolca i do granice opštine Tutin na pravcu prema Crkvinama od 3,2 km, do Golog brda 1,8 km, do Doljana 0,9 km, za vezu L-10 sa R-234 od

0,8 km, za vezu štitara sa L-26 i L-18 u dužini od 2,2 km i za formiranje grebenskog puta u dužini od 7,9 km) ukupne dužine od oko 23,5 km i širine oko 35 m, od toga oko 15 m za pojas regulacije, po 5 m za obostrane neposredne pojase zaštite i po 5 m za obostrane pojase kontrolisane izgradnje (koji obuhvataju i pojaseve zaštite životne sredine), s orijentaciono datim položajem koridora na *Referalnoj karti* 2. Prostornog plana.

Realizacija planiranih radova na mreži javnih lokalnih puteva omogućice prilagođavanje pravaca, frekvencije i voznog parka (povećanje udela manjih autobusa – minibusa i kombija) javnog prigradskog autobusnog saobraćaja potrebama korisnika sa ruralnog područja, u prvom redu korisnika iz centara u mreži naselja.

1.6.1.1.4. železnička infrastruktura

Razvoj železničkog saobraćaja i železničke infrastrukture zasnivaće se na izgradnji železničke pruge od Raške do Novog Pazara, u skladu sa Prostornim planom Republike Srbije. Veza planirane železničke pruge ostvariće se preko železničke stanice Raška sa železničkom prugom broj 20 Lapovo-Kraljevo-Lešak-Kosovo Polje-Đeneral Janković-državna granica (Volkovo). Time će se obezbediti povezivanje Novog Pazara železničkim saobraćajem preko Raške sa Kraljevom, centralnim i zapadnim delom Srbije i Crnom Gorom, sa Lapovom i koridorom „X”, kao i sa Kosovskom Mitrovicom i Kosovom i Metohijom. Eventualnom izgradnjom poprečnog železničkog pravca Novi Pazar-Bijelo Polje u postplanskom

horizontu bi se omogućilo povezivanje Novog Pazara i južnog dela Srbije železničkim saobraćajem sa Crnom Gorom.

Planirana je izgradnja **jednokolosečne elektrificirane železničke pruge** Raška-Novog Pazara sa elementima koji omogućavaju saobraćaj vozova brzinama od 100 km/h za teretne vozove i klasične putničke garniture, kao i brzinama od 140 km/h za specijalne putničke vozove sa naginjućim sandukom.

Koridor planirane pruge će se pružati pravcem sever-jug dolinom reke Raške, na području katastarskih opština Požežina, Batnjik, Koprivnica, Postenje i Novi Pazar. Položaj koridora planirane pruge dat je u dve varijante (*Referalna karta 2. Prostornog plana*) na osnovu tehničke dokumentacije na nivou prethodne studije opravdanosti sa generalnim projektom, obe na prostoru između državnog puta I reda M-22 i lokalnog puta L-1, dužine od oko 11,6–11,7 km na teritoriji grada Novi Pazar.¹⁶ Položaj obe varijante koridora pruge na deonici od km 10+720 do km 12+500 usklađen je sa položajem planiranog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda Novog Pazara.¹⁷ Položaj putničke železničke stanice dat u dve varijante na građevinskom području Novog Pazara (u blizini planirane autobaze ili u blizini planirane autobuske stanice, odnosno

postojećeg terminala javnog transportnog preduzeća) utvrdiće se inoviranim Generalnim urbanističkim planom Novog Pazara, odgovarajućim planom detaljne regulacije i usklađivaće se sa tehničkom dokumentacijom za železničku prugu na nivou studije opravdanosti sa idejnim projektom.

Rezervise se prostor za obe varijante položaja koridora jednokolosečne pruge Raška-Novog Pazara dužine 11,6 km i 11,7 km i prosečne širine 50 m (pružni pojas širine oko 16 m i obostrani pojasi kontrolisane izgradnje od po 17 m) do utvrđivanja položaja trase železničke pruge na osnovu tehničke dokumentacije na nivou studije opravdanosti sa idejnim projektom i procene uticaja na životnu sredinu.

1.6.2. Vodoprivredna infrastruktura (Referalna karta 2)

1.6.2.1. Snabdevanje vodom naselja i industrije

1.6.2.1.1. Snabdevanje vodom Novog Pazara i gravitirajućih naselja

Subsistem reke Raške za snabdevanje vodom Novog Pazara i gravitirajućih naselja koja su priključena na Novopazarski vodovod zasnivaće se u planskom horizontu i posle njega, do oko 2025. godine, na korišćenju postojećeg **izvorišta reke Raške** (Vrelo i rasuti izvori) prema postojećoj višenamenskoj šemi sa zahvatom nizvodno od HE „Ras”, iz kompenzacionog bazena neposredno nizvodno od donje izlazne vade.

¹⁶ Prema: Generalni projekat nove pruge normalnog koloseka Raška-Novog Pazara, Saobraćajni institut CIP, 2007.

¹⁷ Prema: Generalni projekat, Izmene dela trase od km 10+720 do km 12+500 zbog planiranog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda Novog Pazara, CIP, 2010.

Polazeći od značaja tog izvorišta za grad Novi Pazar, utvrđuju se sledeći **principi zaštite i uslovi korišćenja** izvorišta reke Raške:

- 1) zaštita vodnih potencijala reke Raške i njenog sliva na području grada Novi Pazar i opštine Tutin uspostavljanjem zona zaštite izvorišta reke Raške, koje obuhvataju i deo hidrografskog sliva u opštini Tutin, tj. kompletne slivove Delimečke i Točilovske reke, koje poniru u rasednoj zoni Koštan polja i pojavljuju se na vreli Raške;
- 2) zabrana odvijanja i razvoja svih aktivnosti, načina korišćenja prostora i izgradnje objekata koji mogu dovesti do zagađivanja reke Raške u njenom izvorišnom delu uzvodno od vodozahvata (zona oko manastira Sopoćani i duž državnog puta II reda do HE 'Ras') na području grada Novi Pazar;
- 3) smanjivanje gubitaka vode u mreži na manje od 20%, odnosno optimalno do 15%;
- 4) povećanje pouzdanosti vodovodnog sistema hidraulički doslednijim razgraničavanjem visinskih zona i realizacijom rezervoara po obodnim zonama grada;
- 5) racionalizacija potrošnje vode tehničkim, organizacionim i ekonomskim merama, sa dovođenjem cene vode na nivo koji u celosti pokriva troškove sistema;
- 6) uspostavljanje pouzdanog mernog sistema (sa vodomernima koji registruju potrošnju svakog korisnika) i monitoringa vodovodnog sistema (merenjem protoka u svim

granama sistema, registrovanjem vodnih bilansa registrovane i neregistrovane potrošnje i kontrolom pritiska u svim ključnim čvorovima u mreži), radi obezbeđenja potpune hidrauličke osmotrivosti i upravljanja sistemom.

Kapacitet izvorišta reke Raške u najkritičnijim razdobljima iznosi ukupno oko 1,25 m³/s iz Vrela Raške i rasutih izvora, i to:

- srednji protok Vrela Raške je oko 2 m³/s, a njegova izdašnost u kriznim malovodnim periodima spada na oko 1 m³/s; i
- prosečni protok rasutih vrela je oko 0,5 m³/s, dok se u kritičnim hidrološkim razdobljima spušta na oko 0,25 m³/s.

Planirani opseg potrošnje u Novopazarskom vodovodu oko 2025. godine trebalo bi da se kreće u granicama do oko 700÷750 L/s, uz smanjenje gubitaka vode u mreži i realizaciju mera racionalizacije potrošnje. Ključna mera racionalizacije potrošnje jeste da se korišćenje vode iz vodovoda za tehnološke potrebe industrije može dozvoliti samo za tehnološke procese za koje je potrebna voda kvaliteta vode za piće. Ostali korisnici će zahvatanjem iz vodotoka Raške obezbeđivati vodu za tehnološke potrebe (hlađenje i dr.), uz poštovanje uslova o minimalno održivim protocima.

Zona obuhvata u konačnim fazama razvoja Novopazarskog vodovoda će se, pored gradskog područja, proširiti na pojedina naselja u njegovoj rubnoj zoni i na širem gravitacionom području, i to: (a) duž Banjske (Izbičke) reke na naselje

Izbice; (b) duž Trnavske reke na naselja Osoje i Trnava; (c) duž Jošanice na naselja Ravan, Paralovo, šutenovac, Mur i Bajevica; (d) duž gornjeg toka Raške na naselja Pobrđe, Dojeviće, Barakovići, Varevo i šavci; (e) duž LJudske reke na naselje Rajčinoviće; (f) duž Deževske reke na naselja Miščiće i Deževa; i (g) na nizvodnom toku Raške na naselje Postenje. Varijantno rešenje je da se pojedina naselja u periurbanoj zoni i na širem gravitacionom području Novog Pazara – Deževa, Rajčinoviće i Požega snabdevaju vodom iz lokalnih izvorišta preko malih grunjskih vodovoda.

Pod uslovom realizacije svih mera zaštite izvorišta, to jest čitavog hidrološkog sliva, iz Vrela Raške i rasutih izvora za potrebe snabdevanja vodom stanovništva u obuhvatu Novopazarskog vodovoda obezbediće se do oko 1000 L/s, dok se preostala količina vode rezerviše za ribnjak, koji vodu zahvata na mestu zahvata vodovoda.

Za horizont oko 2025. godine očekuje se da će Novopazarski vodovod imati performanse sistema dimenzionisanog na 800 L/s u danu maksimalne potrošnje, koji hidraulički pouzdano funkcioniše (sa gledišta pritiska u mreži) i pri 1060 L/s u periodu najveće časovne potrošnje.

Rekonstrukcija i razvoj Novopazarskog vodovoda

Rekonstrukcija sadašnjeg i razvoj vodovodnog sistema odvijace se po sledećim fazama:

- 1) otklanjanje uskih grla u sistemu;
- 2) potpuna rekonstrukcija zamenom delova dotrajale mreže (uz

prevezivanje, radi kontinuiteta u snabdevanju); i

- 3) dovođenje vodovoda u stanje pouzdanog, potpuno osmotrivog i upravljivog sistema, čija je obezbeđenost funkcionisanja bez ikakvih redukcija veća od 97%.

Potpuna redukcija (isključenja) neće biti dozvoljena nakon rekonstrukcije/revitalizacije sistema, već će i u kriznim situacijama vodovodni sistem imati obavezu isporuke 70% od traženih količina vode. Tome treba da doprinese i povećanje broja rezervoara, njihovog razmeštaja po visinskim zonama i povećavanje ukupnog rezervoarskog prostora tako da specifična zapremina svih rezervoara u sistemu ne bude manja od 300 L/korisnik (međunarodna asocijacija INJRA preporučuje specifičnu zapreminu rezervoara od 400 L/korisnik).

Prioriteti po fazama rekonstrukcije i razvoja vodovodnog sistema su sledeći:

- 1) Prvi prioritet jeste revitalizacija distributivne mreže i postepena zamena azbestno-cementnih cevi, koje su sanitarno neprihvatljive i nepouzdanе u uslovima eksploatacije. Do smanjenja gubitaka u mreži na oko 20÷30% treba obustaviti dalje priključivanje na mrežu, radi sprečavanja kolapsa sistema, i proširivanje kapaciteta PPV, radi zaštite od povećanja gubitaka vode u čitavom sistemu usled podizanja pritiska u sistemu, ukoliko bi se realizovali samo novi primarni cevovodi.

2) Prioriteti u rekonstrukciji cevovodnog sistema:

- realizacija novog distributivnog cevovoda DN700 od rezervoara u PPV duž leve obale Raške prema Vojničkim livadama na severu, sa odvajkom prema Novopazarskoj Banji i prema Deževskom putu;
- izgradnja cevovoda DN300 na deonici 8-01-8.08 kojim će se rešiti problem pritiska ka ćeramidžinici, Muru i industrijskoj zoni;
- izgradnja nove pumpne stanice „Biserovača” i R „Biserovača 2”, sa cevovodima II zone za normalizaciju snabdevanja Biserovače i Bukreša;
- povezivanje susednih cevovoda, prema programu JKP Vodovod, na deonicama Bukreš-šestovo, kod šestove, itd.;
- izgradnja cevovoda DN300 kroz Salakovac;
- izgradnja cevovod DN400 od kraja cevovoda DN700 do industrijske zone;
- izgradnja cevovoda DN300 od čvora 8-31 na obodnom cevovodu do buster stanice „ćeramidžinica”, čime bi se poboljšali uslovi za snabdevanje ćeramidžinice, Trnave, Gizilara i Jaklje;
- izgradnja cevovoda DN300 od 2-04 do 1-18 kod Deževskog puta, radi zatvaranja prenosnog prstena, i od čvora 2-04 do rezervoara „Banja”;
- izgradnja rezervoara „Banja”, kojim će se obezbediti uredno

snabdevanje Novopazarske Banje i okolnih naselja.

3) Povećanje pouzdanosti sistema i njegove hidrauličke stabilnosti hidraulički povoljnijim razgraničenjem II (potrošači u opsegu kota 525-575 m n.v., sa podzonama) i III visinske zone (potrošači u opsegu 575-625 m n.v.), najpre dogradnjom odgovarajućih pumpnih buster stanica, kasnije i manjih rezervoara. Pored postojećih rezervoara u okviru PPV i naselja Haxet, tokom rekonstrukcije sistema i njegove pripreme za naredne dve decenije, realizovaće se sledeći rezervoari (skraćeno – R):

- R „Banja”, koji bi imao važnu ulogu kontrarezervoara na delu konzumnog područja iznad Novopazarske Banje;
- R „Haxet 3” u koga će se novom PS pumpati voda iz postojećeg R „Haxet 2” za potrebe III zone Paralova i Haxeta;
- R „ćeramidžinica 2”, za II visinsku zonu (podzona: Ćeramixinica. Šutenovac, Gazilar, Jaklje i Trnava), iz koga će se voda pumpati u novi rezervoar „ćeramidžinica 3”, za III visinsku zonu (Trnava, Gizilar);
- R „Svojbor” za potrošače II zone, podzone Svojbor;
- R „Biserovača 2” za potrošače II zone, podzone Biserovača – Bukreš, kao i R „Biserovača 3” za potrošače III zone naselja Biserovača;

- R „Šestovo 2” za istoimenu podzonu II visinske zone;
- R „Deževski put 2” za istoimenu podzonu II zone; i
- R „Podbijelje 2” za podzone Borje i Podbijelje.

Realizacijom navedenih rezervoara konzumno područje obuhvaćeno Novopazarskim vodovodom biće okruženo rezervoarima sa pumpnim stanicama i povećanim kapacitetima cevovoda, čime će se ostvariti: (a) održavanje pritiska u sve tri zone u prihvatljivim granicama, imajući u vidu stroge uslove smanjenja i kontrole gubitaka u mreži; (b) obezbeđenje hidrauličke stabilnosti mreže i sprečavanje fenomena vodnih udara koji ugrožava cevovodne sisteme; i (c) pouzdano snabdevanje vodom visokih zona grada.

- 4) Merno-informaciono opremanje sistema u toku revitalizacije mreže vodovoda i zamene cevnog materijala, kao i tokom postavljanja novih magistralnih cevovoda, radi pripreme za merenje protoka u svim važnijim granama sistema i pritiska u svim važnim čvorovima. Merna oprema, prateći informacioni sistem, kao i matematički hidraulički model čitave vodovodne mreže obezbediće hidrauličku osmotrivost vodovodnog sistema, s mogućnošću da se vremenski kontinuirano prate protoci, pritisci i gubici u mreži.
- 5) Uvođenje obaveze ugrađivanja merača potrošnje na svim priključcima i naplaćivanja vode prema ostvarenoj potrošnji, kao mere za racionalizaciju potrošnje, uz

istovremeno potpuno ukidanje paušalnog plaćanja koje je generator neracionalne potrošnje vode. Uvođenje blok tarife u rubnoj zoni grada sa odlikama semiruralnog/semiurbanog načina života, sa nižom cenom za potrošnju u uobičajenim granicama i značajnim povećanjem cene u slučaju prekoračenja tih granica, radi sprečavanja neracionalne potrošnje vode iz vodovoda (zalivanje bašti, itd.).

- 6) Uvođenje savremenog informaciono-upravljačkog sistema za praćenje potrošnje i detekciju kvarova u mreži, koji će se temeljiti na matematičkom modelu hidrauličkih stanja u sistemu, koji omogućava da se tačno prate protoci u glavnim granama sistema, pritisci u ključnim čvorovima, gubici vode u pojedinim cevovodima, i da se na bazi promena hidrauličkih parametara odmah detektuje uža zona kvara.
- 7) Razvoj mobilne službe za brze popravke detektovanih kvarova, sa osnovnim zadatkom pružanja usluga potrošačima, proveravanjem ispravnosti potrošačkih uređaja i brojila, radi smanjenja gubitaka u mreži.

Razvoj Novopazarskog vodovoda u postplanskom periodu

Za postplanski horizont, posle 2025. godine, izvoriste reke Raške postaće nedovoljno da podmiri potrebe za vodom kada budu prekoračene granice bruto potrošnje u Novopazarskom vodovodu od oko 1000 L/s, koje bi uslovile smanjenje

pouzdanosti vodovodnog sistema ispod prihvatljivih granica od oko 97% i pojavu kriznih situacija u malovodnim periodima.

U skladu sa Prostornim planom Republike Srbije i Vodoprivrednom osnovom Republike Srbije vodovod Novog Pazara biće upućen na nova izvorišta u slivu Ljudske reke. Predviđena je realizacija akumulacije „Vučiniće” na Ljudskoj reci iz koje će se obavljati dopunsko snabdevanje Novog Pazara i Raške vodom visokog kvaliteta. Drugo, ravnopravno izvorište je akumulacija „Bele Vode” na Ljudskoj reci, u čeonom delu sliva. Na taj način će novopazarski vodovodni sistem prerasti u poseban Subsistem reke Raške u sklopu Ibarskog podsistema, koji se nalazi u okviru Zapadnomoravsko-rzavskog regionalnog sistema za obezbeđenje vode najvišeg kvaliteta.

Akumulacija „Vučiniće” predviđena je u zoni sužene doline Ljudske reke na području katastarskih opština Sitniče i Vučiniće, s orijentacionom zapreminom od oko $45 \times 10^6 \text{ m}^3$ pri koti normalnog uspora KNU=667 m n.v. Ova višenamenska akumulacija predviđena je sa sledećim funkcijama: snabdevanje vodom naselja; ublažavanje talasa velikih voda; povećanje protoka malih voda u cilju zaštite kvaliteta voda reke Raške; hidroenergetika; obezbeđivanje vode za tehnološke potrebe, ribarstvo i turizam.

Drugi pogodan profil za akumulaciju na Ljudskoj reci je „**Bele Vode**” (taj profil se u Katastru MHE naziva „Jedra”), neposredno nizvodno od ušća Muhovske reke u suženju doline Ljudske reke na području katastarske

opštine Bele Vode. Okvirna visina brane je oko 75 m, zapremina akumulacije oko $57 \times 10^6 \text{ m}^3$ pri koti normalnog uspora KNU=880 m n.v. Predviđeni uspor je u slabo nastanjenoj i ekološki odlično očuvanoj zoni južnih padina Golije, gotovo u celosti na teritoriji opštine Sjenica. Višenamenska akumulacija „Bele Vode” (Jedra) bi radila spregnuto sa nizvodnom akumulacijom „Vučiniće” u uslovima dragocenog višegodišnjeg regulisanja protoka. Funkcije te dve akumulacije u Subsistemu reke Raške bile bi: povećanje malih voda i zaštita kvaliteta voda; snabdevanje vodom; odbrana od poplava; hidroenergetika; ribarstvo i turizam.

Optimizacijom te dve akumulacije može se ostvariti pouzdano rešenje snabdevanja vodom Novog Pazara i uređenje vodnih režima za sve vodoprivredne potrebe u dolini reke Raške.

Rezerviš se prostor za formiranje akumulacija (zona potapanja) i uspostavljanje njihovih neposrednih i užih zona sanitarne zaštite:

- 1) „Vučiniće” – površine oko 495 ha
 - prostor ispod kote maksimalnog uspora 675 m n.v. orijentacione površine 83 ha, uzvodno od zaseoka ćurići (u katastarskoj opštini Sitniče) na području katastarskih opština Sitniče i Vučiniće; i
 - prostor neposredne i uže zone sanitarne zaštite akumulacije „Vučiniće”, kojom je uzvodno od profila brane obuhvaćen pojas širine 510 m duž obala akumulacije, tj. od linije ureza

- vode pri koti maksimalnog uspora akumulacije površine oko 412 ha na području katastarskih opština Vučiniće, Pavlje i Osaonica;
- 2) „Bele Vode” – površine oko 240 ha
- prostor ispod kote maksimalnog uspora 890 m n.v. orijentacione površine 48 ha, uzvodno od naselja Bele Vode do granice opštine Sjenica na području katastarskih opština Bele Vode i Muhovo; i
 - prostor neposredne i uže zone sanitarne zaštite akumulacije „Bele Vode”, kojom je uzvodno od profila brane obuhvaćen pojas širine 510 m duž obala akumulacije, tj. od linije ureza vode pri koti maksimalnog uspora akumulacije površine oko 192 ha na području katastarske opštine Muhovo.

1.6.2.1.2. Snabdevanje vodom ostalih naselja

Seoska naselja na području grada će se i u budućnosti snabdevati vodom iz kaptiranih karstnih izvora i bunara preko malih grupnih vodovoda za pojedina sela ili zaseoke, ili individualno za pojedinačna domaćinstva u razbijenim naseljima na brdskoplaninskom području grada.

Utvrdjuje se obaveza potpune zaštite i optimalnog korišćenja svih **lokalnih izvorišta** podzemnih i površinskih voda, primenom sledećih **mera**:

- 1) uspostavljanjem zone neposredne sanitarne zaštite za sva lokalna izvorišta;

- 2) dopuštena je eksploatacija lokalnih izvorišta samo do količine koja ne ugrožava ekološke uslove u okruženju;
- 3) dozvoljeno je zahvatanje samo dela vode iz karstnih izvora i otvorenih vodotoka, kako bi se obezbedila odgovarajuća protočnost vodotoka nizvodno od zahvata;
- 4) protok nizvodno od vodozahvata definiše se vodnim uslovima, s tim da generalno ne sme biti manji od tzv. male mesečne vode obezbeđenosti 80%; ukoliko se takvim podacima kod manjih vodotoka/izvora ne raspolaže, ili nije drukčije naloženo vodnim uslovima, u toku nizvodno od vodozahvata se mora ostaviti ne manje od 25% od prosečne protočnosti izvora ili vodotoka;
- 5) dopuštena je eksploatacija aluvijalnih izvorišta samo do granice kada formiranje depresionog levka ne ugrožava ekološke i druge uslove u okruženju; i
- 6) sanitacijom naselja obezbediti zaštitu izvorišta od zagađivanja i destrukcije.

Trajno rešenje **snabdevanja vodom** sa obezbeđenošću **seoskih naselja** od 95% ostvariće se primenom sledećih **mera**:

- 1) smanjenjem gubitaka na vodovodnoj mreži na oko 15–20% u toku revitalizacije mreže;
- 2) izgradnjom rezervoara u zoni naselja, na rubnim delovima konzumnih područja, i povezivanjem podsistema u veće celine povećaće se pouzdanost snabdevanja isporukom vode sa dva ili više izvorišta;

- 3) povezivanjem pojedinih visoko lociranih naselja sa izvorima na nižim horizontima i prepumpavanjem vode na više horizonte prevazići će se mali kapaciteti izvora u malovodnim periodima; i
- 4) ugradnjom mernih uređaja za praćenje potrošnje i bilansa vode u sistemu i gubitaka vode u delovima mreže pri obnovi seoskih vodovoda.

Na najvećem delu teritorije grada, posebno na planinskim područjima Golije i Rogozne, otežani su uslovi za razvijanje većih povezanih vodovoda, zbog velike razuđenosti naselja i malih gustina nastanjenosti. Konceptija rešenja snabdevanja vodom tih naselja zasnovana je na obnovi i poboljšanju performansi postojećih grupnih vodovoda, stvaranjem uslova za njihov pouzdaniji rad i primenom mera iz prethodnog stava.

Snabdevanje vodom pojedinih seoskih naselja obezbeđivaće se:

- 1) iz izvora i podzemnih voda u slivu Deževske reke – naselja Tunovo, Vranovina, Zapuže (katastarska opština Vranovina) i Aluloviće na severnom delu područja grada;
- 2) iz manjih grupnih vodovoda, i individualno, iz izvorišta u slivu Tušimske reke – naselja Gornja, Srednja, Donja i Pusta Tušimlja i Golice na severnom delu područja grada;
- 3) iz izvora u gornjem delu sliva Padeža na obroncima Golije – naselje Bekova na severnom delu područja grada;

- 4) vodovodom, sa novim rezervoarskim prostorom za povećanje njegove pouzdanosti, iz izvorišta u gornjem delu sliva LJudske reke – naselje Bele Vode na zapadnom delu područja grada;
- 5) grupnim vodovodom iz izvorišta u gornjem toku LJudske reke – naselje Janča na zapadnom delu područja grada;
- 6) iz izvorišta u očuvanom delu sliva u čelenci vodotoka na južnim padinama Golije (Muhovska reka, Dramićka reka, itd.) – naselja Muhovo, Radaljica, Kuzmičevo, Dramiće, Svilanovo, Tenkovo i Rast na severozapadnom delu područja grada;
- 7) iz podzemnih voda i izvora po levoj obodnoj zoni sliva LJudske reke, promenljive izdašnosti, koji mogu da zadovolje buduće potrebe, uz realizaciju odgovarajućih mera u grupnim sistemima (povećanje rezervoarskog prostora i smanjenje gubitaka u mreži) – naselja Rakovac, Okose, Dojinoviće, Kuline (katastarska opština Vever), Obuniće (katastarska opština Dojinoviće), Pavlje, Vever, Pope i Sitniće na zapadu središnjeg dela područja grada;
- 8) najvećim delom iz karstnih izvora, koji komuniciraju sa širim hidrološkim slivom na liniji Vračevac – Beljanski Krš – naselja Slatina, Doljani, Gračane i Tvrdoševo (katastarska opština Vučiniće) na perifernom jugozapadnom delu područja grada;

- 9) iz izvora koji se prihranjuju sa severnih padina Velike Ninaje – naselje Osaonica na zapadnom delu područja grada;
- 10) iz izvorišta u čeonom slivu Izbičke reke na zapadnim padinama Rogozne grupnim vodovodnim sistemima, sa novim rezervoarskim prostorom za povećanje pouzdanosti tih sistema – naselja Lopužnje, Negotinac i Pasji Potok na istočnom delu područja grada;
- 11) iz izvora na istočnim padinama Rogozne grupnim vodovodnim sistemima, sa novim rezervoarskim prostorom za povećanje pouzdanosti tih sistema – naselja Vučja Lokva, Zminac (katastarska opština Lopužnja), Bare, Rajetiće i Javor na istočnom i jugoistočnom delu područja grada;
- 12) iz izvora i podzemnih voda iz očuvanog čeonog dela sliva reke Jošanice, koja je u tim zonama u stanju vrlo dobrog kvaliteta – naselja žunjeviće, Kožlje, čašić Dolac, Lukare, Lukarsko Goševo i Znuša (katastarska opština Lukarsko Goševo) na južnom delu područja grada;
- 13) iz izvora po rasednoj zoni duž Trnavske reke, na istočnim padinama Rogozne, gde je kvalitet vode još uvek dobro očuvan – naselja Trnava, Brđani i Osoje na istoku središnjeg dela područja grada.

1.6.2.1.3. Snabdevanja vodom industrije

U okviru **Ibarskog rečnog podsistema** zahvatanjem iz vodotoka obezbeđuje se voda za tehnološke potrebe industrije, osim za industrije koje zbog prirode tehnoloških procesa (prehrambena industrija, proizvodnja sa višim nivoima finalizacije) koriste vodu iz vodovoda. Republički organi nadležni za poslove vodoprivrede definišu vodnim uslovima i saglasnostima način i dinamiku zahvatanja vode, količinu koja se mora zadržati u toku kao minimalno održivi protok, način rešenja vodozahvatnog objekta u odnosu na zaštitne i druge sisteme, način vraćanja vode u procesu recirkulacije, itd. Upotrebljena tehnološka voda će se većim delom vraćati u vodotok, nakon prečišćavanja u namenskim postrojenjima za prečišćavanje otpadnih voda, ili se nakon predtretmana, do dozvoljenih nivoa MDK, upušta u kanalizaciju, kako bi se dodatno prečistila u PPOV Novog Pazara.

Zbog malih proticaja u rekama, posebno u malovodnom delu godine, na području grada se ne mogu graditi novi kapaciteti industrija koje se veliki potrošači vode za tehnološke potrebe i/ili imaju velike količine otpadnih voda iz tehnoloških procesa. Dozvoljena je izgradnja kapaciteta „čiste industrije” sa višim nivoima finalizacije.

1.6.2.2. Kanalizaciona infrastruktura i sanitacija naselja

1.6.2.2.1. Kanalizaciona infrastruktura Novog Pazara i gravitirajućih naselja

Utvrđuju se sledeća **polazišta za rekonstrukciju i obnovu kanalizacije** Novog Pazara:

- 1) Striktno razdvajanje kanalizacija za otpadne i kišne vode, tj. vraćanje sistema na planiranu koncepciju separacije odvodnika.
- 2) Proširenje obuhvata kanizacionih sistema na celokupno građevinsko područjeurbanog centra i svih prigradskih naselja.
- 3) Izlivanje kišne kanalizacije u vodotoke na području urbanog centra, kao osnovne prijemnike.
- 4) Povećanje kapaciteta i otklanjanje sadašnjih „uskih grla” kolektora kanalizacije za otpadne i kišne vode na svim kritičnim deonicama, radi sprečavanja pojave zagušenja i izlivanja.
- 5) Sprečavanje nekontrolisanog ispuštanja otpadnih voda proizvodnih subjekata/kapaciteta u vodotoke i striktna kontrola sadržaja otpadnih voda koje se upuštaju u gradsku kanalizaciju. U kanalizaciju za otpadne vode smeju se uvoditi samo one vode koje zadovoljavaju uslove propisane Pravilnikom o opasnim materijama u vodama (Sl. glasnik SRS, 31/82), tako da se obavljanjem inspeksijskog nadzora mora kontrolisati da li otpadne vode iz tzv. kućne male privrede koje se upuštaju

u kanalizaciju zadovoljavaju uslove Pravilnika.

- 6) Produženje glavnog kolektora kanalizacije za otpadne vode još oko 6 km od sadašnjeg izliva u reku Rašku i njegovo vođenje nizvodno od grada do gradskog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda (dalje: PPOV).
- 7) Realizacija PPOV kao postrojenja opšteg tipa. Od tri razmatrane lokacije za PPOV¹⁸ sa vodoprivrednog aspekta najpogodnija je lokacija br. 2. na desnoj obali reke Raške (između reke i magistralnog puta) oko 2,1 km nizvodno od sadašnjeg izliva kolektora kanalizacije u reku Rašku (KO Postenje), koja nije dobila pozitivno mišljenje nadležne službe zaštite spomenika kulture jer se nalazi u blizini arheološkog lokaliteta Gradinam u granicama prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima upisane na Listu svetske kulturne i prirodne baštine UNESCO. Prihvaćena je lokacija br. 3. na levoj obali reke Raške (između reke i lokalnog puta, odnosno planirane železničke pruge) oko 6 km nizvodno od sadašnjeg izliva kolektora kanalizacije u reku Rašku (KO Požežina), na osnovu revidovane prethodne studije opravdanosti i

¹⁸ Na osnovu tehničke dokumentacije na nivou prethodne studije opravdanosti i generalnog projekta kanisanja i prečišćavanja otpadnih voda grada Novog Pazara (IK konsalting i projektovanje, 2010) i Studije izvodljivosti za izgradnju kolektora i postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u Novom Pazaru (MISP, 2010), razmatrane su tri lokacije za izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda (PPOV) po više parametara uticaja na socijalno, ekološki, saobraćajno i infrastruktorno okruženje, kao i po ekonomskim pokazateljima.

generalnog projekta PPOV (2010. godine).¹⁹ Planom detaljne regulacije bliže će se utvrditi granica površine javne namene za PPOV, uslovi njegove realizacije i mere zaštite životne sredine.

Kanalizacija za otpadne vode naselja

Planiran **obuhvat kanalizacione infrastrukture** za otpadne vode naselja poklapa se sa budućim širenjem obuhvata gradskog vodovoda Novog Pazara na pojedina naselja u njegovoj rubnoj zoni i na širem gravitacionom području, i to: (a) duž Banjske (Izbičke) reke na naselje Izbiče; (b) duž Trnavske reke na naselja Osoje i Trnava; (c) duž Jošanice na naselja Ravan, Paralovo, šutenovac, Mur i Bajevica; (d) duž gornjeg toka Raške na naselja Pobrđe, Dojeviće, Barakovci, Varevo i šavci; (e) duž Ljudske reke na naselje Rajčinoviće; (f) duž Deževske reke na naselja Miščiće i Deževa; i (g) na nizvodnom toku Raške na naselje Postenje.

Projekcija kanalizacionog opterećenja oko 2022. godine je sledeća: prosečna količina oko 520 L/s, $Q_{\max, \text{dan}} = 680 \text{ L/s}$, $Q_{\max, \text{čas}} = 940 \text{ L/s}$.

Zadržava se sadašnja koncepcija rešenja **sistema kolektora za otpadne vode**, uz rekonstrukciju sistema prema sledećim **prioritetima**:

- 1) ukidanje svih prevezivanja kolektora različitih sistema i ostvarivanje striktno separacije kišnih i otpadnih voda;
- 2) jednovremeno ukidanje svih izliva kanalizacije za otpadne vode u reke Rašku, Jošanicu, Trnavsku i Deževsku reku i povezivanje svih kolektora otpadnih voda naselja u jedinstvenu hidrauličku celinu, koja sve otpadne vode naselja dovodi do PPOV;
- 3) produžavanje magistralnih kolektora duž obe strane reke Raške nizvodno od ušća Banjske reke, gde se spajaju i nastavljaju kao jedan kolektor Ø1000 do PPOV na lokaciji 3. između reke Raške i lokalnog puta, odnosno buduće železničke pruge;
- 4) otklanjanje svih uskih grla u kapacitetima kolektora u gradu i stavljanje u funkciju svih prelaza kolektora preko reka;
- 5) realizacija Deževskog kraka sistema koji će odvoditi otpadne vode Deževe, Miščića i ostalih naselja na tom pravcu;
- 6) realizacija novih kolektora duž leve i desne obale Raške uzvodno, i to: levi, za naselja Pobrđe, Rajčinoviće i šavci, i desni, kao produženje postojećeg kolektora za deo Barakovca i Vareva;
- 7) realizacija novog kolektora duž Trnavske reke za naselja Osoje i Trnava;
- 8) produžavanje kolektora duž desne obale Jošanice za naselja šutenovac, Ravan i Mur; i

¹⁹ Заклјучак Комисије за планове Града Нови Пазар из Извештаја о обављеној стручној контроли Концепта Просторног плана града Нови Пазар од 12.04.2011. године.

- 9) opremanje naselja Paralovo kanalizacionom infrastrukturom i realizacija kolektora duž leve obale reke Jošanice i duž puta M-22 sa prepumpavanjem, zbog konfiguracije terena koja onemogućava gravitaciono funkcionisanje kolektora.

PPOV će se realizovati kao gradsko postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda opšteg tipa sa primarnim (mehaničkim) i sekundarnim (biološkim) tretmanom, sa mogućnošću ostvarenja i produžene bioaeracije, kako bi se izlazni kvalitet vode ($BPK_5 \leq 6 \text{ mg O}_2/\text{L}$) usaglasio sa zahtevanom IIb klasom kvaliteta vode u reci Raška nizvodno od PPOV i u periodima malovoda definisanog sa $Q_{m.mes.95\%}$. Predviđena je fazna realizacija PPOV: I faza za 136.000 ES (ekvivalentnih stanovnika) i II faza za oko 210.000 ES. To će omogućiti ekonomski povoljniji postepen razvoj PPOV i priključivanje predviđenih naselja u rubnoj zoni i na širem gravitacionom području Novog Pazara na gradski sistem kanalisanja i prečišćavanja otpadnih voda.

Utvrđuju se posebni zahtevi u domenu kanalisanja otpadnih voda iz tehnoloških procesa, i to:

- 1) zabranjuje se svako pojedinačno ispuštanje otpadnih voda iz proizvodnih kapaciteta u vodotoke;
- 2) proizvodni kapaciteti u Novom Pazaru i u predviđenim naseljima njegove rubne zone i na širem gravitacionom području mogu se priključiti na gradsku kanalizaciju za otpadne vode ako ispunjavaju uslove predviđene Pravilnikom o načinu

postupanja sa otpacima koji imaju svojstva opasnih materija („Službeni glasnik RS”, broj 12/95), a kada taj uslov nije ispunjen, u obavezi su da obavljaju predtretman otpadnih voda pre upuštanja u gradsku kanalizaciju; i

- 3) sprovođenje kontrole svodenja emisije teških metala i toksičnih organskih supstanci u svim tehnološkim procesima na vrednosti koje su normirane za efluente.

Postrojenje za predtretman otpadne vode iz tehnološkog procesa realizovaće se kada je neophodno dovodenje otpadnih voda u stanje da se može upustiti u kanalizacioni sistem i uputiti prema PPOV opšteg tipa. U predtretmanu se moraju otkloniti sve opasne materije, posebno one koje svojim toksičkim delovanjem mogu da sprečavaju rad bakterija u bioaeracionom delu PPOV.

Kanalizacija za atmosferske vode

Rekonstrukcija i razvoj **kanalizacije za atmosferske vode** urbanog centra odvijać se prema sledećim **kriterijumima**:

- 1) razvoj kišne kanalizacije na više podslivova, sa parcijalnim izlivima u Rašku, Jošanicu, njihove pritoke i jaz;
- 2) manje specifično opterećenje prijemnika korišćenjem više nezavisnih izliva, koji zbog koincidencije velikih voda u kanalizaciji i rekama-prijemnicima i ograničenja konfiguracije terena ne

mogu da imaju taložnice pre ispusta u reku;

- 3) u užem gradskom jezgru, tamo gde međusobni položaj kolektora jednog i drugog sistema to omogućava, poželjno je parcijalno povezivanje kolektora kišne kanalizacije na kolektore za otpadne vode, tako da najprljavija voda koja nastaje pranjem ulica ili se javlja na početnoj grani kišnog talasa (početni deo kišnog hidrograma koji ispira saobraćajnice) uvodi u kolektore za otpadne vode i upućuje prema PPOV, kako bi se na taj način reka Raška zaštitila od tog dodatnog zagađenja koje nastaje ispiranjem ulica; i
- 4) razvoj kišne kanalizacije isključivo kao gravitacionog sistema (4,7% površina urbanog područja sa padovima većim od 10%), sa podzemnim kolektorima, osim na delovima gde se kao odvodnici već koriste regulisani vodotoci.

Postojeći kolektori, uz rekonstrukcije i povećanja kapaciteta mogu da zadovolje navedene kriterijume.

1.6.2.2.2. Sanitacija ostalih naselja

Ostala naselja na teritoriji grada ne zadovoljavaju kriterijum od 5000 ES²⁰ (ekvivalentnih stanovnika), utvrđen Vodoprivrednom osnovom Republike

²⁰ U EU taj prag efluentnog opterećenja je strožiji, tako da je 2000 ES donji prag obaveznosti za realizacije PPOV. U Prostornom planu Republike Srbije takođe je 2000 ES usvojeno kao kriterijum, ali je ukazano da Srbija nema ekonomske mogućnosti da to realizuje u doglednoj budućnosti, te je ta granica ostala uslovno, samo za manja naselja koja se nalaze na vodotocima u zoni izvorišta i u zonama koje su pod posebnim režimima ekološke zaštite.

Srbije (VOS), kao prag za obaveznost realizacije PPOV opšteg tipa.

Sanitacija seoskih naselja, prioritarno u zonama zaštite izvorišta vodosnabdevanja, odvijaće se primenom sledećih **principa ruralne sanitacije**:

- 1) izgradnjom vododrživih septičkih jama i basena za prihvatanje osoke iz štala i obora;
- 2) operativnom organizacijom daljeg postupka sa otpadnim vodama (pražnjenje i odnošenje u PPOV) po principu obaveznosti, za šta treba obezbediti odgovarajuću opremu i informacionu podršku; i
- 3) kontrolisanom upotrebom stajskog đubriva u poljoprivredi koja ne dovodi do ugrožavanja kvaliteta voda izvorišta.

1.6.2.3. Uređenje vodotoka i zaštita od poplava

Zaštita od poplava ostvarivaće se uređenjem vodnih režima optimalnom kombinacijom neinvesticionih, biotehničkih (antieroziona zaštita) i hidrotehničkih mera.

U skladu sa Direktivom EU o upravljanju rizicima od poplava, na osnovu hidrauličkih analiza kartiraće se sve zone koje se plave velikim vodama 1% u kojima se primenjuje neinvesticiona mera zabrane gradnje svih privrednih, infrastrukturnih i drugih objekata. Druga neinvesticiona mera je striktno poštovanje tzv. „vodnog zemljišta” na način kako je ono definisano u Prostornom planu Republike Srbije i Zakonu o vodama. Vodno zemljište je zaštićeno i

rezervisana zona uz reke, jezera i akumulacije na kome nije dozvoljena gradnja stalnih objekata.

Antierozivni radovi na području grada obuhvataju dominantno biološke radove (pošumljavanje, melioraciju pašnjaka i degradiranih šuma), dok će znatno manji biti udeo biotehničkih radova (terasiranje i rovovi) na površinama ugroženim erozijom II kategorije, kao i tehničkih radova na manjem broju lokaliteta (izgradnja bujičnih pregrada).

Prioritet ima realizacija antierozivnih radova, u prvom redu bioloških radova, u:

- 1) gornjem slivu Jošanice na južnim padinama Rogozne, radi zaštite gornje čelenke sliva u široj zoni zaštite akumulacije „Barkovo”;
- 2) gornjim tokovima Trnavske i Izbičke reke;
- 3) gornjem toku Vlačke reke u zoni sela Jova;
- 4) slivovima Odojevačke i Vučjalokvanske reke; čelenci sliva Deževske i šaronjske reke; i
- 5) delu sliva LJudske reke koji predstavlja širu zonu zaštite buduće akumulacije „Vučiniće”, pre punjenja akumulacije.

Prioritet u realizaciji biotehničkih radova ima uređenje bujičnih slivova vodotoka koji ugrožavaju urbani centar Novi Pazar, i to u slivovima: potoka đurđevi Stupovi, šestovskog i Paralovskog potoka, delovima sliva Trnavske reke i dr.

Hidrotehničke mere zaštite obuhvataju pasivne (zaštita linijskim odbrambenim sistemima – nasipi, regulacioni radovi) i aktivne mere (ublažavanje poplavnog talasa u planiranim akumulacijama).

Linijski zaštitni sistemi planirani su na svim neregulisanim deonicama vodotoka u urbanom centru. U skladu sa kriterijumima iz Prostornog plana Republike Srbije obezbeđuje se zaštita od poplava Novog Pazara od tzv. dvestagodišnje velike vode ($Q_{\max,0,5\%}$).

Regulacija reka na području urbanog centra je izvedena za tzv. stogodišnju veliku vodu (uzvodno od Jošanice oko 150 m³/s), sa proverom na dvestagodišnju veliku vodu. Regulacija sa minor koritom od 14 m, major koritom od 26,5 m, sa prosečnim podužnim padom od 0,58%, i zazorom od 0,5 m. Regulacija reke Raške nastaviće se primenom sledećih principa:

- 1) na urbanom području nastaviće se regulacija kinetiranjem korita i kejevima, s tim da je u centralnoj urbanoj zoni, radi estetski skladnog uklapanja reke u urbanu sredinu, moguće podizanje nivoa u malovodnom delu godine tzv. vrećastim ustavama, koje se u periodu povodnja same ispumpaju i ne utiču na nesmetan protok vode;
- 2) na urbanom području nizvodno od PPOV za $Q_{1\%}$, sa kontrolom $Q_{0,5\%}$, koja u celosti treba da ostane u major koritu; stabilizacijom korita pragovima i obezbeđenjem nesmetanog i stabilnog transporta nanosa u minor koritu reke Raške i na

ušću svih pritoka i rezervisanjem pojasa slobodnog prostora duž obe obale korita širine 7 m; i

- 3) na delu Raške nizvodno od urbanog područja moguća je stabilizacija korita odgovarajućim podužnim i poprečnim građevinama.

Regulacija reke Jošanice nastaviće se uzvodno od Karahodžića mosta približno do ušća Dolačkog potoka primenom klasične regulacije urbanog tipa, sa podužnim i poprečnim građevinama, fiksiranjem korita i rešavanjem ušća pritoka. Regulacija Trnavske reke nastaviće se od ušća do granice građevinskog područja urbanog centra za $Q_{2\%}$, sa proverom da korito sa nadvišenjem od 0,20 cm propušta i $Q_{1\%} \approx 80 \text{ m}^3/\text{s}$. Regulacija Paralovskog potoka realizovaće se na potezu kroz naselje Paralovo za $Q_{2\%}$. Banjska (Izbička reka) biće regulisana za $Q_{2\%}$ od ušća u Rašku do uzvodno od Banje, s tim da je na području Banje predviđena regulacija urbanog tipa, s poprečnim pragovima koji protok u koritu proširuju na čitav proticajni profil i obezbeđuju punu morfološku stabilnost korita.

Ostali vodotoci na teritoriji grada ne zahtevaju kontinuirane regulacije, na dužim potezima. Potrebne su pojedine lokalne intervencije na stabilizaciji korita, primenom klasičnih regulacionih radova s paralelnim građevinama i pragovima, i to:

- 1) u zoni ukrštanja vodotoka sa putevima; i
- 2) na deonicama manjih vodotoka bujičnog karaktera, koji se slivaju sa južnih padina Golije i padina

Rogozne, kroz izgrađene naseljske celine, započete i inicirane zone izgradnje.

Rezerviš se prostor za formiranje akumulacije „Barkovo” (zona potapanja + vodno zemljište) i njene uže zone zaštite ukupne površine oko 366 ha, i to:

- prostor u zoni sužene doline reke Jošanice uzvodno od naselja Barkovo (u katastarskoj opštini čašić Dolac), ispod kote maksimalnog uspora akumulacije 695 m n.v., u koju će se uvesti vode Jošanice i Brezovačke reke; zapremine od oko $57 \times 10^6 \text{ m}^3$ i orijentacione površine oko 155 ha na području katastarskih opština čašić Dolac, Kožlje i žunjeviće;
- prostor uže zone zaštite akumulacije „Barkovo”, kojom je uzvodno od profila brane obuhvaćen pojas širine 150 m duž obala akumulacije, tj. od linije ureza vode pri koti maksimalnog uspora akumulacije površine od oko 211 ha na području katastarskih opština čašić Dolac, žunjeviće i Kožlje.

Uspostavlja se uža zona zaštite akumulacije „Gazivode”, kojom je obuhvaćen pojas širine 150 m duž obala akumulacije, tj. od linije ureza vode pri koti maksimalnog uspora akumulacije površine oko 56,8 ha na području katastarske opštine Vitkoviće.

1.6.2.4. Hidroenergetsko korišćenje akumulacija i vodotoka

Hidroenergetsko korišćenje voda na teritoriji grada zasnivaće se na revitalizaciji MHE „Ras” i realizaciji

malih hidroelektrana (MHE) na manjim vodotocima.

U toku revitalizacije HE „Ras”, to jest zamene i modernizacije opreme, obezbediće se potpuni kontinuitet u snabdevanju vodom u periodu prestanka rada agregata, ugradnjom obilaznog voda koji obezbeđuje propuštanje vode prema odvodnoj vadi, odakle se ona zahvata za vodovod i ribnjak.

Prema procenama iz Prostornog plana Republike Srbije, u sadašnjim tržišnim uslovima realno je očekivati realizaciju 5–10% ukupnog broja lokacija predloženih Katastrom MHE. Istim planom je predviđeno da će se u narednom periodu nastaviti detaljna revizija lokacija predviđenih Katastrom malih hidroelektrana instalisane snage iznad 600 kNJ kako bi se napravila preciznija lista izvodljivih lokacija i stvorila bolja planska osnova za korišćenje ovog obnovljivog izvora.

Male hidroelektrane se mogu graditi na mestima na kojima ne remete razvoj planiranih većih objekata u okviru sistema za snabdevanje vodom i rečnih sistema i ne ugrožavaju ekološke funkcije vodotoka i naselja koja se nalaze kraj reka. Okvirno polazište za realizaciju malih hidroelektrana (MHE) daje Katastar MHE iz 1987. godine koji je objavljen i na sajtu Ministarstva energetike i rudarstva. Na teritoriji grada evidentirano je 19 lokacija na kojima je tehnički moguća realizacija MHE, na sledećim rekama (na nekima i na više profila): Deževskoj, Đuričkoj, Kozmičkoj, Izbičkoj, Jošanici, Lečkoj, Ljudskoj, Kukavičkoj, Rogačkoj, Belodolskoj, Muhovki, Valjalici, Salijevskom i Zdiškom potoku,

Sebičevskoj reci, Slatinskoj i Dragočevskoj reci. U Katastru, pod brojevima 583 do 597, kao i ad. 599, 600, 602 i 614 navedena su okvirna tehnička rešenja i energetske performanse. Radi se o MHE vrlo skromnih snaga (čak i manje od 100 kW, do oko 200 kW), osim u slučaju tri profila (dva na Ljudskoj reci i jedan na Jošanici) koji imaju snage veće od 1 MW i moguću proizvodnju veću od 2,5 GWh, jedna na Ljudskoj reci čak i oko 9 GWh. Međutim, ove tri najpogodnije lokacije za MHE se ne mogu koristiti za te potrebe, jer se nalaze upravo na lokacijama koje su planirane za akumulacije: „Vučiniće” i „Bele Vode” („Jedra”) na Ljudskoj reci i „Barkovo” na Jošanici i Brezovačkoj reci. Pošto je prostora pogodnih za građenje akumulacija malo, te tri lokacije imaju apsolutni prioritet za višenamenske akumulacije.

Rešenja razmatrana Katastrom MHE na teritoriji grada su socijalno i ekološki problematična, jer se koncentracija pada po pravilu ostvaruje vrlo dugačkim derivacijama, morfološki i ekološki veoma značajni dugi potezi, koji ostavljaju reke sa jako smanjenim protocima, narušavaju ambijentalne vrednosti kanjona jedinstvenih morfoloških formi, pa se čak i naselja kraj reka ostavljaju sa jako osiromašenim protocima.

Zbog toga sva razmatrana rešenja iz Katastra MHE treba tretirati isključivo kao tehničke mogućnosti koje su okvirne (neobavezujuće)²¹ i koje tek treba preispitati sa gledišta usklađivanja sa

²¹ Prema: Uslovi i podaci za izradu Prostornog plana grada Novi Pazar, JP Elektroprivreda Srbije (broj: II-123/90-10 od 15.09.2010).

okruženjem, uz pribavljanje i poštovanje uslova zaštite prirode i vodnih uslova, a na područje prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima i uslova zaštite spomenika kulture, i poštovanje sledećih pravila i uslova:

- 1) MHE se ne mogu graditi na tri lokacije koje su planirane za akumulacije, te se za MHE isključuju profili u Katastru pod brojevima: 587 (Barkovo), 591 (Ćurići) i 592 (Jedra).
- 2) U slučaju derivacionih dispozicija MHE moraju se obezbediti minimalno održivi protoci nizvodno od zahvata²²: u hladnom delu godine (oktobar–mart), ne manji od $\dot{Q}_{0,1} \div 0,15 \dot{Q}_{sr}$ ($\dot{Q}_{sr}$ – srednji protok na profilu zahvata), a u toplom delu godine (april–septembar) u opsegu $\dot{Q}_{0,15} \div 0,25 \dot{Q}_{sr}$.
- 3) Objekti MHE se moraju uklopiti u okruženje tako da ne narušavaju ekološke i ambijentalne vrednosti, ne smeju da provociraju erozione procese i da predstavljaju prepreku za nesmetano kretanje ljudi, stoke i divljači. Takođe, MHE ne sme svojom derivacijom da osiromašuje vodotok na potezu kroz izgrađene naseljske celine kroz koje reka protiče.
- 4) Realizacija MHE uslovljava se realizacijom antierozivnih radova i sanacijom svih bioloških i ambijentalnih oštećenja izazvanih građenjem (zone pozajmišta i deponija, itd.).

1.6.2.5. Ribarstvo

Postojeći ribnjak kraj reke Raške svoj razvoj će, kao i do sada, usaglašavati sa razvojem Novopazarskog vodovoda i predviđenim za zaštitu predelom izuzetnih odlika Ras-Sopoćani. U malovodnim periodima, pri raspodeli vode reke Raške u zoni Pazarišta između vodovoda i ribnjaka – prednost ima vodovod. Ribnjak će nedostajuće količine vode obezbeđivati:

- recirkulacijom upotrebljene vode; ili
- korišćenjem vode Sebečevske reke, neposredno ili izgradnjom odgovarajuće manje akumulacije za regulisanje protoka i obezbeđenje potrošnje u malovodnom delu godine.

Realizacijom akumulacije „Vučiniće”, a potom i akumulacije „Bele Vode” na Ljudskoj reci, stvoriće se uslovi za poribljavanje akvatorija kvalitetnim ribljim vrstama, koje će omogućiti održavanje stabilnog vodenog ekosistema i razvoj ribolovnog turizma. Postoje uslovi za uspešan razvoj vrsta iz familije Salmonidae (*Salmo trutta fario*, *Salmo gairderi*, itd.), lipljana (*Thymallus Tymallus*), mladice (*Hucho Hucho*) i drugih vrsta ihtiofaune koje odlikuju vodene ekosisteme najvišeg kvaliteta. Poribljavanja se smeju vršiti samo kontrolisano na osnovu odgovarajućih ihtioloških studija za to licenciranih instituta, kojima će se definisati poželjna ekološka stanja.

Zabranjeno je samoinicijativno poribljavanje, uključujući i poribljavanja pod pokroviteljstvom društava ribolovaca. Zbog zaštite izvorišta vodosnabdevanja republičkog značaja,

²² Metodika proračuna minimalo održivog protoka, koja se koristi u Srbiji, ali i njenom okruženju, prikazana je u priručniku „Građevinski kalendar”, 2003.

uzvodno od planirane akumulacije „Vučiniće” na LJudskoj reci nije dozvoljena gradnja veštačkih ribnjaka, niti kavezni uzgoj ribe u planiranim akumulacijama.

Dozvoljen je kavezni uzgoj riba u jezeru „Gazivode”, a kasnije i na akumulaciji „Barakovo”.

Dozvoljena je gradnja salmonidnih (hladnovodnih) ribnjaka na vodotocima na kojima ne dolazi do kolizije sa zaštitom izvorišta za snabdevanje naselja vodom. Pogodne lokacije su na gornjem toku Deževske reke, Sebečevskoj i Tušimskoj reci, kao i na rekama u čeonom slivu Jošanice i Izbičke reke.

1.6.3. Energetska infrastruktura (Referalna karta 3)

1.6.3.1. Elektroenergetska mreža

Planira se revitalizacija, modernizacija i izgradnja novih transformatorskih objekata i mreže, kao i povećanje stepena pokrivenosti područja grada **električnom mrežom**. Realizacija ovih opredeljenja podrazumeva smanjenje tehničkih i netehničkih gubitaka u distributivnoj mreži, bolje održavanje sistema, podizanje nivoa naplate usluga i dr.

Područje grada Novi Pazar dobijaće i u budućnosti električnu energiju iz pravca TS 220/110 kV „Kraljevo 3” preko **110 kV** voda TS 110/35 kV „Raška” – TS 110/35 „Novi Pazar 1” i iz pravca HE „Uvac” preko 110 kV voda TS 110/35 kV „Sjenica” – TS 110/35 kV „Novi Pazar 1”.

Prostornim planom Republike Srbije i planovima JP „Elektromreža Srbije” predviđena je realizacija novog dalekovoda 2x110 kV Kraljevo (TS 220/110 kV „Kraljevo 3”) – Raška – Novi Pazar (TS 110/X kV „Novi Pazar 2”) čiji će se koridor utvrditi odgovarajućim urbanističkim planom.

Prioritet ima ravnomernija raspodela opterećenja između dve najvažnije trafostanice u elektroenergetskoj mreži Novog Pazara, većim angažovanjem kapaciteta TS 110/X kV „Novi Pazar 2” na račun smanjenja opterećenja TS 110/35 kV „Novi Pazar 1”. To će se omogućiti:

- zamenom postojećeg transformatora 110/10 kV u TS 110/X kV „Novi Pazar 2” sa tronamotajnom jedinicom snage 31,5/21/21 i ugradnjom drugog tronamotajnog transformatora iste snage; i
- ugradnjom novog transformatora snage 31,5 MVA umesto postojeće jedinice 20 MVA u TS 110/35 kV „Novi Pazar 1”.

Veće angažovanje kapaciteta TS 110/X kV „Novi Pazar 2” omogućiće rasterećenje transformacije 35/10 kV u budućem razvoju mreže, kao i bolju preraspodelu opterećenja postojećih transformatora 35/10 kV, uz prethodnu realizaciju neophodnih pojačanja u kablovskoj gradskoj mreži.

Predviđena je fazna realizacija nove TS 110/X kV „Šutenovac” na građevinskom području Novog Pazara: prva faza kao TS 35/X kV, a druga kao TS 110/X kV (oko 2020. godine).

U planskom horizontu prioritet ima sanacija postojećeg teškog stanja u distributivnoj mreži ED Novi Pazar. Potrebna velika ulaganja u **kablovsku mrežu srednjeg napona** na području grada opredeljuju ekonomičnost uvođenja napona 20 kV na gradskom području, umesto postojećeg napona 10 kV. Ulaganja za uvođenje napona 20 kV na području ED Novi Pazar bila bi približno na nivou investicija potrebnih za ulaganja u napon 10 kV, dok kumulativni aktuelizovani troškovi varijante sa primenom napona 20 kV postaju niži već sedam godina po njegovom uvođenju od troškova varijante bez primene napona 20 kV. Uvođenje napona 20 kV omogućuje se rešavanje problema visokog opterećenja mreže 35 i 10 kV polaganjem manjeg broja kablovskih izvoda, što je izuzetno značajno za gusto naseljen i izgrađen centar grada.

Na mreži 35 kV predviđena su ulaganja na otklanjanju uskih grla u periodu oko 2015. godine na:

- novom vodu na deonici TS 110/35 kV „Novi Pazar 1” – TS 35/10 kV „Sever”, dužine 1700 m preseka Alč 95 mm²; i
- novom vodu između TS 35/10 kV „Kula” – TS 110/35 kV „Tutin”, dužine 14.625 m preseka Alč 95 mm², s funkcijom rezervnog voda u slučaju ispada napojnog voda 110 kV za TS 110/X kV „Tutin” ili transformatora u njoj.

Najznačajnija pojačanja u mreži srednjeg napona predviđena su na kablovskoj mreži u urbanom centru, pri čemu je prioritet:

- formiranje kablovskog pravca iz TS 110/X kV „Novi Pazar 2” u pravcu TS 35/10 kV „Zapad” do zone gde bi se prihvatio konzum TS 35/10 kV „Centar”;
- formiranje kablovskog pravca iz TS 110/X kV „Novi Pazar 2” u pravcu TS 35/10 kV „Jug”, uz prihvatanje konzuma TS 35/10 kV „Centar”; i
- priprema kablovskog izvoda iz TS 35/10 kV „Jug” u pravcu buduće TS „Šutenovac”, a odatle u pravcu naselja Hadžet.

Zbog teškog stanja distributivne mreže na području grada predviđen je veliki broj novih vodova i trafostanica 10/0,4 u urbanom centru i na ruralnom području u skladu sa dinamikom rasta konzuma. Pored rekonstrukcije postojećih i izgradnje većeg broja novih vodova i trafostanica 10(20)/0,4 kV u gradu, prioritet na ruralnom području ima:

- rekonstrukcija vodova i trafostanica TS Cvijetnje, TS Leča, TS, Koznik i dr.; i
- izgradnja novih vodova i trafostanica TS Vidovo, TS Sudsko Selo, TS Požega 4, TS Požega 5, TS Deževa 2, TS Sitniče 2, TS Janča 2, TS Rajčinovička Trnava, TS Aluloviće, TS Osoje 5 i druge.

1.6.3.2. Centralizovano snabdevanje toplotnom energijom Novog Pazara

Za **centralizovano snabdevanje toplotnom energijom** u Novom Pazaru predviđena je nova gradska toplana na lokaciji TK „Raška” u industrijskoj zoni grada koja je utvrđena Generalnim planom Novog Pazara. Prioritet je revitalizacija i modernizacija postojeće toplovođne mreže, a po realizaciji nove toplane i izgradnja nove magistralne i distributivne mreže.

Prilikom razmatranja koncepcije buduće toplane razradiće se i varijanta sa sagorevanjem u fluidizacionom sloju sitnih frakcija uglja iz rudnika „Štavalj”.

1.6.3.3. Gasovodna mreža

Prostornim planom Republike Srbije predviđen je razvodni **gasovod** od magistralnog gasovoda Kruševac-Kraljevo sa pravcem pružanja preko opština Aleksandrovac i Brus, planine Kopaonik, opštine Raška do grada Novi Pazar i dalje za opštine Tutin i Sjenica. Izgrađena je i u eksploataciji deonica razvodnog gasovoda GRČ „župa-Aleksandrovac” na području opštine Aleksandrovac.

Trasa planiranog razvodnog gasovoda na teritoriji grada i lokacija za izgradnju GMRS „Novi Pazar” biće utvrđeni Prostornim planom područja posebne namene mreže gasovoda Srbije.²³

Realizacija sistema snabdevanja gasom grada, pored energetske efekata, omogućiće ekonomičnije privređivanje u određenim sektorima i tehnološkim procesima, zaštitu životne sredine i sl.

1.6.3.4. Obnovljivi izvori energije

Obnovljivi izvori energije (OIE) imaju najveći značaj u sektoru lične i opšte potrošnje i poljoprivrede, a manje u domenu industrije i elektroenergetike. Uz neophodna ulaganja i intenzivniji naučno-istraživački rad, učešće novih i obnovljivih izvora u finalnoj potrošnji energije na području grada može da iznosi do oko 5%.

Moguće je korišćenja hidroenergije, sunčeve energije i biomase, znatno manje geotermalne i energije vetra u skladu sa rezultatima istraživanja i utvrđenom opravdanošću ulaganja.

Potencijalne lokacije i uslovi realizacije malih hidroelektrana utvrđeni su u delu II 1.6.2.4. i na *Referalnoj karti 2*. Prostornog plana.

Prema okvirnim istraživanjima razmatrano područje grada spada u zonu sa intenzitetom sunčevog zračenja nešto manjim od srednjeg za Srbiju, sa bruto oko 1300 kWh/m²·godina (prosek za Srbiju oko 1400 kWh/m²·godina). Step en iskorišćenja zavisi od načina konverzije prij emnika, pa se okvirno može smatrati da je na području grada prosečna iskoristiva energija sunčeve energije do oko 700 kJh/m²·godina. Zbog toga se kao neekonomična ne predviđa njena neposredna konverzija u električnu energiju. Prioritet ima konverzija sunčeve u toplotnu energiju, koju treba podržati ekonomski i organizaciono.

²³ Prema: Uslovi i podaci za izradu Prostornog plana grada Novi Pazar, JP Srbijagas (broj: 08-01-4863 od 23.06.2010).

Tabela 13.

Pregled osnovnih karakteristika geotermalnih izvora na području grada Novi Pazar

Naziv banje	Vrsta	Kapacitet	Temperatura	Snaga	Proizvodnja	Proizvodnja
		l/s	K	MNJ	TJ/god.	ten/god.
Novopazarska banja	Izv/buš.	10	325	1,7	53	1262
Rajčinovička banja	Izv/buš.	8	309	0,8	25	595

Polazeći od raspoloživog geotermalnog potencijala u Novopazarskoj i Rajčinovičkoj banji (*tabela 13*), otvaranjem novih bušotina stvorili bi se uslovi za korišćenje geotermalne energije za niskotemperaturne toplotne i balneološko-rekreativne potrebe.

U toku je izrada studije o izgradnji i eksploataciji vetroelektrana, koja će locirati zone najpovoljnijih specifičnih potencijala vetra na teritoriji Srbije. Prema dokumentaciji Prostornog plana Republike Srbije, teritorija grada nalazi se u zoni najmanjih specifičnih prosečnih energija vetra u Srbiji, sa intenzitetom (na 100 m visine) manjim od 75 kN/m² i u januaru i u julu. Pre obavljanja istražnih radova (postavljanja stubova za istraživanje brzina vetra) neophodno je pribaviti saglasnost Zavoda za zaštitu prirode Srbije, kao i nadležnih zavoda za zaštitu spomenika kulture na području prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima i ostalog kulturnog nasleđa.

Korišćenje biomase predviđa se isključivo na nivou individualnih domaćinstava, pre svega u seoskim naseljima. Sakupljanje biomase sa šireg područja, radi izgradnje većih termoizvora nema energetske, ekonomsko i ekološko opravdanje.

1.6.3.5. Energetska efikasnost

Povećanje energetske efikasnosti u proizvodnji, prenosu, distribuciji i korišćenju energije prepoznato je kao jedan od prioriteta u Strategiji razvoja energetike Republike Srbije do 2015. godine, Nacionalnom programu zaštite životne sredine i Prostornom planu Republike Srbije.

Planska koncepcija je definisanje mera energetske efikasnosti i načina njihovog sprovođenja akcionim planovima po pojedinim sektorima, prioritetno u sektoru zgradarstva, industrije, saobraćaja i komunalnih usluga.

Prioritet ima izgradnja energetske efikasne zgrade i rekonstrukcija postojećih uz poštovanje principa

energetske efikasnosti, sprovođenjem postupka energetske sertifikacije i posedovanjem energetskog pasoša u skladu sa Pravilnikom o energetske efikasnosti zgrada i Pravilnikom o uslovima, sadržini i načinu izdavanja sertifikata o energetskim svojstvima zgrada („Službeni glasnik RS”, br. 61/11).

1.6.4. Telekomunikacije i poštanski saobraćaj (Referalna karta 3)

Razvoj telekomunikacija realizovaće se:

1) u oblasti *fiksne telekomunikacione mreže* poboljšanjem postojećeg stanja

- izgradnjom optičkog kabla za štitare i modernizacijom pristupne mreže u Novom Pazaru i svim ostalim naseljima primenom optičkih kablova;
- postepenom zamenom postojećih ruralnih radiotelefonskih sistema savremenijom CDMA tehnologijom i uz korišćenje postojeće infrastrukture;
- proširenjem mreže i opreme za prenos podataka i interneta;

2) u oblasti *mobilne telefonije*

- izgradnjom planiranih baznih stanica MTS na lokacijama: Novi Pazar 4, Veliko Brdo NJLL, Donje Sebečevo, Žežnica NJLL, Palež WLL, Raduhovice i Rudine;

- izgradnjom planiranih baznih stanica TELENOR (062, 063) na lokacijama: Golija, Kotline, Maljevce, Novi Pazar 3, Novi Pazar 4, Novi Pazar 6, Poljice i Živaljice;
- izgradnjom planiranih baznih stanica VIP na lokacijama: u Novom Pazaru (6 lokacija), Žežnica, Veliko Brdo, Grubetiće, Maljevce, Donje Sebečevo, Golija, Lukare, Rudine i Kovačevo.

U cilju poboljšanja postojećeg stanja **poštanskog saobraćaja** planska koncepcija je da minimum svaki centar u mreži naselja na ruralnom području, u prvom redu centri zajednice sela, budu opremljeni s odgovarajućim brojem šaltera poštanske službe.

Da bi taj kriterijum bio zadovoljen neophodno je otvoriti *nove poštanske jedinice* u centrima zajednice sela: Bele Vode, Vranovina, Doljani, Lukare, Grubetiće, Odojeviće i Rajetiće.

Alternativa otvaranju stalnih poštanskih jedinica za pojedina naselja može da bude uvođenje *mobilnog poštanskog šaltera* koji bi, po unapred utvrđenom redosledu, minimum jednom nedeljno obilazio udaljene delove teritorije grada.

1.6.5. Objekti zajedničke komunalne potrošnje

1.6.5.1. Upravljanje otpadom

Na području grada Novi Pazar primenjivaće se regionalni sistem upravljanja otpadom, u skladu sa Strategijom upravljanja otpadom za period 2010–2019. godine, kojim će se obezbediti kontrola celokupnog procesa sistema upravljanja komunalnim otpadom – od nastanka otpada, preko sakupljanja i transporta, do tretmana sa recikliranjem i odlaganjem otpada.

Dugoročno rešenje **integralnog upravljanja čvrstim komunalnim otpadom** obezbediće se realizacijom sledećih aktivnosti:

- 1) izradom tehničke dokumentacije sa procenom uticaja na životnu sredinu i realizacijom radova na zatvaranju, sanaciji i remedijaciji postojećeg smetlišta „Batnjik” (pored reke Raške na oko 11 km nizvodno od Novog Pazara);
- 2) izradom tehničke dokumentacije sa procenom uticaja na životnu sredinu i realizacijom radova na sanaciji postojeće gradske deponije „Golo brdo” (*Referalna karta 4*) radi njenog korišćenja do realizacije regionalnog centra za upravljanje otpadom;
- 3) izradom tehničke dokumentacije i sukcesivnim zatvaranjem svih postojećih smetlišta na teritoriji grada (naročito na ruralnom području) i remedijacijom svih prostora koji su devastirani nesavesnim odlaganjem otpada;

- 4) donošenjem i realizacijom Plana upravljanja komunalnim otpadom na području grada Novi Pazar kojim će se definisati strateški okviri za uspostavljanje sistema upravljanja čvrstim komunalnim otpadom i uključivanje ruralnih područja u taj sistem, usklađeno sa Regionalnim planom upravljanja komunalnim otpadom i realizacijom regionalnog centra za upravljanje otpadom;
- 5) definisanjem programa za edukaciju stanovništva; i
- 6) definisanjem institucionalnog okvira, tehničkih i ekonomskih mera i instrumenata za razvoj sistema upravljanja čvrstim komunalnim otpadom.

U prelaznom periodu do uspostavljanja regionalnog sistema upravljanja otpadom, problem deponovanja otpada iz seoskih naselja moguće je rešiti:

- 1) uspostavljanjem sistema prikupljanja otpada iz ruralnih područja i njegovog odvoženja na deponiju „Golo Brdo”, u ingerenciji javnog gradskog komunalnog preduzeća ili formiranjem javnog komunalnog preduzeća na nivou zajednica naselja;
- 2) utvrđivanjem dispergovanog sistema transfer stanica ili lokalnih centara za sakupljanje reciklabilnog otpada, tzv. „reciklažnih dvorišta” u mikrorazvojnim centrima odakle bi se otpad dopremao na deponiju „Golo Brdo”, uz donacije ili investiranje inostranih partnera za izgradnju transfer stanica i

transport otpada do mesta konačnog odlaganja ili prerade.

Opređeljivanje za jednu od opcija zavisiće od procene njihove izvodljivosti od strane gradske uprave i od finansijskih mogućnosti za rešavanje ovog problema.

1.6.5.2. Groblja

Sahranjivanje umrlih na području grada Novi Pazar vršiće se prema odredbama Zakona o sahranjivanju i grobljima („Službeni glasnik SRS”, br. 20/77, 24/85 i 6/89 i „Službeni glasnik RS”, br. 53/93, 67/93 i 48/94), odnosno prema odgovarajućoj gradskoj odluci.

Uređenje **groblja** na teritoriji grada realizovaće se:

- 1) sanacijom, opremanjem grobljanskim građevinama, uređenjem i održavanjem postojećih grobalja na području grada u skladu sa pravilima i standardima utvrđenim zakonom i gradskom odlukom;
- 2) uređenjem i održavanjem postojećih gradskih grobalja u Novom Pazaru i izgradnjom, opremanjem i uređenjem novih gradskih groblja u Postenju i Paralovu;
- 3) u mikrorazvojnim centrima i naseljima u kojima ne postoji uređeno groblje sahranjivanje će se obavljati na postojećem ili novom groblju čija će se lokacija i uređenje utvrditi odgovarajućim urbanističkim planom;

- 4) groblja na području grada će se opremiti neophodnim grobljanskim građevinama i elementima grobljanskog uređenja, uz obezbeđenje održavanja pristupnog puta, staza, rasvete, zelenila, ograde i odmorišta sa česmama;
- 5) nadležno gradsko komunalno preduzeće će pružati potrebnu stručnu i tehničku pomoć mesnim zajednicama na ruralnom području za opremanje, uređenje, održavanje i upravljanje grobljima; i
- 6) sprovođenjem i kontrolom zabrane sahranjivanja umrlih i podizanja grobnica van uređenih grobalja (na porodičnim grobljima).

Pored toga, u skladu sa Pravilnikom o načinu neškodljivog uklanjanja životinjskih leševa i otpadaka životinjskog porekla i uslovima koje moraju da ispunjavaju objekti i oprema za sabiranje, neškodljivo uklanjanje i utvrđivanje uzroka uginuća i prevozna sredstva za transport životinjskih leševa i otpadaka životinjskog porekla („Službeni glasnik SFRJ”, broj 53/89) formiraće se, uređivati i održavati stočna groblja na području grada. Poželjno je formiranje jednog *stočnog groblja* za područje jedne, najviše dve zajednice naselja, u skladu sa pravilima utvrđenim posebnim propisima.

1.6.5.3. Pijace i drugi objekti zajedničke komunalne potrošnje

Organizovanje prometa robe na **pijacama** na teritoriji grada Novi Pazar obavljaće se u skladu sa odgovarajućom gradskom odlukom.

Razmeštaj pijaca na području grada zasnivaće se na primeni sledećih **pravila**:

- 1) zadržavaju se postojeće zelene pijace u Novom Pazaru, uz poboljšanje održavanja i uređenja ovih komunalnih objekata;
- 2) zelena pijaca može da se formira u opštinskom subcentru Deževi i naseljima sa specifičnom turističkom funkcijom (Bele Vode ili Muhovo), utvrđivanjem pogodne lokacije i uslova uređenja odgovarajućim urbanističkim planom;
- 3) stočne pijace mogu da se formiraju u centrima u mreži naselja u periurbanoj zoni Novog Pazara, na pašnjačkom i ekološki osetljivom ruralnom području, utvrđivanjem pogodne lokacije i uslova uređenja odgovarajućim urbanističkim planom;
- 4) ukoliko se ukaže potreba, zelene i stočne pijace mogu da se formiraju i u drugim centrima u mreži naselja, dok kvantaška pijaca može da se locira u pojasu kontrolisane izgradnje državnih puteva u periurbanoj zoni Novog Pazara.

Posebno značajno je uvođenje elemenata urbo opreme za uređenje javnih površina, kao što su javni parkinzi, autobuska stajališta, parkovi i/ili skverovi i linijsko zelenilo u naseljima, u prvom redu u centrima u mreži naselja na ruralnom području.

1.7. PROPOZICIJE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE, PREDELA, PRIRODNIH I KULTURNIH DOBARA, ZAŠTITE OD ELEMENTARNIH NEPOGODA I OBEZBEĐENJE INTERESA ZA ODBRANU ZEMLJE (REFERALNA KARTA 4)

1.7.1. Zaštita životne sredine

Osnovna planska postavka je da se Prostornim planom obezbeđuje sprovođenje koncepcije i rešenja za zaštitu prostora i životne sredine utvrđenih Prostornim planom Republike Srbije, integrisanjem aspekta zaštite životne sredine u planska rešenja u vezi sa namenom, uređenjem i izgradnjom prostora, zaštitom i korišćenjem resursa, razvojem i razmeštajem infrastrukturnih sistema i naselja, upravljanjem otpadom i dr.

1.7.1.1. Prostorna diferencijacija životne sredine

Zaštita i unapređenje kvaliteta životne sredine sprovodiće se diferencirano prema definisanim prostorno-ekološkim zonama, primenom režima i pravila izgradnje i uređenja prostora i mera zaštite životne sredine.

Prema kategorizaciji Prostornog plana Republike Srbije, najveći deo područja grada Novi Pazar (preovlađujuće brdsko-planinsko ruralno područje) svrstava se u područja veoma kvalitetne životne sredine na kome treba očuvati postojeće stanje kvaliteta životne sredine i zaštititi prirodno vredne i očuvane ekosisteme. Manji deo područja grada, urbani centar sa periurbanom zonom, svrstan je u kategoriju zagađene i degradirane životne sredine za koju treba obezbediti rešenja kojima se eliminišu ili umanjuju postojeći izvori negativnih uticaja, odnosno uvećavaju pozitivni kao komparativna prednost u planiranju razvoja.

Za potrebe Prostornog plana, izvršena je kategorizacija prostora prema stepenu zagađenosti na lokalnom nivou, prema kojoj se predviđaju **četiri** kategorije naselja i zona prema očekivanim nivoima zagađenosti i ugroženosti životne sredine prouzrokovanih antropogenim pritiskom.

Kvalitet životne sredine na području urbanog centra će iz sadašnje kategorije veoma visokog stepena zagađenosti preći u kategoriju visokog stepena zagađenosti. U zaštitnim pojasevima duž državnih puteva I reda i železničke pruge kvalitet životne sredine može da bude sa visokim stepenom zagađenja. U kategoriji srednje zagađenosti životne sredine mogu da budu naselja periurbane zone Novog Pazara, mikrorazvojni centar Lukare i zaštitni pojasevi duž državnih puteva II reda. Na ruralnom području grada će se očuvati i obezbediti visok kvalitet životne sredine, sa pretežno malim i neznatnim stepenom zagađenosti (*tabela 14*).

Tabela 14.

Kategorije kvaliteta životne sredine na području grada Novi Pazar, 2022.

Stepen zagađenosti		Opis	Područje
V	VISOK	• povremeno veće prekoračenje: GVI, MDK voda i zemljišta, nivoa buke • povremeni problemi u prikupljanju i tretmanu industrijskog i komunalnog otpada • srednji rizik od udesa	• najnepovoljnija predviđena kategorija u obuhvatu Generalnog urbanističkog plana Novog Pazara, kojim će se utvrditi zone sa višim ili istim kvalitetom životne sredine • zaštitni pojasevi duž državnih puteva I reda M-22 i M-8 i pruge Raška-Novı Pazar
S	SREDNJI	• povremeno manje prekoračenje: GVI, MDK voda i zemljišta, nivoa buke • povremeni problemi u prikupljanju i tretmanu poljoprivrednog i komunalnog otpada	• prigradska naselja i prigradsko resursno ograničeno ruralno područje – Postenje, Banja, Izbice, Hotkovo, Osoje, Mur, Lukocrevo, Paralovo, Varevo, šavci, Požega, Rajčinoviće, Ivanča, Pobrđe, Vojniće, Vidovo, Boturovina i Prćenova • mikrorazvojni centar Lukare • zaštitni pojasevi duž državnih puteva II reda
M	MALI	• zagađenje činilaca životne sredine u dozvoljenim granicama	• sanitarna deponija komunalnog otpada Golo brdo • subcentar Deževa • centri zajednice naselja – Građanoviće, Odojeviće, Rajetiće, Grubetiće, Doljani, Vučiniće, Dojinoviće, Štitare, Šaronje i Vranovina • turistički prostori, naselja i pojasevi – kompleks skijališta „Koznik”, naselja Muhovo, Grab, Ravna Gora, Kuzmičko polje i Vitkoviće i pojas duž jezera Gazivode • razvijenije seosko naselje – Sebečevo • područja posebne namene svetske kulturne baštine Stari Ras – manastir Sopoćani i manastir Đurđevi Stupovi – Petrova crkva
N	NEZNATAN	• bez stalnih antropogenih izvora zagađenja	• uža zona zaštite izvorišta reke Raške • najveći deo zone s režimom III stepena zaštite u zaštićenom prirodnom dobru Park prirode Golija • ruralna područja – pašnjačko, polimorfno, ekološki osetljivo i resursno ograničeno

Prostorna diferencijacija područja grada prema kategorijama kvaliteta životne sredine data je na *Referalnoj karti 4*. Prostornog plana.

1.7.1.2. Pravila i mere zaštite životne sredine

Očuvanje **kvaliteta vazduha** na području grada i ostvarivanje višeg kvaliteta vazduha u urbanom centru zasnivaće se na primeni sledećih pravila i mera zaštite za:

1) smanjenje nivoa emisije iz postojećih izvora zagađivanja vazduha

- primenom ekološki povoljnije tehnologije i sistema za prečišćavanje vazduha u industriji u cilju zadovoljenja graničnih vrednosti emisije;
- preispitivanjem režima saobraćaja u urbanom centru, povećanjem protočnosti glavnih gradskih saobraćajnica i realizacijom obilaznice oko Novog Pazara za tranzitni saobraćaj;
- proširenjem i tehničkim unapređenjem sistema daljinskog grejanja i usklađivanjem režima rada postojećih kotlarnica sa propisima;
- povećanjem potrošnje obnovljivih izvora energije za toplotne potrebe domaćinstava;

2) održavanje emisije iz novih izvora zagađivanja u propisanim granicama

- ograničavanjem emisije iz industrije primenom najbolje dostupne tehnologije (BAT);

- obaveznom izradom procene uticaja na životnu sredinu za svako novoizgrađeno postrojenje (poštovanje propisa u oblasti izgradnje i to: visine dimnjaka i drugih emitera zagađenja u vazduh, prema evropskim normama);

- perspektivno, korišćenjem gasa kao goriva u novim vozilima javnog prigradskog saobraćaja i dostavnim vozilima;

- energetski efikasnijim zgradama, proizvodnim procesima, komunalnim uslugama i transportnim sredstvima; i

3) uspostavljanje sistema monitoringa kvaliteta vazduha u skladu sa Zakonom o zaštiti vazduha („Službeni glasnik RS”, br. 36/09).

Zaštita zemljišta i voda u slivnim područjima **izvorišta vodosnabdevanja**, u prvom redu izvorišta reke Raške i lokalnih izvorišta, od namernog ili slučajnog zagađivanja i drugih uticaja koji mogu nepovoljno da deluju na izdašnost izvorišta i zdravstvenu ispravnost vode za piće zasnivaće se na primeni sledećih pravila i mera zaštite za:

1) uspostavljanje zona sanitarne zaštite izvorišta i sprovođenjem odgovarajućih režima njihove zaštite utvrđenih u delu II 2.1.1.1. Prostornog plana;

2) realizacijom planirane kanalizacione infrastrukture i sanitacijom naselja utvrđenih u delu II 1.6.2.2. Prostornog plana;

3) prepoznavanje i uklanjanje izvora zagađivanja vodotoka

- uspostavljanjem sistema integralnog upravljanja otpadom na celoj teritoriji grada u skladu sa planskim rešenjima i opcijama iz dela II 1.6.5. Prostornog plana;
- sprečavanjem odranjanja i spiranja smeća u reke sa postojećih smetlišta, do njihovog zatvaranja i remedijacije;
- racionalnom i stručnom upotrebom pesticida i veštačkih đubriva na slivnom području reke Raške i njenih pritoka; i

4) doslednoj primeni Zakona o vodama („Službeni glasnik RS”, br. 30/10).

Očuvanje i zaštita **kvaliteta zemljišta** zasnivaće se na primeni sledećih pravila i mera zaštite:

- 1) ograničavanja na najmanju moguću meru korišćenja i fragmentacije kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta za nepoljoprivredne namene, u prvom redu zaštitom od trajnog gubitka izgradnjom objekata i infrastrukture;
- 2) davanja prednosti tradicionalnim poljoprivrednim granama koje imaju povoljne uslove za razvoj i doprinose očuvanju/uspostavljanju ekološke ravnoteže i mozaične slike predela; poklanjanjem pažnje izboru odgovarajućih kultura i načinu obrade zemljišta prema pedološkim uslovima, nagibu i ekspoziciji terena; kalcifikaciji kiselih zemljišta; uspostavljanjem antierozivnog plodoreda; i poboljšanjem sortnog sastava travnih ekosistema radi

povećanja njihove produktivnosti i zaštite zemljišta;

3) primene kontrolisanog integralnog prihranjivanja i zaštite bilja i uvođenja metoda organske/ekološke proizvodnje hrane;

4) preduzimanja mera za smanjenje rizika od zagađivanja zemljišta pri skladištenju, prevozu i pretakanju naftnih derivata i opasnih hemikalija; i

5) pripreme preventivnih i operativnih mera zaštite, reagovanja i postupaka sanacije zemljišta u slučaju havarijskog izlivanja opasnih materija u okolinu.

Prema Zakonu o zaštiti od buke („Službeni glasnik RS”, br. 36/09 i 88/10), gradska uprava Novog Pazara je u obavezi da donese lokalni akcioni plan **zaštite od buke**, da izvrši akustičko zoniranje na teritoriji grada i da propiše mere zabrane i ograničenja. Pored toga, neophodno je da grad obezbedi izradu strateških karata buke na svojoj teritoriji, i da obezbedi sprovođenje monitoringa buke.

1.7.2. Zaštita predela

Prema Prostornom planu Republike Srbije, koncepcija zaštite, uređenja i razvoja predela Republike podrazumeva različit pristup zaštiti, očuvanju i korišćenju prirodnog i kulturnog nasleđa i predela u odnosu na regionalne i lokalne specifičnosti i ciljeve prostornog razvoja pojedinih delova Srbije.

Prema nomenklaturi Prostornog plana Republike Srbije, mali deo područja grada Novi Pazar pripada prirodnom predelu (deo Parka prirode Golija) i kulturnom urbanom predelu, a najveći deo kulturnom ruralnom predelu.

Razvoj kulturnih ruralnih predela trebalo bi da se zasniva na uvažavanju njihovog specifičnog predeonog karaktera, zatečenih vrednosti i kapaciteta predela, u prvom redu na:

- očuvanju i unapređenju karakteristične strukture i slike ruralnih predela kroz očuvanje karakterističnog predeonog obrasca zasnovanog na korišćenju zemljišta, odnosu izgrađenog i otvorenog prostora i karakteru izgrađivanja: podsticanjem tradicionalnih oblika korišćenja zemljišta, regulacijom građenja i uređivanja prostora u skladu sa karakterom predela i tradicijom građenja; sprečavanjem širenja naselja i zaustavljanjem neplanske izgradnje (vikend naselja), stimulisanjem korišćenja postojećeg građevinskog fonda, usklađivanjem izgradnje infrastrukturnih koridora i objekata sa karakterom i kapacitetom predela i očuvanjem i afirmacijom karakterističnih kulturnih i prirodnih elemenata u strukturi i slici predela (morfologija terena, vodotokovi, šume, živice, zasadi, naselja, objekti);

- kreiranjem pozitivnog arhitektonskog identiteta naselja u ruralnim predelima zasnovanog na očuvanju i revitalizaciji tradicionalne arhitekture i postojećeg kvalitetnog građevinskog fonda, kao i na novoj izgradnji koja uvažava specifični ruralni karakter fizičke strukture naselja.

Razvoj kulturnog urbanog predela treba da se zasniva na:

- unapređenju/očuvanju slike i strukture urbanog predela kroz uređenje i izgradnju prostora u skladu sa karakterom predela i specifičnostima razvoja celine i delova urbanog centra, uspostavljanjem prostornog reda i očuvanjem elemenata ruralnog predela (šume, poljoprivredne površine) u periurbanim područjima – zaustavljanjem širenja urbanog centra, neplanske izgradnje i koncentracije nove izgradnje uz infrastrukturne koridore, jačanjem specifičnog karaktera urbane panorame/siluete (određene preovlađujućom urbanom formom, karakterom i dispozicijom repera, karakterističnim odnosom građenih i prirodnih elemenata) i njenom prezentacijom zaštitom vizura, uređivanjem vidikovaca i priobalja, očuvanjem, unapređenjem i održivim korišćenjem otvorenih, zelenih prostora i elemenata prirode i kreiranjem mreže zelenih i javnih prostora kojom se povezuju prirodne i kulturne vrednosti urbanog, periurbanog i ruralnog predela;

- kreiranju pozitivnog arhitektonskog identiteta urbanog centra podizanjem opšteg nivoa kulture građenja, realizacijom savremenih koncepata nove izgradnje usklađenih sa prirodnim i kulturnim, regionalnim i lokalnim specifičnostima, uređivanjem i aktiviranjem napuštenih i devastiranih područja i uređivanjem visoko kvalitetnih javnih prostora.

1.7.3. Zaštita prirodnih dobara

Na teritoriji grada Novi Pazar nalazi se deo zaštićenog prirodnog dobra Parka prirode Golija.

Granicama **Parka prirode Golija** obuhvaćene su cele katastarske opštine Dramiče, Kuzmičevo, Muhovo, Rast i Radaljica ukupne površine 5891 ha. Prostornim planom Parka prirode Golija na obuhvaćenom prostoru utvrđen je režim zaštite III stepena, kojim je zabranjena:

- izgradnja industrijskih, infrastrukturnih, hidrotehničkih i drugih objekata čiji rad i postrojenja mogu izazvati nepovoljne promene kvaliteta zemljišta, voda, vazduha, živog sveta, lepote predela, kulturnih dobara i njihove okoline – osim ako nisu predviđeni usvojenim planovima višeg reda i predstavljaju javni interes od republičkog značaja, a pod uslovima koje utvrđuje Zakon o zaštiti životne sredine;
- gradnja stambenih, ekonomskih pomoćnih objekata poljoprivrednih domaćinstava i vikend objekata izvan

građevinskog područja utvrđenih posebnim planskim i urbanističkim dokumentima, odnosno gradnja objekata poljoprivrednih domaćinstava izvan prostora do donošenja tih dokumenata, odnosno izvan područja koja su određena odgovarajućim planskim dokumentima;

- eksploatacija mineralnih sirovina i rečnog materijala, izuzev privremenih majdana i pozajmišta zemlje i rečnog materijala za lokalne potrebe, pod posebnim uslovima, ukoliko posebnim pravilima nije drukčije određeno;
- uništavanje vrsta biljaka i životinja zaštićenih kao prirodne vrednosti;
- preoravanje zemljišta, krčenje šuma i obavljanje drugih radnji na mestima i na način koji mogu izazvati procese jake i ekscesivne erozije i nepovoljne promene predela;
- skladištenje, odlaganje i bacanje smeća i otpadnih materijala izvan mesta određenih za tu namenu, kao i neregulisano odlaganje stajskog đubreta;
- rukovanje otrovnim hemijskim materijama i naftnim derivatima izvan mesta određenih za tu namenu;
- introdukcija i naseljavanje vrsta biljaka i životinja stranih za prirodni živi svet ovog područja;
- preoravanje prirodnih livada i pašnjaka, naročito iznad 700 m n.v.;
- čista seča i krčenje šuma, kresanje lisnika, seča retkih i u drugom

pogledu značajnih retkih vrsta drveća i žbunja;

- uništavanje zaštićene, retke i ugrožene flore.

Parkom prirode na području grada Novi Pazar obuhvaćen je i spomenik prirode – stablo piramidalne smrče.

Predeo Ras-Sopoćani predložen je za zaštitu od strane Zavoda za zaštitu prirode Srbije²⁴ kao predeo **izuzetnih odlika**. Na osnovu tog predloga, Prostornim planom područja posebne namene prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima (u daljem tekstu: PPPN Stari Ras sa Sopoćanima) utvrđuje se obuhvat Predela izuzetnih odluka Ras-Sopoćani ukupne površine 782,70 ha. Obuhvaćena je izvorišna čelenka reke Raške (počev od Vrela Raške) sa nepokretnim kulturnim dobrima manastir Sopoćani i Stari Ras sa Trgovištem i njihovom zaštićenom okolinom, na delu područja katastarskih opština Doljani, Zabrđe, Slatina, Sebečevo, šavci i Gračane (*Referalna karta 4. Prostornog plana*).

Do sticanja odgovarajućeg statusa zaštite, na osnovu PPPN Stari Ras sa Sopoćanima sprovodiće se režimi zaštite I, II i III stepena na predviđenom za zaštitu prostoru Predela izuzetnih odluka Ras-Sopoćani.

1.7.4. Zaštita nepokretnih kulturnih dobara

1.7.4.1. Utvrđivanje i zaštita nepokretnih kulturnih dobara

Na području grada Novi Pazar nalazi se Spomeničko područje **Stari Ras sa Sopoćanima upisano u Listu svetske kulturne i prirodne baštine** (UNESCO, 1979) na osnovu kriterijuma Konvencije o zaštiti Svetske kulturne i prirodne baštine (1972, 1984): (I) remek-delo ljudskog kreativnog genija; i (III) jedinstven ili izuzetan dokaz o kulturnoj tradiciji ili civilizaciji koja živi ili koja je nestala. To područje utvrđeno je i za prostornu kulturno-istorijsku celinu kategorisanu za nepokretno kulturno dobro od izuzetnog značaja. Obuhvata područje 15 katastarskih opština: Postenje (1855 ha), Prćenova (261,3 ha), Boturovina (384,1 ha), Vojniće (337,5 ha), Pobrđe (258,6 ha), Ivanča (226,5 ha), Varevo (267,6 ha), Šavci (255,3 ha), Lukocrevo (544 ha), Zabrđe (602,7 ha), Doljani (519,9 ha), Slatina (986,5 ha), Sebečevo (1809,9 ha), Vidovo (246,7 ha) i Novi Pazar (1538 ha), ukupne površine 10093,6 ha.

Spomeničkim područjem Stari Ras sa Sopoćanima i istoimenom prostornom kulturno-istorijskom celinom obuhvaćena su sva nepokretna kulturna dobra od **izuzetnog značaja** na području grada, i to:

²⁴ Prema: Predeo izuzetnih odlika Ras-Sopoćani, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Beograd, 1995.

- 1) srednjevekovni grad Ras (prva polovina XII veka), spomenik kulture na brdu zvanom Gradina pored ušća Sebečevske reke u Rašku, na granici katastarskih opština Sebečevo, Zabrdje i šavci, glavno uporište srpske države u XII veku, čije ostatke čine: bedemi utvrđenja sa kulama i glavnom gradskom kapijom, podignuti sredinom XII veka nad ostacima starijeg kasnoantičkog utvrđenja; Pazarište – srednjevekovno trgovište/trgovačko naselje u podnožju utvrđenja sa dve hronološke faze: starijom iz XIV veka sa kućama brvnarama i ostacima tri crkve sa nekropolama i mlađom iz druge polovine XVII veka sa ostacima dobro očuvanih kamenih objekata i sa ostacima trobrodne bazilike pored regionalnog puta za Tutin (građene početkom VI veka); i pećinski manastir sa crkvom Arhangela Mihaila (vezuje se za velikog župana Stefana Nemanju) pod stenovitom liticom utvrđenja, sa više pećina-isposnica;
- 2) manastir Sopoćani (mauzolej kralja Uroša iz šeste decenije XIII veka), spomenik kulture na području katastarske opštine Doljani, sa monumentalnim živopisom crkve Sv. Trojice koji se svrstava među najimpresivnije freskoceline vizantijskog slikarstva;
- 3) manastir Đurđevi Stupovi (podigao veliki župan Stefan Nemanja 1171. godine, obnovio i završio kralj Dragutin krajem XIII veka), spomenik kulture na području katastarske opštine Boturovina, koji čine ostaci: crkve Sv.Đorđa (jednobrodna građevina sa trodelnim oltarskim prostorom, naosom sa vestibilom i pripratom flankiranom dvema kulama) koja osnovom pripada ranoj raškoj školi, spoljni izgled je pod uticajem romanskog graditeljstva, dok je fresko slikarstvo u najboljoj tradiciji komninskog stila dosta oštećeno i delom preneto u Narodni muzej u Beogradu; kao i ostaci trpezarije (obnovljena), konaka, cisterne, manastirskih zidina i ulazne kule sa apsidom (kapela sa grobnim mestom kralja Dragutina);
- 4) crkva Sv. Apostola Petra i Pavla, poznata kao Petrova crkva (pominje se u X veku), spomenik kulture na području katastarske opštine Novi Pazar, među najstarijim sakralnim spomenicima na tlu Srbije i episkopsko sedište u X veku, sa preromaničkom koncepcijom građevine kružne osnove sa kupolom, koja je u više navrata prepravkama dopunjavana novim elementima, i sa tri sloja fragmentirano sačuvanog živopisa koji su prema stilskim karakteristikama datovani u period IX-X veka, kraj XII i poslednju deceniju XIII veka, kao i nekropolom pored crkve sa monumentalnim nadgrobnim spomenicima; i

- 5) Novopazarska tvrđava sa Starom čaršijom i kompleksom oko Altun-alem džamije, prostorna kulturno-istorijska celina na području katastarske opštine Novi Pazar;

kao i druga kategorisana nepokretna kulturna dobra, evidentirani arheološki lokaliteti i neistraženi objekti narodnog graditeljstva.

Pored spomeničkog područja upisanog u Listu svetske kulturne i prirodne baštine i nepokretnih kulturnih dobara od izuzetnog značaja, utvrđeno je još 29 nepokretnih kulturnih dobara (*tabela 15. i Referalna karta 4. Prostornog plana*), od kojih 11 spomenika kulture od **velikog značaja**, i to:

- 1) Novopazarska tvrđava – podignuta sredinom XVIII veka, današnji izgled sa trougaonom osnovom sa tri bastiona na uglovima dobila je u XIX veku;
- 2) Altun-alem džamija u Novom Pazaru – najpoznatija novopazarska džamija podignuta u prvoj polovini XVI veka (graditelj Abdul Gani), jednostupna kupolna građevina sa dvotravejnim natkrivenim manjim kupolama, zidana naizmenično pritesanim i lomljenim kamenom sa redovima opeke, dok su trem i dvanaestostrano minare zidani kvaderima peščara, sa reprezentativnim mektebom i grobljem pored džamije;

- 3) Amir-agin han u Novom Pazaru – očuvan han na levoj obali Raške, u delu grada za koji se pretpostavlja da je nastao pre formiranja četvrti na mestu sadašnje Stare čaršije;

- 4) Stari hamam Gazi Isa-bega Ishakovića u Novom Pazaru – među najstarijim građevinama u Novom Pazaru iz sedme/osme decenije XV veka, pripada u našoj sredini retkom tipu dvojnih hamama sa izdvojenim muškim i ženskim delom;

- 5) srednjevekovni grad Jeleč, na Velikom kršu na području katastarske opštine Grubetiće – neistražena, dobro očuvana utvrđena vladarska rezidencija, tipa zamka, verovatno iz XII veka, s podgrađem Podjeleč ili Mali grad;

- 6) crkva Sv. Dimitrija, na Janačkom polju na području katastarske opštine Janča, jednobrodna građevina sa zidanom oltarskom pregradom i delimično sačuvanim freskama, sa grobljem pored crkve na kome su najstarija nadgrobna obeležja iz XIV veka;

- 7) crkva Sv. Nikole, na području katastarske opštine Štitare – grobljanska crkva podignuta četrdesetih godina XVII veka, jednobrodna građevina pokrivena kamenim pločama sa ostacima fresaka;

8) crkva Sv. Petra i Pavla, na području katastarske opštine Pope – podignuta na starijem kulturnom mestu sa ostacima trobrodne bazilike iz VI veka i jednobrodne crkve sa nekropolom iz XIII-XIV veka, crkva je zidana sredinom XVII veka kamenom i pokrivena kamenim pločama kao jednobrdona građevina sa kasnije dodatom pripratom;

9) crkva Sv. Lazara, u zaseoku živalice na području katastarske opštine Vučiniće – zidana početkom XVII veka skromnih dimenzija i delimično ukopana u podnožju visoke stene, sa očuvanim freskama; crkvu i šire okruženje svojim dimenzijama, oblikom i upotrebljenim materijalima vizuelno, estetski i pejzažno ugrožava novopodignuta crkvena kuća severozapadno od crkve;

10) crkva Lazarica, u zaseoku Purće na području katastarske opštine Pope – ostaci crkve podignute najverovatnije u prvoj polovini XVII veku, zidana kamenom sa nizom zidanih niša i prozorskih otvora, bez očuvane svodne konstrukcije; i

11) crkva Sv. Marine-Marinica, na području katastarske opštine Dojinoviće – zidana u prvoj polovini XVII veka izuzetno malih dimenzija, ozidana kamenom i pokrivena kamenim pločama, sa delimično očuvanim freskama.

Granice zona sa različitim režimima zaštite (I, II i III stepena) za područje posebne namene svetske kulturne baštine Sopoćani-Stari Ras i za područje posebne namene svetske kulturne baštine đurđevi Stupovi-Petrova crkva na spomeničkom području upisanom u Listu svetske kulturne i prirodne baštine utvrđuju se PPPN Stari Ras sa Sopoćanima (prikazano na *Referalnoj karti 4*. Prostornog plana).

Tabela 15.

Utvrđena i kategorisana nepokretna kulturna dobra (NKD) na teritoriji grada Novi Pazar, 2006.

Redni broj	Katastarska opština	Naziv NKD (Adresa)	Vrsta NKD	Kategorija NKD	Površina prostorne celine, zaštićene okoline NKD (ha)
1.	15 katastarskih opština	Spomeničko područje Starog Rasa sa Sopoćanima	Prostorna kulturno-istorijska celina	upisano u Listu svetske kulturne i prirodne baštine	10093,6
2.	Sebečevo, šavci, Zabrđe	Srednjevekovni grad Ras	Spomenik kulture	Izuzetan značaj	PPPPN
3.	Doljani	Manastir Sopoćani	Spomenik kulture	Izuzetan značaj	
4.	Boturovina	Manastir đurđevi Stupovi	Spomenik kulture	Izuzetan značaj	
5.	Novi Pazar	Crkva Sv. Apostola Petra i Pavla	Spomenik kulture	Izuzetan značaj	PPPPN
6.		Novopazarska tvrđava sa Starom čaršijom	Prostorna kulturno-istorijska celina	Izuzetan značaj	
7.		Novopazarska tvrđava	Spomenik kulture	Veliki značaj	
8.		Altun-alem džamija	Spomenik kulture	Veliki značaj	GPNP
9.		Amir-agin han	Spomenik kulture	Veliki značaj	GPNP
10.		Stari hamam Gazi Isa-bega Ishakovića	Spomenik kulture	Veliki značaj	GPNP, kat. par. 2108/1
11.		Kurt-čelebijina džamija	Spomenik kulture	Kulturno dobro	GPNP, kat. par. 4783
12.		Hadži Huremova džamija sa grobljem	Spomenik kulture	Kulturno dobro	GPNP, kat. par. 1592
13.		Lejlek džamija	Spomenik kulture	Kulturno dobro	GPNP, kat. par. 1140/1
14.		Crkva Sv. Nikole	Spomenik kulture	Kulturno dobro	GPNP, kat. par. 291, 292
15.		Veliko groblje – Parice	Spomenik kulture	Kulturno dobro	GPNP, 6,4 kat. par. 3626, 3632, 3587
16.		Groblje Gazilar sa turbetom	Spomenik kulture	Kulturno dobro	GPNP, 10,1 kat. par. 4637/1, 4677
17.		Jevrejsko groblje	Spomenik kulture	Kulturno dobro	GPNP, kat. par. 125
18.		Zgrada starog suda, Ulica Oslobođenja	Spomenik kulture	Kulturno dobro	GPNP, kat. par. 2622
19.		Upravna zgrada Uniproma, Ulica Stevana Nemanje	Spomenik kulture	Kulturno dobro	GPNP, kat. par. 1237
20.		Zgrada Mitropolija, Ulica Relje Krilatice 48	Spomenik kulture	Kulturno dobro	GPNP, kat. par. 328
21.		Muzej „Ras”	Spomenik kulture	Kulturno dobro	GPNP
22.	Varevo	Manastir Sv. Varvare, Reljina Gradina	Arheološko nalazište	Kulturno dobro	GPNP, 70
23.	Postenje	Lokalitet Gradina	Arheološko nalazište	Kulturno dobro	GPNP, 50,7
24.	Banja	Stari hamam, Novopazarska Banja	Spomenik kulture	Kulturno dobro	GPNP
25.	Grubetiće	Srednjevekovni grad Jeleč	Spomenik kulture	Veliki značaj	28,9
26.	Janča	Crkva Sv. Dimitrija	Spomenik kulture	Veliki značaj	
27.	Štitare	Crkva Sv. Nikole	Spomenik kulture	Veliki značaj	
28.	Pope	Crkva Sv. Petra i Pavla	Spomenik kulture	Veliki značaj	
29.	Vučiniće	Crkva Sv. Lazara	Spomenik kulture	Veliki značaj	
30.	Pope	Crkva Lazarica	Spomenik kulture	Veliki značaj	

31.	Dojinoviće	Crkva Sv. Marine-Marinica	Spomenik kulture	Veliki značaj	
32.	Kovačevo	Bogorodičina crkva	Spomenik kulture	Kulturno dobro	
33.	Doljani	Turistički dom „Sopoćani”	Spomenik kulture	Kulturno dobro	kat. par. 410
34.	Banja	Terme u Novopazarskoj Banji	Arheološko nalazište	Kulturno dobro	kat. par. 3/31, 32, 33, 34, 4/16
35.	Deževa	Srednjevekovna nekropola sa ostacima crkve	Arheološko nalazište	Kulturno dobro	kat. par. 86, 87, 88, 89, 96, 97

Objašnjenja: GPNP – podaci o zaštićenoj okolini NKD iz Generalnog plana Novog Pazara 2020; PPPPN – obuhvat zona utvrđuje se Prostornim planom područja posebne namene prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima; kat. par. – katastarska parcela NKD, prema elaboratu: Zaštita nepokretnih kulturnih dobara, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Anex Ia Analitičko-dokumentacione osnove Prostornog plana opštine Novi Pazar (2006).

Granice zaštićene okoline utvrdiće se za 9 proglašanih nepokretnih kulturnih dobara, kao i za 6 evidentiranih nepokretnih kulturnih dobara koja uživaju prethodnu zaštitu (u obuhvatu Generalnog plana Novog Pazara) i 410 prospekcijom otkrivenih, evidentiranih, rekognosciranih i/ili istraženih arheoloških lokaliteta (*tabela 16. i Referalna karta 4. Prostornog plana*) jednovremeno sa utvrđivanjem njihovog statusa i kategorizacijom. Do utvrđivanja granica i zona sa diferenciranim režimima zaštite, izgradnje i uređenja prostora utvrđenim u delu II 2.1.1.2. Prostornog plana, zaštićenom okolinom utvrđenih i predviđenih za utvrđivanje nepokretnih kulturnih dobara koja uživa isti status zaštite kao dobro smatraće se cele katastarske parcele na kojima se to dobro nalazi.

Programi, sadržaj, način izgradnje, detaljna namena i mere zaštite prostora zona zaštite nepokretnih kulturnih dobara biće definisane odgovarajućim urbanističkim planovima.

Tabela 16.

Pregled arheoloških lokaliteta na teritoriji grada Novi Pazar, 2006.

N.P.	Katastarska opština Zaselak/Toponim	Lokalitet	Karakter	Datovanje	Napomene
375	Aluloviće-Mitrova Reka	Mitrova reka	crkva Sv. Dimitrija	srednji vek	obnovljena 1854.
376	Aluloviće-Budiće	Grčko groblje	nekropola	19. vek	
210	Boturovina	Grčko groblje	nekropola	srednji vek	
211	Boturovina-Vrbolazi	đekin do-Grčko groblje	nekropola	srednji vek	
212	Boturovina-Vrbolazi	Grčko groblje II	nekropola	srednji vek	
378	Boturovina-Vrbolazi	Đurđevi stupovi	naselje (?)	antika (?)	
379	Boturovina-Vrbolazi	Đurđevi stupovi	utvrđenje (?)	antika (?)	
436	Srednja Tušimlja-Nosoljin	Velika gradina	utvrđenje	6. vek	
381	Deževa	SI od crkve	naselje (?)	neolit	sondažno istraženo
382	Deževa	S od crkve	turska kuća (?)	19. vek	sondažno istraženo
383	Deževa	SZ od crkve	naselje	16. vek	sondažno istraženo
384	Deževa	Dvor	ostaci naselja-dvora (?)	12-13. vek	evidentiran 1951.
385	Deževa	Nekadašnje seosko groblje	nekropola	srednji vek	

N.P.	Katastarska opština Zaselak/Toponim	Lokalitet	Karakter	Datovanje	Napomene
386	Dolac	Staro (Miljojčino) groblje	nekropola		evidentirana 1951.
387	Dolac	Grčko groblje	nekropola	19. vek (?)	evidentirana 1951.
206	Kosuriće	Crkva	ostaci crkve i nekropole	srednji vek	evidentiran 1951.
205	Kosuriće	Duvarine	ostaci naselja	srednji vek (?)	sondažno istraženo 1981.
207	Kosuriće	Grčko groblje	nekropola	kasni srednji vek	evidentiran 1951.
208	Kosuriće	Selište	ostaci naselja	kasni srednji vek	
209	Kosuriće	Dubić-grčko groblje	nekropola	kasni srednji vek	
388	Miščiće	Brest	ostaci crkve	srednji vek	sondažno istraženo 1979.
389	Miščiće	Kota 606	ostaci naselja (?)	kasni srednji vek	
390	Miščiće	Grčko groblje	nekropola	kasni srednji vek	
391	Sudsko Selo	Selište	šljakište		evidentirano 1951.
392	Bekova	Crkvina	ostaci crkve i nekropole	srednji vek	
393	Bekova	Bekova (u selu)	nekropola	kasni srednji vek	evidentiran 1951.
394	Bekova Donja	Crkvina	nekropola	staro i savremeno groblje	
243	Bekova-Kaludra	Kula	ostaci utvrđenja	4-6. vek	sondažno istraženo 1980
242	Bekova-Bukovce	Selište-škola	ostaci naselja (?)		indikativan toponim, bez drugih podataka
244	Bekova-Bukovce	Crkvina	ostaci crkve i nekropole	nekropola kasnog srednjeg veka i mlada crkva	rekognosciranje 1978.
245	Bekova-Bukovce	Kuline-Svatovsko groblje	nekropola (?)		
135	Vranovina	Crkvica-Janičko groblje	nekropola sa crkvom		rekognosciranje 1978.
136	Vranovina	Kuline-Selište	ostaci kule	turski period (?)	rekognosciranje 1978.
137	Vranovina-Zapuže	Crkvica	Crkva	kasni srednji vek	evidentiran 1951.
138	Vranovina-Zapuže	Donje brdo-Grčke kuće	ostaci naselja	turski period (?)	rekognosciranje 1978.
139	Vranovina-Zapuže	Majdan	rudište (?)		rekognosciranje 1978. nema vidljivih tragova
253	Polokce	Aluge	naselje (?)		rekognosciranje 1978. nema vidljivih tragova
254	Polokce	židevska glavica	nekropola (?)		rekognosciranje 1978. nema vidljivih tragova
255	Polokce	Glavičak	nekropola		rekognosciranje 1978. nema vidljivih tragova
256	Polokce	čukara	naselje (?)		rekognosciranje 1978.
257	Polokce	Glavica-Crkvina	crkva (?)		rekognosciranje 1978.
258	Polokce	Grobići	nekropola (?)		Rekognosciranje 1978. nema vidljivih tragova
239	Tunovo	Kula	turska karaula (?)		rekognosciranje 1978.
240	Tunovo	Rumetina-Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1978.
241	Tunovo	Groblje	crkva sa nekropolom	kasni srednji vek (?)	rekognosciranje 1978.
243	Tunovo-Vitoš	Crkvina	crkva sa nekropolom	srednji vek (?)	evidentiran 1951.
244	Tunovo-Todorica	Groblje	nekropola sa crkvom	kasni srednji vek (?)	evidentiran 1951.
246	Dramiće	Groblje-Grčko groblje	nekropola	15-19. vek	rekognosciranje 1978.
247	Dramiće	Selište	crkva i naselje	turski period (?)	evidentiran 1951. i rekognosciranje 1978.
141	Kovačevo	Crkvina	crkva (?)		rekognosciranje 1978. nema vidljivih tragova
142	Kovačevo	Selište-Duvarine	naselje	srednji vek i turski period	rekognosciranje 1978. potvrđena prerada rude
248	Kuzmičevo	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1978.
250	Kuzmičevo	Crkvine-Velika livada	crkva sa nekropolom (?)		rekognosciranje 1978.

N.P.	Katastarska opština Zaselak/Toponim	Lokalitet	Karakter	Datovanje	Napomene
251	Kuzmičevo	Groblje	nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1978.
395	Kuzmičevo	Kuzmičevo	crkva Sv. Nikole	srednji vek	obnovljena krajem 19. ili početkom 20. veka
249	Kuzmičevo-Gođenje	Duvarine-Mirovske livade	ostaci naselja	srednji vek (?)	rekognosciranje 1978.
252	Kuzmičevo-Još	Crkvina	crkva (?)		rekognosciranje 1978.
152	Pustovlah	Duvarine	ostaci naselja		rekognosciranje 1979.
153	Pustovlah	Glavica-Groblje	nekropola	14-15. vek	rekognosciranje 1979.
154	Pustovlah	Gračica	gradinsko naselje	starije gvozdeno doba	rekognosciranje 1979, nema vidljivih tragova
155	Pustovlah	Selište	ostaci naselja	kasni srednji vek (?)	rekognosciranje 1979.
156	Pustovlah	Dubovi	kultno mesto (?)		rekognosciranje 1979.
157	Pustovlah	Stojeljac	spomenik	početak 19. veka (?)	rekognosciranje 1979.
158	Pustovlah	Kaldrma	ostaci puta	srednji vek (?)	rekognosciranje 1979.
159	Pustovlah-Poljice	Crkvina-Grčko groblje	ostaci crkve i nekropole	srednji vek	rekognosciranje 1979.
396	Pustovlah-Poljice	Poljice-Kaldrma	ostaci puta	srednji vek (?)	rekognosciranje 1979.
397	Rast	Vražice-Groblje	nekropola		rekognosciranje 1978.
265	Stradovo	Groblje	nekropola		rekognosciranje 1978.
266	Stradovo	Selište	nedefinirani građevinski ostaci	srednji i turski period (?)	rekognosciranje 1978.
267	Stradovo	Karaula	ostaci građevinskih objekata		rekognosciranje 1978.
268	Stradovo	Goševsko groblje	nekropola sa crkvom (?)		rekognosciranje 1978.
269	Tenkovo	Vujsko groblje	nekropola		rekognosciranje 1978.
270	Tenkovo	Grčko groblje	nekropola sa crkvom (?)		rekognosciranje 1978.
271	Tenkovo	Crkvina	crkva sa nekropolom	14-17. vek	rekognosciranje 1978.
272	Tenkovo	Selište-Duvarine	ostaci naselja	kasni srednji i turski period	rekognosciranje 1978.
273	Tenkovo	Crkvina-Brestine	crkva sa nekropolom		rekognosciranje 1978.
259	Šaronje	Gradina	ostaci utvrđenja	4-6. vek	
260	Šaronje	Groblje	nekropola sa crkvom	14-15. vek	rekognosciranje 1978.
261	Šaronje	Vušovski gaj	nekropola	16-17. vek	rekognosciranje 1978.
262	Šaronje-Đuriće	Crkvina	ostaci crkve (?)		rekognosciranje 1978.
263	Šaronje-Ljuljac	Groblje	nekropola		rekognosciranje 1978.
264	Šaronje-Ljuljac	Selište	ostaci građevinskog objekta		rekognosciranje 1978.
55	Varevo	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
170	Varevo-Dojeviće	Humpa	nekropola	starije gvozdeno doba	arheološki istraženo 1975.
164	Vidovo	Duvarine	naselje	kasni srednji vek	rekognosciranje 1979.
165	Vidovo	čukar-Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1979.
166	Vidovo	Kula	naselje	17-18. vek	rekognosciranje 1979.
167	Vidovo	Borovik-Crkvin	ostaci crkve	srednji vek (?)	rekognosciranje 1979.
171	Vojniće	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1978.
172	Vojniće	Crkvina-Vrbovac	crkva sa nekropolom (?)		rekognosciranje 1978.
168	Ivanča	Crkvina	ostaci crkve	srednji vek (?)	rekognosciranje 1979.
169	Ivanča	Hanište	grobnica	4. vek	arheološki istraženo 1972.
37	Lukocrevo-Jagnjilovo	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
38	Lukocrevo-Jagnjilovo	Hanište-Reljina gradina	ostaci naselja (?)		rekognosciranje 1986.
40	Lukocrevo-Jagnjilovo	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
41	Lukocrevo-Jagnjilovo	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.

N.P.	Katastarska opština Zaselak/Toponim	Lokalitet	Karakter	Datovanje	Napomene
42	Lukocrevo-Jagnjilovo	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
43	Lukocrevo-Jagnjilovo	Grčka crkva	crkva, nekropola		rekognosciranje 1986.
44	Lukocrevo-Jagnjilovo	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
160	Rajčinoviće	Rosulje-Glavica	ostaci crkve (?)	srednji vek (?)	rekognosciranje 1979.
161	Rajčinoviće	Avdovača	naselje		rekognosciranje 1979.
162	Rajčinoviće	Bačevine-Grčko groblje	ostaci crkve sa nekropolom	14-16. vek	rekognosciranje 1979.
163	Rajčinoviće-Popiće	Duvarine	naselje	kasni srednji vek (?)	rekognosciranje 1979.
3	Šavci	Voćnjaci	crkva (?)		rekognosciranje 1986.
1	Šavci-Jerka	Crkvine	nekropola		rekognosciranje 1986.
2	Šavci-Jerka	Kleče	nekropola sa crkvom (?)		rekognosciranje 1986.
5	Požega	Sitnica-Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
6	Požega	livada Husovača	naselje (?)		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
7	Požega	Grčke kuće	naselje	18-početak 19. veka	rekognosciranje 1986.
8	Požega	Crkvina	crkva sa nekropolom	13-14. vek	arheološki istraženo 1986.
9	Požega	imanje E. Druština	naselje	kasni srednji vek	rekognosciranje 1986.
10	Požega	Latinsko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
11	Požega	Cvetinjak	crkva (?)		rekognosciranje 1986.
201	Rajčinovička Trnava, Gornja Trnava-Baletiće	Grčko groblje	nekropola	14-19. vek	rekognosciranje 1979.
202	Rajčinovička Trnava, Gornja Trnava	Grčko groblje- Kremenštak	nekropola		rekognosciranje 1979, nema vidljivih tragova
203	Rajčinovička Trnava- Rodiće	Kula	ostaci begovske kule (?)		rekognosciranje 1979.
204	Rajčinovička Trnava, Donja Trnava	Selište	naselje		rekognosciranje 1979.
198	Sitniće	Brdo	nekropola		rekognosciranje 1979.
199	Sitniće	Selište	naselje	kasni srednji vek	rekognosciranje 1979.
200	Sitniće	Latinsko groblje	nekropola		rekognosciranje 1979.
195	Sitniće-Petrova	Crkvina	crkva sa nekropolom	kasni srednji vek	istražena 1987.
196	Sitniće-Petrova	Grčko groblje	nekropola	16-18. vek	rekognosciranje 1979.
197	Sitniće-Petrova	Petrova	naselje	kasni srednji vek (?)	rekognosciranje 1979, nema vidljivih tragova
193	Sitniće-Jasenovik	Vareš-Groblje	nekropola	14-16.vek	rekognosciranje 1979.
193	Sitniće-Jasenovik	Selište	naselje	kasni srednji vek (?)	rekognosciranje 1979.
110	Vučiniće	Rimsko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986
111	Vučiniće	Rimsko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
112	Vučiniće	Kulište	utvrđenje (?)		rekognosciranje 1986.
118	Vučiniće-živaliće	Groblje	nekropola	početak 19. veka do danas	rekognosciranje 1986
120	Vučiniće-živaliće	Latinsko groblje	nekropola	19. vek	rekognosciranje 1986.
143	Vučiniće-živaliće	Veliki krš i Doline	nekropola pod tumulima	praistorijski period	rekognosciranje 1986.
144	Vučiniće-živaliće	Vlahinja	nekropola pod tumulima	praistorijski period	rekognosciranje 1986.
115	Vučiniće-V. Praštevina	Pasuljište	šljakište i naselje	kasni srednji vek	rekognosciranje 1986.
116	Vučiniće-V. Praštevina	Duvarine	naselje	kasni srednji vek	rekognosciranje 1986.
117	Vučiniće-V. Praštevina	Grčko groblje	nekropola sa crkvom	18-20. vek	rekognosciranje 1986.
113	Vučiniće-Selac	Grčke kuće	naselje		rekognosciranje 1986.
114	Vučiniće-Tvrdoševo	Latinsko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
173	Dojinoviće	Duvarine-Carešnjak	naselje	kasni srednji vek (?)	rekognosciranje 1979.

N.P.	Katastarska opština Zaselak/Toponim	Lokalitet	Karakter	Datovanje	Napomene
174	Dojinoviće	Crkva Ilijinica	crkva	druga polovina 16- početak 17. veka	evidentirana 1951.
176	Dojinoviće-donlje	Groblje	nekropola sa crkvom	14-16. vek	rekognosciranje 1979.
177	Dojinoviće-Obuniće	Vučja jama	naselje		rekognosciranje 1979.
178	Dojinoviće-Obuniće	Crkva Pantelejnica	crkva	druga polovina 16- početak 17. veka	rekognosciranje 1979.
398	Pope	Crkvina, savremeno groblje	ostaci crkve	srednji vek	evidentirana 1951.
179	Pope	Kula	naselje (?)		rekognosciranje 1979.
180	Pope	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1979.
400	Pope	pored crkve Sv. Petra i Pavla	stela	antički period	evidentirana 1951.
183	Pope-Purće	Duvarine-Ruskavac	naselje		rekognosciranje 1979.
184	Pope-Purće	Kuća Ivana Ravića	nekropola	kasni srednji vek	rekognosciranje 1979.
185	Pope-Kukavice	Kula	ostaci begovske kule (?)		rekognosciranje 1979.
186	Pope-Kukavice	Grčko groblje	nekropola	17-19. vek	rekognosciranje 1979.
187	Pope-Kukavice	Staro selo	naselje	kasni srednji vek	rekognosciranje 1979.
188	Pavlje-Donje Pavlje	Staro selo	naselje	kasni srednji vek	rekognosciranje 1979.
189	Pavlje-Donje Pavlje	Mala crkvina	nekropola	14-15. vek	rekognosciranje 1979.
190	Pavlje-Donje Pavlje	Groblje	crkva sa nekropolom	17-18. vek	rekognosciranje 1979.
191	Pavlje-Gornje Pavlje	Groblje	crkva sa nekropolom	kasni srednji vek	rekognosciranje 1979.
192	Pavlje-Gornje Pavlje	Staro selo	naselje	kasni srednji vek	rekognosciranje 1979.
306	Janča-Donja Janča	Glavica-Brdo	crkva sa nekropolom	srednji vek	rekognosciranje 1988.
308	Janča-Gornja Janča	Duvarine kod Stubline	naselje	srednji vek	rekognosciranje 1988. potvrđena prerada rude
309	Janča-Gornja Janča	Grčki spomenik	nekropola	19. vek	rekognosciranje 1988.
310	Janča-Gornja Janča	Crešnjak	nekropola	19. vek	rekognosciranje 1988.
311	Janča-Gornja Janča	Grčko groblje	nekropola	19. vek	rekognosciranje 1988.
312	Janča-Gornja Janča	Kamenita česma	kaptirani izvor		rekognosciranje 1988.
313	Janča-Gornja Janča	Crkvine	crkva sa nekropolom	srednji vek	rekognosciranje 1988.
279	Okose	Groblje	nekropola	16-17. vek	rekognosciranje 1979.
213	Osaonica	Groblje	nekropola	17-18. vek	rekognosciranje 1979.
215	Osaonica	Gradina	gradinsko utvrđenje	starije gvozdeno doba	rekognosciranje 1979.
314	Osaonica-Prisoje	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1988.
315	Osaonica-Prisoje	Grčko groblje	nekropola	15. vek (?) i 19. vek	rekognosciranje 1988.
216	Osaonica-Rogatac	Staro groblje-Alilov grob	nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1979.
217	Osaonica-Rogatac	Tursko groblje	nekropola	tursko doba	rekognosciranje 1979.
218	Osaonica-Rogatac	Kuljansko brdo	nekropola sa crkvom (?)	srednji vek	rekognosciranje 1979.
219	Osaonica-Rogatac	Selište	naselje		Rekognosciranje 1979. nema vidljivih tragova
220	Osaonica-Rogatac	Kosa-Groblje	nekropola	18-19. vek	rekognosciranje 1979.
221	Osaonica-Rogatac	Kula	utvrđenje	6. vek; turska kula	rekognosciranje 1979.
236/346	Radaljica	Gradina	ostaci utvrđenja	6. vek	
336	Radaljica	Grčko groblje	nekropola	19. vek (?)	rekognosciranje 1988.
337	Radaljica	šiljak	crkva (?)		rekognosciranje 1988.
237	Radaljica-Svilanovo	Groblje	nekropola sa crkvom	srednji vek	rekognosciranje 1979.
338/238	Radaljica-Svilanovo	Duvarine	naselje	srednji vek	rekognosciranje 1988.
234	Radaljica-Tvrdevo	Veliko tvrdevo	tumul (?)		rekognosciranje 1978.
235	Radaljica-Tvrdevo	Crkvina-Groblje	crkva		rekognosciranje 1978.
228	Štitare-Gornje štitare	Crkvina-Grčko groblje	crkva sa nekropolom	nekropola – 14-15. vek, crkva – 16. ili 17. vek	rekognosciranje 1978.

N.P.	Katastarska opština Zaselak/Toponim	Lokalitet	Karakter	Datovanje	Napomene
				nekropola 17-18. vek	
229	Štitare-Gornje štitare	Beševsko groblje	nekropola		rekognosciranje 1978.
230	Štitare-Gornje štitare	šarsko groblje	nekropola		rekognosciranje 1978.
231	Štitare-Gornje štitare	groblje ispod Grada- Maraško groblje	nekropola		rekognosciranje 1978.
232	Štitare-Gornje štitare	Gradac	ostaci kule (?)		rekognosciranje 1978.
233	Štitare-Gornje štitare	ispod Maraškog groblja	naselje (?)		rekognosciranje 1978.
341	Štitare-Troštica	Grčko groblje	nekropola	19. vek	rekognosciranje 1988.
342	Štitare-Troštica	Dub	nekropola	19. vek	rekognosciranje 1988.
222	Štitare	Donje štitare	Crkva Sv. Nikole	kasni srednji vek	evidentirana 1951.
401	Štitare-Donje štitare	oko crkve Sv. Nikole	nekropola	kasni srednji vek (?)	
223	Štitare-Donje štitare	Duvarine	naselje (?)		rekognosciranje 1979.
224	Štitare-Donje štitare	Molitva	kultno mesto		rekognosciranje 1979.
225	Štitare-Donje štitare	Crkvina, Grčko groblje	crkva sa nekropolom	srednji vek, 16-17. vek	rekognosciranje 1979.
226	Štitare-Korutane	Duvarine	naselje		rekognosciranje 1979.
227	Štitare-Korutane	Grčko (Staro) groblje	nekropola	17-18. vek	rekognosciranje 1979.
317	Bele Vode-D. Bele Vode	Grčko groblje	nekropola	19. vek	rekognosciranje 1988.
322	Bele Vode-D. Bele Vode	Crkvina	crkva sa nekropolom	srednji vek	rekognosciranje 1988.
319	Bele Vode-G. Bele Vode	Belovodsko brdo	crkva (?)	Srednji vek (?)	rekognosciranje 1988.
320	Bele Vode-G. Bele Vode	Grčko groblje	nekropola	19-početak 20. veka	rekognosciranje 1988.
321	Bele Vode-G. Bele Vode	Grčko groblje	nekropola	19. vek	rekognosciranje 1988.
318	Bele Vode-Banovice	Duvarine	naselje	srednji vek	rekognosciranje 1988.
316	Bele Vode-čebinač	Grčko groblje	nekropola	19. vek	rekognosciranje 1988.
326	Muhovo	Vejselova livada	crkva (?)	Srednji vek (?)	rekognosciranje 1988, nema vidljivih tragova
335	Muhovo-Grab	Grčki torovi	naselje (?)		rekognosciranje 1988, nema vidljivih tragova
329	Muhovo-Koznik	Seoska česma	kaptirani izvor	18. vek	rekognosciranje 1988.
330	Muhovo-Koznik	Groblje	nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1988.
331	Muhovo-Koznik	južno od Groblja	tumul	starije gvozdeno doba (?)	rekognosciranje 1988.
334	Muhovo-Koznik	Gradina	gradinsko utvrđenje (?)	starije gvozdeno doba (?)	rekognosciranje 1988.
323	Muhovo-D. Koškovo	Grčko groblje	nekropola	19. vek	rekognosciranje 1988.
324	Muhovo-Gornje Koškovo	Malo čadorište	crkva (?)	Srednji vek (?)	rekognosciranje 1988, nema vidljivih tragova
325	Muhovo-Gornje Koškovo	Saborište	crkva, naselje (?)	Srednji vek (?)	rekognosciranje 1988, nema vidljivih tragova
332	Muhovo-Krće	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1988.
333	Muhovo-Krće	Kuline (Grčka crkva)	crkva (?)		rekognosciranje 1988, nema vidljivih tragova
339	Muhovo-Poljice	Grčko groblje	nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1988.
327	Muhovo-Ravna Gora	Grčko groblje	nekropola	srednji vek, 19. vek	rekognosciranje 1988.
328	Muhovo-Ravna Gora	Selište (Grčke kuće)	naselje	Srednji vek (?)	rekognosciranje 1988.
340	Muhovo-Pačevina	Brdance	nekropola	Srednji vek (?)	rekognosciranje 1988.
32	Sebečevo	Spužanići-Crkvin	crkva	16-17. vek	istražena 1985.
45	Sebečevo	Grčke kuće (Duvarine)	naselje (?)		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
52	Sebečevo-Bobovik	Crkvina	nekropola	14-17. vek	rekognosciranje 1986.
109	Sebečevo-Bobovik	Grčko groblje	nekropola	15-16. vek	rekognosciranje 1986, verovatno pripadala Trgovištu
276	Sebečevo-Bobovik	Radevske livade	tumuli	starije gvozdeno doba	rekognosciranje 1987.

N.P.	Katastarska opština Zaselak/Toponim	Lokalitet	Karakter	Datovanje	Napomene
33	Sebečevo-Bubregoviće	Crkvina	crkva i nekropola	nadgrobni spomenici 14/15, 16, 18-19. vek	sondažno istražena 1987.
277	Sebečevo-Bobovik	Nevestin grob	tumuli	starije gvozdeno doba (?)	rekognosciranje 1987.
402	Sebečevo – između Bobovika i Roginja	Lokalni put	tumul	starije gvozdeno doba	
36	Sebečevo-Marinkovići	Grčko groblje	nekropola	14-15. vek	rekognosciranje 1986.
48	Sebečevo-Brunčevići	Selište	naselje	kasni srednji vek	rekognosciranje 1986.
49	Sebečevo-Brunčevići	Grčke kuće	naselje	kasni srednji vek	rekognosciranje 1986.
50	Sebečevo-Brunčevići	Duvarine (Grčke kuće)	naselje		rekognosciranje 1986, verovatno u vezi sa prethodnom lokacijom
53	Sebečevo-Roginje	Grčko groblje (Gajići)	nekropola, crkva	14-17. vek	rekognosciranje 1986.
34	Sebečevo-Kuta	Grčko groblje	nekropola (?)		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
35	Sebečevo-Ganići	Grčke kuće	naselje		rekognosciranje 1986.
121	Gračane	Korita-Crkvena	crkva	16-17. vek	sondažno istražena 1985.
122	Gračane	Korita-Duvarine	naselje	15-16. vek	sondažno istraženo 1985-1986.
403	Gračane	Metalica	zgura (rudarska aktivnost)		
404	Gračane	Velika Plana	rudarska aktivnost		
123	Gračane	Mehmedovo brdo-Ravan	naselje sa nekropolom (?)	srednji vek (?)	rekognosciranje 1985, nekropola nije potvrđena
124	Gračane	Gračanska polja	nekropola pod tumulima	starije gvozdeno doba	jedna humka sondažno istražena 1986.
125	Gračane	Južac	utvrđenje; nekropola	eneolit, starije gvozdeno doba, 6. vek, srednji vek (nekropola)	sondažno istraženo 1985-1986.
126	Gračane	Laz	naselje	16-17. vek	sondažno istraženo 1986.
127	Gračane	Grobovi	nekropola	kasni srednji vek (?)	rekognosciranje 1985, nekropola nije potvrđena
31	Doljani	Gaj-Groblje	nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1986.
133	Doljani	Latinsko groblje	nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1986.
405	Doljani	Vučje rupe	svrtnevi (rudarska aktivnost)		
128	Zabrđe (Goladija)	Crkvine	Crkva sa nekropolom	14-17. vek	rekognosciranje 1985.
129	Zabrđe	Selište	naselje		rekognosciranje 1986.
131	Zabrđe	Velika zabrdska pećina	pećina	16-17. vek	sondažno istražena 1984.
132	Zabrđe	Mala zabrdska pećina	pećina		rekognosciranje 1984, nisu uočeni arheološki tragovi
130	Zabrđe-Marovina	Dub-Grčko groblje	nekropola	15-17. vek	rekognosciranje 1986.
12	Slatina	Grčka crkva, Grčko groblje	crkva, nekropola	17. vek; nekropola 14, 16-18. veka	sondažno istražena 1988.
13	Slatina	imanje J. Aksovića	obrađen kamen		rekognosciranje 1986.
14	Slatina	Kod kule	naselje (?)	18-19. vek	rekognosciranje 1986.
15	Slatina	imanje Ž. Aksovića	nekropola (?), naselje	18-19. vek	rekognosciranje 1986.
16	Slatina	Duvarine	Naselje	16-17. vek	sondažno istraženo 1988.
17	Slatina	Selište	Naselje	18. vek (?)	rekognosciranje 1986.
18	Slatina	Turgunje	nekropola		rekognosciranje 1986.
21	Slatina	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
22	Slatina	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
23	Slatina		nekropola (muslimanska)	18. ili 19. vek	rekognosciranje 1986.
56	Slatina	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
57	Slatina	Kraljevac	Naselje		rekognosciranje 1986.

N.P.	Katastarska opština Zaselak/Toponim	Lokalitet	Karakter	Datovanje	Napomene
28	Slatina-Crnoča	Selište	Naselje	16-17. vek i stariji ostaci.	rekognosciranje 1986. i 1988.
29	Slatina-Crnoča	Gomile	Tumuli	starije gvozdeno doba	rekognosciranje 1986. i 1988.
406	Slatina-Crnoča	Piskavac	Tumuli	starije gvozdeno doba	neposredno iznad Gomila
407	Slatina-između Crnoče i Ograda	Kosa	Tumuli	starije gvozdeno doba	
408	Slatina-Ograde	Krš	Tumuli	starije gvozdeno doba	
409	Slatina-Crnoča	Golač	Naselje	starije bronzano doba	
30	Slatina-Crnoča	Grčko groblje	nekropola	14-15. vek; 16-17. vek	rekognosciranje 1986. i 1988.
345	Slatina-Crnoča	Staro selo	naselje (u blizini je izvor)	srednji vek (?)	rekognosciranje 1988.
25	Slatina-Prvenoviće	Dublje	nekropola	14-15. vek; 16-17. vek	rekognosciranje 1988.
26	Slatina-Prvenoviće	Selište	naselje (?)	kasni srednji vek (?)	rekognosciranje 1986.
27	Slatina-Prvenoviće	Kršić	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
4	Slatina-Leletiče	Groblje	crkva, nekropola	crkva — 16/17. vek nadgrobni spomenik 14-15. i 19-20. vek	sondažno istraženo 1988.
343	Slatina-Leletiče		Tumuli		rekognosciranje 1988.
344	Slatina-Leletiče		naselje (?)		rekognosciranje 1988.
19	Slatina-Dobreši	Groblje	nekropola	14-15. vek (?)	rekognosciranje 1986.
20	Slatina-Dobreši	Molitva	nekropola	17. vek (?)	rekognosciranje 1986.
24	Slatina-Dobreši	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
134	Šavci-Pazarište	Jukova pećina	Pećina	12. vek, kasni srednji vek	istražena 1978.
411	Šavci-Pazarište	Trgovište-Tabačina	istočna nekropola	praistorijski srednji vek	
415	Šavci-Pazarište	severna zaravan uz rečnu obalu	memorija sa nekropolom	rani vizantijski period	
417	Šavci-Pazarište	Pobrđe	grobnica	4. vek	
418	Šavci-Pazarište	Trgovište	zapadna nekropola	srednji vek	
54	Bajevica-Žirački Dolac	Gaj	Crkva		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
80	Mur-Gornji šutenovac	Rimsko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
79	Mur-Ljutaja	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
65	Oholje	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
69	Oholje-Donje Oholje	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
66	Oholje-Nikoliće	Stara kuća	Naselje		rekognosciranje 1986.
67	Oholje-Nikoliće	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
68	Oholje-Nikoliće	Selište	Naselje	kasni srednji vek (?)	rekognosciranje 1986.
64	Lukare-Malo Lukare	Grčko groblje	nekropola i crkva (?)	14-16. vek	rekognosciranje 1987.
63	Lukare-Malo Lukare	Grčko (Vlaško) groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
304	Lukare-Malo Lukare	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1987.
60	Lukare-Gorandža	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
61	Lukare-Gorandža	Grčka crkva	Crkva		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
62	Lukare-Gorandža	Kauše	Naselje (?), utvrđenje (?)	18-19. vek (?)	rekognosciranje 1986.
71	Lukarsko Goševo-	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.

N.P.	Katastarska opština Zaselak/Toponim	Lokalitet	Karakter	Datovanje	Napomene
	Gornje Goševo				
72	Lukarsko Goševo Gornje Goševo	Grčke kuće	Naselje		rekognosciranje 1986.
73	Lukarsko Goševo Gornje Goševo	Crkvine	Crkva		rekognosciranje 1986.
74	Lukarsko Goševo Donje Goševo	Gradina	utvrđenje		rekognosciranje 1986.
70	Lukarsko Goševo Znuša	Crkvica	crkva i nekropola		rekognosciranje 1986.
100	Kožlje	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
101	Kožlje	Grčke kuće	naselje (?)		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
94	Kožlje-Kominje	Duvarine	Naselje		rekognosciranje 1986.
95	Kožlje-Kominje	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
96	Kožlje-Kominje	Grčka crkva	Crkva		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
99	Kožlje-Kominje	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
103	Kožlje-Maljevce	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
104	Kožlje-Maljevce	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
81	Kruševo	Vlaško groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
82	Kruševo	Grčke kuće	Naselje		rekognosciranje 1986.
58	Kruševo-Janičare	čamaratsko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
59	Kruševo-Janičare	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
83	Čašić Dolac	Grčko (Vlaško) groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
84	Čašić Dolac	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
97	Čašić Dolac-Murovce	Grčke kuće	Naselje		rekognosciranje 1986.
98	Čašić Dolac-Murovce	Grčko groblje	nekropola, crkva (?)		rekognosciranje 1986.
373	Vitkoviće	Crkvina	Crkva	kasni srednji vek	evidentirana 1952.
76	Vojkoviće	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
85	Vojkoviće	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
86	Vojkoviće	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
87	Vojkoviće	imanje D. Antonijevića	crkva (?)		rekognosciranje 1986.
91	Grubetiće	Seosko groblje	Crkva sa nekropolom		rekognosciranje 1986.
92	Grubetiće	Crkvica na Glavici	Crkva sa nekropolom		rekognosciranje 1986.
88	Grubetiće-Belanska	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986, nema vidljivih tragova
89	Grubetiće-Belanska	Crkvica	crkva (?)		rekognosciranje 1986.
93	Grubetiće-Dedilovo	Kod krsta	nekropola		rekognosciranje 1986.
90	Grubetiće-Otes	Grčko groblje	nekropola i ostaci arhitekture		rekognosciranje 1986.
102	Grubetiće-Cvrnje	Grčko groblje	Crkva sa nekropolom		rekognosciranje 1986, crkva nije potvrđena
107	žunjeviće-Vojšaliće	Anište	Crkva		rekognosciranje 1986.
105	žunjeviće-Trnje	Grčka crkvica	Crkva sa nekropolom		rekognosciranje 1986, crkva nije potvrđena
106	žunjeviće-Trnje	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1986.
295	Brdani	Jevrejsko groblje	nekropola		rekognosciranje 1987.
296	Brdani	Kaldrma	nekropola		rekognosciranje 1987.
294	Brdani-Gornje Ujniče	Kula	ostaci begovske kule (?)		rekognosciranje 1987.
289	Brdani-Zlatni Kamen	Duvarine	utvrđenje	kasna antika	rekognosciranje 1987.

N.P.	Katastarska opština Zaselak/Toponim	Lokalitet	Karakter	Datovanje	Napomene
290	Brdani-Zlatni Kamen	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1987.
291	Brdani-Zlatni Kamen	Grčko groblje	nekropola		rekognosciranje 1987.
297	Brdani-Čepelj	Rimljansko groblje	nekropola		rekognosciranje 1987.
298	Brdani-Čepelj	Grčka crkva	Crkva	srednji vek	rekognosciranje 1987.
281	Izbice	Crkvice	nekropola sa crkvom	15-16. vek i mlađe	rekognosciranje 1987.
282	Izbice	Crkvina	Crkva		rekognosciranje 1987.
279	Izbice-Netvrde	Grčko (Latinsko) groblje	nekropola	srednji vek ?, kraj 19. – početak 20. veka	rekognosciranje 1987.
280	Izbice-Netvrde	Groblje	nekropola	kraj 19. – početak 20. veka	rekognosciranje 1987.
283	Izbice-Pljevljani	Grčko (Latinsko) groblje	nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1987.
284	Izbice-Pljevljani	Duvarine	naselje (?)		rekognosciranje 1987, nema vidljivih tragova
431	Izbice-Pljevljani		Humke	praistorija	
432	Izbice-Pljevljani	Gaj (Grčko groblje)	nekropola	srednji vek	
285	Izbice-Pljevljani	Latinsko groblje	nekropola	savremena	rekognosciranje 1987, nisu konstatovane starije sahrane
300	Leča	Latinsko groblje	nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1987.
301	Leča	Malo grčko groblje	nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1987.
302	Leča	Duvarine	Naselje	srednji vek (?)	rekognosciranje 1987.
303	Leča	Crkvina, današnje seosko groblje	Crkva		rekognosciranje 1987.
75	Leča-Babrež	Gaj	utvrđenje	kasna antika	rekognosciranje 1986.
77	Leča-Babrež	Latinsko groblje	nekropola	kraj 15-16. vek	rekognosciranje 1986.
78	Leča-Babrež	Gumno	Tumul	praistorija	rekognosciranje 1986.
292	Leča-Borikovac	Grčko groblje	nekropola	14-16. vek	rekognosciranje 1987.
293	Leča-Borikovac	Crkvina	crkva (?)		rekognosciranje 1987.
299	Leča-Koznik	Crkvina (Guvnina)	crkva i nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1987.
433	Osoje	groblje	Tumul	praistorija (?)	
278	Trnava-Gornja Trnava	Crkvina	crkva (?)		rekognosciranje 1987, nema vidljivih tragova
288	Trnava-Mala Trnava	Grčko groblje	nekropola	14-15. vek	rekognosciranje 1987.
286	Hotkovo	Grčko groblje	nekropola	19. vek	rekognosciranje 1987.
287	Hotkovo	Grčko groblje	nekropola	19. vek	rekognosciranje 1987.
419	Hotkovo		utvrđenje	19. vek	
430	Hotkovo	Mokrice	utvrđenje	19. vek	
370	Zlatare-Lukov Do	Latinsko groblje	nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1989.
350	Javor	Crkvica	crkva (?)		rekognosciranje 1989.
351	Javor	Latinski brijeg (L. NJive)	Nekropola (?)		rekognosciranje 1989, nema vidljivih tragova
352	Javor	Barlave	naselje (?)		rekognosciranje 1989, nije potvrđeno
353	Javor-Niš	Vlaško groblje	Nekropola (?)		rekognosciranje 1989, nema vidljivih tragova
349	Kašalj	Kleče (Strane)	Naselje	srednji vek (?)	rekognosciranje 1989.
366	Kašalj	Na vrh jovika	nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1989.
367	Kašalj	Crkvica (Sv. Ružica)	crkva i nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1989.
368	Kašalj	Ravna	Naselje	srednji vek (?)	rekognosciranje 1989.
369	Kašalj	Latinsko groblje	nekropola	14-15. vek	rekognosciranje 1989.
363	Smilov Laz	Selište (Lazine)	Naselje	srednji vek (?)	rekognosciranje 1989.
364	Smilov Laz	Rupčine	rudokop (?)	srednji vek (?)	rekognosciranje 1989.
365	Smilov Laz	Smilov Laz	šljakište (?)	srednji vek (?)	rekognosciranje 1989.
371	Rajetiće	šanac	utvrđenje	turski period (?)	rekognosciranje 1989.
354	Rajetiće-Tovrljane	Latinsko groblje	nekropola	početak 20. veka	rekognosciranje 1989.
373	Rajetiće-Livadak	Crkvina (Latinsko groblje)	crkva (?) i nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1989.

N.P.	Katastarska opština Zaselak/Toponim	Lokalitet	Karakter	Datovanje	Napomene
374	Rajetiće-Livadak	Njiva R. Sinadinović	Nekropola (?)	14-15. vek	rekognosciranje 1989, moguće da je nadgrobni spomenik sa lokaliteta 365/373.
372	Lopužnje	Gradina	utvrđenje	srednji vek (?)	rekognosciranje i sondirano 1989.
420	Novopazarska banja	Novopazarska banja	višeslojno nalazište: nekropola; svetište; bazilika	praistorija; antika; 6. vek	antička ara evidentirana 1951.
341	Batnjik	Seosko groblje	crkva (?)	srednji vek (?)	rekognosciranje 1989.
342	Batnjik	Molitva	kultno mesto (hrast)		rekognosciranje 1989.
343	Batnjik	Kućiste	naselje (?)		rekognosciranje 1989, nema vidljivih tragova
344	Koprivnica	Crkva	Crkva	srednji vek, obnovljana	rekognosciranje 1989.
345	Koprivnica	Imanje M. Leševića	nekropola		rekognosciranje 1989, nije potvrđeno
346	Koprivnica	Stramuljica	ostaci arhitekture		rekognosciranje 1989.
347	Požezina-Kozarevo	Duvarine	crkva (?)		rekognosciranje 1989.
348	Požezina-Kozarevo	Groblje	nekropola	14-15. vek	rekognosciranje 1989.
355	Postenje-Blaževo	Duvarine	naselje	srednji vek (?)	rekognosciranje 1989.
356	Postenje-Blaževo	Mesna kancelarija	vodovod		rekognosciranje 1989, nije potvrđeno
357	Postenje-Blaževo	Gornja i Donja Kućišta	naselja	srednji vek (?)	rekognosciranje 1989, verovatno odgovara lokalitetu 377.
358	Postenje-Blaževo	Razdolje (Grčko groblje)	nekropola	srednji vek i savremeno doba	rekognosciranje 1989, srednjovekovna nekropola možda odgovara naselju 376.
359	Postenje-Trnavci	Crkvina	crkva (?)	srednji vek (?)	rekognosciranje 1989.
360	Postenje-Trnavci	Groblje	nekropola	srednji vek i savremeno doba	rekognosciranje 1989.
361	Postenje: Trnavci-Biorci	Dub (Grčko groblje)	nekropola	srednji vek	rekognosciranje 1989.
362	Postenje: Trnavci-Mala Mikulina	Crkvica	crkva i nekropola	srednji vek, crkva obnovljana	rekognosciranje 1989.
425	Novi Pazar	Iznad Petrove crkve	utvrđenje	19. vek	
426	Novi Pazar	Medžidije (Parničko brdo)	utvrđenje	19. vek	
427	Novi Pazar	Tepe	utvrđenje	19. vek	
428	Novi Pazar	Pobrde	utvrđenje	19. vek	
429	Novi Pazar	Kod jevrejskog groblja	nekropola	srednji vek	
422	Novi Pazar	Naprelje	praistorijsko naselje; crkva i nekropola	neolit; 13-14, 16-17. vek	evidentirano 1952, istraženo 1987.
434	Novi Pazar	Podbijelje-Ravan	praistorijsko naselje (?)	neolit	

Objašnjenja: N.P. – pod tim brojem date su oznake arheoloških lokaliteta na *Referalnoj karti 4. Prostornog plana*.

Izvor: Zaštita arheoloških lokaliteta, Arheološki institut SANU, Beograd, Aneks Ib Analitičko-dokumentacione osnove Prostornog plana opštine Novi Pazar (2006)

Utvrđuju se sledeće **zone od posebnog arheološkog značaja**¹, koje će biti sistematski arheološki istražene, valorizovane i prezentirane:

- 1) Sopoćani,
- 2) Đurđevi Stupovi,
- 3) Petrova crkva,
- 4) Ras sa Pazarištem,
- 5) Gradina u Postenju i Novopazarska Banja,
- 6) zamak Jeleč,
- 7) manastir Sv. Varvare na Reljinoj Gradini, i
- 8) kompleks rezidencijalnih lokaliteta u Deževi.²

1.7.4.2. Mere i uslovi zaštite i korišćenja nepokretnih kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline

Utvrđuju se **opšte mere** zaštite i uslovi čuvanja i korišćenja za **nepokretna kulturna dobra** na području grada:

- 1) mere tehničke zaštite i drugi radovi na nepokretnom kulturnom dobru mogu se izvoditi pod uslovima, u postupku i na način utvrđen Zakonom o kulturnim dobrima;

2) zabranjuje se raskopavanje, rušenje, prepravljavanje, prezidivanje i vršenje svih radova koji mogu narušiti svojstva nepokretnog kulturnog dobra; i

3) zabranjuje se korišćenje ili upotreba nepokretnog kulturnog dobra u svrhe koje nisu u skladu sa njegovom prirodom, namenom i značajem ili na način koji može da dovede do njegovog oštećenja.

Mere zaštite i uslovi čuvanja i korišćenja nepokretnih kulturnih dobara od izuzetnog značaja, kao i mere zaštite i uslovi korišćenja prostora u okruženju nepokretnih kulturnih dobara od izuzetnog značaja na području prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima utvrđuje PPPN Stari Ras sa Sopoćanima.

Na *Referalnoj karti 4.* Prostornog plana naznačena je zona sa režimom I stepena (najstrože) zaštite istorijskog jezgra i zona usmerene obnove i rekonstrukcije istorijskog jezgra, za koje su opšte i posebne/specifične mere zaštite i uslovi čuvanja kulturnog nasleđa dati u Aneksu Ia Analitičko-dokumentacione osnove Prostornog plana opštine Novi Pazar i bliže se utvrđuju Generalnim planom Novog Pazara. Opšte i posebne mere zaštite i uslovi čuvanja i korišćenja nepokretnih kulturnih dobara u Novom Pazaru i Novopazarskoj Banji dati su u Aneksu Ia Analitičko-dokumentacione osnove Prostornog plana opštine Novi Pazar i bliže se utvrđuju Generalnim planom Novog Pazara.

¹ Orijentacioni položaj i obuhvat zona od posebnog arheološkog značaja naznačeni su na grafičkom prilogu elaborata: Zaštita arheoloških lokaliteta, Arheološki institut SANU, Aneks Ib Analitičko-dokumentacione osnove Prostornog plana opštine Novi Pazar (2006).

² Ibid.

Opšte mere zaštite i uslovi korišćenja prostora u okruženju nepokretnih kulturnih dobara utvrđuju se ovim Prostornim planom diferencirano za specifične grupe spomeničkog nasleđa opštine Novi Pazar, i to za:

- 1) zaštićenu okolinu nepokretnih kulturnih dobara na ruralnom području grada; i
- 2) arheološke lokalitete.

1.7.4.2.1. Mere zaštite i uslovi korišćenja zaštićene okoline nepokretnih kulturnih dobara na ruralnom području grada

Osnovne mere zaštite objekata narodnog graditeljstva jesu obavljanje sistematskog rekognosciranja područja grada i kontinuelnih istraživanja, utvrđivanje statusa nepokretnog kulturnog dobra i sprovođenje predviđenih mera zaštite objekata i celina na ruralnom području grada.

Opšte mera zaštite i uslovi korišćenja zaštićene okoline (sa definisanim granicama) nepokretnih kulturnih dobara na ruralnom području grada jesu:

- 1) do donošenja odgovarajućeg urbanističkog plana ili urbanističkog projekta zabranjena je izgradnja, rekonstrukcija i legalizacija objekata koji nisu u funkciji zaštite, prezentacije i afirmacije nepokretnog kulturnog dobra;
- 2) posebne mere zaštite, uslovi korišćenja i pravila izgradnje i uređenja prostora zaštićene okoline nepokretnog kulturnog dobra i zona zaštite, kao i

- 3) uklanjanje objekata koji svojom namenom, volumenom i primenjenim materijalima devastiraju kvalitet kulturno-istorijskog nasleđa i predeonog lika zaštićene okoline i zona zaštite bliže će se definisati odgovarajućim urbanističkim planom, odnosno urbanističkim projektom;
- 4) uspostavlja se kontinuelna kontrola gradnje na prostoru zaštićene okoline nepokretnog kulturnog dobra; i
- 5) obezbeđuje se arheološki nadzor prilikom obavljanja zemljanih radova, koji nisu u sklopu arheoloških istraživanja; kao i građevinskih radova u neposrednoj blizini zaštićene okoline nepokretnog kulturnog dobra.

1.7.4.2.2. Mere zaštite i uslovi čuvanja arheoloških lokaliteta i njihove zaštićene okoline na ruralnom području grada

Opšte mere zaštite i uslovi čuvanja arheoloških lokaliteta i njihove zaštićene okoline definisane ovim planom,³ do utvrđivanja granica i zona sa diferenciranim režimima zaštite, izgradnje i uređenja prostora, jesu:

- 1) sakralna zdanja u ruševinama, gde za to postoje mogućnosti, treba u celosti obnoviti, čak i u slučajevima kada bi pojedini segmenti obnove bili hipotetični;
- 2)

³ Prema elaboratu: Zaštita arheoloških lokaliteta, Arheološki institut SANU, Anex Ib Analitičko-dokumentacione osnove Prostornog plana opštine Novi Pazar (2006).

- 3) crkve u arheološkim ostacima – crkvinama, trebalo bi nakon istraživanja restaurirati, radi očuvanja digniteta nekadašnjeg sakralnog prostora;
- 4) po pravilu se izbegava prezentacija arheoloških ostataka na otvorenom prostoru (*in situ*), dok je eventualna prezentacija ostataka evidentiranih i fortifikacija koje će se otkriti tokom budućih istraživanja moguća uz obimnija zaštitna nadzidivanja;
- 5) zabranjuje se širenje savremenih groblja na prostor starih sakralnih nekropola;
- 6) preduslov prezentacije starih sakralnih nekropola sa većim brojem očuvanih nadgrobničkih spomenika jeste čišćenje lokaliteta od divlje vegetacije i poznijih naslaga zemlje;
- 7) arheološki lokaliteti se ne smeju uništavati i na njima vršiti neovlašćena prekopavanja, iskopavanja i duboka zaoravanja (preko 30 cm);
- 8) u slučaju trajnog uništavanja ili narušavanja arheološkog lokaliteta zbog kapitalnih investicionih radova, sprovodi se zaštitno iskopavanje o trošku investitora;
- 9) na prostoru planom definisane ili utvrđene zaštićene okoline arheoloških lokaliteta zabranjuje se izgradnja objekata, izuzev infrastrukturnih objekata od regionalnog značaja (planirane akumulacije na Ljudskoj reci i Jošanici, obilaznica Novog Pazara) i lokalnog značaja predviđenih prostornim ili urbanističkim planom;
- 10) zabranjeno je postavljanje nadzemnih dalekovoda, dok se za položaj trase i izvođenje podzemnih električnih vodova i drugih instalacija (vodovoda, kanalizacije, optičkih kablova) pribavljaju uslovi i saglasnost nadležnog zavoda za zaštitu spomenika kulture i obezbeđuje stalni arheološki nadzor u toku izvođenja radova;
- 11) u neposrednoj okolini ovim planom definisane ili utvrđene zaštićene okoline arheoloških lokaliteta investicioni radovi sprovode se uz povećane mere opreza i obezbeđenje arheološkog nadzora;
- 12) ukoliko se tokom radova nađe na arheološke predmete izvođač radova je dužan da odmah, bez odlaganja, prekine radove i obavesti nadležni zavod za zaštitu spomenika kulture i da preduzme mere da se nalaz ne uništi i ne ošteti, te da se sačuva na mestu i u položaju u kome je otkriven;
- 13) dozvoljava se infrastrukturno opremanje i uređenje ovim planom definisane ili utvrđene zaštićene okoline arheoloških lokaliteta prema posebnim uslovima i uz saglasnost nadležnog zavoda za zaštitu spomenika kulture; i
- 14) zabranjuje se neovlašćeno prikupljanje pokretnih arheoloških površinskih nalaza.

1.7.4.3. Prioriteti zaštite nepokretnih kulturnih dobara

Prioriteti u zaštiti **spomenika kulture** jesu:

- 1) obavljanje restauratorskih radova na crkvi Sv. đorđa u manastiru đurđevi Stupovi;
- 2) uređenje i prezentacija zona sa režimom I-III stepena zaštite na području posebne namene svetske kulturne baštine Sopoćani-Stari Ras i na području posebne namene svetske kulturne baštine đurđevi Stupovi-Petrova crkva utvrđuju se PPPN Stari Ras sa Sopoćanima;
- 3) sprovođenje kompletnih mera tehničke zaštite sa obnovom kategorisanih objekata kulture prema utvrđenim i verifikovanim konzervatorskim elaboratima (u prvom redu crkve Lazarice u selu Purće i crkve Sv. Dimitrija u Janči) i uklanjanje objekata koji devastiraju kvalitet kulturnog nasleđa i pejzažne/ambijentalne vrednosti njihove zaštićene okoline (Upravne zgrade Uniproma, Jevrejskog groblja, crkve Sv. Lazara u živalićima i dr.); i
- 4) utvrđivanje granica zaštićene okoline i zona sa diferenciranim režimima zaštite, izgradnje i uređenja prostora za kategorisane spomenike kulture.

Prioriteti u zaštiti **arheoloških nalazišta** jesu:

- 1) završetak istraživanja, konzervatorsko-restauratorskih radova i prezentacije istraženih ostataka arhitekture trgovišta u

kompleksu srednjevekovnog grada Rasa;

- 2) izmeštanje nadzemnog dalekovoda, izrada i realizacija projekta za kompletnu rekonstrukciju manastira Sv. Varvare na Reljinoj Gradini i njegovo oživljavanje;
- 3) završetak sistematskih arheoloških istraživanja i prezentacija arheoloških ostataka na lokalitetu Gradina u Postenju u dve etape: (a) izrada tehničke dokumentacije i realizacija saobraćajnog pristupa, infrastrukturno opremanje i uređenje pristupnog punkta u zaštićenoj okolini nepokretnog kulturnog dobra, jednovremeno sa obavljanjem arheoloških istraživanja; i (b) izrada i realizacija projekta prezentacije i uređenja nepokretnog kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline;
- 4) sprovođenje arheološkog istraživanja doline Deževske reke sa rezidencijalnim kompleksima prvih vladara dinastije Nemanjića iz DžII i DžIII veka u dve etape: (a) detaljna sondažna istraživanja; i (b) sistematska arheološka istraživanja na indikativnim lokacijama;
- 5) započinjanje sistematskih istraživanja zamka Jeleč i konzervatorsko-restauratorskih radova nakon obavljenih iskopavanja;
- 6) sprovođenje kategorizacije najvrednijih arheoloških lokaliteta po zonama od posebnog arheološkog značaja iz poglavlja III 4.4.1.; i

- 7) utvrđivanje zaštićene okoline i zona sa diferenciranim režimima zaštite, izgradnje i uređenja prostora za kategorisana arheološka nalazišta.

Prioritet u zaštiti **narodnog graditeljstva** jeste sistematsko rekognosciranje ruralnog područja grada u okviru projekta „Atlas narodnog graditeljstva Srbije” Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture.

U prioritete se svrstava i preduzimanje aktivnosti na prezentaciji, turističkoj interpretaciji i povećanju saobraćajne dostupnosti kulturnog nasleđa na području grada.

1.7.5. Zaštita od elementarnih nepogoda

Mere zaštite od elementarnih nepogoda obuhvataju preventivne mere za sprečavanje ili ublažavanje štetnog dejstva nepogoda, mere koje se preduzimaju u slučaju neposredne bezbednosne opasnosti ili kada nastupe elementarne nepogode i mere ublažavanja i otklanjanja posledica, pre svega izazvanih šteta.

Realizacija zaštite od elementarnih katastrofa i drugih oblika ugroženosti u prostoru mora u potpunosti da se zasniva na pouzdanim podacima dobijenim iz permanentnih opštih i sektorskih istraživanja za područje grada i šire područje, kao i na relevantnoj dokumentaciji i podlogama, kroz formiranje posebne informacione osnove (katastar pojedinačnih hazarda u prostoru, karte opštih i pojedinačnih rizika), u saradnji sa stručnim službama

nadležnih (zainteresovanih) lokalnih i republičkih organa i institucija.

Plansko područje izloženo je gotovo svim elementarnim nepogodama različitog intenziteta, naročito opasnosti od klizišta, erozije, grada, električnih pražnjenja, požara, poplava, zemljotresa i dr.

Pravovremenim predviđanjem, otkrivanjem, praćenjem i preduzimanjem preventivnih i zaštitnih mera smanjiće se rizik i posledice vanrednih i opasnih *meteoroloških pojava* (jakih pljuskova kiše i grada, električnih pražnjenja i olujnih vetrova) u poljoprivrednoj proizvodnji, naseljima, privrednim kapacitetima i na dalekovodima.

Zaštitom izvorišta vodosnabdevanja i planiranim razvojem i rekonstrukcijom vodoprivredne infrastrukture obezbediće se pouzdano snabdevanje stanovništva vodom. Realizacijom predviđenih linijskih sistema na regulaciji reke Raške i njenih pritoka Deževske i Banjske (Izbičke) reke, Jošanice i potoka Đurđevi Stupovi i šestovski potok u urbanom centru i antierozivnim uređenjem njihovih slivova smanjiće se opasnost od bujičnih *poplava*, dok će se režim voda na Ljudskoj reci i Jošanici urediti realizacijom planiranih akumulacija u postplanskom horizontu.

Merama zaštite javnih puteva, u prvom redu podizanjem zaštitnih šumskih pojaseva, prikupljanjem i odvođenjem atmosferskih voda, kao i izgradnjom asfaltnog kolovoza i pojačanim održavanjem puteva, obezbediće se *dostupnost* naselja u

periodu trajanja i otklanjanja posledica elementarnih nepogoda.

Rekonstrukcijom dalekovoda na osnovu utvrđenog opterećenja usled zaleđivanja obezbediće se sigurnije *snabdevanja* područja elektroenergijom i bezbedna eksploatacija elektroenergetskih objekata u zimskom periodu.

Na osnovu posebnih geoloških istraživanja, otkrivanja i evidentiranja pojava nestabilnosti, definisanja *klizišta*, osulina i drugih pojava formiraće se i održavati katastar klizišta na teritoriji grada, radi utvrđivanja i preduzimanja mera (uređenja, sanacije i sl.) za smanjivanje posledica pojava nestabilnosti.

Biološkim radovima (pošumljavanje, melioraciju pašnjaka i degradiranih šuma) u gornjim delovima slivova vodotoka i biotehničkim radovima na manjim površinama ugroženim erozijom II kategorije obezbediće se *antierozivna zaštita* područja. Podrška sredstava republičkog budžeta za realizaciju prioriternih radova na antierozionoj zaštiti obezbediće se donošenjem plana za proglašenje erozionih područja i bujičnih vodotoka na teritoriji grada.

Preventivna zaštita i efikasno eliminisanje **požara** obezbeđivaće se primenom mera i kriterijuma protivpožarne zaštite utvrđenih zakonom, uz sledeće dodatne mere na ruralnom području grada: obezbeđenje saobraćajne pristupačnosti svim delovima šuma, korišćenje tehničke vode iz vodotoka i malih akumulacija,

plansko ostavljanje protivpožarnih barijera (pruga i progala) pri seči i pošumljavanju, organizovanje službe za osmatranje i javljanje i dr.

Polazeći od niske **seizmičke aktivnosti** na području grada sa preovlađujućom zastupljenošću zone 6,5° MKS skale (*Referalna karta 4. Prostornog plana*) i očekivanog pozitivnog priraštaja seizmičnosti na većem delu područja grada, zavisno od morfoloških uslova, rasporeda, vrste i raspadnutosti stenskih masa, stabilnosti padina i ovodnjenosti sredine, ustanovljava se obaveza definisanja mera zaštite infra i suprastrukture u urbanističkim planovima za nivo zaštite sedmog stepena, uz izradu karte seizmičke mikrojejonizacije kao osnove za utvrđivanje posebnih mera zaštite od seizmičkog rizika.

Utvrđuju se sledeće smernice za urbanističko planiranje i izradu tehničke dokumentacije iz aspekta prihvatljivog seizmičkog rizika za naselja, industrijske i druge proizvodne kapacitete:

- 1) utvrđeni seizmički hazard biće korišćen kao jedan od kriterijuma za definisanje namene pojedinih zona i površina za izgradnju i stepena koncentracije fizičkih struktura u naseljima, delovima naselja i vannaseljskim kompleksima i lokacijama; i
- 2) primenjivaće se norme i kodeksi seizmootpornog projektovanja.

Mere zaštite od elementarnih nepogoda obuhvataju i:

- 1) uspostavljanje monitoringa elementarnih nepogoda i preduzetih mera zaštite od elementarnih nepogoda;
- 2) izradu odgovarajućih prognoza elementarnih nepogoda, koje će se koristiti za planiranje razvoja svih aktivnosti koje na direktan ili indirektan način zavise od geoloških, hidrometeoroloških i drugih uslova i pojava, kao i za informisanje i edukaciju javnosti i smanjenje šteta od prognoziranih elementarnih nepogoda;
- 3) u planiranju razmeštaja i organizovanju funkcionisanja zdravstvenih i sanitetskih službi predviđene se odgovarajuće mere prevencije, zaštite i zbrinjavanja stanovništva u uslovima neposredne bezbednosne opasnosti i nastanka elementarne nepogode;
- 5) sve važnije hidrotehničke i energetske objekte neophodno je graditi u skladu sa odgovarajućim studijama i ekspertizama za smanjenje rizika od lokacije i funkcije objekta, odnosno inovirati i dopuniti planove zaštitnih mera od elementarnih nepogoda i akcidentnih stanja za postojeće objekte;
- 6) s obzirom na to da je obim i verovatna učestalost katastrofalnih industrijskih nesreća najveća kod onih industrijskih i eksploatacionih objekata koji predstavljaju rizik za okruženje i kod normalnog rada postrojenja, odnosno gde su prisutni rizici od skladištenja, manipulacije i transporta lakozapaljivih, eksplozivnih i otrovnih materija, a

pre svega rizici od tehnološkog procesa i veličine kapaciteta, za najrizičnije objekte iz katastra zagađivača, neophodno je uraditi posebne analize uticaja sa aspekta rizika od elementarnih nepogoda na osnovu ocene najverovatnijih kritičnih faza za svaku primenjenu tehnologiju i kapaciteta rizika za uređaje i opremu.

1.7.6. Zaštita interesa za odbranu zemlje

Osnovni uslovi i zahtevi za prilagođavanje Prostornog plana grada Novi Pazar potrebama odbrane zemlje (Ministarstvo odbrane RS, Uslovi i zahtevi za prilagođavanje Prostornog plana grada Novi Pazar, pov.br. 1942-5 od 23.08.2010. godine) integrisani su u planska rešenja u vezi sa očuvanjem poljoprivrednog i šumskog zemljišta, mreže naselja sa malim naseljima pretežno razbijene morfološke strukture, povećanjem kvaliteta mreže puteva i razvojem ostalih infrastrukturnih sistema, kao i predviđenim merama zaštite životne sredine, prirodnih resursa i dobara. Prema podacima Ministarstva odbrane RS, na području Prostornog plana identifikovana su četiri **kompleksa posebne namene** različitog statusa (Referalna karta 1. Prostornog plana):

- 1) dva kompleksa posebne namene od značaja za funkcionisanje sistema odbrane zemlje sa zaštitnim zonama:
 - zonom zabranjene gradnje u kojoj je zabranjena bilo kakva gradnja;
 - zonom kontrolisane gradnje u kojoj je za izgradnju svih objekata obavezna prethodna saglasnost Ministarstva odbrane;

- 2) dva kompleksa koji nisu neophodni za funkcionisanje sistema odbrane zemlje i koji se mogu prenameniti za drugu namenu na osnovu odgovarajućeg urbanističkog plana, po prethodno pribavljenoj saglasnosti i mišljenju Ministarstva odbrane RS i regulisanju svojinskih odnosa u skladu sa odredbama Zakona o sredstvima u svojini Republike Srbije.

Deo teritorije grada Novi Pazar obuhvaćen Kopnenom zonom bezbednosti (KZB), širine 5.0 km od administrativne granice sa Kosovom i Metohijom (*Referalna karta 1. Prostornog plana*) ima tretman prostora od posebnog značaja za odbranu zemlje: KZB je zona kontrolisane gradnje u kojoj se pre pristupanja izradi planskog dokumenta hijerarhijski nižeg nivoa i izradi tehničke dokumentacije za infrastrukturne i privredne objekte obavezno pribavlja mišljenje Ministarstva odbrane RS.

2. PROPOZICIJE PROSTORNOG RAZVOJA GRADA NOVI PAZAR

2.1. PRAVILA UREĐENJA I GRAĐENJA

Pravila uređenja i građenja utvrđena Prostornim planom (dalje: pravila) su usmeravajuća za izradu i donošenje urbanističkog plana predviđenog u delu 2.3.1.1. Prostornog plana, izuzev za generalni urbanistički plan i planove generalne regulacije za urbani centar Novi Pazar.

Pravila su obavezujuća za izdavanje lokacijske dozvole na delu područja Prostornog plana obuhvaćenog šematskim prikazima uređenja naselja i u zoni direktne primene Prostornog plana.

2.1.1. Pravila uređenja i građenja za zone sa posebnim režimom zaštite

2.1.1.1. Zone zaštite izvorišta vodosnabdevanja i vodotoka

U slivu izvorišta reke Raške i rasutih vrela utvrđuju se sledeći **režimi zaštite i pravila uređenja i izgradnje prostora** u skladu sa Pravilnikom o određivanju i održavanju zona sanitarne zaštite izvorišta vodosnabdevanja („Službeni glasnik RS”, broj 92/2008) za:

- 1) zonu neposredne sanitarne zaštite (zona I) Vrela Raške i rasutih izvora – zabranjena je izgradnja objekata, korišćenja prostora i odvijanja aktivnosti koje nisu u funkciji vodoprivrede;

- 2) užu zonu sanitarne zaštite izvorišta (zona II), to jest za pojas širine 500 m oko vrela – zabranjena je izgradnja novih objekata koji nisu u funkciji vodoprivrede. Duž postojećih i planiranih puteva obavezna je izgradnja infrastrukture (betonske rigole) za prikupljanje atmosferskih voda sa separatorima naftnih derivata, od strane JP „Putevi Srbije” za državne puteve ili gradske uprave za opštinske puteve. Za potrebe turističko-rekreativnog korišćenja prostora, dozvoljava se uređenje prostora za pešačke i biciklističke staze i sl. U ovoj zoni zabranjena je upotreba agrohemikalija, tečnog i čvrstog stajnjaka. Stambeni i ekonomski objekti poljoprivrednih domaćinstava izgrađeni u zoni II mogu da se zadrže, odnosno legalizuju, pod uslovom da za ove objekte opštinska uprava realizuje sanitarno bezbedno prikupljanje i prečišćavanje svih otpadnih voda. Ostali postojeći objekti sa dozvolama u ovoj zoni dobijenim do donošenja ovog prostornog plana zadržavaju se pod uslovom da imaju obezbeđeno sanitarno bezbedno prikupljanje i prečišćavanje svih otpadnih voda i druge uslove u skladu sa zakonom. Ukoliko navedeno nemaju, ovi objekti se mogu zadržati pod uslovom da vlasnici obezbede sanitarno bezbedno prikupljanje i prečišćavanje svih otpadnih voda o svom trošku;
- 3) širu zonu zaštite izvorišta (zona III) – kontrolisana je izgradnja i korišćenje prostora, pod uslovom sanitarnog

bezbednog prikupljanja i prečišćavanja otpadnih voda. U ovoj zoni zabranjeno je nekontrolisano deponovanje komunalnog i drugog otpada, lociranje i uređenje deponija čvrstog otpada, deponovanje, skladištenje i transport opasnih materija i materija koje se ne smeju direktno ili indirektno unositi u vode. Nije dozvoljeno građenje proizvodnih pogona i drugih objekata, kao ni obavljanje rudarskih i drugih radova čije otpadne vode sadrže zagađujuće materije ili na bilo koji način ugrožavaju kvalitet i režim voda. Na tom prostoru se mogu graditi, dograditi, rekonstruisati i zadržati postojeći objekti (stambeni, verski, javnih službi, turistički, tercijarnih delatnosti i objekata poljoprivrednih domaćinstava) pod uslovom sanitarnog bezbednog prikupljanja i prečišćavanja otpadnih voda, tj. uređenja nepropusnih septičkih jama i organizovanjem službe koja će se starati o njihovom pražnjenju (po principu obaveznosti, bez zahteva korisnika) i odvoženju van sliva.

Ovaj režim zaštite uspostavljen je Prostornim planom opštine Tutin (2009) za deo šire zone zaštite izvorišta reke Raške na teritoriji opštine Tutin.

U slivu postojeće akumulacije „Gazivode” na Ibru, u sklopu Ibarskog rečnog podsistema u okviru Regionalnog zapadnomoravskog sistema za korišćenje i zaštitu voda i uređenje vodnih režima, utvrđuje se **režim** zaštite koji odgovara široj zoni zaštite izvorišta (zona III) za koji se primenjuju pravila izgradnje i

uređenja prostora utvrđena u prethodnom stavu za tu vrstu zone.

U slivovima izvorišta vodosnabdevanja u sklopu Ibarskog podsistema u okviru Zapadnomoravsko-rzavskog regionalnog sistema za obezbeđenje vode najvišeg kvaliteta – **planiranih akumulacija „Vučiniće” i „Bele Vode” na Ljudskoj reci** utvrđuju se sledeći **režimi rezervisanja i pravila** izgradnje i uređenja prostora do njegovog privođenja planiranoj nameni:

- 1) režim selektivne i kontrolisane izgradnje i korišćenja prostora za zonu potapanja planiranih akumulacija na Ljudskoj reci na potezu uzvodno od zaseoka ćurići (katastarska opština Sitniće) ispod kote maksimalnog uspora 675 m n.v. (akumulacija „Vučiniće”) i na potezu uzvodno od suženja doline u zoni ušća Muhovske reke u Ljudsku reku ispod kote maksimalnog uspora 890 m n.v. (akumulacija „Bele Vode”), kao i za neposrednu i užu zonu sanitarne zaštite izvorišta kojim se:
 - zabranjuje izgradnja novih javnih puteva, objekata industrije i MSP, poljoprivrednih objekata (izuzev ekonomskih objekata za sopstvene potrebe poljoprivrednih domaćinstava), turističkih objekata (sa više od šest ležaja) i kuća za odmor;
 - omogućava modernizacija svih postojećih objekata; zamena, rekonstrukcija i/ili dogradnja stambenih, stambeno-poslovnih i poslovnih objekata domicilnog stanovništva do 25% postojeće bruto razvijene površine

objekta, kao i izgradnja i dogradnja ekonomskih objekata za sopstvene potrebe poljoprivrednih domaćinstava, pod uslovom obezbeđenja sanitarno bezbednog prikupljanja i prečišćavanja otpadnih voda; i

- 2) režim kontrolisane izgradnje i korišćenja šire zone zaštite izvorišta, tj. slivnog područja Ljudske reke – kojim se zabranjuje izgradnja svih objekata i izvođenje radova koji u svom tehnološkom procesu koriste ili emituju opasne materije,⁴ derivate nafte i druge supstance koje mogu da dovedu do zagađivanja vode.

U slivu planirane akumulacije „Barkovo” na Jošanici, u sklopu Ibarskog rečnog podsistema u okviru Regionalnog zapadnomoravskog sistema za korišćenje i zaštitu voda i uređenje vodnih režima, utvrđuje se **režim** selektivne i kontrolisane izgradnje i uređenja prostora do njegovog privođenja planiranoj nameni za:

- zonu potapanja planirane akumulacije na Jošanici na potezu uzvodno od sela Barkovo ispod kote maksimalnog uspora 695 m n.v.; i

užu zonu zaštite akumulacije, za koji se primenjuju pravila izgradnje i uređenja prostora utvrđena u prethodnom stavu za istu vrstu zona.

Uspostavljaju se obostrani pojasi zaštite dovodnog cevovoda od izvorišta Vrela Raške do postrojenja za prečišćavanje vode za piće u Novom

⁴ Pravilnik o načinu postupawa sa otpacima koji imaju svojstva opasnih materija, Službeni glasnik RS, broj 12/95).

Pazaru širine po 2,5 m od spoljne ivice cevi sa režimom zabrane izgradnje objekata, odvijanja i razvoja aktivnosti koje mogu da zagade zemljište i/ili ugroze bezbednost i održavanje cevovoda.

Zaštita vodnog zemljišta (VZ) sprovodi se na način koji je definisan Prostornim planom Republike Srbije i Zakonom o vodama. Zona VZ duž reka zahvata površinu koju obuhvata uspor od tzv. stogodišnje velike vode, uvećanu za pojase duž obe obale širine po 20÷50 m, zavisno od položaja objekata i zaštitnih sistema. Za neregulisane vodotoke se do završetka kartiranja svih zona koje se plave velikim vodama verovatnoće do 1% uspostavlja vodno zemljište na pojasu širine 10 m duž obala vodotoka. Za VZ duž vodotoka utvrđuju se sledeća pravila uređenja i izgradnje prostora:

- 1) zabranjena je gradnja bilo kakvih stalnih objekata i legalizacija postojećih objekata, osim hidrotehničkih objekata, ali se može koristiti za poljoprivrednu proizvodnju, plantažne zasade (šume, voćnjaci, vinogradi) i sportsko-rekreativne otvorene površine;
- 2) ne dozvoljava se podužno vođenje saobraćajnih i infrastrukturnih sistema; u slučaju da je neophodna izgradnja pojedinih deonica infrastrukturnih sistema sa podužnim položajem trase ista se uslovljava izvođenjem linijskih odbrambenih sistema za zaštitu od poplavnih voda verovatnoće 0,5%;

- 3) na prelasku plavnih zona objekti linijskih i komunalnih infrastrukturnih sistema (saobraćajnice, objekti za prenos energije, cevovodi) moraju se visinski izdići i dispoziciono tako rešiti da budu zaštićeni od poplavnih voda verovatnoće 0,5% (tzv. dvestogodišnja velika voda);
- 4) regulaciju reka u zoni naselja pored funkcionalnih kriterijuma treba primeriti i urbanim, estetskim i drugim uslovima, koji omogućavaju skladno povezivanje naselja sa akvatorijom; duž obala reka se mora ostaviti slobodan prostor od najmanje 7 m širine;
- 5) zbog fenomena stvaranja eroziona jame u koritu pri prolasku povodnja, svi stubovi na mostovima i drugim građevinama, krilni i potporni zidovi duž puteva u rekama moraju da budu fundirani na stenskoj masi, ispod rečnog nanosa; i
- 6) eksploatacija građevinskog materijala iz vodotoka dozvoljena je samo uz odgovarajuću projektnu dokumentaciju kojom se projekat eksploatacije potpuno usaglašava sa projektima regulacije reka na širim potezima, i uz obavljanje striktnog nadzora po principima kao da se izvode radovi na regulaciji reke.

2.1.1.2. Zone zaštite prirodnih dobara

Uređenje i izgradnja na prostoru dela Parka prirode Golija na teritoriji grada Novi Pazar (u zoni zaštite III stepena) sprovodiće se u skladu s odredbama i pravilima utvrđenim Prostornim planom područja posebne namene Parka prirode Golija.

Uređenje i izgradnja na predviđenom za zaštitu prostoru Predela izuzetnih odluka Ras-Sopoćani (sa zonama zaštite I – III stepena) sprovodiće se u skladu s odredbama i pravilima Prostornog plana područja posebne namene prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima.

2.1.1.3. Zone zaštite nepokretnih kulturnih dobara

Uređenje i izgradnja prostora u zonama I, II i III stepena zaštite za područje posebne namene svetske kulturne baštine Sopoćani-Stari Ras i za područje posebne namene svetske kulturne baštine Đurđevi Stupovi-Petrova crkva utvrđuju se Prostornim planom područja posebne namene prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima.

Utvrđivanje zaštićene okoline za **ostala** kategorisana i **nepokretna kulturna dobra** kojima će biti utvrđen status i kategorizacija, odrediće se ustanovljavanjem sledećih zona sa različitim režimima zaštite i pravilima uređenja i izgradnje prostora, i to:

- 1) zona I stepena zaštite, to jest zona zaštićene okoline nepokretnog kulturnog dobra koja uživa isti status zaštite kao dobro, sa režimom strogo kontrolisane izgradnje i uređenja prostora kojim je:
 - zabranjena izgradnja objekata koji nisu u funkciji zaštite i prezentacije kulturnog dobra;
 - dozvoljeno korišćenje, održavanje i, eventualno, rekonstrukcija objekata u okviru postojećih gabarita i uz saglasnost nadležnog zavoda za zaštitu spomenika kulture;
 - prostor se uređuje, oprema komunalnom infrastrukturom i odgovarajućim mobilijarom u skladu sa zahtevima zaštite i prezentacije nepokretnog kulturnog dobra; i
 - dozvoljen dosadašnji način korišćenja poljoprivrednog zemljišta i radovi na uređenju šuma koji nisu u koliziji sa zaštitom i prezentacijom nepokretnog kulturnog dobra i očuvanjem predeonog lika zaštićenog prostora;
- 2) zona II stepena zaštite čini prostornu celinu sa I zonom zaštite u okviru predeonog lika bliže percepcije (do najbližih vizuelnih prepreka u okruženju), koju štiti od negativnih uticaja okruženja i omogućava prezentaciju nepokretnog kulturnog dobra, ima režim ograničene i strogo kontrolisane izgradnje i uređenja prostora kojim je:

- dozvoljena rekonstrukcija i održavanje postojećih, izuzetno i izgradnja novih stambenih i pomoćnih objekata za poljoprivrednu proizvodnju stalnih stanovnika naselja i to isključivo na postojećim kućistima, u skladu sa uslovima nadležnog zavoda za zaštitu spomenika kulture i odgovarajućim urbanističkim planom;
 - dozvoljen saobraćajni pristup i organizovanje punkta za prihvrat posetilaca i službenih lica, sa pratećim sadržajima za prezentaciju nepokretnog kulturnog dobra i uređenim stazama za pešačko kretanje posetilaca; i
 - omogućeno formiranje etnoparka s postojećim (zaštita in situ), prenetim i/ili replikama objekata narodnog graditeljstva;
- 3) zona III stepena zaštite, to jest šira zona zaštite, koja obuhvata prostor ambijentalne i/ili predeone celine u kojoj se nepokretno kulturno dobro nalazi, ima režim selektivne i kontrolisane izgradnje i uređenja prostora kojim je dozvoljen:
- razvoj aktivnosti komplementarnih zaštiti nepokretnog kulturnog dobra;
 - promena namene i načina korišćenja poljoprivrednog i šumskog zemljišta ukoliko se ne remeti očuvanje predeonog lika;

- izgradnja pristupnih i rehabilitacija i rekonstrukcija postojećih puteva i saobraćajnica u naselju, kao i uređenje različitih vrsta staza za kretanje posetilaca, izletnika i turista (izletničke, panoramske, planinarske, mauntinbajk i druge staze) sa vidikovcima;
- izgradnja turističkih, sportsko-rekreativnih, stambenih, poljoprivrednih i drugih objekata u funkciji razvoja kulturološkog i ruralnog turizma i obnove postojećih naselja na osnovu odgovarajućeg urbanističkog plana.

Ni u jednoj od navedenih zona nije dozvoljena površinska eksploatacija mineralnih sirovina.

2.1.1.4. Zaštitni pojasevi u koridorima infrastrukturnih sistema

2.1.1.4.1. širina pojaseva regulacije

Pojas regulacije jeste putno zemljište i zemljišni pojas drugih objekata infrastrukturnih sistema.

Prostornim planom utvrđuje se orijentaciona širina pojasa regulacije za:

1) javne puteve

- državni put I reda širine oko 25.0 m (minimalna širina kolovoza je 7,70 m bez izdignutih ivičnjaka, odnosno 7,0 m sa izdignutim ivičnjacima);

- državni put II reda širine oko 20.0 m (minimalna širina kolovoza je 7,10 m bez izdignutih ivičnjaka, odnosno 6,50 m sa izdignutim ivičnjacima);
- lokalni javni put širine oko 15.0 m; i

2) železničku prugu

- jednokolosečnu prugu širine oko 16.0 m.

Utvrdjuju se sledeća pravila uređenja pojasa regulacije javnog državnog puta I/II reda i lokalnog javnog puta:

- 1) u izgrađenom prostoru naselja van kolovoza javnog puta izvodi se: autobusko stajalište najmanje širine 3.0 m (na propisanoj udaljenosti od raskrsnica), obostrani trotoari s ivičnjacima najmanje širine od po 1.5 m, a samo izuzetno jednostrani trotoar širine dva i više metara, prikupljanje i kanalisanje atmosferskih voda s kolovoza; dok se van izgrađenog prostora naselja izvode obostrane bankine širine po 1.5 m s tvrdim zastorom;
- 2) u skladu s lokalnim uslovima i potrebama u saobraćajnom profilu javnog puta smešta se biciklistička staza širine 1.0 m za jednosmeran ili 2.0 m za dvosmeran saobraćaj sa zaštitnom trakom minimalne širine 1.5 m; ili se u slobodnom profilu saobraćajnice smešta biciklistička staza širine 1.5 m za jednosmeran ili 2.5 m za dvosmeran saobraćaj;

- 3) saobraćajni priključci na državni put utvrđuju se na osnovu uslova i saglasnosti upravljača državnim putevima, preko rekonstruisanih postojećih saobraćajnih priključaka lokalnih javnih puteva (upravno na državni put), preko servisne saobraćajnice ili naseljske mreže saobraćajnica, na minimalnom rastojanju 800-1200 m na državnim putu I reda, odnosno 400-600 m na državnom putu II reda; ili se predmetna deonica državnog puta u izgrađenom prostoru naselja predlaže za javni put u naselju na osnovu ovog plana ili odgovarajućeg urbanističkog plana;
- 4) minimalni radijus krivine priključaka iz prethodne tačke je 10.0–12.0 m;
- 5) u skladu s lokalnim uslovima i potrebama u izgrađenom prostoru naselja između trotoara i granice pojasa regulacije podiže se drvored, tako da ne ometa preglednost javnog puta i ne ugrožava bezbednost saobraćaja.

2.1.1.4.2. Vrste i širine zaštitnih pojaseva

Širina zaštitnih pojaseva trasa i objekata u koridorima (linijskih i komunalnih) infrastrukturnih sistema utvrđena je na osnovu odredbi zakona i propisa donetih na osnovu zakona⁵ i primenom sledećih kriterijuma:

⁵ Zakon o železnici, Službeni glasnik RS, broj 18/2005; Zakon o javnim putevima, Službeni glasnik RS, broj 101/2005; Pravilnik o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1 kV do 400 kV, Službeni list SFRJ, broj 65/88.

1) utvrđivanja bezbedonosnog rastojanja od trase i objekata infrastrukturnog sistema radi zaštite okruženja od negativnih uticaja na životnu sredinu, u prvom redu od buke, aerozagađenja i akcidenata; i

2) obezbeđenje zaštite osnovnih funkcija u eksploataciji trase i objekata infrastrukturnog sistema od negativnih uticaja iz okruženja, u prvom redu od neplanske izgradnje, nekontrolisanog odlaganja otpada i drugih aktivnosti koje mogu da ugroze bezbednost, funkcionisanje i održavanje infrastrukturnog sistema.

Ustanovljavaju se sledeći obostrani zaštitni pojasevi trasa i objekata postojećih i planiranih infrastrukturnih sistema na području Prostornog plana:

1) neposredni pojas zaštite – prostor zaštitnog pojasa od:

- ivice pojasa regulacije puta širine 20.0 m za državni put I reda, 10.0 m za državni put II reda, 5.0 m za javni lokalni i nekategorisan put;
- ose železničkog koloseka širine 25.0 m;
- ose dalekovoda od 110 kV i 35 kV širine 15.0 m i nižeg napona širine 6.0 m; i
- ose optičkog kabla širine jedan metar;

3) širi pojas zaštite – prostor kontrolisane izgradnje od granice neposrednog pojasa zaštite / zaštitnog pojasa:

- širine 20.0 m za državni put I reda, 10.0 m za državni put II reda i 5.0 m za javni lokalni; i

- širine 175 m za železničku prugu;

4) pojasevi zaštite životne sredine od uticaja infrastrukturnog sistema:

- pojas I stepena zagađenja – sa veoma velikim ekološkim opterećenjem životne sredine, zbog emisija aerozagađenja, povećane buke i zagađivanja zemljišta, poklapa se sa neposrednim pojasevima zaštite infrastrukturnih sistema;

- pojas II stepena zagađenja – sa velikim ekološkim opterećenjem životne sredine zbog povećane buke i zagađivanja zemljišta poklapa se sa širim pojasevima zaštite javnih puteva.

Širina zaštitnih pojaseva javnih puteva usklađivaće se sa njihovom kategorizacijom u državne i lokalne puteve.

Širina zaštitnih pojaseva infrastrukturnih sistema je obavezna do njihovog redefinisavanja izradom odgovarajućeg urbanističkog plana.

2.1.1.4.3. Režimi zaštite s pravilima izgradnje i uređenja zaštitnih pojaseva

Režimi zaštite s pravilima izgradnje i uređenja prostora za zaštitne pojaseve u koridorima infrastrukturnih sistema na području generalnog urbanističkog plana i planova generalne regulacije za urbani centar Novi Pazar utvrđuju se tim urbanističkim planovima.

Utvrdjuju se sledeći režimi zaštite s pravilima izgradnje i uređenja prostora za zaštitne pojaseve u koridorima infrastrukturnih sistema na području grada:

Neposredni pojas zaštite

U neposrednom pojasu zaštite trase i objekata postojećih i planiranih infrastrukturnih sistema – državnih i lokalnih javnih puteva, kao i nekategorisanih puteva koji povezuju izgrađene celine u ataru istog i susednih naselja ili čine saobraćajnu mrežu naselja, zatim dalekovoda i optičkih kablova, uspostavlja se režim ograničene i strogo kontrolisane izgradnje i uređenja prostora.

Utvrdjuju se sledeća osnovna pravila uređenja i izgradnje neposrednog pojasa zaštite:

- 1) zabranjuje se izgradnja objekata koji nisu u funkciji infrastrukturnog sistema koji se štiti, tj. legalizacija, rekonstrukcija i dogradnja postojećih objekata i izgradnja novih privrednih, stambenih i drugih objekata;

- 2) dozvoljava se izgradnja funkcionalnih i pratećih sadržaja, objekata, postrojenja i uređaja u funkciji infrastrukturnog sistema;
- 3) mogu se postavljati planirane paralelno vođene trase ostalih infrastrukturnih sistema, objekata i postrojenja na minimalnom međusobnom rastojanju na osnovu zakona i propisa donetih na osnovu zakona, a pod uslovima i na način koji utvrdi nadležno javno preduzeće, odnosno upravljač javnog infrastrukturnog sistema; i
- 4) izvode se potrebni radovi i sprovede mere zaštite okruženja od negativnih uticaja infrastrukturnog sistema na životnu sredinu (drvoredi na deonici puta u naselju, zaštitno zelenilo, zaštitne barijere od buke, kanisanje i prečišćavanje atmosferskih voda s kolovoza puta, kanisanje oborinskih voda u depresijama pored infrastrukturnog sistema i dr.); kao i potrebne mere zaštite infrastrukturnog sistema (npr. puta – snegobrani, vetrobrani i dr.) na udaljenju koje se utvrđuje prema uslovima bezbednog funkcionisanja i održavanja infrastrukturnog sistema.

Utvrdjuju se sledeća posebna pravila uređenja i izgradnje neposrednog pojasa zaštite za:

- 1) javne puteve
 - legalizacija i rekonstrukcija postojećih objekata u izgrađenom prostoru naselja pored puta može se odobriti samo izuzetno na osnovu odgovarajuće tehničke

- dokumentacije za dogradnju, rekonstrukciju i/ili rehabilitaciju postojećeg puta, odnosno tehničke dokumentacije za izgradnju nove deonice puta, na osnovu šematskog prikaza uređenja naselja ili na osnovu odgovarajućeg urbanističkog plana;
- 2) energetske i telekomunikacione sisteme
- zabranjuje se sađenje biljaka čiji koren ima dubinu veću od jednog metra u pojasu zaštite optičkog kabla; i
 - u načelu se ne dozvoljava sađenje drveća ispod dalekovoda, dok se postojeća stabla mogu zadržati ukoliko je zadovoljena sigurnosna udaljenost voda od minimum 3 m od bilo kog dela stabla.

Širi pojas zaštite

U širem pojasu zaštite trase i objekata postojećih i planiranih infrastrukturnih sistema – državnih i lokalnih javnih puteva, železničke pruge, dalekovoda i optičkih kablova uspostavlja se režim selektivne i kontrolisane izgradnje i uređenja prostora.

Utvrđuju se sledeća osnovna pravila uređenja i izgradnje šireg pojasa zaštite:

- 2) dozvoljava se izgradnja objekata, tj. legalizacija, rekonstrukcija i dogradnja postojećih i izgradnja novih objekata na osnovu šematskog prikaza uređenja naselja ili na osnovu odgovarajućeg urbanističkog plana, s tim da je za povećanje gustine naseljenosti, stepena izgrađenosti i zauzetosti površina, u prvom redu za

izgradnju stambenih i objekata javne namene, preduslov preduzimanje mera zaštite na osnovu procene uticaja i rizika od infrastrukturnog sistema na životnu sredinu;

- 3) svi planirani paralelno vođeni infrastrukturni sistemi koji nisu postavljeni u neposrednom pojasu zaštite smeštaju se u širem pojasu zaštite na minimalnom međusobnom rastojanju na osnovu zakona i propisa donetih na osnovu zakona;
- 4) izvode se potrebni radovi i sprovede mere zaštite okruženja od negativnih uticaja infrastrukturnog sistema na životnu sredinu (zaštitno zelenilo, zaštitne barijere od buke, kanalisanje oborinskih voda u depresijama pored infrastrukturnog sistema i dr.), kao i potrebne mere zaštite infrastrukturnog sistema koje nisu realizovane u neposrednom pojasu zaštite.

Utvrđuje se sledeće posebno pravilo uređenja i izgradnje šireg pojasa zaštite za javne puteve:

- 1) zabranjeno je otvaranje rudnika, kamenoloma, deponija otpada i postrojenja koja su izvori zagađivanja životne sredine; i
- 2) u širim zaštitnim pojasevima između puta i drugog infrastrukturnog sistema zabranjuje se izgradnja objekata koji nisu u funkciji tih infrastrukturnih sistema, tj. zabranjuje se legalizacija, rekonstrukcija i dogradnja postojećih i izgradnja novih privrednih, stambenih i ostalih objekata.

2.1.2. Pravila uređenja i građenja javnih površina za naseljsku mrežu saobraćajnica

Na građevinskom području naselja razvija se naseljska mreža saobraćajnica koja se, u skladu sa funkcijama i razvojnim potrebama naselja, segregira po sledećim kategorijama: sabirne ulice, stambene ulice i kolskopešačke ulice.

Širina regulacije za sabirne ulice iznosi najmanje 9 m (1.5+6+1.5), a za stambene ulice najmanje 7 m (1+5+1). Nivelacija, primenjeni radijusi krivina i padovi se usaglašavaju sa standardima i propisima za ovu vrstu saobraćajnica. Maksimalni podužni nagib za sve ulice iznosi 12%. Minimalna širina trotoara je jedan metar. Odvodnjavanje se rešava gravitacionim oticanjem površinskih voda (podužnim i poprečnim padom saobraćajnica).

Naseljske saobraćajnice i druge javne površine moraju biti pristupačne osobama sa invaliditetom i otežanim kretanjem.

2.1.3. Pravila uređenja i građenja objekata javne namene

U delu 1.3.3. ovog Prostornog plana predviđena je izgradnja objekata predškolskih ustanova (u Novom Pazaru i Belim Vodama), izgradnja novih (u Novom Pazaru) i rekonstrukcija postojećih objekata osnovnog obrazovanja na ruralnom području grada.

Za obezbeđenje prostora za javne namene u domenu predškolskog vaspitanja i obrazovanja primeniće se sledeći standardi u planiranju kapaciteta:

Obuhvat dece	Bruto razvijena građevinska površina	Površ. Slobodnog prostora
Minimum 30% dece uzrasta 1–5,5 godina za jasleni i vrtički program	6,5-7,5 m ² /detetu	15-25 m ² /detet u (min 100 m ²)
100% dece uzrasta 5,5–6,5 godina za pripremne grupe za osnovnu školu		

Osnovna pravila, kriterijumi i normativi koje treba da ispune postojeći i planirani objekti i građevinske parcele dečjih ustanova jesu: (a) dostupnost lokacije ili specijalizovanog prevoza korisnicima treba uskladiti sa zakonom utvrđenim uslovima i normativom; (b) pešački put deteta od mesta stanovanja do predškolske ustanove ne sme biti prekidan saobraćajnicama s velikim intenzitetom prometa; (c) ukoliko se dečije ustanove grade ili smeštaju u delu objekata druge namene (pretežno stambenih i stambeno-poslovnih), tada se obavezno osigurava zaseban prostor na građevinskoj parceli od najmanje 5 m² po detetu za boravak i igru dece na otvorenom; i (d) odgovarajući nivo infrastrukturne opremljenosti građevinske parcele i objekta predškolske ustanove podrazumeva: elektroenergetsku i telefonsku mrežu, javni vodovod ili higijenski ispravno lokalno izvoriste vode, kanalizacionu

mrežu ili propisno izgrađenu septičku jamu; najmanje jedan toalet na 15 korisnika; grejanje i mehaničko provetravanje ukoliko je prirodno provetravanje nedovoljno.

Za obezbeđenje prostora za javne namene u domenu osnovnog obrazovanja primeniće se sledeći standardi u planiranju kapaciteta:

Obuhvat dece	Bruto razvijena građevinska površina	Površina slobodnog prostora	Napomena
100% dece uzrasta 7–14 godina	6.0–8.0 m ² /učeniku	15–20 m ² /učenik u (min 100 m ²)	Za rad u jednoj smeni

Prilikom rekonstrukcije postojećih i izgradnje novih osnovnih škola odgovarajući nivo infrastrukturne opremljenosti građevinske parcele i objekta osnovne škole podrazumeva: elektroenergetsku i telefonsku mrežu, javni vodovod ili higijenski ispravno lokalno izвориšte vode, kanalizacionu mrežu ili propisno izgrađenu septičku jamu; najmanje jedan toalet na 15 korisnika (odvojeno za učenike i učenice); grejanje i mehaničko provetravanje ukoliko je prirodno provetravanje nedovoljno.

Pod pretpostavkom da se vrsta i broj škola (utvrđenih Uredbom o mreži srednjih škola u Republici) neće menjati do kraja planskog perioda, sledeći standardi će se primenjivati za rekonstrukciju i dogradnju postojećih srednjih škola: (a) 10 m²/učeniku neto površine objekta; (b) 20-25 m²/učeniku

otvorenog prostora; i (c) nedostajuće sportske dvorane i otvoreni sportski tereni srednjih škola dimenzionisaće se prema broju učenika i omogućiće se pristup i korišćenje građanima, sportskim udruženjima i drugim korisnicima.

Prostornim planom predviđena je na ruralnom području grada izgradnja novog objekta primarne zaštite (u Belim Vodama ili Muhovu), kao i rekonstrukcija postojećih objekata zdravstvenih stanica i ambulanti. Kod rekonstrukcije, dogradnje postojećih i izgradnje novih zdravstvenih objekata potreban prostor za obavljanje zdravstvene delatnosti dimenzioniše se prema normativima prostora koji je neophodan za rad izabranog doktora za pojedine zdravstvene usluge, i to minimum: (a) 120 m² za rad izabranog doktora za odrasle; (b) 130 m² za rad izabranog pedijatra; (c) 100 m² za rad izabranog ginekologa; i (d) 40 m² za rad izabranog stomatologa.

Predviđen je rekonstrukcija postojećih objekata domova kulture, mogućnost izgradnje novih objekata socijalne zaštite, a prema ukazanoj potrebi i izgradnja novih multifunkcionalnih objekata javne namene (kultura, obrazovanje, socijalna zaštita, sport i sl.) u mikrorazvojnim centrima na ruralnom području grada.

Objekti javne namene iz prethodnih stavova mogu da se grade u zonama sa pretežno stambenom i poslovnom namenom, kao i na postojećim i planiranim parcelama za javne namene utvrđenim šematskim prikazima uređenja naselja.

Za izgradnju svih novih, dogradnju i rekonstrukciju postojećih objekata javne namene iz prvog stava 2.1.3. obavezna je izrada urbanističkog projekta. U slučaju fazne izgradnje urbanistički projekat se radi za celinu kompleksa sa jasno naznačenim fazama izgradnje koje se mogu realizovati na način da svaka faza može da funkcioniše samostalno i kao deo celine.

Osnovna opšta pravila uređenja i građenja za objekte javne namene u oblasti predškolskog vaspitanja i obrazovanja, obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite i kulture jesu:

- 1) minimalna površina parcele za objekat javne namene je 4.0 ara;
- 2) tip objekta zavisi od njegove funkcije i uslova na lokaciji, ali je pretežno slobodnostojeći objekat na parceli;
- 3) maksimalni indeks zauzetosti je 30%;
- 4) maksimalni indeks izgrađenosti je 1.0;
- 5) postojeći objekti zadržavaju postojeću građevinsku liniju, a za nove objekte minimalno rastojanje građevinske od regulacione linije iznosi 5.0 m;
- 6) najmanja udaljenost objekata javne namene od objekata na susednim parcelama iznosi pola visine susednog objekta, ali ne manje od 5.0 m;
- 7) rastojanje osnovnog gabarita objekta od granice susedne parcele iznosi na delu bočnog dvorišta pretežno severne orijentacije minimalno 3.5 m, odnosno na delu bočnog dvorišta pretežno južne orijentacije minimalno 4.0 m;

8) maksimalna visina objekta je 12.0 m (od kote prizemlja do slemena);

9) u granicama sopstvene građevinske parcele obezbeđuje se parkiranje i garažiranje vozila, izvan površine javnog puta.

Sportska igrališta (tereni za sve vrste sportskih i rekreativnih aktivnosti na otvorenom) sa pratećim sadržajima (tribina, sanitarni čvorovi, svlačionice, klubske prostorije) mogu se graditi u mikrorazvojnim centrima i na parceli objekta osnovnog obrazovanja. Na postojećoj građevinskoj parceli, odnosno odgovarajućoj katastarskoj parceli može se dozvoliti izgradnja sportskog igrališta na osnovu ovog Prostornog plana. Za izgradnju novih, rekonstrukciju i dogradnju ostalih objekata sporta i rekreacije obavezna je izrada odgovarajućeg urbanističkog plana.

Svi objekti javne namene moraju biti pristupačni osobama sa invaliditetom i otežanim kretanjem.

2.1.4. Pravila uređenja i građenja objekata stambene i poslovne namene

Za izgradnju, rekonstrukciju i dogradnju objekata stambene i poslovne namene na području Parka prirode Golija primenjuju se opšta pravila utvrđena Prostornim planom područja Parka prirode Golija; i pravila utvrđena ovim Prostornog plana koja nisu u suprotnosti sa opštim pravilima Prostornog plana područja Parka prirode Golija.

Za izgradnju, rekonstrukciju i dogradnju objekata stambene i poslovne namene na području kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima primenjuju se pravila izgradnje i uređenja utvrđena Prostornim planom područja posebne namene prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima za tim planom utvrđena dva područja posebne namene svetske kulturne baštine – Sopoćani-Stari Ras i đurđevi Stupovi-Petrova crkva, a na preostalom području kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima pravila utvrđena ovim Prostornim planom.

Pravila uređenja i građenja odnose se na formiranje građevinskih parcela i izgradnju novih objekata,

dogradnju i rekonstrukciju postojećih objekata stambene, stambeno-poslovne i poslovne namene. Objekti poslovne namene su kompatibilni sa stanovanjem i mogu se graditi u zonama pretežno stambene namene. Poslovne namene su namene koje nemaju negativnog uticaja na životnu sredinu, kao što su: pružanje intelektualnih usluga, tehnički i drugi servisi, trgovina, ugostiteljstvo, tradicionalni zanati i slične poslovne namene.

Pravila parcelacije i izgradnje, indeks zauzetosti, indeks izgrađenosti i visinska regulacija važe za svaku pojedinačnu građevinsku parcelu.

2.1.4.1. Veličina i oblik parcele

Oblik i veličina parcele za postojeće izgrađene objekte, nove objekte i objekte za dogradnju ili rekonstrukciju određuje se tako da se na njima mogu izgraditi objekti u skladu sa pravilima parcelacije i izgradnje. Dozvoljava se formiranje nove građevinske parcele spajanjem delova dve ili više katastarskih parcela bez ograničenja (površine) veličine parcele. Dozvoljava se deoba katastarskih parcela do utvrđenog minimuma za formiranje novih građevinskih parcela.

Tabela 17. Veličina građevinske parcele

	Namena i tipologija izgradnje	Minimalna površina parcele	Optimalna površina parcele
1.	Stanovanje – nepoljoprivredno domaćinstvo	5.0 a	10.0 a
1.1	Postojeće stanovanje – nepoljoprivredno domaćinstvo	postojeća	10.0 a
2.	Stanovanje – mešovito domaćinstvo	6.0 a	15.0 a
2.1	Postojeće stanovanje – mešovito domaćinstvo	postojeća	15.0 a
3.	Stanovanje – poljoprivredno domaćinstvo	8.0 a	20.0 a
3.1	Postojeće stanovanje – poljoprivredno domaćinstvo	postojeća	20.0 a
4.	Poslovna namena	8.0 a	20.0 a
4.1	Stambeno-poslovna namena (70%:30%)	6.0 a	15.0 a

2.1.4.2. Indeks zauzetosti

Dozvoljena je izgradnja do indeksa zauzetosti datog u *tabeli 18*.

Tabela 18.

Maksimalan indeks zauzetosti građevinske parcele

	Namena i tipologija izgradnje	Maksimalni indeks zauzetosti
1.	Stanovanje – nepoljoprivredno domaćinstvo	30%
1.1	Postojeće stanovanje – nepoljoprivredno domaćinstvo	30% ili postojeći*
2.	Stanovanje – mešovito domaćinstvo	40%
2.1	Postojeće stanovanje – mešovito domaćinstvo	40% ili postojeći*
3.	Stanovanje – poljoprivredno domaćinstvo	50%
3.1	Postojeće stanovanje – poljoprivredno domaćinstvo	50% ili postojeći*
4.	Poslovna namena	80%
4.1	Stambeno-poslovna namena (70%:30%)	60%

* ukoliko je veća od planirane

2.1.4.3. Indeks izgrađenosti

Dozvoljena je izgradnja do indeksa izgrađenosti utvrđenog u *tabeli 19*.

Tabela 19.

Maksimalan indeks izgrađenosti parcele

	Namena i tipologija izgradnje	Maksimalni indeks izgrađenosti
1.	Stanovanje – nepoljoprivredno domaćinstvo	0.8
1.1	Postojeće stanovanje – nepoljoprivredno domaćinstvo	0.8 ili postojeći*
2.	Stanovanje – mešovito domaćinstvo	0.8
2.1	Postojeće stanovanje – mešovito domaćinstvo	0.8 ili postojeći*
3.	Stanovanje – poljoprivredno domaćinstvo	1.0
3.1	Postojeće stanovanje – poljoprivredno domaćinstvo	1.0 ili postojeći*
4.	Poslovna namena	1.0
4.1	Stambeno-poslovna namena (70%:30%)	1.0

* ukoliko je veća od planirane

2.1.4.4. Građevinska linija

Rastojanje građevinske linije od regulacione linije iznosi 5.0 m, osim na delu državnog puta I reda kada iznosi 20.0 m, odnosno II reda 10.0 m, osim ukoliko je predmetni put proglašen naseljskom saobraćajnicom od strane nadležnog organa.

Ukoliko se novi objekat gradi kao zamena za postojeći objekat, postavlja se u skladu sa planiranim građevinskim linijama, odnosno pravilima izgradnje ovog Prostornog plana.

Dozvoljeno je odstupanje od građevinske linije u sledećim slučajevima:

- kada je postojeći objekat već zatečen sa odstupanjem od građevinske linije;
- kada pozicija novog objekta nije u skladu sa već postojećim objektima, ili zaklanja vizure.

2.1.4.5. Regulaciona linija

Nije dozvoljeno građenje između regulacione i građevinske linije.

Sve objekte zatečene u pojasu između dve regulacione linije ili na površinama za javne namene gde ovim Prostornim planom nije dozvoljeno građenje (javne površine i javne zelene površine) prilikom realizacije plana, odnosno primenom pravila izgradnje iz ovog plana, porušiti u cilju zaštite javnog interesa.

2.1.4.6. Međusobna udaljenost objekata

Objekti na parcelama se postavljaju na propisanom rastojanju iz ovog Prostornog plana iz razloga protivpožarne zaštite, zaštite od obrušavanja snegova i atmosferskih voda, urbanističke i arhitektonske regulacije prostora.

Objekti na istoj parceli se postavljaju:

- na rastojanju od minimum 5.0 m od zida do zida za stambene namene, s tim da streha ne sme da prelazi 1.0 m;
- na rastojanju od minimum 6.0 m od zida do zida za stambeno-poslovne i poslovne namene, s tim da streha ne sme da prelazi 1.0 m;
- za postojeće objekte minimalno rastojanje može biti 4.0 m od zida do zida, s tim da streha ne sme da prelazi 1.0 m.

Najmanje dozvoljeno rastojanje osnovnog gabarita (bez ispada) objekta od granice građevinske parcele je za:

- objekte stambene namene – slobodnostojeće objekte na delu bočnog dvorišta severne orijentacije 1.5 m i na delu bočnog dvorišta južne orijentacije 2.5 m; dvojne objekte na bočnom delu dvorišta 4.0 m;
- objekte poslovne i stambeno-poslovne namene na bočnom delu dvorišta 5.0 m.

2.1.4.7. Visina objekata

Visina objekta se ovim prostornim planom utvrđuje u metrima (od kote prizemlja do kote slemena) i ne može da bude veća od 12.0 m za objekte stambene i stambeno-poslovne namene.

Visina objekta za poslovne namene ne može da bude veća od 16.0 m.

2.1.4.8. Energetska efikasnost objekata

U izgradnji svih novih i rekonstrukciji postojećih objekata poštovaće se principi energetske efikasnosti.

Energetska efikasnost svih objekata koji se grade, rekonstruišu, dograđuju, obnavljaju, adaptiraju i saniraju (stambene, javne, poslovne, turističke, sportsko-rekreativne, uslužne i druge namene, kulturna dobra i objekti u njihovoj zaštićenoj okolini i drugi objekti koji koriste energiju) utvrđivaće se u postupku energetske sertifikacije i posedovanjem energetskog pasoša u skladu sa Pravilnikom o energetske efikasnosti zgrada i Pravilnikom o uslovima, sadržini i načinu izdavanja sertifikata o energetske svojstvima zgrada („Službeni glasnik RS”, br. 61/11).

2.1.4.9. Spoljni izgled objekta

Spoljni izgled svih postojećih i novih objekata usaglašava se sa arhitekturom tradicionalnog narodnog graditeljstva na području grada. Posebni zahtevi gradnje su:

- postavljanje objekta u skladu sa morfologijom terena, koja ne remeti drastično postojeću nivelaciju;
- volumen i gabarit objekta prilagoditi uslovima okruženja, vodeći računa o očuvanju autentičnosti predela u kojem se objekat gradi;
- primenjeni materijali za obradu fasade moraju biti prirodni i mogu se primeniti: drvo, malterisana fasada i kamen;
- preporučuje se četvorovodan krov sa nagibom do 45%, a najmanji dozvoljeni ugao je 25 stepeni. Preporučuje se crep za krovni pokrivač. Naročito se preporučuje upotreba nadstrešnica u funkciji naglašavanja autohtone arhitekture. Ispadi streha treba da budu najmanje 1.00 m, zbog zaštite objekta od snegova;
- maksimalni erkeri i ispadi na objektima mogu da budu do 1.20 m, na visini od minimum 3.0 m od terena. Ukoliko je erker veći od ove dimenzije, usklađuje se prema građevinskoj liniji, odnosno granici parcele;
- zidovi podrumskih etaža, suterena ili podzida koji su vidni, obrađuju se oblogom od kamena. Nije dozvoljena upotreba betonskih zidova kao završne obloge;
- obavezna je toplotna izolacija novih i rekonstruisanih objekata po spoljnjem omotaču (fasada, pod i krov) i unutrašnje stepenište u spratnim objektima;
- svaka afirmacija stvaranja arhitektonske autentičnosti, bazirane na građevinskoj tradiciji podneblja je preporučljiva.

2.1.4.10. Ograde

Ograđivanje parcele je dozvoljeno. Visina ograda može biti sledeća:

- za parcelu stambene namene najviše do 1.6 m;
- za parcelu poslovne namene najviše do 2.0 m.

2.1.4.11. Pristup parceli

Pristup parceli se obavezno obezbeđuje na jedan od tri načina, prema mogućnostima na svakoj pojedinačnoj postojećoj i planiranoj parceli, i to:

- direktnim izlazom na naseljsku saobraćajnicu ili javni put; ili
- preko privatnih prilaza; ili
- putem ugovora o službenosti.

Pravo privatnih prilaza ili putem ugovora o službenosti (druga i treća alineja prethodnog stava) mogu se primenjivati i odnositi, po potrebi, na više parcela.

Kod formiranja novih parcela obavezno je formiranje direktnih izlaza na javni put. Minimalna širina pristupa za parcelu stambene namene iznosi 3.5 m, a za parcelu stambeno-poslovne i poslovne namene iznosi 5.0 m.

2.1.4.12. Ekonomski objekti poljoprivrednih i mešovityh domaćinstava

Ekonomski objekti poljoprivrednih i mešovityh domaćinstava su:

- stočne staje (živinarnici, svinjci, govedarnici, ovčarnici, kozarnici),

ispusti za stoku, jame za osoku, đubrišta, poljski klozeti i dr;

- uz stambeni objekat: letnja kuhinja, mlekara, sanitarni propusnik, magacini hrane za sopstvene potrebe i dr;
- pušnice, sušnice, koš, ambar, nadstrešnica za mašine i vozila, magacini hrane i objekti namenjeni ishrani stoke i dr.

Međusobno rastojanje stambenog objekta i stočne staje je 15.0 m.

Đubrište i poljski klozeti moraju biti udaljeni od stambenog objekta, bunara, odnosno izvora vode, najmanje 20.0 m, i to samo na nižoj koti.

Međusobna rastojanja ekonomskih objekata iz prvog stava 2.1.4.12. zavisi od organizacije ekonomskog dvorišta, s tim da se prljavi objekti mogu postavljati samo niz vetar u odnosu na čiste objekte.

Pozicija objekta iz prvog stava 2.1.4.12. u odnosu na građevinsku liniju utvrđuje se lokacijskom dozvolom na osnovu uvida u situacioni plan, i to primenom dozvoljenih rastojanja utvrđenih ovim pravilima.

Ako se ekonomski delovi susednih parcela neposredno graniče, rastojanje novih ekonomskih objekata od granice parcele ne može biti manje od 2.5 m.

Ako se ekonomski deo jedne parcele graniči sa stambenim delom susedne parcele, rastojanje novih ekonomskih objekata utvrđuje se primenom pravila iz drugog stava 2.1.4.12.

Na parceli sa nagibom terena od javnog puta (naniže), u slučaju nove izgradnje, stambeno dvorište se postavlja na najvišoj koti uz javni put na građevinskoj liniji. Najmanja širina pristupnog puta na parceli iznosi 3.00 m. Ekonomsko dvorište se postavlja iza stambenog dvorišta (naniže).

Na parceli sa nagibom terena od javnog puta (naviše), u slučaju nove izgradnje, stambeno dvorište se postavlja na najvišoj koti. Najmanja širina pristupnog stambenog puta je 2.5 m. Ekonomsko dvorište se postavlja iza stambenog dvorišta (naniže).

2.1.4.13. Parkiranje i garažiranje

Parkiranje ili garažiranje vozila rešava se na sopstvenoj građevinskoj parceli, izvan površine javnog puta. Po pravilu se obezbeđuje jedno parking/garažno mesto:

- na jednu stambenu jedinicu na građevinskoj parceli stambene namene;
- na 60 m² korisne površine poslovnog prostora na građevinskoj parceli poslovne namene.

2.1.4.14. Rekonstrukcija postojećih objekata

Nadzidiivanje i dogradnja objekata može se dozvoliti samo u sklopu rekonstrukcije celog objekta ili grupacije objekata, kako bi se obezbedilo celovito estetsko, funkcionalno i tehničko sagledavanje objekta.

Za rekonstrukciju objekta primenjuju se pravila utvrđena za izgradnju objekata.

Za potrebe rekonstrukcije objekta koji prelazi dozvoljene indekse iz ovog Prostornog plana, mogu se izvoditi radovi na:

- rekonstrukciji i redizajnu fasade po uslovima iz ovog Prostornog plana;
- rekonstrukciji i zamena krova i krovnog pokrivača po uslovima iz ovog Prostornog plana;
- poboljšanju termičke zaštite i energetske efikasnosti zgrade;
- i drugi radovi na poboljšanju opšteg kvaliteta objekta koji ovde nisu navedeni.

Za potrebe rekonstrukcije objekta koji ne prelazi dozvoljene indekse iz ovog Prostornog plana, mogu se izvoditi radovi na:

- dogradnji i nadgradnji do dozvoljenog maksimuma;
- rekonstrukciji i redizajnu fasade po uslovima iz ovog Prostornog plana;
- rekonstrukciji i zamena krova i krovnog pokrivača po uslovima iz ovog Prostornog plana sa mogućnošću korišćenja potkrovlja kao korisnog prostora;
- poboljšanju termičke zaštite i energetske efikasnosti zgrade;
- i drugi radovi na poboljšanju opšteg kvaliteta objekta koji ovde nisu navedeni.

2.1.4.15. Gradnja na postojećim parcelama koje su manje od dozvoljenih

Na parcelama koje su manje od utvrđenog minimuma, a nalaze se u građevinskom području, mogu se graditi po predviđenim parametrima i uslovima ovog Prostornog plana.

Nije dozvoljeno, po usvajanju ovog prostornog plana, naknadno cepanje parcela, osim do dozvoljenog minimuma od 5.0 a.

Dozvoljena tolerancija površine postojeće parcele iznosi 10% od dozvoljenog minimuma.

Za oba slučaja primenjuju se urbanistički parametri i uslovi na postojeću površinu parcele.

2.1.4.16. Izgrađeni objekti na parcelama koje su manje od dozvoljenih

Za ove objekte primenjuje se pravilo iz prvog stava 2.1.4.15.

Izgrađeni objekti na parcelama formiranim ispod tih objekata zadržavaju se u postojećem stanju.

Dozvoljeno je spajanje više parcela za postojeće objekte, i ako je tim spajanjem parcela ispod dozvoljenog minimuma objekat se zadržava u postojećem stanju. Za ove objekte primenjuje se pravilo iz prvog stava 2.1.4.15.

2.1.4.17. Izgradnja stambenih i ekonomskih objekata poljoprivrednih domaćinstava izvan postojećeg i planiranog građevinskog područja

Može da se dozvoli rekonstrukcija, dogradnja i izgradnja stambenog (maksimalne površine do 200 m²) i ekonomskih objekata poljoprivrednog domaćinstva izvan postojećeg građevinskog područja naselja i planiranog građevinskog područja utvrđenog šematskim prikazima uređenja naselja u skladu sa članom 26. Zakona o poljoprivrednom zemljištu („Službeni glasnik RS”, br. 62/06 i 41/09), na katastarskoj parceli koja ispunjava uslove propisane u delu 2.1.4.1. i po predviđenim parametrima i uslovima ovog Prostornog plana.

2.1.5. Pravila uređenja i građenja za objekte privredne namene

Za urbani centar se pravila uređenja i izgradnje prostora za lociranje industrijskih objekata i MSP definišu generalnim urbanističkim planom za Novi Pazar, to jest planovima generalne regulacije.

Proizvodni objekti se grade u kompleksima i lokalitetima za MSP utvrđenim šematskim prikazima uređenja naselja i u zonama, kompleksima i lokalitetima za industriju i MSP na području grada koji su utvrđeni u delu II 1.4.2. Prostornog plana na osnovu odgovarajućeg urbanističkog plana. Za građevinske parcele sa privrednom namenom i lokalitete za industriju i MSP obavezna je izrada plana detaljne regulacije.

Pravila uređenja i građenja za objekte privredne namene jesu:

- 1) minimalna veličina građevinske parcele je 15.0 ari;
- 2) minimalna širina građevinske parcele je 20.0 m za jedan proizvodni objekat na parceli, odnosno 30.0 m za više proizvodnih objekata na parceli;
- 3) maksimalan indeks zauzetosti građevinske parcele je 50%;
- 4) minimalno rastojanje osnovnog gabarita objekta privredne namene od granice susedne parcele iste ili druge namene je 5.0 m za objekte koji nemaju uticaja na životnu sredinu, odnosno ne podležu obavezi procene uticaja i ne zahteva se procena uticaja na životnu sredinu;
- 5) obavezna je primena zaštitnih rastojanja od objekata u okruženju i preduzimanje mera zaštite životne sredine za objekat privredne namene na osnovu procene uticaja na životnu sredinu, a za skupne lokacije proizvodnih kapaciteta (lokalitet i komplekse) na osnovu strateške procene uticaja na životnu sredinu u skladu sa Uredbom o utvrđivanju Liste I projekata za koje je obavezna procena uticaja i Liste II projekata za koje se može zahtevati procena uticaja na životnu sredinu („Službeni glasnik RS”, broj 84/2005);
- 6) minimum 25% ukupne površine parcele zauzimaju zelene površine, uključujući i zaštitne zelene pojaseve prema zonama i susednim parcelama sa stambenom i javnom namenom;

- 7) pristupni put za vezu sa javnim putem je minimalne širine 5.0 m s radijusom krivine priključka od minimum 10.0–12.0 m, s tim da se pristup parceli postavlja s jednim ulazom-izlazom;
- 8) u granicama sopstvene građevinske parcele obezbeđuje se parkiranje svih putničkih (po pravilu se obezbeđuje jedno parking mesto na 60 m² korisne površine) i teretnih vozila, potreban manipulativni

prostor i skladišta za one delatnosti i MSP koja imaju veće transportne zahteve i materijalne inpute (sirovine, repromaterijale i gotove proizvode);

- 9) minimalno opremanje građevinske parcele, lokaliteta i kompleksa privredne namene podrazumeva obezbeđenje sledećih infrastrukturnih objekata: pristupni put, vodosnabdevanje, prikupljanje i prečišćavanje otpadnih voda, priključak na elektroenergetsku i telekomunikacionu mrežu; uređenje manipulativnog prostora, parkinga za različite vrste vozila; i posebne prostorije ili ograđenog prostora sa posudama za prikupljanje otpada;
- 10) za skupne lokacije (kompleksi i lokaliteti) mogu se predvideti zajednički servisi kao što su: tehničko održavanje i opsluživanje infrastrukturnih, skladišnih i proizvodnih objekata, služba obezbeđenja i nadzora, logistička podrška i dr.

Objekti privredne namene mogu se graditi i u zonama pretežno poslovne namene za preduzeća koja ne podležu proceni uticaja na životnu sredinu i, eventualno, za preduzeća na koje se primenjuje Lista II Uredbe na osnovu procene uticaja na životnu sredinu, pod uslovom da se obezbedi utvrđeno zaštitno rastojanje od susednih parcela i objekata i preduzmu predviđene mere zaštite životne sredine.

Izgradnja objekata u funkciji poljoprivredne proizvodnje, čuvanja, prerade i plasmana poljoprivrednih proizvoda (magacini repromaterijala, objekti za proizvodnju gljiva, ribnjaci, sušare za voće i povrće, hladnjače, objekti za finalnu preradu poljoprivrednih proizvoda i objekti namenjeni za intenzivan uzgoj stoke, peradi i krznaša i sl.) može da se dozvoli izvan postojećeg građevinskog područja naselja i planiranog građevinskog područja utvrđenog šematskim prikazima uređenja naselja u skladu sa članom 26. Zakona o poljoprivrednom zemljištu („Službeni glasnik RS”, br. 62/06 i 41/09), a na osnovu plana detaljne regulacije za katastarsku ili građevinsku parcelu, ili građevinski kompleks.

2.1.6. Pravila uređenja i građenja za objekte turističke namene

Za izgradnju i rekonstrukciju objekata turističke namene na području Parka prirode Golija primenjuju se opšta pravila utvrđena Prostornim planom područja Parka prirode Golija; i pravila utvrđena ovim Prostornog plana koja nisu u suprotnosti sa opštim pravilima

Prostornog plana područja Parka prirode Golija.

Za izgradnju i rekonstrukciju objekata turističke namene na području kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima primenjuju se pravila izgradnje i uređenja utvrđena Prostornim planom područja posebne namene prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima za tim planom utvrđena dva područja posebne namene svetske kulturne baštine – Sopoćani - Stari Ras i Đurđevi Stupovi - Petrova crkva, a na preostalom području kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima pravila utvrđena ovim Prostornim planom.

Pravila uređenja i građenja za objekte turističke namene za urbani centar i Novopazarsku Banju definišu se generalnim urbanističkim planom za Novi Pazar.

Objekti turističke namene mogu da se grade u novim zonama turističke namene u turističkim naseljima, kompleksima i punktovima utvrđenim u delu II 1.5. Prostornog plana, na osnovu odgovarajućeg urbanističkog plana. Objekti turističke namene mogu da se grade i u zonama sa pretežno stambenom i poslovnom namenom utvrđenom šematskim prikazom uređenja naselja, kao i u zoni direktne primene Prostornog plana na osnovu plana detaljne regulacije.

Pravila uređenja i izgradnje objekata turističke namene na postojećem građevinskom području naselja sa specifičnim turističkim funkcijama utvrđena u delu II 1.3.2. Prostornog i pojedina naselja u turističkim prostornim

celinama utvrđena u delu I 1.5. Prostornog plana jesu:

- prioritet ima adaptacija / rekonstrukcija postojećih kuća sa okućnicom i pratećim objektima (vajati, mlekare, koševi i dr.) i izgradnja novih objekata na temeljima i u gabaritu postojećih ili napuštenih objekata u funkciji ruralnog turizma;
- minimalna površina građevinske parcele je 8.0 ari;
- maksimalni indeks zauzetosti iznosi 40% i maksimalni indeks izgrađenosti 0.4;
- građevinska linija objekta je na minimum 5.0 m od regulacione linije, a najmanja udaljenost od granica parcele iznosi 2.5 m;
- preporučuje se izgradnja dva tipa novih objekata u funkciji ruralnog turizma: „gostinske smeštajne jedinice” kao osavremenjeni oblik vajata (optimalno 38 m² za dve sobe sa po tri ležaja i zajedničkim kupatilom i, po mogućnosti, sa zasebnim ulazom) i „gostinske kuće” (optimalno 50–60 m² za objekat sa dve sobe sa po tri ležaja, dnevnim boravkom i kupatilom);
- primenjuju se pravila za spoljni izgled objekta utvrđena u 2.1.4.1.9;
- maksimalna visina novog i rekonstruisanog objekta je 7.0 m (od kote prizemlja do slemena);
- ograđivanje građevinske parcele je dozvoljeno najviše do 1.6 m visine;
- pristup parceli se obezbeđuje direktnim izlazom na javni put, ili preko privatnih prolaza ili putem

ugovora o službenosti, minimalne širine prolaza 5.0 m;

- parkiranje i garažiranje vozila obezbeđuje se na sopstvenoj građevinskoj parceli (po pravilu jedno parking mesto na dve smeštajne jedinice), izvan površine javnog puta.

Pravila uređenja i izgradnje objekata turističke namene na postojećem i planiranom građevinskom području naselja sa specifičnom turističkom funkcijom i novih turističkih zona i kompleksa u turističkim prostornim celinama Gazivodskog jezera i skijališta „Koznik” jesu:

- dozvoljava se izgradnja objekata za komercijalne turističke usluge apartmanskog tipa (stacionarne namene, uslužne, poslovne delatnosti i garažiranje) u kompaktnom objektu, pod uslovom da ispunjavaju propisane sanitarno-higijenske i druge komunalne uslove;
- minimalna površina parcele je 20.0 a;
- građevinska linija objekta je na minimum 5.0 m od regulacione linije, najmanja udaljenost od granica parcele iznosi 5.0 m i od susednog objekta 10.0 m;
- maksimalan indeks zauzetosti je 20% i maksimalan indeks izgrađenosti je 0.6;
- primenjuju se pravila za spoljni izgled objekta utvrđena u 2.1.4.1.9,
- maksimalna visina objekta je 12.0 m (od kote prizemlja do slemena);
- ograđivanje građevinske parcele se ne preporučuje;
- pristup parceli se obavezno obezbeđuje direktnim izlazom na

javni put, minimalne širine prilaza 5.0 m;

- parkiranje i garažiranje vozila obezbeđuje se na sopstvenoj građevinskoj parceli (broj parking 60% od broja apartmana), izvan površine javnog puta.

U turističkim zonama i kompleksima u turističkoj prostornoj celini Gazivodskog jezera i skijališta „Koznik” i banjском mestu Rajčinovička Banja dozvoljava se izgradnja turističkih kapaciteta u nizu, homogenih urbanih struktura (pansiona i apartmana) i izgradnja kompleksa kao jedinstvene urbane celine klupskog apartmanskog tipa. Pravila uređenja i izgradnje ova dva tipa objekata turističke namene su:

- turistički kapaciteti u nizu, homogenih urbanih struktura (pansiona i apartmana) grade se sa internim saobraćajnicama i trgovim i prethodnim opremanjem komunalnom infrastrukturuom, sa maksimalnom visinom objekata do 16.0 m;
- kompleks kao jedinstvena urbana celine klupskog apartmanskog tipa gradi se sa baznim objektom (sa recepcijom, restoranom, garažom i dodatnim sadržajima) i nizom malih individualnih prizemnih objekata (jedan apartman jedan objekat) postavljenih oko zajedničkog centralnog prostora; sa maksimalnom visinom objekata do 7.0 m;
- minimalna površina parcele 50.0 a;
- građevinska linija objekata je na 10.0 m od regulacione linije; najmanja udaljenost od susednog objekta iznosi 10.0 m;

- maksimalan indeks zauzetosti je 30% i maksimalan indeks izgrađenosti 0.3;
- na istoj parceli mogu se graditi drugi objekti: bazeni, sportski tereni, senici i drugi objekti sličnog tipa;
- primenjuju se pravila za spoljni izgled objekata utvrđena u 2.1.4.1.9;
- ograđivanje građevinske parcele se ne preporučuje;
- pristup parceli obezbeđuje se direktnim izlazom na javni put, minimalne širine prilaza 5.0 m;
- u granicama sopstvene građevinske parcele obezbeđuje se parkiranje (broj parking mesta 60% od broja apartmana) i garažiranje vozila (u podzemnim etažama objekta).

Na građevinskom području van granica Parka prirode Golija, prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima i sekundarnih turističkih prostora utvrđenih ovim Prostornim planom može da se na osnovu odgovarajućeg urbanističkog plana dozvoli kontrolisana i ograničena izgradnja novih i komercijalizacija postojećih vikend kuća u turizmu (uz moguću adaptaciju i rekonstrukciju), pod uslovom da ispunjavaju propisane sanitarno-higijenske i druge komunalne uslove, da nisu u suprotnosti sa režimima zaštite uspostavljenim u delu II Prostornog plana, i da ne narušavaju sliku predela turističke prostorne celine. Pravila uređenja i građenja vikend kuća jesu:

- minimalna površina građevinske parcele je 10.0 ari;
- maksimalni indeks zauzetosti je 10%;
- maksimalni indeks izgrađenosti je 0.15;
- građevinska linija je na 5.0 m od regulacione linije, najmanja udaljenost osnovnog gabarita objekta od granice parcele je 4.0 m, a od susednog objekta 10.0 m;
- maksimalna visina objekta je 7.0 m (od kote prizemlja do slemena);
- na parceli se pored vikend kuće mogu se graditi objekti bazena, senika, potporni zidovi i objekti sličnog tipa;
- za spoljni izgled objekata primenjuju se pravila utvrđena u 2.1.4.1.9;
- za postojeće objekte vikend namene i za njihovu rekonstrukciju i dogradnju primenjuju se parametri i pravila utvrđeni u prethodnim tačkama ovog stava;
- ograđivanje objekata se ne preporučuje;
- pristup parceli obezbeđuje se direktnim izlazom na javni put, preko privatnih prolaza ili putem ugovora o službenosti; minimalna širina prolaza iznosi 3.0 m;
- u granicama sopstvene građevinske parcele se obezbeđuje parkiranje (najmanje jedno parking mesto) i garažiranje vozila (po mogućnosti u podzemnoj etaži objekta), izvan površine javnog puta.

U turističkim zonama, kompleksima i naseljima dozvoljava se izgradnja turističkih nestacionarnih objekata klubbkog tipa (za potrebe rekreacije i sporta, druženja i zabave turista). Tipovi klubske namene mogu biti: fitnes klub, biciklistički klub, dečiji klub, lovački klub sa specijalitetima od divljači i sportski klubovi druge vrste. Pravila uređenja i građenja za ovaj tip turističkih objekata su:

- minimalna površina parcele je 40.0 a;
- objekat se postavlja na obodu slobodnog zelenog prostora;
- maksimalna BRGP iznosi do 300 m², a visina objekta do 7.0 m;
- tip objekta je brvnara sa delovima od kamena, sa krovom od šindre u etno stilu;
- pristup parceli se obezbeđuje direktnim izlazom na javni put, minimalne širine prilaza 5.0 m;
- parkiranje se obezbeđuje na sopstvenoj građevinskoj parceli.

2.2. IMPLEMENTACIJA PROSTORNOG PLANA

2.2.1. Smernice za izradu planske dokumentacije i sprovođenje Prostornog plana

Prostorni plan će se sprovesti dvojako: indirektno – razradom planskih rešenja urbanističkim planovima, donošenjem programa uređenja građevinskog zemljišta i sektorskih planova i programa u skladu sa zakonom, i direktno – izdavanjem informacije o lokaciji i lokacijske dozvole na osnovu planskih rešenja i propozicija ovog plana.

2.2.1.1. Smernice za izradu urbanističkih planova i sprovođenje Prostornog plana (Referalna karta 5)

Skupština grada Novi Pazar doneće na osnovu Prostornog plana u periodu do 2015. godine odgovarajuće **urbanističke planove**:

- 1) Usklađivanje Generalnog plana Novog Pazara 2020 sa Zakonom o planiranju i izgradnji („Službeni list grada Novi Pazar”, br. 12/09, 12/11) i planova generalne regulacije za područje u obuhvatu tog generalnog plana („Službeni list grada Novi Pazar”, br. 12/09).
- 2) Plan generalne regulacije za naselja: Bajevica – Lukare – Kruševo, Požega – Sitniče, Rajčinoviće, Bele Vode, šaronje, Deževa, Postenje – Miščiće. Granice planova generalne regulacije na *Referalnoj karti 5*.

„Sprovođenje Prostornog plana” orijentaciono se poklapaju sa granicama šematskih prikaza uređenja naselja, a bliže će biti utvrđene odlukom o izradi urbanističkog plana.

Na osnovu Prostornog plana područja posebne namene Parka prirode Golija Skupština grada Novi Pazar doneće odgovarajući urbanistički plan za turistički lokalitet Vrhovi Odvrćenica za obuhvaćeni deo teritorije grada.

Na osnovu Prostornog plana područja posebne namene prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima Skupština grada Novi Pazar doneće u sklopu plana generalne regulacije kojim se razrađuje generalni urbanistički plan za Novi Pazar elemente plana detaljne regulacije u granicama sva tri stepena zaštite područja posebne namene svetske kulturne baštine đurđevi Stupovi-Petrova crkva i plan detaljne regulacije u granicama zone II stepena zaštite manastira Sopoćani na području posebne namene svetske kulturne baštine Sopoćani-Stari Ras.

Za slivna područja akumulacija „Vučinić”, „Bele Vode” i „Barkovo” doneće se prostorni planovi područja posebne namene. Na osnovu tih prostornih planova Skupština grada Novi Pazar donosiće plan generalne regulacije za prostor koji obuhvata zonu potapanja, neposrednu i užu zonu sanitarne zaštite svake akumulacije.

Na osnovu ovog Prostornog plana Skupština grada Novi Pazar doneće **plan detaljne regulacije** za:

- koridor severozapadne i jugoistočne obilaznice Novog Pazara sa orijentaciono predloženom granicama na *Referalnoj karti 5. „Sprovođenje Prostornog plana”*, koje će se bliže utvrditi odlukom o izradi urbanističkog plana na osnovu idejnog projekta obilaznice;
- koridor obilaznice oko manastira Sopoćani sa orijentaciono predloženom granicom na *Referalnoj karti 5. „Sprovođenje Prostornog plana”*, koja će se bliže utvrditi odlukom o izradi urbanističkog plana na osnovu glavnog projekta obilaznice;
- širi koridor železničke pruge sa orijentaciono datom granicom na *Referalnoj karti 5. „Sprovođenje Prostornog plana”*, koja će biti bliže utvrđena odlukom o izradi urbanističkog plana na osnovu idejnog projekta železničke pruge;
- prateće sadržaje javnog puta (benzinske pumpe);
- turističke prostorne celine Gazivodskog jezera i skijališta „Koznik” na *Referalnoj karti 5. „Sprovođenje Prostornog plana”*, u okviru kojih će se sukcesivno, prema iskazanoj potrebi, utvrđivati granice izrade planova detaljne regulacije;
- izgradnju i rekonstrukciju zone, kompleksa ili lokaliteta za industriju i MSP, objekat u funkciji poljoprivredne proizvodnje, turizam i kuće za odmor;

- planirani objekat linijskog i komunalnog infrastrukturnog sistema za koji je neophodno odrediti površinu za javnu namenu; i
- mini hidroelektranu i vetroelektranu.

Nisu predviđene izmene i dopune Plana detaljne regulacije za obilaznu saobraćajnicu oko Novog Pazara („Službeni list grada Novi Pazar”, broj 5/05) koji je u skladu sa ovim Prostornim planom.

Na osnovu ovog Prostornog plana, odnosno urbanističkog plana radi se **urbanistički projekat** za izgradnju, rekonstrukciju i uređenje:

- zaštićene okoline nepokretnog kulturnog dobra;
- objekta javne namene;
- verskog objekta.

Preostali deo područja grada Novi Pazar predstavlja **zonu direktne primene Prostornog plana** (*Referalna karta 5. Prostornog plana*).

U zoni direktne primene Prostornog plana za centralne delove 12 naselja utvrđeni su **šematski prikazi uređenja naselja** (*Referalna karta 5, Knjiga 2. Prostornog plana*).

Na osnovu planskih rešenja i propozicija utvrđenih Prostornim planom, gradska uprava izdavaće informaciju o lokaciji i lokacijsku dozvolu na području:

- 1) za koje u delu II 2.3.1.1. Prostornog plana nije predviđena izrada urbanističkog plana i urbanističkog projekta; i
- 2) koje je obuhvaćeno šematskim prikazima uređenja naselja;

kada se lokacijska dozvola može izdati za katastarsku parcelu koja ispunjava uslove za građevinsku parcelu, što utvrđuje organ nadležan za izdavanje lokacijske dozvole.

Na osnovu Zakona o zaštiti životne sredine (čl. 35. i 36), Zakona o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu i Zakona o proceni uticaja na životnu sredinu, u toku implementacije Prostornog plana preporučuje se **izrada strateških procena uticaja na životnu sredinu** za sledeće urbanističke planove:

- usklađivanje Generalnog plana Novog Pazara 2020 sa Zakonom o planiranju i izgradnji;
- plan generalne regulacije za naselja: Bele Vode i Bajevica – Lukare – Kruševo;
- planove detaljne regulacije za turističke prostorne celine Gazivodskog jezera i skijališta „Koznik”; i
- plan detaljne regulacije za industrijsku zonu Deževa na lokalitetu Magareće polje.

Za ostale urbanističke planove odluka o pristupanju ili ne pristupanju izradi strateške procene donosi se u skladu sa odredbama iz članova 5, 6. i 9. Zakona o strateškoj proceni uticaja, ukoliko se konkretnim planom uspostavlja okvir za odobravanje budućih razvojnih projekata

za koje je propisano utvrđivanje procene uticaja na životnu sredinu, odnosno ako se na obuhvaćenom području planiraju dva ili više projekata obuhvaćenih Uredbom o projektima za koje se izrađuje studija o proceni uticaja na životnu sredinu.

Skupština grada Novi Pazar doneće na osnovu Prostornog plana, kao i donetog urbanističkog plana, srednjoročni i godišnje programe uređenja građevinskog područja za sva naselja, prioriteto za naselja za koja su utvrđeni šematski prikazi uređenja naselja.

Skupština grada Novi Pazar doneće odluku o komunalnom redu, kojom će utvrditi pravila i obaveze vlasnika i korisnika izgrađenog zemljišta na uređenju i održavanju parcela u privatnoj svojini.

2.2.1.2. Opis i određenje zona i celina građevinskog zemljišta za koje je dat šematski prikaz uređenja naselja

Šematski prikazi uređenja naselja u razmeri 1:5000 (*Knjiga 2. Prostornog plana*) dati su za centralne delove 12 naselja na ruralnom području grada: Bajevica, Lukare, Kruševo, Požega, Sitniče, Rajčinoviće, Bele Vode, šaronje, Deževa, Miščiće, Hotkovo i Trnava.

Šematskim prikazima utvrđeno je zadržavanje izgrađenog zemljišta kao postojećeg građevinskog područja naselja i predviđene su granice proširenja građevinskog područja sa zonama i celinama pretežno stambene, javne i poslovne namene, i kompleksima i lokalitetima za MSP (*tabela 20*).

Prioritet ima izgradnja objekata na postojećem građevinskom području naselja. Samo kada je ova mogućnost iscrpljena, može se dozvoliti izgradnja na novim površinama u okviru planiranog proširenja građevinskog područja naselja predviđenog šematskim prikazima uređenja naselja. Ukoliko se pojavi veći broj zahteva za izgradnju koji se ne mogu zadovoljiti u granicama postojećeg i planiranog građevinskog područja iz prethodnog stava i za namenama koje nisu predviđene šematskim prikazima uređenja naselja, mogućnosti izgradnje utvrdiće se odgovarajućim urbanističkim planom.

Planirano proširenje građevinskog područja naselja se, po pravilu, uređuje i gradi sa pretežno poslovnom namenom u koridoru državnog puta I i II reda, i sa pretežno stambenom namenom u koridoru javnog lokalnog puta.

Pretežna stambena namena na postojećem i planiranom građevinskom području naselja može se prenameniti za kompatibilnu javnu i poslovnu namenu. Kompatibilne namene stanovanju su: javne službe, javno zelenilo, usluge i turistički sadržaji, kao i poslovanje koje nema negativnih uticaja na životnu sredinu. Kompatibilne namene se mogu naći kao prateće i dopunske u okviru pretežne stambene namene naznačene u šematskim prikazima uređenja naselja.

Površine javne namene na postojećim i planiranim građevinskim područjima utvrđuju se za: objekte linijskih i komunalnih infrastrukturnih sistema, objekte javne namene, otvorene javne površine (skverovi, zelenilo i sl.), komunalne objekte (groblja, pijace i sl.).

Tabela 20.

Bilans planirane namene površina na građevinskom području utvrđenom šematskim prikazima uređenja naselja, 2011–2022.

Naselje Namena površina	Građevinsko područje (ha)		
	Postojeća površina 2011.	Planirana površina 2022.	Ukupna površina 2022.
Deževa	18,62	14,64	33,26
Stanovanje	11,95	7,64	19,59
Poslovanje	0,84	1,96	2,80
Kompleks/lokalitet MSP	0,26	3,02	3,28
Javna namena	5,57	2,02	7,59
Mišćice	9,45	6,28	15,73
Stanovanje	7,49	1,48	8,98
Poslovanje	0,16	0,00	0,16
Kompleks/lokalitet MSP	0,00	2,40	2,40
Javna namena	1,80	2,40	4,20
šaronje	9,59	9,84	19,43
Stanovanje	5,50	2,60	8,10
Poslovanje	0,07	0,63	0,70
Kompleks/lokalitet MSP	0,94	1,11	2,05
Javna namena	3,08	5,50	8,38
Bele Vode	19,50	18,87	38,37
Stanovanje	13,70	9,81	23,51
Poslovanje	0,27	0,70	0,97
Kompleks/lokalitet MSP	0,38	2,00	2,38
Javna namena	5,15	6,36	11,51
Rajčinoviće	27,33	18,91	46,24
Stanovanje	18,27	13,20	31,47
Poslovanje	2,36	0,00	2,36
Zona turističke namene	0,00	4,15	4,15
Javna namena	6,70	1,56	8,26
Požega	20,24	11,99	32,23
Stanovanje	15,82	9,14	24,96
Poslovanje	0,00	1,33	1,33
Kompleks/lokalitet MSP	0,00	0,62	0,62

Naselje Namena površina	Građevinsko područje (ha)		
	Postojeća 2011.	površina Planirana 2022.	površina Ukupna 2022.
Javna namena	4,42	0,90	5,32
Sitniče	28,12	14,39	42,51
Stanovanje	21,25	11,16	32,41
Poslovanje	0,00	1,84	1,84
Kompleks/lokalitet MSP	0,60	0,00	0,60
Javna namena	6,87	1,39	8,26
Bajevica	8,95	9,54	18,49
Stanovanje	7,05	6,80	13,85
Poslovanje	0,00	2,24	2,24
Kompleks/lokalitet MSP	0,10	0,00	0,10
Javna namena	1,80	0,50	2,30
Lukare	59,27	19,45	78,72
Stanovanje	49,65	12,30	61,95
Poslovanje	0,65	2,25	2,90
Kompleks/lokalitet MSP	0,37	3,10	3,47
Javna namena	8,60	1,80	10,40
Kruševo	8,54	5,50	14,04
Stanovanje	6,00	1,80	7,80
Poslovanje	0,54	3,00	3,54
Kompleks/lokalitet MSP	0,00	0,00	0,00
Javna namena	2,00	0,70	2,70
Hotkovo	14,20	43,80	58,00
Stanovanje	12,00	16,50	28,50
Poslovanje	1,50	1,80	3,30
Kompleks/lokalitet MSP	0,00	0,00	0,00
Javna namena	0,70	25,50	26,20
Trnava	53,20	37,00	90,20
Stanovanje	34,20	12,20	46,40
Poslovanje	1,00	1,00	1,00
Kompleks/lokalitet MSP	0,00	0,00	0,00
Javna namena	18,00	23,80	41,80
UKUPNO	277,01	210,21	487,22

2.2.1.3. Smernice za sprovođenje Prostornog plana u sektorskim planovima i programima

Sprovođenje i razradu planskih rešenja i propozicija utvrđenih Prostornim planom u **sektorskim planovima i programima** u skladu sa zakonom obezbediće:

- 1) Skupština grada Novi Pazar, u saradnji sa ministarstvom nadležnim za poljoprivredu, asocijacijama poljoprivrednih proizvođača i vlasnicima zemljišta, donošenjem programa uređenja poljoprivredno-šumskog zemljišta u zonama zaštite izvorišta voda i drugih posebno osetljivih ekosistema, programa očuvanja poljoprivrednog zemljišta i održivog razvoja poljoprivrede u atarima rubne zone Novog Pazara, programa revitalizacije pašnjačkog stočarenja i programa razvoja organske/ekološke proizvodnje hrane.
- 2) Javno preduzeće za gazdovanje šumama „Srbijašume” revizijom osnova za gazdovanje šumama; a u saradnji sa vlasnicima zemljišta izradom programa gazdovanja šumama i pošumljavanja zemljišta u privatnom vlasništvu.
- 3) Korisnici lovnog područja, odnosno lovišta donošenjem programa razvoja lovnog područja, lovne osnove i godišnjih planova gazdovanja lovištem.
- 4) Javno preduzeće „Putevi Srbije” nadležno za upravljanje državnim putevima, u saradnji sa Gradskom upravom Novog Pazara, usklađivanjem srednjoročnih i godišnjih programa izgradnje, rehabilitacije i održavanja državnih puteva.
- 5) Gradska uprava Novog Pazara, odnosno gradska direkcija nadležna za puteve, usklađivanjem srednjoročnih i godišnjih programa razvoja javnih lokalnih puteva.
- 6) Javno preduzeće „Železnice Srbije”, usklađivanjem petogodišnjeg plana razvoja i godišnjih programa održavanja javne železničke infrastrukture za potrebe završetka izrade tehničke dokumentacije i izgradnje planirane železničke pruge Raška-Novog Pazara.
- 7) Skupština grada Novi Pazar, donošenjem srednjoročnih i godišnjih programa razvoja vodovodne i kanalizacione infrastrukture; plana proglašenja erozivnih područja, operativnog plana zaštite od poplava; plana i dvogodišnjih programa upravljanja otpadom i odlukom o komunalnom redu.
- 8) Javno preduzeće „Elektroprivreda Srbije”, u saradnji sa Javnim preduzećem „Elektromreža Srbija” iz Kraljeva i „Elektro distribucija” u Novom Pazaru usklađivanjem srednjoročnih planova, odnosno dvogodišnjih programa razvoja energetike, odnosno distribucije električne energije.
- 9) Skupština grada Novi Pazar, donošenjem planova razvoja energetike kojima se utvrđuju potrebe za energijom na području grada, uslovi i način obezbeđivanja neophodnih energetske kapaciteta i donošenjem programa racionalnog korišćenja energije.

- 10) Skupština grada Novi Pazar, u saradnji sa nadležnim ministarstvima, mesnim zajednicama, privatnim sektorom i nevladinim organizacijama, utvrđivanjem opštinske politike zdravstvene zaštite, socijalne zaštite i razvoja kulture i fizičke kulture; donošenjem akta o mreži objekata dečjih vrtića, osnovnih škola i socijalne zaštite i akcionog plana pružanja usluga zdravstvene i socijalne zaštite u gradu.
- 11) Skupština grada Novi Pazar, u saradnji sa ministarstvom i nacionalnom razvojnom korporacijom nadležnim za turizam, donošenjem programa održivog razvoja turizma i dvogodišnjih programa izgradnje turističke infrastrukture i uređenja turističkih prostora.
- 12) Skupština grada Novi Pazar, uz pomoć nadležnog ministarstva, turističkih organizacija, različitih nevladinih i drugih (planinarske, biciklističke, paraglajding, skijaške i sl.) organizacija, donošenjem programa promotivnih aktivnosti za prezentaciju turističkog proizvoda i ponude u prostoru grada.
- 13) Gradska uprava Novog Pazara u saradnji s ministarstvom i agencijom nadležnim za zaštitu životne sredine, donošenjem i realizacijom lokalnog akcionog programa zaštite životne sredine za područje grada (LEAP).
- 14) Skupština grada Novi Pazar donošenjem lokalnog akcionog plana zaštite od buke, programa i plana monitoringa životne sredine (vazduha, buke, zemljišta i dr.) i programa praćenja dokumentacije o strateškim procenama uticaja planova i procenama uticaja projekata na životnu sredinu.
- 15) Skupština grada Novi Pazar, u saradnji sa Zavodom za zaštitu prirode Srbije, donošenjem programa zaštite prirode na teritoriji grada za period od deset godina.
- 16) Republički zavod za zaštitu spomenika kulture i Zavod za zaštitu spomenika kulture u Kraljevu, u saradnji sa Gradskom upravom Novog Pazara i privatnim sektorom, utvrđivanjem srednjoročnih i godišnjih programa istraživanja i zaštite nepokretnih kulturnih dobara.

2.2.2. Prioritetna planska rešenja i projekti

Prioritetne aktivnosti na implementaciji Prostornog plana utvrđuju se za prvu etapu realizacije planskih rešenja do **2015.** godine.

Polazeći od planskih koncepcija, ciljeva i rešenja Prostornog plana grada Novi Pazar, prioritetne aktivnosti jesu:

2.2.2.1. Zaštita, uređenje i razvoj prirodnih sistema i resursa

Plansko rešenje 1:	Održivo korišćenje i zaštita poljoprivrednog zemljišta
Prioritetne aktivnosti:	1) Popravljanje agrohemijskih osobina obradivih zemljišta, selektivnim korišćenjem podsticajnih sredstava iz Agrarnog budžeta Republike Srbije i drugih izvora, na osnovu prethodnih agropedoloških analiza. 2) Pošumljavanje degradiranih i drugih nisko produktivnih pašnjaka i livada, posebno na nagibima iznad 18° i na drugim erodibilnim lokacijama. 3) Zaustavljanje procesa spontanog ispadanja iz poljoprivredne proizvodnje zemljišta i drugih agrarnih fondova staračkih/regresivnih domaćinstava transferom njihovog zemljišta i tehničkih sredstava na produktivnije poljoprivrednike. 4) Izrada i sprovođenje posebnih programa obnove pašnjačkog stočarenja, mestimično u sistemu organske/ekološke proizvodnje. 5) Obezbeđenje institucionalnih, materijalnih i kadrovskih pretpostavki za organizovanje efikasnog sistema savetodavne poljoprivredne službe, osavremenjavanje rada veterinarske službe i permanentno stručno obrazovanje zemljoradnika, posebno u pogledu primene organske/ekološke proizvodnje hrane, strogo kontrolisanog/integralnog prihranjivanja i zaštite bilja, adekvatne ishrane i nege stoke, antierozivne obrade zemljišta i dr. 6) Umešna promocija agroekoloških dobara grada preko odgovarajućih razvojnih programa, radi animiranja i privlačenja potencijalnih investitora, odnosno za dobijanje finansijske podrške Agrarnog budžeta i drugih domaćih javnih fondova, privatnih izvora i predpristupnih programa Unije.
Plansko rešenje 2:	Ruralna rejonizacija
Prioritetne aktivnosti:	1) Izrada karte boniteta zemljišta u razmeri 1:5000 za resursno ograničeno ruralno područje i za atare duž magistralnih i regionalnih infrastrukturnih koridora u ostalim ruralnim područjima (polimorfno, pašnjačko i ekološki osetljivo), radi zaštite zemljišta najviših bonitetnih klasa, očuvanja drugih prirodnih, odnosno kulturno-istorijskih vrednosti i primene pravila izgradnje i uređenja prostora. 2) Izrada i sprovođenje programa očuvanja poljoprivrednog zemljišta i održivog razvoja poljoprivrede i sela u rubnoj zoni Novog Pazara i drugim resursno ograničenim atarima, koji su izloženi prekomernoj deagrarizaciji, uz puno uvažavanje povezanosti i razvojnih interakcija između urbanog centra i ruralnog zaleđa. 3) Priprema, izrada i sprovođenje Akcionog programa ruralnog razvoja, kojim će se obezbediti očuvanje i puna ekonomska valorizacija teritorijalno specifičnih agroekoloških dobara, kao i podrške (budžetske i dr.) očuvanju poljoprivredne proizvodnje na području Parka prirode Golija i na ekološki osetljivim, odnosno razvojno ograničenim područjima (udaljenost perifernih sela od tržišta i sl.). 4) Otklanjanje infrastrukturnih, tehničko-tehnoloških, tržišnih i socio-ekonomskih ograničenja za unapređenje proizvodnje i plasmana stočnih i drugih proizvoda posebnih odlika kvaliteta, u sklopu podrške restrukturizaciji, modernizaciji i poslovnoj konsolidaciji kapaciteta lokalne prehrambene industrije. 5) Sprovođenje mera antierozivne zaštite, uspostavljanjem posebnih režima

	korišćenja poljoprivrednog zemljišta i drugih pravila razvoja poljoprivrede, prvenstveno u sistemu tradicionalne poljoprivrede, na području zaštite izvorišta Vrelo Raške, planiranog predela izuzetnih odlika Ras-Sopocani i sliva planiranih akumulacija na Ljudskoj reci.
Plansko rešenje 3:	Unapređenje stanja postojećih šuma
Prioritetne aktivnosti:	1) Uvećanje stepena obraslosti, poboljšanje kvaliteta i razmera smese u visokim raznodobnim šumama na oko 54 ha. 2) Uvećanje stepena obraslosti u visokim jednodobnim očuvanim sastojinama na oko 540 ha. 3) Indirektna konverzija izdanačkih šuma u visoki uzgojni oblik na oko 160 ha. 4) Direktna konverzija izdanačkih šuma u visoki uzgojni oblik na oko 160 ha. 5) Supstitucija veštački podignutih sastojina odgovarajućim vrstama drveća na oko 105 ha. 6) Sprovođenje intenzivnih mera nege (čišćenjem i proredama) u kulturama i veštački podignutim sastojinama na oko 540 ha. 7) Sprovođenje intenzivnih mera nege u visokim jednodobnim očuvanim sastojinama na oko 160 ha. 8) Sprovođenje mera (preventivne i represivne) zaštite šuma na površini od 16730 ha. 9) Sprovođenje mera protivpožarne zaštite na oko 800 ha.
Plansko rešenje 4:	Povećanje stepena šumovitosti
Prioritetne aktivnosti:	1) Pošumljavanje 620 ha zemljišta slabijeg proizvodnog potencijala prema dinamici utvrđenoj osnovom gazdovanja šumama u državnom vlasništvu. 2) Pošumljavanje 690 ha zemljišta slabijeg proizvodnog potencijala prema dinamici utvrđenoj programima pošumljavanja zemljišta u privatnom vlasništvu na osnovu karte boniteta zemljišta grada.
Plansko rešenje 5:	Zaštita i očuvanje retkih i ugroženih vrsta divljači
Prioritetne aktivnosti:	1) Kartiranje biotopa retkih i ugroženih vrsta divljači. 2) Revizija i sprovođenje programa razvoja lovnog područja i lovnih osnova i godišnjih planova gazdovanja lovištem „Rogozna” na osnovu karte biotopa retkih i ugroženih vrsta divljači.
Plansko rešenje 6:	Primena tehnoloških i antierozivnih mera za zaštitu kvaliteta voda i životne sredine
Prioritetne aktivnosti:	1) Sanacija zagađenih vodotoka na urbanom području mehaničkim čišćenjem korita Jošanice, Trnavske reke i ostalih degradiranih vodotoka, radi oživljavanja njihovih bioloških funkcija i obnove biodiverziteta. 2) Realizacija antierozivnih radova, prioritetno bioloških, u gornjim slivovima Ljudske reke, Jošanice, Trnavske, Izbičke, Vlaške, Odojevačke, Vučjalokvanske, Deževske i Šaronjske reke, radi zaštite kvaliteta voda vodotoka u širim zonama zaštite izvorišta.

2.2.2.2. Prostorni razvoj, distribucija stanovništva i mreža naselja i javnih službi

Plansko rešenje 1:	Zadržavanje mladog radnosposobnog kontingenta stanovništva u centrima i naseljima na ruralnom području grada
Prioritetne aktivnosti:	1) Izrada i realizacija programa zapošljavanja i samozapošljavanja radno sposobnog i ženskog dela populacije u prehrambenoj i drugim industrijama, turizmu, uslugama, vodoprivredi i šumarstvu. 2) Izrada i realizacija posebnog segmenta za obezbeđenje dopunskih izvora prihoda porodičnim gazdinstvima u sklopu programa zapošljavanja, integralnog ruralnog razvoja i razvoja mikro-biznisa. 3) Organizovanje programa doživotnog učenja, sticanja novih znanja i veština i drugih oblika obrazovanja odraslih.
Plansko rešenje 2:	Razvoj i uređenje centara u mreži naselja
Prioritetne aktivnosti:	1) Izrada i početak realizacije programa revitalizacije, infrastrukturnog opremanja i uređenja građevinskog područja utvrđenog šematskim prikazima uređenja naselja Deževa, Postenje – Miščiće, Bajevica, Lukare, Kruševo, Požega – Sitniče, Rajčinoviće, Bele Vode, šaronje, Hotkovo i Trnava. 2) Izrada i početak realizacije programa revitalizacije, infrastrukturnog opremanja i uređenja centra zajednice sela Doljani.
Plansko rešenje 3:	Razvoj održive mreže usluga i objekata javnih službi
Prioritetne aktivnosti:	1) Povećanje kvaliteta usluga i kapaciteta u objektima postojećih dečjih vrtića. 2) Organizovanje pripreme predškolske nastave u objektima dečjih vrtića i osnovnih škola da bi se ostvario obuhvat od 100% kontingenta dece uzrasta 5,5–6,5 godina. 3) Podizanje kvaliteta obrazovnog procesa, opremanje i uvođenje naprednijih tehnika rada u osmorazrednim i četvororazrednim osnovnih škola na ruralnom području grada. 4) Izrada i realizacija programa racionalizacije i opremanja mreže objekata osnovnog obrazovanja i podizanja kvaliteta obrazovnog procesa na ruralnom području. 5) Organizovanje mobilnih vrtića i mobilnih nastavnih timova osnovnih škola na ruralnom području grada. 6) Organizovanje specijalizovanog prevoza za sve učenike osnovnog obrazovanja, po mogućnosti i srednjeg obrazovanja. 7) Podizanje nivoa kvaliteta, opremljenosti i organizacije pružanja usluga primarne zdravstvene zaštite u postojećoj mreži objekata u centrima u mreži naselja. 8) Razvoj i organizacija pružanja mreže usluga integralne socijalne zaštite, prioritetno za najosetljivije grupe korisnika. 9) Razvoj alternativnih oblika socijalne zaštite i usluga mobilnih službi proširene socijalne zaštite (projekat pomoći u kući uz psihosocijalnu podršku starima, nemoćnima i invalidima). 10) Razvoj i organizacija lokalnih programa kulture i ponude kulturnih aktivnosti na ruralnom području u organizaciji i uz podršku ustanova kulture u Novom Pazaru. 11) Razvoj mreže sportsko-rekreativnih terena i klubova na ruralnom području grada. 12) Razvoj servisa e-uprave, prenošenje dela administrativno-upravnih poslova, poboljšanje kadrovske i tehničke opremljenosti postojeće mreže objekata mesnih kancelarija na teritoriji grada.

2.2.2.3. Prostorni razvoj i distribucija privrednih delatnosti

Plansko rešenje 1:	Restrukturiranje privrede i razvoj malih i srednjih preduzeća
Prioritetne aktivnosti:	4) Ubrzavanje i okončanje procesa restrukturiranja preduzeća. 2) Osnivanje biznis inkubatora u cilju unapređenja razvoja MSP i preduzetništva i jačanja institucionalne podrške razvoju lokalne ekonomije. 3) Razvoj sektora MSP uspostavljanjem kooperacije radi zajedničkog nastupa i ukрупnjavanja proizvodnje, ponude i tražnje (klasteri), nabavke sirovina, plasmana, naplate i unapređenja postojećih i stvaranja robnih marki/brendova. 4) Razvoj aktivne i propulzivne investiciono-razvojne klime, uz privlačenje odgovarajućih izvora finansiranja i investicija, uvođenje poslovanja firmi u legalne tokove i dalji razvoj lokalnog finansijskog i bankarskog sistema.
Plansko rešenje 2:	Uređenje privredno-industrijskih zona, kompleksa i lokaliteta i promotivne aktivnosti lokalne samouprave
Prioritetne aktivnosti:	1) Prostorno i programsko definisanje i komunalno opremanje industrijske zone Deževa na lokalitetu Magareće polje. 2) Prostorno i programsko definisanje i komunalno opremanje privredno-industrijskih zona/kompleksa/lokaliteta u mikrorazvojnim centrima u periurbanom području – Lukare i na ruralnom području – Deževa i Bele Vode. 3) Unapređenje komunalne opremljenosti i intenziviranje korišćenja postojećih zona, kompleksa i lokaliteta u Novom Pazaru. 4) Razvoj informacionog sistema o zonama i lokalitetima za smeštaj industrije i MSP (grinfild i braunfild lokacije, industrijske zone/parkovi, slobodna zona), izrada kataloga lokacija (investicioni vodič).
Plansko rešenje 3:	Razvoj ljudskih resursa i tržišta rada u skladu sa potrebama savremene lokalne ekonomije
Prioritetne aktivnosti:	1) Unapređenje obrazovnog sistema uvođenjem savremenih profila prema potrebama lokalne ekonomije (sa znanjem IC tehnologije, finansijskih i poslovnih usluga, menadžera). 2) Formiranje centra za neformalno obrazovanje radi edukacije postojećeg menadžmenta, osposobljavanje kadrova, edukacija, obuka i prekvalifikacija nezaposlenih, unapređenje veština zaposlenih u proizvodnji i uslugama. 3) Promocija preduzetništva, razvoj modela samozapošljavanja i doživotnog učenja, uključivanje resursa radne snage iz dijaspore, afirmacija tradicionalnih zanata i povezivanja sa turističkom privredom, organizacija kreativnih radionica, sajмова zapošljavanja, simulacija poslovanja i dr.
Plansko rešenje 4:	Restrukturiranje poljoprivrednog sektora radi povećanja konkurentnosti tržišne ponude lokalnih poljoprivrednih proizvoda
Prioritetne aktivnosti:	1) Organizovanje odgovarajućih modaliteta poslovnog povezivanja porodičnih gazdinstava, međusobno i sa sferom prometa i prerade poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. 2) Obezbeđenje podrške poslovnoj konsolidaciji i tehnološkoj modernizaciji preduzeća prehrambene industrije. 3) Uspostavljanje sistema kontrole kvaliteta u svim fazama proizvodnje, prerade i prometa poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, primenom Global GAP i HACCP standarda. 4) Operacionalizacija uslova za promovisanje organske proizvodnje hrane (izbor lokaliteta i programa, uključivanje u mrežu laboratorija za atestiranje,

	marketing i sl.). 5) Ukupnjavanje i tehničko-tehnološka modernizacija porodičnih gazdinstava.
Plansko rešenje 5:	Povećanje brojnosti i poboljšanje strukture i kvaliteta sitne i krupne divljači
Prioritetne aktivnosti:	1) Redukcija odstrela u odnosu na prirast i brojnost fonda na godišnjem i periodičnom nivou. 2) Intenzivniji odstrel iz sanitarno-uzgojnog aspekta.
Plansko rešenje 6:	Razvoj turističke ponude
Prioritetne aktivnosti:	1) Izrada Programa održivog razvoja turizma grada, sa definisanjem specifičnog turističkog proizvoda, razvoja i organizacije turističke ponude. 2) Razvoj turističke infrastrukture i aktiviranje komplementarnih aktivnosti u turističkim prostornim celinama Novog Pazara, Gazivodskog jezera i skijališta „Koznik”. 3) Razvoj domaćinskog turizma u Rajčinovičkoj i Novopazarskoj banji, naseljima Doljani i šaronje i planinskim turističkim naseljima – Muhovo, Grab i Ravna Gora. 4) Organizovanje i uređenje vizitor centra pored Petrove crkve u Novom Pazaru. 5) Kreiranje i organizacija događaja kojim će se promovisati multietničke, multikofesionalne i multikulturne vrednosti turističke prostorne celine gradskog turističkog centra Novi Pazar.

2.2.2.4. Prostorni razvoj saobraćaja i infrastrukturnih sistema i povezivanje sa regionalnim infrastrukturnim mrežama

Plansko rešenje 1:	Povećanje kapaciteta i poboljšanje nivoa saobraćajnih usluga na putnoj mreži
Prioritetne aktivnosti:	1) Završetak rehabilitacije državnih puteva I reda M-22 i M-8 i izgradnje deonice jugozapadne obilaznice Novog Pazara. 2) Početak izmeštanja deonice državnog puta I reda M-8 od Belih Voda do granice opštine Sjenica. 3) Izrada tehničke dokumentacije i urbanističkih planova za deonice severozapadne i jugoistočne obilaznice Novog Pazara. 4) Rehabilitacija državnih puteva II reda. 5) Izrada tehničke dokumentacije i realizacija radova na rehabilitaciji deonice javnih lokalnih puteva L-26, L-31 i L-18 (ukupne dužine oko 9,5 km) i izgradnji deonice vcnog puta od L-26 do L-18 preko štitara (oko 2,2 km). 6) Izrada tehničke dokumentacije i realizacija radova na rehabilitaciji i dogradnji ostalih predviđenih javnih lokalnih puteva za povezivanje centara u mreži naselja sa državnim putevima i međusobno, povećanje dostupnosti delova ruralnih područja i povezivanje turističke ponude u prostoru grada.
Plansko rešenje 2:	Izgradnja železničke pruge i razvoj železničkog saobraćaja
Prioritetne aktivnosti:	1) Izrada tehničke dokumentacije na nivou studije opravdanosti sa idejnim projektom za železničku prugu Raška-Novi Pazar. 2) Donošenje plana detaljne regulacije i pribavljanje zemljišta za izgradnju železničke pruge Novi Pazar-Raška.
Plansko rešenje 3:	Razvoj Subistema reke Raške za snabdevanje vodom Novog Pazara i okolnih naselja

Prioritetne aktivnosti:	1) Uspostavljanje režima i sprovođenje mera zaštite kvaliteta vode u užoj i široj zoni sanitarne zaštite izvorišta Raške. 2) Obnova i revitalizacija vodovodne mreže sa zamenom azbestnocementnih cevi, prema redosledu koji će se definisati matematičkim modelom mreže i merenjima, radi smanjivanja gubitaka u mreži. Prvi prioritet ima realizacija novog distributivnog cevovoda DN 700 od rezervoara na PPV do I visinske zone vodosnabdevanja. 3) Realizacija rezervoara po obodu konzumnog područja za razgraničenje potrošača po visinskim zonama, radi povećanja pouzdanosti sistema i njegove hidrauličke stabilnosti. 4) Merno-informaciono opremanje u toku revitalizacije vodovoda, radi pripreme za merenje protoka u svim važnijim granama sistema i pritiska u svim važnijim čvorovima, sa ugrađivanjem merača potrošnje na svim priključcima radi naplaćivanja vode prema ostvarenoj potrošnji. 5) Uspostavljanje režima rezervisanja i pravila izgradnje i uređenja prostora predviđenog za formiranje akumulacija „Vučiniće” i „Bele Vode” i njihovih užih zona zaštite.
Plansko rešenje 4:	Snabdevanje ostalih naselja vodom iz lokalnih izvorišta
Prioritetne aktivnosti:	1) Uspostavljanje režima i sprovođenje mera zaštite kvaliteta vode u zoni neposredne zaštite lokalnih izvorišta podzemnih i površinskih voda. 2) Revitalizacija grupnih vodovoda, radi smanjenja gubitaka, sa ugradnjom mernih uređaja za praćenje potrošnje i bilansa vode u sistemu i gubitaka u delovima mreže. 3) Izgradnja rezervoara na rubnim delovima konzumnih područja grupnih vodovoda i povezivanje podsistema u veće celine i visoko lociranih naselja sa izvorima na nižim horizontima, radi povećanja pouzdanosti snabdevanja potrošača vodom u toku cele godine.
Plansko rešenje 5:	Rekonstrukcija i obnova kanalizacione mreže Novog Pazara i sanitacija naselja na ruralnom području grada
Prioritetne aktivnosti:	1) Rekonstrukcija gradskog kanalizacionog sistema i potpuno razdvajanje kolektora za atmosferske i otpadne vode. 2) Ukidanje svih izlivanja otpadnih voda u Rašku, Jošanicu i njihove pritoke na urbanom području. 3) Prevezivanje onih privrednih kapaciteta na gradsku kanalizaciju koji ispunjavaju propisane uslove o načinu postupanja sa otpacima koji imaju svojstva opasnih materija, ili po realizaciji predtretmana njihovih otpadnih voda. 4) Produžavanje magistralnih kolektora za otpadne vode duž reke Raške do postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. 5) Realizacija postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda (PPOV) Novog Pazara, sa produženom bioaeracijom (izlazni $BPK5 \leq 6 \text{ gr O}_2/\text{m}^3$), a po potrebi i sa dodatnim uklanjanjem azota i fosfora. 6) Realizacija novih kolektora za odvođenje otpadnih voda Deževe, Miščića, Pobrda, Rajčinovića, šavaca, Osoja, Trnave, Mura i Paralova. 7) Izrada i početak sprovođenja programa ruralne sanitacije naselja.
Plansko rešenje 6:	Primena pasivne zaštite i neinvesticionih mera zaštite od poplava
Prioritetne aktivnosti:	1) Hidrološko istraživanje plavljenja reka u aluvijalnim ravnima, procenjivanje šteta na građevinskim i drugim objektima i geodetsko kartiranje granica plavnih zona koje su ugrožene velikim vodama verovatnoće 1% do 0,5% u razmeri 1:2500. 2) Nastavak radova na uređenju Raške, Jošanice, Trnavske i Banjske reke i Paralovskog potoka na urbanom području i nizvodno od urbanog centra po

	principima urbane regulacije. 3) Realizacija biotehničkih radova na uređenju bujičnih slivova potoka Đurđevi Stupovi, šestovskog i Paralovskog potoka, dela sliva Trnavske reke i drugih bujičnih vodotoka koji ugrožavaju urbano područje Novog Pazara. 4) Uspostavljanje režima rezervisanja i primena pravila izgradnje i uređenja prostora predviđenog za formiranje akumulacije „Barkovo” na Jošanici.
Plansko rešenje 7:	Razvoj hidroenergetskog korišćenja vodotoka na području grada
Prioritetne aktivnosti:	1) Revitalizacija HE „Ras”. 2) Istraživanje predviđenih i utvrđivanje profila za izgradnju malih hidroelektrana na području grada, izrada odgovarajuće tehničke dokumentacije i urbanističkih planova za izabrane lokacije sa procenom uticaja na životnu sredinu, a na osnovu pribavljenih vodnih uslova i uslova zaštite prirode.
Plansko rešenje 8:	Održavanje i poboljšanje kvaliteta rada i pouzdanosti postojeće i izgradnja nove elektroprenosne i distributivne mreže
Prioritetne aktivnosti:	1) Realizacija radova na trafostanicama TS 110/Dž kV „Novi Pazar 2” i TS 110/35 kV „Novi Pazar 1” u Novom Pazaru. 2) Rekonstrukcija kablovske mreže srednjeg napona na urbanom području Novog Pazara. 3) Izgradnja planiranih dalekovoda i kablova 10 kV i trafostanica 10/0,4 kV na ruralnom području.
Plansko rešenje 9:	Razvoj centralizovanog snabdevanja toplotnom energijom u Novom Pazaru
Prioritetne aktivnosti:	1) Revitalizacija i modernizacija postojeće toplovodne mreže u Novom Pazaru i primena merenja kod potrošača, radi štednje i racionalnog korišćenja toplotne energije. 2) Izrada tehničke dokumentacije i izgradnja nove gradske toplane i nove magistralne i distributivne toplovodne mreže.
Plansko rešenje 10:	Povećanje korišćenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti objekata
Prioritetne aktivnosti:	1) Korišćenje raspoloživih kapaciteta geotermalne energije u Rajčinovičkoj i Novopazarskoj banji. 2) Podsticanje interesa investitora u privatnom sektoru za korišćenje obnovljivih izvora energije (sunčeve i energije biomase, male hidroelektrane). 3) Priprema i sprovođenje energetske sertifikacije postojećih i novih objekata.
Plansko rešenje 11:	Razvoj telekomunikacija i povećanje dostupnosti poštanskih usluga
Prioritetne aktivnosti:	1) Izgradnja optičkog kabla za štitare. 2) Modernizacija pristupne mreže u Novom Pazaru i svim ostalim naseljima. 3) Izgradnja planiranih baznih stanica ruralnog radio-telefonskog sistema i mobilne telefonije. 4) Otvaranje poštanskih jedinica ili mobilnog poštanskog šaltera u Belim Vodama, Dojinoviću, Šaronji, Vranovini, Odojeviću, Rajetiću, Grubetiću i Lukaru.
Plansko rešenje 12:	Integralno upravljanje komunalnim otpadom
Prioritetne aktivnosti:	1) Izrada tehničke dokumentacije i realizacija radova na zatvaranju, sanaciji i remedijaciji postojećeg smetlišta „Batnjik”. 2) Izrada tehničke dokumentacije sa procenom uticaja na životnu sredinu i realizacija radova na sanaciji postojeće gradske deponije „Golo brdo”. 3) Donošenje i sprovođenje Plana upravljanja komunalnim otpadom na području

	grada Novi Pazar, jednovremeno i usklađeno sa Regionalnim planom upravljanja otpadom. 4) Zatvaranje i sanacija lokalnih smetlišta na ruralnom području grada.
Plansko rešenje 13:	Uređenje groblja
Prioritetne aktivnosti:	1) Uređenje i održavanje postojećih i uređenje novih gradskih groblja u Novom Pazaru. 2) Izrada i sprovođenje programa opremanja, uređenja i održavanja postojećih i uređenja novih groblja u centrima u mreži naselja na ruralnom području.

2.2.2.5. Zaštita životne sredine, prirodnih i kulturnih dobara

Plansko rešenje 1:	Zaštita kvaliteta vazduha
Prioritetne aktivnosti:	1) Izrada i sprovođenje plana zaštite i upravljanja kvalitetom vazduha po zonama i pojasevima s različitim opterećenjem aerozagađenja. 2) Definisanje sistema monitoringa kvaliteta vazduha na području grada.
Plansko rešenje 2:	Zaštita od buke
Prioritetne aktivnosti:	1) Izrada i sprovođenje lokalnog akcionog plana zaštite od buke. 2) Akustičko zoniranje teritorije grada, izrada strateških karata buke i uspostavljanje monitoringa buke.
Plansko rešenje 3:	Zaštita kvaliteta voda
Prioritetne aktivnosti:	1) Donošenje i sprovođenje Plana za proglašenje erozionih područja. 2) Izrada i realizacije projekata sanacije klizišta na području grada.
Plansko rešenje 4:	Zaštita, prezentacija i kontrolisano korišćenje prirodnih dobara
Prioritetne aktivnosti:	1) Sprovođenje mera zaštite, uređenje i prezentacija obuhvaćenog dela Parka prirode Golija i integrisanje tog zaštićenog prirodnog dobra u turističku ponudu grada. 2) Utvrđivanje statusa predela izuzetnih odlika za predeo Ras-Sopoćani. 3) Izrada i sprovođenje programa upravljanja predelom izuzetnih odlika Ras-Sopoćani.
Plansko rešenje 5:	Zaštita i prezentacija nepokretnih kulturnih dobara i njihove okoline
Prioritetne aktivnosti:	1) Obavljanje restauratorskih radova na crkvi Sv. Đorđa u manastiru Đurđevi Stupovi. 2) Završetak istraživanja, konzervatorsko-restauratorskih radova i prezentacije istraženih ostataka arhitekture trgovišta u kompleksu srednjevekovnog grada Rasa. 3) Uređenje i prezentacija zona sa režimom I-III stepena zaštite područja posebne namene svetske kulturne baštine Sopoćani-Stari Ras i Đurđevi Stupovi-Petrova crkva. 4) Izmeštanje nadzemnog dalekovoda, izrada i realizacija projekta za kompletnu rekonstrukciju manastira Sv. Varvare na Reljinoj Gradini. 5) Završetak sistematskih arheoloških istraživanja i prezentacija arheoloških ostataka na lokalitetu Gradina u Postenju. 6) Sprovođenje arheološkog istraživanja doline Deževske reke sa rezidencijalnim kompleksima prvih vladara dinastije Nemanjića. 7) Započinjanje sistematskih istraživanja zamka Jeleč i konzervatorsko-restauratorskih radova nakon obavljenih iskopavanja. 8) Sprovođenje kompletnih mera tehničke zaštite sa obnovom kategorisanih objekata kulture prema utvrđenim i verifikovanim konzervatorskim elaboratima i uklanjanje objekata koji devastiraju kvalitet kulturnog nasleđa i pejzažne/ambijentalne vrednosti njihove zaštićene okoline. 9) Sprovođenje kategorizacije najvrednijih arheoloških lokaliteta po zonama od posebnog arheološkog značaja. 10) Sistematsko rekognosciranje ruralnog područja grada u okviru projekta „Atlas narodnog graditeljstva Srbije”. 11) Utvrđivanje granica zaštićene okoline i zona sa diferenciranim režimima zaštite, izgradnje i uređenja prostora za kategorisane spomenike kulture.

2.2.3. Mere za podsticanje ravnomernog regionalnog razvoja i kooperacije sa susednim jedinicama lokalne samouprave

Javni i privatni sektor i lokalne akcione grupe grada Novi Pazar ostvarivaće kontinuelnu saradnju na jačanju susedskih veza sa susednim opštinama i razvoju regionalnih veza sa opštinama na funkcionalnim urbanom području Novog Pazara, prioriteto u procesu pripreme i realizacije planova, programa i projekata u domenu:

- modernizacije, rekonstrukcije i izgradnje saobraćajne infrastrukture – državnih puteva i železničke pruge sa opštinama Raška, Ivanjica, Sjenica i Tutin, kao i sa opštinama i gradovima u koridoru planiranog autoputa Beograd-Južni Jadran;
- razvoja vodoprivredne infrastrukture sa opštinama Tutin i Sjenica, kao i sa opštinom Zubin Potok na Kosovu i Metohiji;
- razvoja i kooperacije lokalnih akcionih grupa za ruralni razvoj sa susednim opštinama, prioriteto na području opština Sjenica i Tutin;
- razvoja klastera kulturnog, planinskog, ruralnog i banjskog turizma sa opštinama Raška, Ivanjica, Tutin i Sjenica, kao i sa drugim opštinama u primarnim turističkim destinacijama Golija, Zlatar-Pešter i Kopaonik;

- jačanja privrednih veza sa opštinama na funkcionalnom urbanom području Novog Pazara (Tutin i Raška) i u polju njegovog uticaja (Sjenica), kao i sa ostalim gradovima i opštinama u regionu šumadija i Zapadna Srbija;
- jačanje funkcijskih veza sa opštinama na funkcionalnom urbanom području Novog Pazara (Tutin i Raška) i u polju njegovog uticaja (Sjenica) u domenu visokog obrazovanja, zdravstva, kulture, informatike, bankarstva i razvoja institucija regionalnog značaja;
- razvoja regionalnog sistema upravljanja otpadom sa opštinama Tutin, Raška, Sjenica i sa gradom Kraljevom.

2.2.4. Učesnici u implementaciji

Ključni učesnici u sprovođenju Prostornog plana su u skladu sa svojim nadležnostima i delokrugom rada: organi upravljanja Grada Novi Pazar, republički resorni organi i fondovi, republička i gradska javna preduzeća, javne ustanove i posebne organizacije; Privredna komora Srbije, Regionalna privredna komora u Kraljevu, regionalne i lokalne poslovne asocijacije, domaće i strane banke, zainteresovani poslovni subjekti, treći sektor (nevladine organizacije) i lokalno stanovništvo.

Ključni učesnici na **republičkom nivou upravljanja** su ministarstva sa odgovarajućim upravama, direkcijama i agencijama za poslove poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede, saobraćaja, energetike, telekomunikacija, privrednog i regionalnog razvoja, turizma, usluga, prosvete, zdravstvene zaštite, socijalne zaštite, kulture, sporta, izgradnje objekata i zaštite životne sredine; zatim javna preduzeća nadležna za poslove vodoprivrede, elektroprivrede, šumarstva, puteve, železničke pruge i telekomunikacije; kao i zavodi nadležni za zaštitu prirode i spomenika kulture i drugi republički resorni organi, organizacije, agencije i fondovi.

Ključni učesnik na **regionalnom nivou upravljanja** biće Regionalna privredna komora u Kraljevu, potencijalno i u Novom Pazaru, Regionalna agencija za prostorni i ekonomski razvoj Raškog i Moravičkog okruga, Regionalna agencija za razvoj Sandžaka SEDA, a na **lokalnom nivou upravljanja** organi grada Novi Pazar, lokalna javna preduzeća, direkcije, agencije, fondovi, javne ustanove i mesne zajednice s područja grada.

Pored navedenih učesnika neophodno je animirati i organizovati učešće drugih aktera u sprovođenju ovog Prostornog plana, u prvom redu poslovne (privredne) subjekte, poslovne asocijacije, nevladine organizacije, udruženja građana i stanovništvo grada Novi Pazar.

2.2.5. Mere i instrumenti za implementaciju

Efikasnost sprovođenja Prostornog plana uslovljena je obezbeđenjem koordinacije predviđenih aktivnosti i različitih aktera/učesnika. Polazi se od iskustava zemalja EU da se uspešna koordinacija može obezbediti primenom multisektorskog pristupa – kombinacije mera i instrumenata različitih politika prema tematskim oblastima i problemima koji se planom rešavaju, kao i uspostavljanjem institucionalno-organizacionih aranžmana i partnerstva na različitim relacijama (javni-privatni sektor, javne-nezavisne institucije / organizacije, nivo upravljanja-javnost i dr.).

Osnovne mere i instrumenti različitih politika za implementaciju Prostornog plana za period do 2015. godine bazirani su na postojećem sistemu upravljanja u Srbiji, a u određenoj meri se sugerišu mere i instrumenti koji će, prema očekivanjima, u ovom periodu biti definisani i primenjivani tokom faza pristupanja EU.

Pri tome treba imati u vidu da je Evropska komisija donela odluku da sve predpristupne fondove (Phare, ISPA, SAPARD i CARDS) zameni novim predpristupnim instrumentom (IPA – Instrument for Pre-accession Assistance). IPA sadrži pet osnovnih komponenti: (1) podrška u tranzicionom procesu i izgradnja institucija; (2) regionalna i prekogranična saradnja; (3)

regionalni razvoj; (4) razvoj ljudskih resursa; (5) ruralni razvoj; gde će za svaku od navedenih komponenti biti obezbeđeni posebni fondovi. Sve komponente namenjene su zemljama kandidatima.

Jedan od zadataka u efikasnoj upotrebi fondova EU i Republike Srbije jeste uspešno programiranje i predlaganje projekata za finansiranje iz sredstva EU, Nacionalnog investicionog plana i republičkih fondova, među kojima su i projekti nominovani u delu II 2.3.2. Prostornog plana.

Polazeći od prethodnih stavova, mere i instrumenti za implementaciju Prostornog plana su otvoreni za usklađivanje s promenama sistema upravljanja i planiranja u Srbiji u toku sprovođenja ovog plana.

Radi sprovođenja Prostornog plana, Skupština Grada Novi Pazar pokrenuće preko svojih predstavnika kod nadležnih republičkih organa izmene i inovaciju odgovarajućih propisa, normi i aktivnosti u vezi sa merama i instrumentima politika.

2.2.5.1. Mere i instrumenti opšte ekonomske politike

Značajnim se smatra ustanovljavanje mera i instrumenata opšte ekonomske politike, i to povoljnih dugoročnih kredita i poreskih podsticaja za: (a) privatni sektor i vlasnike nepokretnosti za ulaganja u sprovođenje mera zaštite i programe kompleksnog uređenja poljoprivredno-šumskog prostora u skladu sa smernicama

ruralne rejonizacije, programe antierozione zaštite zemljišta, programa prikupljanja i prečišćavanja otpadnih voda, sanitarno bezbednog prikupljanja, prerade i deponovanja komunalnog otpada, korišćenja obnovljivih izvora energije i povećanja energetske efikasnosti proizvodnje, usluga i objekata, kao i mera zaštite životne sredine i prirodnih resursa, zaštite i prezentacije prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara; (b) razvojno određene poljoprivredne proizvođače, uz posebne dodatne stimulacije za mlade poljoprivrednike koji preuzimaju napuštena i staračka gazdinstva i/ili uvode metode organske proizvodnje, ulažu u izgradnju objekata za otkup i preradu lokalnih poljoprivrednih proizvoda, otkup i primarnu preradu šumskih plodova, lekovitog i aromatičnog bilja, izgradnju veterinarskih ambulanti, stanica i apoteka, objekata savetodavne poljoprivredne službe, servisa za poljoprivrednu mehanizaciju i drugih tehničkih servisa, malih i mikro preduzeća na selu, uslužnog i proizvodnog karaktera; (c) izgradnju i modernizaciju sadržaja turističke ponude i opreme (ulaganja u pribavljanje i uređenje građevinskog zemljišta, komunalno opremanje, izgradnju i rekonstrukciju objekata seoskih domaćinstava za turistički smeštaj, izgradnju turističke opreme i dr.); i (d) organizaciju i pružanje usluga javnih službi u privatnom sektoru.

2.2.5.2. Mere i instrumenti drugih politika

Osnovne mere i instrumenti politike zaštite i korišćenja poljoprivrednog zemljišta i razvoja poljoprivrede jesu:

- 1) Korišćenje bespovratnih sredstava iz Agrarnog budžeta Republike od strane registrovanih poljoprivrednih gazdinstava za ukupnjavanje i konsolidaciju zemljišnih poseda, unapređenje bioloških, hemijskih i fizičkih svojstava poljoprivrednog zemljišta, razvoj stočarstva i sl., kao i od strane lokalnih zajednica za poboljšanje opštih uslova života na selu, kroz sprovođenje programa integralnog ruralnog razvoja i druge modalitete podrške održivom razvoju poljoprivrede i sela.
- 2) Obezbeđenje uslova da se preko bankarskog sistema koriste povoljni srednjo- i dugoročni krediti za investiranje u: (a) integralne programe uređenja poljoprivredno-šumskog zemljišta u zonama zaštite izvorišta voda i drugih posebno vrednih/osetljivih ekosistema; (b) programe revitalizacije pašnjačkog stočarenja, uključujući unapređenje prirodne krmne osnove; i (c) programe razvoja organskih/ekoloških poljoprivrednih sistema, posebno za područja zaštićenih prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara, kao i za zone i komplekse rezervisane za razvoj turizma.

- 3) Obezbeđenje budžetske podrške Republike za održavanje poljoprivredne proizvodnje na području Parka prirode Golija i na drugim područjima koja imaju trajna agroekološka i druga ograničenja (režimi zaštite izvorišta vodosnabdevanja, naselja periferno locirana u odnosu na glavna tržišta i dr.), uvođenjem direktnih subvencija na ime doprinosa multi-funkcionalnih poljoprivrednih gazdinstava očuvanju prirodnih resursa, biodiverziteta, ambijentalnih i kulturoloških vrednosti prostora na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou.

Osnovne mere i instrumenti politike zaštite i korišćenja šuma, razvoja šumarstva i lovstva jesu:

- 1) Udruživanje sredstava javnih preduzeća i javnih prihoda Grada Novi Pazar u oblasti šumarstva i vodoprivrede s privatnim sektorom za finansiranje: (a) unapređenja stanja postojećih šuma i povećanje stepena šumovitosti – Javno preduzeće za gazdovanje šumama „Srbijašume” – ŠG „šumarstvo” Raška – ŠU „Novi Pazar” i privatni šumovlasnici u gradu; (b) pošumljavanja i održavanja šuma zaštitnog karaktera u slivu izvorišta vodosnabdevanja – Republička direkcija za vode pri ministarstvu nadležnom za vodoprivredu, Javno vodoprivredno preduzeće „Srbijavode”, Gradska uprava i privatni šumovlasnici u gradu; (c) zaštite i očuvanja prirodnih dobara i

biodiverziteta – ministarstvo i fond za zaštitu životne sredine, staraoci prirodnih dobara, vlasnici nepokretnosti i nevladine organizacije; (d) rekreativnog opremanja, održavanja šume u funkcionalno optimalnijem stanju i obezbeđenja kompenzacionih površina šuma i šumskog zemljišta – ministarstvo nadležno za turizam, Gradska uprava i zainteresovani poslovni subjekti/investitori turističko-rekreativne infrastrukture.

- 2) Obezbeđenje sredstava korisnika lovišta za ulaganja u zaštitu, proizvodnju i uzgoj divljači.
- 3) Rezervaciju površina za pošumljavanje za kompenzaciju eventualnih proseka šuma za skijalište „Koznik” utvrđivače Zavod za zaštitu prirode Srbije, Javno preduzeće za gazdovanje šumama „Srbijašume” – ŠG „Šumarstvo” Raška – ŠU „Novi Pazar” sa investitorom na teret investicionih ulaganja u izgradnju te turističko-rekreativne infrastrukture.

Osnovne mere i instrumenti politike zaštite i korišćenja voda i razvoja vodoprivrede jesu:

- 1) Svođenje gubitaka u mreži na manje od 20%, odnosno optimalno do 15% i uspostavljanje pouzdanog mernog sistema (sa vodomerima koji registruju potrošnju svakog korisnika) i monitoring sistema (sa merenjem protoka u svim granama

sistema, registrovanjem vodnih bilansa registrovane i neregistrovane potrošnje i kontrolom svih ključnih tačaka u mreži), radi obezbeđenja potpune hidrauličke osmotrivosti sistema.

- 2) Sva lokalna korišćena izvorišta u aluvionima kraj reka treba zaštititi po principima zaštite izvorišta podzemnih voda, čak i ako se napuštaju spajanjem sa regionalnim sistemima, jer i dalje zadržavaju važnu funkciju rezervnog izvorišta vodovoda naselja za slučaj havarijskih situacija. Ta izvorište se mogu koristiti za potrebe obezbeđivanja vode za tehnološke potrebe, uz zaštitu kao u slučaju izvorišta za snabdevanja naselja.
- 3) Obezbeđenje sredstava javnih prihoda Republike Srbije i skupština grada Novi Pazar i opštine Raška u oblasti vodoprivrede i zaštite životne sredine za finansiranje realizacije Subistema reke Raške za snabdevanje stanovništva vodom, kao i konkurisanje za korišćenje sredstava predpristupnih programa EU za finansiranje zaštite izvorišta vode, lokalnih vodovodnih i kanalizacionih sistema, a naročito za ruralnu sanitaciju naselja.

Osnovne mere i instrumenti politike razvoja i razmeštaja industrije i MSP jesu:

- 1) Razvoj lokalnog finansijskog i bankarskog sistema i intenzivnije korišćenje tekućih podsticajnih mera za razvoj privatnog preduzetništva.
- 2) Preduzimanje niza podsticajnih mera na nivou lokalne samouprave u pospešivanju razvoja privatnog

preduzetništva (poreske olakšice, obezbeđivanje lokacija, stimulatívne mere komunalne politike i politike cena građevinskog zemljišta, organizovanje obuke i kurseva za zainteresovane preduzetnike i druge mere).

- 3) Obezbeđenje uslova za privlačenje investicija/izvora finansiranja (domaćih i stranih) – bankarskih kredita, finansijskih zajmova, strateških partnera i grinfild investitora (uz povoljnu lokalnu regulativu); stvaranje aktivne, stabilne i sigurne klime za investicije i nalaženje strateških partnera za restrukturiranje velikih sistema.
- 4) Prilagođavanje organa upravljanja grada Novi Pazar, Agencije za regionalni razvoj Sandžaka (SEDA) i potencijalne Regionalne privredne komore Novi Pazar ulozi centralnog planera/koordinatora i kontrolora ekonomskog razvoja, donosioca glavnih strategija, politika i regulacija, zatim javnih preduzeća ulozi javnih servisa za razvoj privrede, uz smanjenje upravnog aparata i efikasnije administriranje.
- 5) Obezbeđenje koordinacije, monitoringa i upravljanja privrednim razvojem grada integrisanim aktivnostima odgovarajućih institucija i organa upravljanja grada usmerenih na:

- kontaktiranje potencijalnih finansijera, koordinaciju aktivnosti na traženju i privlačenju investicionih sredstava i najpovoljnijih izvora finansiranja, uključujući bankarski sistem (lokalne banke), odgovarajuće državne fondove i agencije, aktiviranje štednje građana i privlačenje sredstava najznačajnijih lokalnih privrednika i preduzetnika i inostranih strateških partnera za finansiranje atraktivnih projekata od interesa za grad Novi Pazar i ekonomski gravitirajućih područja;
- organizaciju izrade potrebne planske i tehničke dokumentacije i istraživanja, programa, projekcija i biznis planova koji će konkurisati za sredstva različitih fondova, uključujući i sredstva predpristupnog instrumenta IPA Evropske unije i evropskih institucija (Evropska banka za obnovu i razvoj-EBRD, Evropska agencija za rekonstrukciju-EAR i sl.);
- iniciranje, ostvarivanje saradnje i koordinaciju aktivnosti u gradu za realizaciju razvojnih projekata preko programa gradskih, regionalnih/okružnih i republičkih organa, organizacija, javnih preduzeća i ustanova i privrednih komora, kao i asistiranje i usmeravanje aktivnosti na prikupljanju sredstava finansiranja od banaka, asocijacija/udruženja privrednika/preduzetnika i nevladinih organizacija; i

- proaktivno i efikasno rukovođenje budžetom lokalne samouprave, razvojem grada, investicijama u razvojne projekte i sl.

Osnovne mere i instrumenti politike razvoja turizma jesu:

- 1) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstva nadležnog za turizam, Nacionalne razvojne turističke korporacije i fondova (za razvoj turizma, za razvoj i dr.), javnih prihoda grada u oblasti turizma i privatnog sektora, uz konkurisanje grada za korišćenje sredstava predpristupnog instrumenta IPA Evropske unije (u okviru komponente 3 i 5), za pripremu i sprovođenje programa razvoja turizma i komplementarnih delatnosti, izgradnje turističke infrastrukture i uređenja prostora.
- 2) Intenzivniji razvoj marketinških aktivnosti na organizaciji turističke ponude prezentiranjem svih turističkih aktivnosti i sadržaja, a naročito itinerera sa posebnim tematskim, odnosno specifičnim obeležjima namenjenim različitim ciljnim grupama turista.
- 3) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstva nadležnog za turizam i fondova (za razvoj turizma, zaštitu životne sredine i dr.) i iz javnih prihoda grada, privatnog sektora i nevladinih organizacija za realizaciju programa edukacije lokalnog stanovništva i njihovog uključivanja u turističku ponudu.

Osnovne mere i instrumenti politike razvoja linijskih i komunalnih infrastrukturnih sistema jesu:

- 1) Udruživanje sredstava za razvoj državnih puteva iz budžeta Republike Srbije i sredstava Javnog preduzeća „Putevi Srbije” i kreditnih sredstava međunarodnih asocijacija i Evropske banke za rekonstrukciju i razvoj.
- 2) Obezbeđenje sredstava iz javnih prihoda grada, uz participaciju Javnog preduzeća „Putevi Srbije” za rehabilitaciju i dogradnju planiranih javnih lokalnih puteva.
- 3) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije, Javnog preduzeća „Železnice Srbije”, predpristupnog instrumenta Evropske unije, Evropske banke za obnovu i razvoj-EBRD, Evropske agencije za rekonstrukciju-EAR i drugih kreditnih i sredstva iz donacija za realizaciju planiranog razvoja železničke pruge Raška-Noví Pazar.
- 4) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstva nadležnog za energetiku i Javnog preduzeća „Elektromreža Srbije” u planirani razvoj prenosnih sistema i energetske objekata (objekti napona 110 kV – deo) na području grada i okruženja, kao i sredstava Javnog preduzeća „Elektroprivreda Srbije” u rekonstrukciju postojeće i izgradnju planirane distributivne mreže i elektroenergetskih objekata (mreža i objekti napona 110 kV – deo, 35 kV i 10 kV) na području grada.

- 5) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstava nadležnih za energetiku i rudarstvo i životnu sredinu, sredstava agencija (za energetska efikasnost), fondova (za zaštitu životne sredine) i sredstava privatnog sektora za istraživanje i komercijalno korišćenje lokalnih obnovljivih izvora energije, kao i podsticajnih i kreditnih sredstava za ulaganja u energetska efikasna izgradnja i nove energetska efikasnija i ekološka prihvatljivija tehnologija.
- 6) Obezbeđenje sredstava Javnog preduzeća „Srbijagas” Novi Sad, u skladu sa zakonom, Strategijom razvoja energetike Republike Srbije do 2015. godine i Nacionalnim akcionim planom gasifikacije, za planiranje i realizaciju sistema snabdevanja teritorije grada prirodnim gasom.
- 7) Obezbeđenje sredstava telekomunikacionih operatera – „Telekom Srbija”, „Telenor”, VIP i drugih operatera s licencom, kao i Javnog preduzeća „Pošta Srbije” za realizaciju planiranih aktivnosti na telekomunikacijama i poštanskom saobraćaju, uz obezbeđenje participacije sredstava javnih prihoda grada, iz budžeta Republike Srbije preko ministarstva nadležnog za telekomunikacije i drugih izvora za realizaciju ruralnog radiotelefonskog sistema i mesnih (pristupnih) mreža za retko nastanjene delove područja grada.
- 8) Obezbeđenje sredstava javnih prihoda grada i privatnog sektora, uz konkurisanje za korišćenje sredstava predpristupnog instrumenta IPA Evropske unije (u okviru komponente 5) za razvoj lokalne infrastrukture (lokalnih puteva, vodovoda, kanalizacije i/ili ruralne sanitacije naselja – sanitarno bezbednog tretmana otpadnih voda, sanitaciju seoskih smetlišta, ruralnog radiotelefonskog sistema i mesnih mreža i objekata zajedničke komunalne potrošnje)
- 9) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko nadležnih ministarstava, agencija (za zaštitu životne sredine, lokalnu infrastrukturu i dr.) i fondova (za zaštitu životne sredine, regionalni razvoj), javnih prihoda grada i privatnog sektora, uz konkurisanje grada za korišćenje sredstava predpristupnog instrumenta IPA Evropske unije (u okviru komponente 3), Evropske banke za obnovu i razvoj-EBRD, Svetske banke za investicione programe i drugih kreditnih i sredstava iz donacija, za izradu i realizaciju plana i razvoj regionalnog sistema upravljanja komunalnim otpadom.
- 10) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstava nadležnih za energetiku i životnu sredinu, agencija (za energetska efikasnost i dr.) i fondova (za zaštitu životne sredine) i iz javnih prihoda grada za realizaciju programa informisanja i

edukacije stanovništva o mogućnostima i efektima štednje i racionalne potrošnje i supstitucije energije, ruralne sanitacije naselja i upravljanja otpadom (selekcije, sanitarno bezbednog odlaganja i reciklaže otpada).

Osnovne mere i instrumenti politika zaštite životne sredine, prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara jesu:

- 1) Osnivanje opštinskog fonda za zaštitu životne sredine.
- 2) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstva nadležnog za zaštitu životne sredine i Fonda za zaštitu životne sredine i iz javnih prihoda grada za realizaciju predviđenih programa zaštite životne sredine, informisanja i edukacije stanovništva o mogućnostima i efektima unapređenja kvaliteta životne sredine i za uzimanje aktivnog učešća u procesu donošenja odluka od značaja za životnu sredinu, naročito u odlučivanju o strateškoj proceni uticaja planova i proceni uticaja projekata na životnu sredinu.
- 3) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstava nadležnih za životnu sredinu i kulturu, javnih prihoda grada i sredstava privatnog sektora za sprovođenje zaštite prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara.

Osnovne mere i instrumenti politike zaštite, rezervisanja i uređenja prostora jesu:

- 1) Rezervisanje prostora za planirane akumulacije, koridore i objekte infrastrukturnih sistema, turističke prostore, zone i lokalitete za smeštaj industrije i MSP, kontrolom primene režima i pravila izgradnje i uređenja utvrđenih Prostornim planom.
- 2) Pribavljanje zemljišta za planirane trase i objekte linijskih i komunalnih infrastrukturnih sistema, turističku infrastrukturu i lokalitete za smeštaj industrije i MSP eksproprijacijom i kupovinom zemljišta u javnu/državnu svojinu i/ili uključivanjem privatnog sektora (vlasnika zemljišta, developera, preduzetnika i sl.) primenom različitih modaliteta javno-privatnog partnerstva.
- 3) Celovita transformacija sistema upravljanja građevinskim zemljištem – počev od preispitivanja i diferencijacije postojećih naknada za korišćenje građevinskog zemljišta u odnosu na stvarne pogodnosti korišćenja lokacija i naknada za uređivanje građevinskog zemljišta u odnosu na podsticanje ili ograničavanje pojedinih namena i aktivnosti i izgradnje prostora, kao i odgovarajuće poreske olakšice i subvencije za finansiranje komunalne infrastrukture. U sklopu transformacije sistema upravljanja građevinskim zemljištem utvrđivaće se i primenjivati destimulativne

(povećavanja) ili stimulatívne (umanjenja) mere naplate raznih taksa (npr. lokalnih komunalnih taksi i dr.) i visine naknade za korišćenje građevinskog zemljišta za vlasnike nepokretnosti u zavisnosti od toga da li grade i uređuju građevinsko zemljište u skladu ili sa odstupanjima od pravila utvrđenih ovim Prostornim planom.

- 4) Priprema i postepeno uvođenje sistema kompenzacija i nagodbi (uslova, obračuna, modaliteta i aranžmana) s vlasnicima zemljišta i titularima svojine nad zemljištem za nastale štete, uskraćivanje i umanjenje dobiti, kao i kompenzacionih programa (za razvoj poljoprivrede i sela, komunalnih infrastrukturnih sistema, objekata zajedničke komunalne potrošnje, javnih službi, turizma i dr.) za ograničenja u razvoju lokalnih zajednica na području Prostornog plana, radi sprovođenja režima i mera zaštite prostora i životne sredine u zonama zaštite izvorišta vodosnabdevanja i nepokretnih kulturnih dobara, na području prirodnog dobra i rezervisanog ili proglašenog turističkog prostora.

III. ZAVRŠNE ODREDBE PROSTORNOG PLANA

Gradska uprava Novog Pazara će pratiti primenu Prostornog plana i najmanje svake četvrté godine podnositi Skupštini grada Novi Pazar izveštaj o sprovođenju Prostornog plana, posebno prve etape implementacije plana. Sastavni deo tog izveštaja je ocena sprovođenja Prostornog plana, s eventualnim predlogom za dopune i izmene plana.

Na osnovu izveštaja iz prethodnog stava, Skupština grada Novi Pazar će utvrđivati potrebu da se pristupi dopuni i izmeni Prostornog plana.

Broj: 350-12/2012

U Novom Pazaru, 09.03.2012. god

**SKUPŠTINA GRADA
NOVOG PAZARA**

**PREDSEDNIK,
Borka Jovanović**